

Központi Statisztikai Hivatal

Műhelytanulmányok 6.

**A képzettség és a foglalkozás megfelelésének
(kongruenciájának) elemzése a
2011. évi népszámlálás adatainak felhasználásával**

Dr. Lakatos Miklós

Budapest, 2015

© Központi Statisztikai Hivatal, 2015

ISBN 978-963-235-473-6

ISSN 1588-6417

Sorozatszerkesztő:

Dr. Németh Zsolt

Készült a KSH Életmód-, foglalkoztatás- és oktatásstatisztikai főosztályán.

Az adatfeldolgozásokat a KSH Népszámlálási főosztálya készítette.

Főosztályvezetők:

Janák Katalin, Waffenschmidt Jánosné

A kutatást vezette:

Lakatos Miklós

Lektorálta:

Filepné dr. Nagy Éva

Összeállította:

Kasza Jánosné, Kutas János, Lakatos Judit,

Lakatos Miklós, Váradi Rita

Olvasószerkesztő:

Pagonyiné Nagy Valéria

Közreműködött:

Ináncsi Zita, Merkl Ildikó, Vargáné Loch Márta

A kéziratot tördelte:

Bada I. Csilla

A kutatást támogatta:

a „Közösen a jövő munkahelyeiért” Alapítvány

(jelen kiadvány a kutatás záró tanulmányának átdolgozott változata)

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

A tanulmány kutatói véleményeket tükröz, amelyek nem esnek szükségképpen egybe a KSH hivatalos álláspontjával.

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik.

Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Internet: <http://www.ksh.hu>

kommunikacio@ksh.hu

(+36-1) 345-6789 (telefon), (+36-1) 345-6788 (fax)

Borítóterv: Lounge Design Kft.

Nyomdai kivitelezés: Xerox Magyarország Kft. – 2015.032

Tartalom

Bevezető	5
I. A kongruencia horizontális szempontú értékelése.....	6
Összefoglaló	6
1. Kongruencia I. állomány adatai.....	9
1.1. A foglalkoztatottak kongruenciája egyéni foglalkozás szerint	9
1.1.1. A foglalkoztatottak kongruenciájának összehasonlító elemzése foglalkozási főcsoportok szerint.....	10
1.1.2. A foglalkoztatottak kongruenciájának vizsgálata foglalkozási csoport, alcsoport és egyéni foglalkozás szerint.....	12
1.2. A foglalkoztatottak kongruenciája egyéni foglalkozás és kor szerint.....	30
1.2.1. A foglalkoztatottak összehasonlító elemzése foglalkozási főcsoport és kor szerint	30
1.2.2. A foglalkoztatottak kongruenciavizsgálata foglalkozási csoport, alcsoport, foglalkozások és kor szerint	32
2. Kongruencia II. állomány adatai	40
3. Kongruencia III. állomány adatai	44
3.1. Nemek szerint.....	47
3.2. Iskolai végzettség szerint.....	51
3.3. Nemzetgazdasági ág szerint.....	54
3.4. Foglalkozási viszony szerint.....	57
3.5. Településtípus szerint	58
3.6. A munkanélküliek kongruenciája	63
4. A Kongruencia horizontális szempontú értékelésének módszertana	66
4.1. Néhány elvi kérdés.....	66
4.2. A 2011. évi népszámlálás iskolai végzettséggel és foglalkozással kapcsolatos felvételének főbb jellemzői	67
4.2.1. A 2011. évi népszámlálás iskolai végzettséggel kapcsolatos felvétele.....	67
4.2.1.1. A képzettségre vonatkozó információk csoportosítása és azok összehasonlíthatóvá tétele	67
4.2.1.2. Képzettségi információk a 2011. évi népszámlálásban – adatgyűjtés és kódolás	68

4.2.1.3. A szakmára, szakra vonatkozó információ kódolása.....	70
4.2.2. A 2011. évi népszámlálás foglalkozással kapcsolatos felvétele.....	71
4.2.2.1. A foglalkozásra vonatkozó információk csoportosítása.....	71
4.2.2.2. Foglalkozási, munkaköri (jelenlegi, illetve utolsó) információk a 2011. évi népszámlálásban – adatgyűjtés.....	71
4.2.2.3. Az összeírás problémái.....	72
4.2.2.4. A foglalkozásra vonatkozó információ kódolása.....	72
4.3. A horizontális szempontú megfeleltetési nomenklatúra összeállításának néhány gyakorlati kérdése.....	73
4.4. A horizontális szempontú megfeleltetési nomenklatúra foglalkozási főcsoportok, csoportok, alcsoportok szerinti értékelése.....	74
4.5. Az elemzéshez szükséges különböző kongruenciaadat-állományok összeállításának szempontjai, tartalma.....	90
II. A kongruencia vertikális szempontú értékelése.....	92
Összefoglaló.....	92
1. A foglalkoztatottak foglalkozás és a legmagasabb befejezett iskolai végzettség szintje szerint.....	93
1.1. A foglalkoztatottak a legmagasabb befejezett iskolai végzettség és foglalkozási főcsoport szerint.....	94
1.2. A foglalkoztatottak legmagasabb befejezett iskolai végzettség szintje foglalkozási csoport, alcsoport és egyéni foglalkozás szerint.....	95
1.3. A foglalkoztatottak az átlagosan elvégzett iskolai évek száma és foglalkozási főcsoportok szerint.....	106
2. A foglalkoztatottak vertikális kongruenciája ötfokozatú skálán.....	108
2.1. A foglalkoztatottak vertikális kongruenciabesorolásának néhány módszertani jellemzője ...	108
2.2. A foglalkoztatottak vertikális kongruenciájának értékelése foglalkozási főcsoportok szerint.....	116
3. A horizontális és vertikális kongruencia vázlatos áttekintése.....	126
III. Szakirodalom.....	128

Jelmagyarázat

. = nincs adat.

Bevezető

A kongruenciavizsgálat eredményei azt mutatják, hogy – néhány foglalkozás kivételével – az adott tevékenységet kisebb-nagyobb mértékben nem kongruens képzettségekkel is el lehet látni. A népszámlálási adatfelvételek nem teszik lehetővé az adott személy teljes iskolatörténetének felvételét, így elképzelhető, hogy a foglalkozásonként mért kongruenciaszint valamivel magasabb, de véleményünk szerint a közölt adatok nem nagyon térhetnek el a tényleges helyzettől.

Az egyes foglalkozásoknál az iskolai végzettséggel történő megfeleltetés bizonytalan alapon nyugszik, ezért a vizsgálat céljából több típusú állományt alakítottunk ki és teszteltünk. A kongruenciaállományok vizsgálatai azt mutatták, hogy a „megfelelt (MF)” kategóriához tartozók aránya összességében 41,0 százalékról 49,2 százalékra emelkedett, azaz ha csak a biztos besorolású foglalkozásokat vesszük alapul, akkor a 3 millió 150 ezer foglalkoztatott közel felének kongruenciaszintje a megfelelt kategóriába tartozott.

Kutatásunk fő iránya a fiatalok kongruenciaszintjének vizsgálata volt, melyben megállapítottuk, hogy várakozásainkkal szemben összességében nincs jelentős eltérés a fiatalok és idősök kongruenciája között. Természetesen, ha foglalkozásonként nézzük az adatokat, akkor vannak különbségek, és ennek vizsgálatát el is végeztük. Miután a fiatalok és idősök kongruenciaszintjének eltérése általában nem volt olyan szintű, hogy az egy teljesen külön vizsgálatot indokolt volna, ezért az eredmények értékelését a foglalkoztatottak összességére végeztük el a fiatalokra vonatkozó kiterjesztés mellett.

Kutatásunk igazolta azt a koncepciót, hogy a kongruenciáról nem lehet általános érvényű megállapításokat tenni, hanem csak konkrét foglalkozások, foglalkozási csoport, alcsoport szintjén érdemes a kapott információkat elemezni. Ezek az elemzések azt mutatják, hogy a jogszabályok által behatárolt néhány foglalkozás kivételével (pl. orvos, bíró) jelentős számú foglalkozáshoz kapcsolódó tevékenységet el lehet végezni oly módon, hogy a tevékenységet végző személy nem rendelkezik kongruens iskolai végzettséggel, képzettséggel. Nagyon valószínű, hogy a nem megfelelő végzettséggel rendelkezőket a munkáltatók a korábban megszerzett munkatapasztalatuk alapján, vagy esetleg az általuk szervezett tanfolyamok biztosította ismeretek segítségével tudják foglalkoztatni. Az is nagyon valószínű, hogy a nem kongruens képzettségek is adhatnak olyan általános ismereteket, melyek segítségével viszonylag rövid időn belül az adott foglalkozást betöltő személy alkalmassá teszi magát a foglalkozáshoz kapcsolódó munkatevékenység végzésére. Minél speciálisabb egy-egy foglalkozáshoz szükséges ismeretanyag, és minél hosszabb a megfelelő szintű elsajátításhoz szükséges idő – a jogi előírásoktól függetlenül is –, annál nagyobb a rá jellemző kongruenciaszint, függetlenül attól, hogy fizikai vagy szellemi jellegű foglalkozásról van-e szó.

A foglalkozásonkénti kongruenciaelemzésnek éppen az az egyik legfontosabb tanulsága, hogy a foglalkozásokhoz kapcsolódó elvárások nagyon különbözőek lehetnek a megszerzendő iskolai végzettségek, képzettségek tekintetében. Egyes foglalkozásokhoz szükséges ún. specializációs képzés (pl. a mérnök foglalkozások nagy részénél), más foglalkozásoknál inkább az adott foglalkozáshoz kapcsolódó ún. generálisabb jellegű tudásra van szükség (pl. ügyfélkapcsolati foglalkozások). Mindenképpen szükség van olyan oktatási rendszerre, mely alkalmassá teszi a munkavállalókat arra, hogy megszerzett tudásukat rugalmasan tudják hasznosítani munkatevékenységük során. Ez azt jelenti, hogy az iskolarendszer minden szintjén, az alaptól kezdve a felsőfokig a tanulás képességére kell alkalmassá tenni a jövő munkavállalókat, mert főleg így van mód az adott foglalkozáshoz szükséges képzettség megszerzésére.

I. A kongruencia horizontális szempontú értékelése

Összefoglaló

A teljes foglalkoztatotti állomány (3942 ezer fő) foglalkozásainak 41 százaléka megfelel (továbbiakban: „MF”), 15,6 százalékanak csak részben megfelel (továbbiakban: „RMF”), és közel egyharmaduk nem felel meg (továbbiakban: „NFM”) a képzettségeknek (11,6 százalék a csak általános iskolát végzettek aránya). Ha az adatokat nem és összevont korcsoport szerint is vizsgáljuk, akkor azt látjuk, hogy alapvető eltérés a kongruenciakategóriák tekintetében nincs.

Ha az adatokat nemenként vizsgáljuk, akkor látható, hogy a női foglalkoztatottak kongruenciája magasabb, mint a férfiaké. Ennek egyik oka, hogy a nők száma és aránya jelentősebb azokban a foglalkozásokban pl. a 2. főcsoportban (*Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások*), ahol a foglalkozás és a képzettség kongruenciája erőteljesebb. A 15–29 évesek, illetve 30–x évesek között pedig az összes foglalkoztatottak körében lényegében nincs különbség.

A „MF” kategóriát szűkebben, az „RMF” kategóriát tágabban értelmeztük (ld. módszer-tani fejezet). Ezek az adatok általánosságban azt jelentik, hogy a foglalkoztatottak kétötödének kongruens a foglalkozása. Ha ehhez még azt is figyelembe vesszük, hogy csak az iskola-rendszerű képzettségeket tudtuk figyelembe venni, a tanfolyamokét és egyéb, a munkával kapcsolatos továbbképzéseket nem, akkor még ez a 41 százalék is kissé magasabb értéket mutatna. Természetesen ez a szempont foglalkozásonként igen eltérő lehet, de általánosságban ez a megállapítás helytálló. Ugyanaz érvényes az „RMF” kategóriára, a tanfolyami képzettségeket is figyelembe véve a 15,6 százalék is nagyobb értéket mutatna, azonban e szempont figyelembe vételével sem lehet a bemutatott adatok tekintetében nagyságrendi különbség.

A foglalkoztatottak foglalkozási főcsoportonkénti adatai azt mutatják, hogy mind a három vizsgált kategória (MF, RMF, NFM) százalékos aránya jelentősen eltér egymástól. Természetesen ez érvényes KMN-kategóriára is.

Az eltérés egyik oka a foglalkozási főcsoportok eltérő tevékenységstruktúrájából is következik. Jól látható például, hogy a 2. főcsoport (*Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások*) foglalkozásai, melyek között ott vannak az egészségügyi, mérnöki és jogi foglalkozások, jóval nagyobb az „MF” kategória aránya (66,8 százalék), mint a többi foglalkozási főcsoportéban. Ezen kívül még az *1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselési vezetők, törvényhozók, 5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások, 7 Ipari és építőipari foglalkozások* főcsoportokban nagy a kongruens foglalkozások aránya (48,9, 49,0, illetve 51,3 százalék). A foglalkozási főcsoportok egy részében (*1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselési vezetők, törvényhozók, 4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások* főcsoport) átlag körüli az „MF” kategóriába tartozó foglalkozások hányada.

Az „RMF” kategória, mint említettük, azért fontos a kongruenciavizsgálat szempontjából, mert ebben a kategóriában vannak azok a képzési területek, melyek alkalmasak arra, hogy az adott foglalkozás betöltője e képzettségek segítségével a foglalkozásához megfelelőbb képzettségeket szerezzen. Az egyes foglalkozási főcsoportok foglalkozásai esetében nagyon eltérő arányok alakultak ki.

A *4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások, 5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások, 6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások, 8 Gépkészítők, összeszerelők, járműve-*

zetők foglalkozási főcsoportban 5,9 és 11,3 százalék között volt az „RMF” kategóriába sorolt foglalkozások aránya. Ezen kívül még alacsony értéknek tekinthető a 2. foglalkozási főcsoport (*Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások*) foglalkozásainak 13,3 százalékos hányada. A 3. főcsoportban (*Egyéb, felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások*) volt a legmagasabb az „RMF” kategóriába tartozó foglalkozások aránya. (Itt azonban meg kell jegyezni, hogy ha kivesszük a néhány nehezen besorolható, nagy létszámú foglalkozást (*3135 Minőségbiztosítási technikus, 3161 Munka- és termelés-szervező, 3190 Egyéb műszaki foglalkozású, 3910 Egyéb ügyintéző*) akkor alacsonyabb értéket kapunk.) Összességében a vizsgált foglalkozási főcsoportok többségében átlagos vagy átlag alatti volt az „RMF” kategóriába tartozók aránya. A 2011. évi népszámlálás adatai tehát azt mutatják, a foglalkozások jelentős részénél viszonylag alacsony azoknak a képzettségeknek az aránya, melyekkel kongruensebbé lehetne tenni az adott foglalkozásokat. Ha csak az „NFM” kategóriát vizsgáljuk, akkor érzékelhető, hogy a foglalkozási főcsoportok foglalkozásainak többségében 35 százalék felett volt e kategória aránya.

A legnagyobb inkongruens foglalkozások hányada a 4. főcsoportban (*Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások*) volt (44 százalék), mely érthető is, hiszen e foglalkozási főcsoportban található az ún. adminisztratív jellegű foglalkozások, melyeknél kevésbé feltétel a tevékenységhez szükséges szakképzettség. Ugyanez a megállapítás érvényes a 6. foglalkozási főcsoport foglalkozásainak egy részére. A 9. foglalkozási főcsoport (*Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások*) besorolási problémáiról már szoltunk. Ha az általános iskolai végzettségűeket az „NFM” kategóriába sorolnánk, akkor kissé más arányokat kapnánk. Ebben az esetben a *6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások, 8 Gépközlekedés, összeszerelők, járművezetők, 9 Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások* főcsoportban a jelentősebb az inkongruens foglalkozások aránya.

A helyzet az, hogy a főleg szellemi tevékenységet igénylő foglalkozási főcsoportokban (1., 2., 3. főcsoport), inkább az idősebb korosztályok körében erőteljesebb a kongruencia, a fizikai jellegű munkát jelentő foglalkozási főcsoportokban (5., 6., 8., 9. főcsoport) a fiatalok kongruenciája az erősebb.

Az 1. foglalkozási főcsoportban – érthető módon – még a foglalkoztatottak összességének átlagánál is igen alacsony a fiatal foglalkoztatottak aránya (6,4 százalék), tehát erről a kis létszámú csoportról van szó. Ebben a körben az „MF” kategóriába tartozók aránya 40, a 30–x évesek esetében közel 50 százalékot tett ki. A vezetői pozícióba került kis létszámú fiatalok között – az idősebbekhez képest – a kongruencia erőssége gyengébb. A 2. és 3. foglalkozási főcsoportban már kisebbek az eltérések (5,8 és 6,7 százalékpontos), de még itt is az idősebbek körében nagyobb az „MF” kategóriában tartozók aránya.

Az adminisztratív, szellemi tevékenységet magába foglaló 4. foglalkozási főcsoportban már a fiatalabb korosztályban nagyobb az „MF” kategóriába tartozók aránya (43,3, illetve 40,8 százalék). Ezekben a foglalkozásokban a fiatalok már nagyobb százalékos arányt is képviselnek (21,6 százalék). Az 5. főcsoportban még nagyobb a fiatalok hányada (22,5 százalék), a kongruencia erőssége pedig alapvetően eltér az idősebbektől (59,0, illetve 46,1 százalék). A fizikai jellegű szolgáltatási foglalkozásokban tartozó fiatalok szakképzettsége tehát jóval erősebben kongruál foglalkozásukkal, mint amit az idősebbek körében tapasztalunk. Ugyanez a helyzet a 6. foglalkozási főcsoportban, de itt a fiatal foglalkoztatottak aránya csak 12,9 százalék. E kis létszámú fiatal mezőgazdasági foglalkozásúak körében az „MF” kategóriába tartozók aránya közel 11 százalékponttal magasabb. A mezőgazdaság modernizációja szempontjából ennek a

ténynek nagy jelentősége van, hiszen azok a fiatalok, akik vállalják a mezőgazdasági munkát, foglalkozásukhoz közelebb álló végzettséggel rendelkeznek, mint idősebb társaik.

A hagyományos fizikai jellegű ipari, építőipari foglalkozásokat magába foglaló 7. foglalkozási főcsoportban azonban még mindig az idősebb generációnak van a foglalkozásokhoz közelebb álló szakképzettsége (44,9, illetve 52,5 százalék).

A szintén iparhoz, építőiparhoz, közlekedéshez kötődő 8. foglalkozási főcsoportban pedig ismét a fiatalabb korosztályoknál erőteljesebb a kongruencia mértéke (32,1, illetve 27,8 százalék). A különbség ugyan nem olyan jelentős, mint például az 5. foglalkozási főcsoportban, de azért figyelemre méltó, hogy az ipari, építőipari gépek kezelői, valamint a járművezetők között a fiatalok vannak előnyösebb helyzetben.

A problémás besorolású 9. foglalkozási főcsoportban is a fiatalok körében erőteljesebb a kongruencia mértéke, de mint a módszertani részben jelezzük, ennek értékét csökkenti, hogy a segédmunkás jellegű foglalkozásokban kisebb a jelentősége az adott szakképzettség meglétének.

A kongruencia III. állomány adatai szerint is azokban a foglalkozásokban, melyekben főleg felsőfokú képzettség szükséges a feladatok ellátásához, erősebb a kongruenciaszint, mint azokban a foglalkozásokban, ahol a munkatevékenység ellátásához elegendő a középfokú végzettség. A képzettség szintje alapján is igazolható ez a megállapítás, mivel a felsőfokú végzettséggel rendelkező foglalkoztatottak körében az „MF” kategóriába tartozók aránya 55,5 százalék, a középfokú végzettséggel rendelkezők között 46,5 százalék volt ez a mutató. Az „RMF” kategóriában elhanyagolható a különbség, de az „NFM” kategória esetében az eltérés már 6 százalékpontos. A középfokú végzettségűek esetében tehát jóval alacsonyabb az „MF” és nagyobb az „NFM” kategóriába tartozók aránya.

Az összevont nemzetgazdasági ágak szerint elemezve az adatokat látható, hogy a szolgáltatás szektorban a legnagyobb, 50,4, az ipari szektorban 47,0, a mezőgazdaságban pedig 43,7 százalék az „MF” kategóriába tartozók aránya. Ennek legfőbb oka az, hogy egy-egy szektorban azok a foglalkozási csoportok dominálnak, melyek ezeket az eltéréseket megmagyarázzák. Például a szolgáltatási szektorban a magas kongruenciaszintű 2. és 5. főcsoportban dolgozók aránya 49,7 százalék volt. (A szolgáltatási szektorba e két foglalkozási főcsoportba tartozó foglalkozások 69,2 százaléka, illetve 53,9 százaléka tartozott az „MF” kategóriába.)

A foglalkozási viszony szerint rendezett adatok azt mutatják, hogy a döntő létszámú alkalmazottak kongruenciaszintjéhez képest (49,4 százalék), az önálló és társas vállalkozások dolgozó tagjainál az „MF” kategóriába tartozók aránya valamivel alacsonyabb értéket mutatott (48,6 százalék).

A kis létszámú, főleg alkalmi munkásokat és közmunkásokat magába foglaló egyéb foglalkozási viszonyba tartozók „MF” kategória aránya volt a legalacsonyabb (42,7 százalék). (Ne felejtjük el, hogy itt az adatokat a 9. foglalkozási főcsoport információi nélkül elemezzük.)

A 2011. évi népszámlálás adatai lehetőséget adnak arra, hogy a kongruenciavizsgálatot akár részletes, akár összevont területi bontásban is elvégezzük. Jelen kutatásban egyelőre csak településtípus szerint elemezzük az adatokat. A vizsgálódás célja, hogy megállapítsuk, a foglalkoztatottak lakóhelye milyen mértékben befolyásolja a kongruenciamértékét. Az elsődleges adatok alapján megállapítható, hogy a vizsgált négy településtípus egészére vonatkoztatva az adatokat lényegében nincs jelentős eltérés. Az „MF” kategória aránya mind a négy településtípusnál 48 százalék körül mozgott, az „RMF” kategória esetében már van érzékelhető különbség (Budapest: 20,3 százalék, községek: 16,5 százalék), és hasonló különbséget találunk az „NFM” kategória arányában (Budapest: 30,8 százalék, községek: 35,0 százalék).

1. Kongruencia I. állomány adatai

Az adatok értékelését a jelen fejezetben a teljes foglalkoztatotti állományra végezzük el, oly módon, hogy mind a 485 foglalkozásra vonatkozó információkat figyelembe vesszük, annak ellenére, hogy – mint a módszertani fejezetben leírtuk – tudjuk, több foglalkozás esetében a kongruenciavizsgálat nehezen végezhető el. A vizsgált állományban a csak általános iskolát vagy még azt sem végzetteneket és az ún. szakkód nélkülieket külön kategóriaként vizsgáljuk, tekintettel arra, hogy ezek a végzettségek szinte egyetlen foglalkozásnak sem feleltethetők meg, talán néhány, a 9. főcsoport (Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások) tartozó foglalkozást kivéve. Elviekben ezeket a képzettségeket a nem megfelelt kategóriába sorolhatnánk, de úgy gondoltuk, jobb, ha külön kategóriaként kezeljük annak érdekében, hogy lássuk, ezek a végzettségek mely foglalkozásokat érintenek leginkább. (A szakkód nélküliek azt jelentik, hogy a népszámlálási összeírás és kódolás során nem sikerült az iskolai végzettség irányát megállapítani).

Az általános érettségizettek foglalkozásonkénti megfeleltetését viszont elvégeztük, mert úgy gondoltuk, hogy az ilyen jellegű végzettségeknél nem egyértelmű, hogy a nem megfelelt kategóriába kerüljenek, hiszen vannak olyan foglalkozások, melyeknél azt lehet mondani, hogy az ilyen általános jellegű középfokú végzettségek tartozhatnak a megfelelt vagy a részben megfelelt kategóriába. Tipikusan ilyenek a 4. főcsoport (*Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások*) foglalkozásai.

Természetesen arra nincs lehetőség, hogy a jelen értékelést mind a 485 foglalkozásra elvégezzük, jelenleg csak arra van mód, hogy példászerűen utalva egy-egy foglalkozásra, jellemezzük a kongruenciavizsgálattal kapcsolatos eredményeket.

Az elemzés alapvető szempontjai a foglalkozási főcsoport, csoport, alcsoport és egyéni foglalkozás szerinti értékelés, nem és összevont korcsoport szerint. Tekintettel arra, hogy a kutatás egyik fontos témája a fiatalok kongruenciája, ezért kiemelten foglalkozunk ezzel a témával.

1.1. A foglalkoztatottak kongruenciája egyéni foglalkozás szerint

A teljes foglalkoztatotti állomány (3942 ezer fő) foglalkozásainak 41 százaléka megfelel (továbbiakban: „MF”), 15,6 százalékanak csak részben megfelel (továbbiakban: „RMF”), és közel egyharmaduk nem felel meg (továbbiakban: „NFM”) a képzettségeknek (11,6 százalék a csak általános iskolát végzettenek – „KMN”- aránya). Ha az adatokat nem és összevont korcsoport szerint is vizsgáljuk, akkor azt látjuk, hogy alapvető eltérés e változók tekintetében nincs.

1. tábla

A foglalkoztatottak kongruenciája nem és összevont korcsoport szerint

Megnevezés	Összesen	KMN ^{a)}	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
Férfi	2 101 551	11,6	39,5	38,3	1,1	0,1	15,5	33,4
Nő	1 841 172	11,6	42,7	40,8	1,6	0,2	15,7	30,0
15–29 éves	695 141	11,0	41,9	40,0	1,7	0,2	16,0	31,1
30–x éves	3 247 582	11,7	40,8	39,3	1,3	0,2	15,5	32,0
Összesen	3 942 723	11,6	41,0	39,5	1,3	0,2	15,6	31,8

a) Ebben a fejezetben a KMN (külön megnevezés nélküliek) tartalmazza az alapfokú végzettségűeket és a nem besorolhatókat, illetve a szakkód nélkülieket.

Ha az adatokat nemenként vizsgáljuk, akkor látható, hogy a női foglalkoztatottak kongruenciája erőteljesebb, mint a férfiaké. Ennek egyik oka, hogy a nők száma és aránya jelentősebb azokban a foglalkozásokban pl. a 2. főcsoportban (*Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások*), ahol a foglalkozás és a képzettség kongruenciája erőteljesebb. A 15–29 évesek, illetve 30–x évesek között pedig az összes foglalkoztatottak körében lényegében nincs különbség.

A „MF” kategóriát szűkebben, az „RMF” kategóriát tágabban értelmeztük (ld. módszertani fejezet). Ezek az adatok általánosságban azt jelentik, hogy a foglalkoztatottak kétötödének kongruens a foglalkozása. Ha ehhez még azt is figyelembe vesszük, hogy csak az iskola-rendszerű képzettségeket tudtuk figyelembe venni, a tanfolyamokét és egyéb, a munkával kapcsolatos továbbképzéseket nem, akkor még ez a 41 százalék is kissé magasabb értéket mutatna. Természetesen ez a szempont foglalkozásonként igen eltérő lehet, de általánosságban ez a megállapítás helytálló. Ugyanaz érvényes az „RMF” kategóriára, a tanfolyami képzettségeket is figyelembe véve a 15,6 százalék is nagyobb értéket mutatna, azonban e szempont figyelembe vételével sem lehet a bemutatott adatok tekintetében nagyságrendi különbség.

1.1.1. A foglalkoztatottak kongruenciájának összehasonlító elemzése foglalkozási főcsoportok szerint

A foglalkoztatottak foglalkozási főcsoportonkénti adatai azt mutatják, hogy mind a három vizsgált kategória (MF, RMF, NFM) százalékos aránya jelentősen eltér egymástól. Természetesen ez érvényes KMN-kategóriára is.

2. tábla

A foglalkoztatottak kongruenciája foglalkozási főcsoport szerint

FEOR-08	Összesen	KMN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
1 Gazdasági, igazgatási, érdekképviseleti vezetők, törvényhozók	202 098	1,4	48,9	48,9	0,0	.	22,0	27,8
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	625 944	0,4	66,8	65,8	.	1,0	13,3	19,5
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	677 608	1,6	26,1	21,0	5,0	0,2	35,7	36,6
4 Irodai és ügyviteli (üggyfélkapcsolati) foglalkozások	261 585	4,8	41,3	39,8	1,6	.	9,9	44,0
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	633 116	9,4	49,0	47,8	1,2	0,0	5,9	35,7
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	111 409	30,0	22,4	18,9	3,5	.	6,8	40,8
7 Ipari és építőipari foglalkozások	550 119	9,4	51,3	50,9	0,3	.	20,0	19,4
8 Gépkézelők, összeszerelők, járművezetők	477 164	24,1	28,6	28,5	0,1	.	11,3	36,0
9 Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások	384 371	43,9	13,7	13,2	0,5	.	1,5	40,9
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	19 309	3,4	39,3	39,3	0,0	.	25,1	32,3
Összesen	3 942 723	11,6	41,0	39,5	1,3	0,2	15,6	31,8

Az eltérés egyik oka a foglalkozási főcsoportok eltérő tevékenységstruktúrájából is következik. Jól látható például, hogy a 2. főcsoport (*Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások*) foglalkozásai, melyek között ott vannak az egészségügyi, mérnöki és jogi foglalkozások, jóval nagyobb az „MF” kategória aránya (66,8 százalék), mint a többi foglalkozási főcsoportéban. Ezen kívül még az 1 *Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselési vezetők, törvényhozók*, 5 *Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások*, 7 *Ipari és építőipari foglalkozások* főcsoportokban nagy a kongruens foglalkozások aránya (48,9, 49,0, illetve 51,3 százalék). A foglalkozási főcsoportok egy részében (1 *Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselési vezetők, törvényhozók*, 4 *Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások* főcsoport) átlag körüli az „MF” kategóriába tartozó foglalkozások hányada.

Az „RMF” kategória, mint említettük, azért fontos a kongruenciavizsgálat szempontjából, mert ebben a kategóriában vannak azok a képzési területek, melyek alkalmasak arra, hogy az adott foglalkozás betöltője e képzettségek segítségével a foglalkozásához megfelelőbb képzettségeket szerezzen. Az egyes foglalkozási főcsoportok foglalkozásai esetében nagyon eltérő arányok alakultak ki.

A 4 *Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások*, 5 *Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások*, 6 *Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások*, 8 *Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők* foglalkozási főcsoportban 5,9 és 11,3 százalék között volt az „RMF” kategóriába sorolt foglalkozások aránya. Ezen kívül még alacsony értéknek tekinthető a 2. foglalkozási főcsoport (*Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások*) foglalkozásainak 13,3 százalékos hányada. A 3. főcsoportban (*Egyéb, felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások*) volt a legmagasabb az „RMF” kategóriába tartozó foglalkozások aránya. (Itt azonban meg kell jegyezni, hogy ha kivesszük a néhány nehezen besorolható, nagy létszámú foglalkozást (3135 *Minőségbiztosítási technikus*, 3161 *Munka- és termelészservező*, 3190 *Egyéb műszaki foglalkozású*, 3910 *Egyéb ügyintéző*) akkor alacsonyabb értéket kapunk.) Összességében a vizsgált foglalkozási főcsoportok többségében átlagos vagy átlag alatti volt az „RMF” kategóriába tartozók aránya. A 2011. évi népszámlálás adatai tehát azt mutatják, a foglalkozások jelentős részénél viszonylag alacsony azoknak a képzettségeknek az aránya, melyekkel kongruensebbé lehetne tenni az adott foglalkozásokat. Ha csak az „NFM” kategóriát vizsgáljuk, akkor érzékelhető, hogy a foglalkozási főcsoportok foglalkozásainak többségében 35 százalék felett volt e kategória aránya.

A legnagyobb inkongruens foglalkozások hányada a 4. főcsoportban (*Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások*) volt (44 százalék), mely érthető is, hiszen e foglalkozási főcsoportban található az ún. adminisztratív jellegű foglalkozások, melyeknél kevésbé feltétel a tevékenységhez szükséges szakképzettség. Ugyanez a megállapítás érvényes a 6. foglalkozási főcsoport foglalkozásainak egy részére. A 9. foglalkozási főcsoport (*Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások*) besorolási problémáiról már szóltunk. Ha az általános iskolai végzettségűeket az „NFM” kategóriába sorolnánk, akkor kissé más arányokat kapnánk. Ebben az esetben a 6 *Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások*, 8 *Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők*, 9 *Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások* főcsoportban a jelentősebb az inkongruens foglalkozások aránya.

Még pontosabb képet kaphatunk, ha az adatokat foglalkozási csoport, alcsoport, illetve egyéni foglalkozás szintjén vizsgáljuk.

1.1.2. A foglalkoztatottak kongruenciájának vizsgálata foglalkozási csoport, alcsoport és egyéni foglalkozás szerint

1. foglalkozási főcsoport (Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselési vezetők, törvényhozók)

A vezetőket magába foglaló foglalkozásoknak kongruenciája igen eltérő képet mutat. A 111 Törvényhozók, miniszterek, államtitkárok és a 113 Országos és területi társadalmi (érdek-képviselési), és egyéb szervezetek vezetői foglalkozási alcsoport foglalkozásai esetében a legalacsonyabb a kongruens foglalkozások aránya, tekintettel arra, hogy az ország legfelső vezetői, érdek-képviselési vezetők esetén nem volt könnyű megállapítani, hogy mi tekinthető megfelelő képzettségnek (pl. a 313 Politikai és civil társadalmi tanulmányok képzési terület ilyen). A magasabb szaktudást feltételezhető és a jogszabályok által is behatárolt 112 Országos és területi közigazgatás, igazságszolgáltatás vezetői foglalkozási alcsoportban már jóval nagyobb a kongruens foglalkozások aránya (50 százalék). A vezetői foglalkozások közül azok, ahol a termelési folyamatokat irányítják a legnagyobb a kongruens foglalkozások aránya, például a 131 Termelési egységek vezetői foglalkozási alcsoportban ez 65,3 százalék. Ezen belül a mezőgazdasági termelési vezetőké a legnagyobb (71,2 százalék). Ez azt mutatja, hogy ma már a mezőgazdasági tevékenység irányítása jelentős szaktudást igényel, és nem lehet csak a munkatapasztalatokra hagyatkozva, nem mezőgazdasági jellegű képesítéssel a termelési folyamatokat irányítani.

3. tábla

Az 1. foglalkozási főcsoportba tartozó foglalkozások kongruenciája, foglalkozási alcsoportokként

FEOR-08	Össze- sen	KMN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
111 Törvényhozók, miniszterek, államtitkárok	652	1,1	21,8	21,8	.	.	23,6	53,5
112 Országos és területi közigazgatás, igazságszolgáltatás vezetői	9 106	0,3	49,9	49,9	.	.	15,6	34,2
113 Országos és területi társadalmi (érdek-képviselési) és egyéb szervezetek vezetői	1 440	0,5	20,9	20,9	.	.	23,3	55,3
121 Gazdasági, költségvetési szerveze- tek vezetői	3 316	0,5	35,1	35,1	.	.	64,4	0,0
131 Termelési egységek vezetői	41 614	2,0	65,3	65,3	.	.	13,9	18,7
132 Szolgáltatást nyújtó egységek vezetői	49 973	1,2	51,7	51,7	.	.	21,8	25,3
133 Kereskedelmi, vendéglátó és ha- sonló szolgáltatási tevékenységet folytató egységek vezetői	56 950	1,8	34,2	34,2	.	.	29,5	34,6
141 Gazdasági tevékenységet segítő egységek vezetői	39 047	0,7	51,7	51,7	.	.	17,6	30,0
Összesen	202 098	1,4	48,9	48,9	.	.	22,0	27,8

A 121 Gazdasági, költségvetési szervezetek vezetői foglalkozási alcsoport besorolási problémáiról a módszertani fejezetben lesz szó. Igen nehéz volt a gazdasági és költségvetési szervezetek első számú vezetőinek megfeleltetését elvégezni, és ez az oka annak, hogy némileg alacsony az „MF” kategóriába (35,1 százalék) és magas az „RMF” kategóriába tartozók aránya

(64,4 százalék). Ez utóbbinak az az oka, hogy minden képzettséget idesoroltunk, feltételezve azt, hogy a rendkívül szerteágazó gazdasági tevékenységek irányításához a megszerzett képzettségek mindegyike valamilyen módon hasznosul.

A 132 *Szolgáltatást nyújtó egységek vezetői* foglalkozási alcsoportban 51,7 százalék az „MF” kategóriába tartozók aránya, itt is foglalkozásonként igen eltérő arányokkal találkozunk. Azoknál a vezetői tevékenységeknél, ahol jogszabályok írhatják elő a megfelelő képzettséget, magas, 70–82 százalék körüli az „MF” kategóriába tartozók aránya (1325 *Gyermekgondozási tevékenységet folytató egység vezetője*, 1326 *Idősgondozási tevékenységet folytató egység vezetője*, 1327 *Egészségügyi tevékenységet folytató egység vezetője*, 1328 *Oktatási-nevelési tevékenységet folytató egység vezetője*). Ugyanakkor például a 1321 *Szállítási, logisztikai és raktározási tevékenységet folytató egység vezetője* foglalkozásnál ez a mutató csak 23 százalék volt.

A 133 *Kereskedelmi, vendéglátó és hasonló szolgáltatási tevékenységet folytató egységek vezetői* foglalkozási alcsoport esetében már az átlagnál alacsonyabb az „MF” (34,2 százalék), valamint magas az „RMF” (29,5 százalék) kategóriába tartozók aránya. Ez azt jelzi, hogy a kereskedelmi, vendéglátó jellegű egységek vezetéséhez már olyan képzettség tartozik, melyeket fel lehetne használni a szakirányú képzettség megszerzéséhez. A kongruenciavizsgálat adataiból jól látható, hogy olyan, viszonylag új tevékenységeket, mint pl. a sporttal és rekreációval foglalkozó szervezetek vezetése, már olyan képzettségekkel is el lehet látni, melyek csak „RMF” (24,9 százalék), illetve „NFM” (50,3 százalék) kategóriába tartoznak.

A 141 *Gazdasági tevékenységet segítő egységek vezetői* foglalkozási alcsoport foglalkozásainak kongruenciája egész változatos, az „MF” kategóriába tartozók aránya például a 1416 *Reklám-, PR- és egyéb kommunikációs tevékenységet folytató egység vezetője* esetében csak 18,9 százalék, de a 1414 *Vállalati stratégiatervezési egység vezetőjénél* 84,6 százalék, a 1413 *Kutatási és fejlesztési tevékenységet folytató egység vezetőjénél* 77,0 százalék.

Az 1. foglalkozási főcsoport foglalkozásainak kongruenciájával kapcsolatos adatok azt mutatják, hogy ma már a vezetői tevékenységek nagy részében szükség van a szakirányú végzettségre, különösen a termelési, valamint a műszaki, gazdasági jellegű szolgáltatást nyújtó területeken. A javarészt közszférába tartozó területek vezetői körében (idősgondozás, oktatás, egészségügy) is magas volt a kongruens foglalkozások aránya.

2. foglalkozási főcsoport (*Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások*)

A foglalkozási főcsoportok összehasonlító vizsgálatánál láttuk, hogy ebben a főcsoportban a legnagyobb a kongruens foglalkozások aránya és viszonylag alacsony az „RMF”, illetve az „NFM” kategóriába tartozók hányada. Ez érthető is, hiszen itt értelmiségi jellegű foglalkozásokról van szó, amely tevékenységek végzéséhez komoly szakmai ismeretek szükségesek. Igen változó területek tartoznak ehhez a főcsoporthoz, ezért nem léphetünk fel azzal az igénnyel, hogy az adatokat teljes részletettséggel kielemezzük.

A 211 *Ipari, építőipari mérnökök*, 212 *Elektromérnökök*, 213 *Egyéb mérnökök* foglalkozási alcsoportok foglalkozásainál magas a kongruens foglalkozások aránya, mely érthető is, hiszen ezeket a tevékenységeket főleg szakirányú szakmai ismeretekkel lehet csak végezni. Itt is vannak kivételek. Például a kissé bizonytalanul azonosítható 2136 *Grafikus és multimédia-tervező* foglalkozásnál az „MF” kategóriához tartozók aránya 37,7 százalék volt. Az „RMF”-be tartozók hányada is 22,6 százalékot tett ki, és a jelzett számú foglalkozási alcsoport foglalkozásai közül ennél a foglalkozásnál volt az egyik legnagyobb az „NFM” kategóriához tartozók aránya (39,3 százalék). Az „egyéb” típusú foglalkozások kongruenciavizsgálatának nehézségeiről már

említést tettünk. Jól látható ez a 2139 *Egyéb, máshova nem sorolható mérnök* foglalkozásnál, ahol az „NFM” kategóriába tartozók aránya 77,5 százalék volt. (A kongruencia 2. és 3. állományából ki is vettük ezt a foglalkozást.)

4. tábla

A 2. foglalkozási főcsoporthoz tartozó foglalkozások kongruenciája foglalkozási alcsoportonként

FEOR-08	Össze- sen	KMN	Megfelelt			RMF	NFM	
			együtt	MF	MF+			MF-
211 Ipari, építőipari mérnökök	35 112	0,1	83,6	83,6	.	0,0	9,4	6,9
212 Elektromérnökök	16 238	0,1	82,9	82,9	.	.	6,6	10,4
213 Egyéb mérnökök	20 642	0,2	65,6	65,6	.	.	7,0	27,2
214 Szoftver- és alkalmazásfejlesztők, -elemzők	41 269	0,3	47,8	47,8	.	0,0	13,2	38,6
215 Adatbázis- és hálózati elemzők, üzemeltetők	13 947	0,5	45,1	45,0	.	0,1	13,0	41,5
216 Természettudományi foglalkozások	10 522	0,2	85,3	81,9	.	3,4	3,7	10,7
221 Orvosi, gyógyszerészi foglalkozások	40 286	0,1	97,7	97,7	.	.	1,2	1,0
222 Humán-egészségügyi (társ)foglalkozások	19 354	0,3	69,0	66,6	.	2,5	9,7	21,0
223 Ápoló, szülész(nő) (felsőfokú kép- zettséghez kapcsolódó)	3 773	0,2	84,6	84,6	.	.	10,1	5,1
224 Állat- és növény-egészségügyi foglalkozások	3 124	0,0	98,1	98,1	.	.	1,1	0,7
231 Szociális szolgáltatási foglalkozások	9 446	0,2	57,6	55,6	.	2,1	18,6	23,5
241 Felsőoktatási intézményi oktatók, tanárok	16 525	0,7	29,2	29,2	.	.	69,9	0,2
242 Középfokú nevelési-oktatási intéz- ményi oktatók, tanárok	45 995	0,2	82,7	82,6	.	0,2	11,0	6,0
243 Óvodai és alapfokú nevelési- oktatási intézményi tanárok, oktatók, nevelők	96 478	0,2	92,0	91,0	.	1,0	4,0	3,8
244 Speciális oktatók, nevelők	10 940	0,2	79,6	79,4	.	0,2	9,5	10,7
249 Egyéb szakképzett oktatók, nevelők	26 438	0,4	65,2	65,2	.	.	15,4	19,0
251 Pénzügyi és számviteli foglalkozá- sok	41 656	0,4	39,3	37,0	.	2,2	26,9	33,4
252 Szervezetirányítási, üzletpolitikai foglalkozások	21 518	0,3	39,7	38,6	.	1,0	11,8	48,2
253 Kereskedelmi és marketingfoglal- kozások	32 051	0,4	20,0	18,4	.	1,6	25,4	54,2
261 Jogi foglalkozások	30 983	0,2	98,3	98,3	.	.	0,3	1,2
262 Társadalomtudományi foglalkozá- sok	27 260	0,3	76,0	75,4	.	0,6	7,8	15,8

*A 214 Szoftver- és alkalmazásfejlesztők, -elemzők és 215 Adatbázis- és hálózati elemzők, üze-
meltetők* foglalkozási alcsoportok számítástechnikával, informatikával kapcsolatos tevékenysége-
ket tartalmaznak. Ezekhez a foglalkozási alcsoportokhoz tartozó foglalkozásoknál rendkívül

változatos az „MF”, „RMF” és az „NFM” kategóriába tartozók aránya. Például a jelzett alcsoport egyéni foglalkozásainál az „MF” kategóriához tartozók aránya, 18 és 56 százalék között mozgott. Valamint ez az a terület, ahol bizonyos szakirányú alapképzettség megléte esetén (pl. középiskolában megszerzett informatikai képzettség) tanfolyammal és egyéb módon meg lehet szerezni a szükséges szakképzettséget, így sokszor el lehetett tekinteni a felsőfokú végzettségtől. (Pl. a műszaki és természettudományi képzések (pl. matematikus) egy része alkalmas arra, hogy – ráképzéssel – informatikai jellegű szakirányú képzettséget lehessen szerezni.)

5. tábla

*A 2. foglalkozási főcsoporthoz tartozó foglalkozások kongruenciája
foglalkozási alcsoportonként (folytatás)*

FEOR-08	Össze- sen	KMN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
271 Kulturális és sportfoglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)	27 053	0,6	35,1	31,8	.	3,3	17,5	46,8
272 Alkotó- és előadó-művészi foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)	16 603	3,3	49,4	42,7	.	6,7	21,2	26,1
273 Vallási foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)	3 851	0,6	89,2	89,1	.	0,1	3,0	7,2
291 Egyéb magasan képzett ügyintézők	14 880	2,1	7,0	7,0	.	0,1	49,2	41,6
Összesen	625 944	0,4	66,8	65,8	.	1,0	13,3	19,5

A 216 Természettudományi foglalkozások alcsoporthoz tartozó magas státusú természet-tudományos foglalkozások esetén rendkívül magas az „MF” kategóriába tartozók aránya, például a 2162 Csillagász foglalkozásnál majdnem 100 százalék.

A módszertani részben taglaljuk a 22 Egészségügyi foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó) foglalkozási csoporthoz tartozó egészségügyi foglalkozások speciális helyzetét. Itt vannak olyan foglalkozások, melyek esetében csak 100 százalékos lehet az „MF” kategóriába tartozók aránya (pl. 2211 Általános orvos), de itt is vannak kivételek. Például a 2223 Dietetikus és táplálkozási tanácsadó, 2228 Alternatív gyógymódot alkalmazó foglalkozások esetén alacsony az „MF” (31,8, illetve 24,0 százalék), és elég magas az „NFM” kategóriába tartozók aránya (64,0, illetve 56,6 százalék). Különösen az alternatív gyógyászatot alkalmazó egészségügyi tevékenység esetén érthetőek ezek az arányok, hisz e foglalkozások esetén kevés olyan képzési területet találhatunk, mely az „MF” kategóriába tartozik. A 22 foglalkozási csoport néhány foglalkozása esetében a 2011. évi népszámlálás összeírási és kódolási problémáiból is adódhat, hogy több foglalkozásnál nem nagyobb az „MF” kategóriába tartozók aránya. Például a 2232 Szülész(nő) (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó) foglalkozás esetében alacsonynak tűnik az „MF” kategóriába tartozók aránya (62,1 százalék), azonban az is lehetséges, hogy itt már megjelennek olyan alacsonyabb szakmai tudást adó képzési területek (pl. bábaképzés), melyeket a népszámlálási felvétel nem tudott azonosítani.

A 23. foglalkozási csoportba a szociális tevékenységgel kapcsolatos foglalkozások tartoznak. A viszonylag jelentős létszámú 2312 Szociális munkás és tanácsadó foglalkozás esetén az „MF” kategóriába tartozók aránya 56,9 százalék volt. Itt már valamennyire mérhető volt az

„MF” kategória, ebben a foglalkozásban az alulképzettek aránya 2,1 százalékot tett ki. E foglalkozásban az „RMF” kategóriába 19,1 százalék tartozott. A szociális tevékenység az a terület, ahol a tevékenységhez tartozó képzési területek viszonylag elég rugalmasan kezelhetők, sok olyan képzési terület van, mellyel rendelkezőket át lehet képezni ilyen tevékenységek végzésére (143 Óvodapedagógusok képzése, 144 Alapfokú oktatásban tanító pedagógusok képzése, 221 Vallási ismeretek, 814 Háztartási szolgáltatások).

A 24 Oktatók, pedagógusok a 2. foglalkozási főcsoporton belül az egyik legnagyobb létszámú csoport. Különböző szinteken oktató pedagógusok, oktatók tartoznak ide, akik döntő része állami alkalmazott. Az egészségügyhöz hasonlóan ez az a terület, ahol jogszabályok is előírják a megfelelő szakirányú képzettséget. Mégis vannak olyan foglalkozások, melyeknek a „MF”-be tartozók aránya viszonylag alacsony. Ilyen például a magas státusú egyetemi, főiskolai oktatók (2410 Egyetemi, főiskolai oktató, tanár) köre. Ennek oka, hogy számos képzési terület tartozhat ide (humán, műszaki, gazdasági stb.), és nem lehetett az összes ilyen képzési területet az „MF” kategóriába sorolni. („MF”-be tartozók aránya 29,2 százalék). Ugyanez volt a helyzet a 2422 Középfokú nevelési-oktatási intézményi szakoktató, gyakorlati oktató foglalkozásnál. A 2421 Középfokú tanár, 2431 Általános iskolai tanár, tanító, 2432 Csecsemő- és kisgyermeknevelő, óvodapedagógus foglalkozások esetén már pontosabban el lehetett végezni a kongruenciavizsgálatot. Az iskolarendszeren kívül oktatók többsége esetében már jelentősebb volt az „RMF” kategóriákhoz tartozók aránya, ilyenek például a nyelvtanárok (2492), ahol számos olyan képzési terület lehet, mely csak részben felel meg a foglalkozáshoz szükséges képzettségeknek.

A 25 Gazdálkodási jellegű foglalkozások csoportjában a magas képzettségű pénzügyi, számviteli, kereskedelmi munkát végzők tartoznak. Ennek a csoportnak szoros a kapcsolata a 36 Üzleti jellegű szolgáltatások ügyintézői, hatósági ügyintézők, ügynökök foglalkozási csoporttal. Például a revizori jellegű munkát végző 2514 Kontrollerek esetében 4 százalék volt a felülfoglalkoztatottak aránya. E foglalkozási főcsoport foglalkozásai esetében az „MF” kategóriába tartozók aránya széles skálán mozgott (14,1–54,8 százalék), az „RMF” kategóriába tartozóké szintén (7,7–57,1 százalék). Ezek az eltérő adatok jelzik, hogy a gazdasági jellegű foglalkozások esetében számos, nem kongruens képzési területtel is be lehet tölteni ezeket a foglalkozásokat. Például az „NFM” kategóriába tartozók aránya a 2524 Képzési és személyzetfejlesztési szakértőnél 69,6, a 2523 Személyzeti és pályaválasztási szakértőnél 52,0, a 2522 Üzletpolitikai elemző, szervezőnél pedig 50,0 százalék. Persze az utóbbi foglalkozásnál az is szerepet játszott, hogy viszonylag nehéz volt a kongruens képzési területeket megállapítani.

A 26 Jogi és társadalomtudományi foglalkozások csoport foglalkozásai között – az egészségügyi foglalkozásokhoz hasonlóan – vannak a jogszabály által szigorúan megállapított képzettségi szinttel és szakiránnyal rendelkező tevékenységek (pl. 2612 Ügyész, 2613 Bíró, 2614 Közjegyző). Itt is közel 100 százalék a megfeleltetés. A 262 Társadalomtudományi foglalkozások alcsoportban is magas az „MF” kategóriába tartozók aránya. Azonban van rugalmasan kezelhető terület, mint amilyen a 2627 Nyelvész, fordító, tolmács foglalkozás, ahol már jóval alacsonyabb az „MF” kategóriába tartozók aránya (48,4 százalék). Ez elfogadható, hiszen számos más képzési terület birtokában munkahelyi, tanfolyami ráképzéssel elvégezhető ez a feladat.

A 271 Kulturális és sportfoglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó) alcsoportban általában alatti az „MF”-be tartozók aránya, kivéve a 2711 Könyvtáros, informatikus könyvtáros és a 2713 Muzeológus, múzeumi gyűjteménygondnok foglalkozásokat. Ebben az alcsoportban is valamennyire mérhető volt a vertikális kongruencia, például a 2715 Könyv- és lapkiadó szerkesztő-

je foglalkozásnál 5,8, a 2717 *Szakképzett edző, sportszervező, -irányítónál* 8,1 százalék volt a felülfoglalkoztatottak aránya. A 272 *Alkotó- és előadó-művészi foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)* alcsoport foglalkozásai esetében is változatos arányokat kapunk. A 2724 *Zeneszerző, zenész, énekes* foglalkozásnál viszonylag magas, 61,6 százalék, a 2725 *Rendező, operatőr* foglalkozásnál alacsony, 24,1 százalék az „MF” kategóriába tartozók aránya. (Ebben az esetben főleg arról van szó, hogy az operatőri tevékenységek esetében lehetnek az „MF” kategóriába tartozó képzési területek, továbbá a produceri tevékenység is idetartozik, mely tevékenységet számos képzési területtel lehet folytatni.)

A 273 *Vallási foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)* alcsoport foglalkozásainak magas az „MF” kategóriába tartozók aránya (89,2 százalék), mely azt jelenti, hogy vallási tevékenység végzése főleg a szakirányú képzési terület (221) megléte esetén végezhető.

Összefoglalva a 2. főcsoport foglalkozásainak kongruenciavizsgálatát, megállapítható, hogy jelentős azoknak a foglalkozásoknak a száma, melyek esetében erős a kapcsolat az adott foglalkozás és a szükséges szakismeret megléte között.

3. foglalkozási főcsoport (Egyéb, felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások)

A FEOR-08 3. foglalkozási főcsoportja képzettség szempontjából – a többi foglalkozási főcsoportéhoz képest – változatosabb képet mutat, ezért a kongruenciavizsgálat is több nehézségbe ütközött.

E főcsoportba többek között olyan foglalkozások tartoznak, amelyek kiegészítik, kiegészítik a 2. főcsoportba tartozó tevékenységeket (foglalkozásokat), és általában az egyetemi szintnél alacsonyabb végzettséget igényelnek. A 3. főcsoport a többi főcsoportéhoz képest képzettség szempontjából is vegyesebb képet mutat, ezért különös jelentősége van annak, hogy e főcsoport foglalkozásainak tartalma a képzettség szintje mellett a tevékenységi kör jellege, az önálló munkavégzés mértéke, a döntés lehetősége, illetve hiánya szempontjából is vizsgálat tárgya legyen.

A 2. és 3. főcsoport kapcsolatából következik, hogy a két főcsoport foglalkozásainak tagolása – foglalkozási csoportok, alcsoportok kialakítása – hasonló, ezzel is jelezve, hogy a 2. főcsoportba tartozó foglalkozások egy részét (az önállóság, a döntési lehetőség, illetve az igényelt szakismereti szint alacsonyabb fokának figyelembevételével) a 3. főcsoport foglalkozásai kiegészítik. Például ilyen jellegű párosításnak tekinthető foglalkozások: 2118 *Gépészmérnök – 3116 Gépésztechnikus*, vagy a 2241 *Állatorvos – 3341 Állatorvosi asszisztens*.

Néhány esetben a kiegészítő, kiegészítő jellegű elhatárolást nemcsak a 2. és 3. főcsoport foglalkozásai között kell elvégezni, hanem a 3. és 4. főcsoport (*Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások*) foglalkozásai között is. Például 3614 *Számviteli ügyintéző – 4121 Könyvelő (analitikus)*.

Ebben a foglalkozási főcsoportban van a legtöbb olyan foglalkozás, melynél a képzettséghez történő kapcsolat rendkívül bizonytalan volt (pl. 3161 *Munka- és termelészervező*). Továbbá itt már jobban lehetett alkalmazni az „MF+”, „MF-” kategóriákat, néhány foglalkozás esetében viszonylag jó eredmények születtek.

A 3. foglalkozási főcsoporthoz tartozó foglalkozások kongruenciája foglalkozási alcsoportonként

FEOR-08	Össze- sen	KMN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
311 Ipari, építőipari technikusok	30 571	0,6	47,1	38,6	7,8	0,7	30,8	21,5
312 Elektrotechnikusok	4 788	0,4	40,1	38,9	1,2	.	42,9	16,6
313 Egyéb technikusok	42 902	2,8	12,9	9,4	3,5	.	28,7	55,7
314 Számítástechnikai (informatikai) és kommunikációs foglalkozások	19 351	1,4	29,2	25,6	3,4	0,1	35,2	34,3
315 Folyamatirányítók (berendezések vezérlői)	4 388	1,4	24,3	21,9	2,3	.	25,2	49,1
316 Üzemfenntartási foglalkozások	38 649	1,6	3,4	1,5	1,9	.	19,5	75,4
317 Vízi- és légijármű-vezetők, légi- irányítók	2 018	1,2	37,0	34,3	.	2,6	23,3	38,6
319 Egyéb műszaki foglalkozások	9 349	0,7	4,0	0,7	3,3	.	73,7	21,6
321 Ipari, építőipari szakmai irányí- tók, felügyelők	17 515	3,2	50,7	39,8	10,9	.	17,1	28,9
322 Egyéb szakmai irányítók, felügye- lők	9 397	1,2	12,6	10,8	1,8	.	28,0	58,2
331 Ápolási és szülészeti kapcsolódó foglalkozások	47 050	0,4	70,9	65,5	5,4	0,0	22,7	6,1
332 Egészségügyi asszisztensek	45 892	0,7	52,0	45,5	6,5	.	35,7	11,6
333 Humánegészségüghöz kapcsoló- dó foglalkozások	14 645	2,1	46,1	42,8	3,3	.	27,9	23,9
334 Állat- és növényegészségüghöz kapcsolódó foglalkozások	1 489	5,2	20,8	17,2	3,6	.	42,2	31,9
341 Oktatási asszisztensek	5 006	1,0	5,7	3,9	1,9	.	50,6	42,6
351 Szociális foglalkozások	32 716	1,1	41,3	35,4	5,9	.	32,2	25,3
352 Munkaerő-piaci szolgáltatási ügymintézők	2 661	1,2	25,9	3,2	22,8	.	20,4	52,5
361 Pénzügyi, gazdasági ügyintézők	102 636	0,8	21,7	19,2	2,5	0,0	52,9	24,6
362 Kereskedelmi és értékesítési ügy- intézők, ügynökök	112 794	2,4	11,2	8,3	2,6	0,3	34,4	52,0
363 Egyéb üzleti jellegű szolgáltatások ügymintézői	28 346	2,0	8,1	3,5	4,5	.	42,5	47,4
364 Igazgatási és jogi asszisztensek	18 256	0,6	14,3	5,7	8,6	0,0	36,4	48,7
365 Hatósági ügyintézők	47 502	0,7	29,5	12,9	15,3	1,4	27,4	42,4
371 Művészeti és kulturális foglalko- zások	9 867	4,1	16,3	13,7	2,6	.	34,0	45,5
372 Sport- és szabadidős foglalkozá- sok	4 441	6,0	20,3	7,4	12,9	.	37,0	36,6
373 Egyéb vallási foglalkozások	887	8,0	19,5	1,0	18,5	.	21,6	50,8
391 Egyéb ügyintézők	24 492	3,8	3,4	1,5	1,9	.	58,4	34,5
Összesen	677 608	1,6	26,1	21,0	5,0	0,2	35,7	36,6

E főcsoport további jellegzetessége az „RMF” kategória átlagosnál jóval nagyobb aránya (35,7 százalék). Ez azt jelenti, hogy e főcsoport foglalkozásainál találunk leginkább olyan képzettségeket, melyek alapjai lehetnek egy erőteljesebb foglalkozás és szakképzettségi kapcsolat kiépítésének.

A 311 *Ipari, építőipari technikusok*, 312 *Elektrotechnikusok*, 313 *Egyéb technikusok* foglalkozási alcsoportok foglalkozásainak szoros a kapcsolata a 21 *Műszaki, informatikai és természettudományi foglalkozások* csoport mérnök jellegű foglalkozásaival.

Ezekben az alcsoportokban viszonylag magas az alulfoglalkoztatottak aránya, azaz több mérnök jellegű végzettséggel rendelkező dolgozót foglalkoztatnak technikus jellegű munkakörben. (Pl. 3113 *Élelmiszer-ipari technikus* (10 százalék), 3117 *Építő- és építésztechnikus* (15,2 százalék), 3131 *Mezőgazdasági technikus* (26,7 százalék), 3134 *Környezetvédelmi technikus* (24,0 százalék.) Természetesen a laikus összeírók által végrehajtott népszámlálás módszertani nehézségei is jelentkeznek, azaz az összeíró nem mindig tudta azonosítani a megfelelő képzettségi szinteket, azonban még így is nagyságrendileg helyállóak lehetnek ezek az arányok.

A mérnök jellegű foglalkozásokhoz hasonlóan a technikus jellegű foglalkozásokban is igen változatos képet mutat az „MF” kategóriába tartozók aránya. Például a viszonylag kis létszámú 3132 *Erdő- és természetvédelmi technikus* foglalkozásnak 83,9 százaléka, a 3117 *Építő- és építésztechnikus* foglalkozáshoz tartozók 56,7 százaléka tartozott az „MF” kategóriába. A 312 *Elektrotechnikusok* foglalkozási alcsoportéhoz tartozó két foglalkozás (3121 *Villamosipari technikus (energetikai technikus)*, 3122 *Villamosipari technikus (elektronikai technikus)*) kongruenciája viszonylag alacsony értéket mutat (előbbié 30,3, utóbbié 44,2 százalék), azonban igen magas e két foglalkozás esetében az „RMF” kategóriához tartozók aránya (55,2, illetve 37,8 százalék).

Külön kell szólni a viszonylag jelentős létszámú 3116 *Gépésztechnikus* foglalkozásról, mely ún. gyűjtő foglalkozásként tartható számon. (Az összeírók, a kódolók, ha bizonytalanok voltak a besorolásba, akkor ezt a megnevezést, illetve kódszámot adták.) Ennél a foglalkozásnál az „MF” kategóriába tartozók aránya 44,3, az „RMF” kategóriába tartozók pedig 38,1 százalék volt. Ennek köszönhetően rendkívül alacsony, 17,1 százalék volt az „NFM” kategóriához tartozók hányada.

A 314 *Számítástechnikai (informatikai) és kommunikációs foglalkozások* alcsoport foglalkozásainál az „MF” kategóriába tartozók aránya 30 százalék körül alakult, hasonlóképpen, mint az „RMF” kategóriába tartozóké. Ebben az esetben már az elektronikával kapcsolatos szellemi és fizikai szakképzettség is az „RMF” kategóriába került (pl. villamosmérnök, számítástechnikai műszerész).

A 315 *Folyamatirányítók (berendezések vezérlői)* alcsoport foglalkozásai újként kerültek be a FEOR-08 rendszerébe. Ezek a foglalkozások a 81 *Feldolgozóipari gépek kezelői* foglalkozási csoport foglalkozásaival vannak kapcsolatban, ezért az „RMF” kategóriában viszonylag jelentős mértékben vannak fizikai jellegű szakképzettségek.

A 32 *Szakmai irányítók, felügyelők* foglalkozási csoport foglalkozásai művezető típusú foglalkozások, melyek kongruenciaszintje átlagosnak mondható. Új foglalkozásként került a rendszerbe a 3221 *Irodai szakmai irányító, felügyelő* foglalkozás, melynek kongruenciavizsgálata nehézségekbe ütközött, tekintettel arra, hogy szinte minden képzési terület szerepeltethető az „MF” kategóriában, ezért inkább csak a kifejezetten irodai irányítói képzési területek kaptak „MF” minősítést, így ennél a foglalkozásnál rendkívül alacsony az „MF” kategóriába tartozók aránya (5,1 százalék).

A 3. főcsoport egészségügyi foglalkozásainak (33 foglalkozási csoport) kongruenciaszintje jóval alacsonyabb a 2. foglalkozási főcsoport hasonló jellegű (22 foglalkozási csoport) foglalkozásaihoz képest. Ennek egyik oka, hogy a 3. főcsoport egészségügyi foglalkozásainál viszonylag széles körű azoknak a képzési területeknek a köre, melyek inkább az „RMF” kategóriába tartoznak. Például a *3323 Orvosi képzőképző diagnosztikai és terápiás berendezések kezelője* a *3324 Orvosi laboratóriumi asszisztens* foglalkozások esetében a *721 Orvostudomány*, a *723 Ápolás, gondozás* tipikusan ilyen képzési területnek tekinthető. Még inkább így van ez a *3322 Egészségügyi dokumentátor* foglalkozásnál, mivel itt igen kevés a konkrét kongruens képzési terület (10,7 százalék), viszont számos egészségüggyel kapcsolatos képzettség található meg az „RMF” kategóriában (51,5 százalék).

A *35 Szociális gondozási és munkaerő-piaci szolgáltatási foglalkozások* esetében a *23 Szociális szolgáltatási foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)* foglalkozási csoport foglalkozásaihoz képest szintén alacsonyabb az „MF” kategóriába tartozók aránya (40,2 százalék), ebben a körben az alulfoglalkoztatottak aránya is az átlagosnál jóval magasabb (7,2 százalék). Ez azt mutatja, hogy az utóbbi két évtizedben felfutó felsőszintű szociális nővér képzésben részesülők jelentős hányada csak alacsonyabb képzettségű szociális munkahelyeken tud elhelyezkedni (természetesen itt is érvényesek az összeírói, illetve kódolási hibákról mondottak).

A *36 Üzleti jellegű szolgáltatások ügyintézői, hatósági ügyintézők, ügynökök* foglalkozásainak kongruenciavizsgálata igen eltérő képet mutat. A kongruencia erőssége itt még inkább függ az adott tevékenység jellegétől. Például érthető, hogy a *3614 Számviteli ügyintéző* esetében a 3. foglalkozási főcsoport foglalkozásaihoz képest magas, 40,7 százalék volt az „MF” kategóriába tartozók aránya, tekintettel arra, hogy jól meghatározott képzési területtel lehet ezeket a tevékenységeket végezni (*344 Könyvelés és adózás*). A *3611 Pénzügyi ügyintéző (a pénzügyintézői ügyintéző kivételével)* és a *3612 Pénzügyintézői ügyintéző* foglalkozásoknál viszont annak ellenére alacsony az „MF” kategóriába tartozók aránya (15,6, illetve 7,0 százalék), hogy szintén jól körülhatárolt képzési területről van szó (*343 Pénzügy, bank és biztosítás*). Ennek oka valószínűleg az lehet, hogy a pénzügyintézetek a megfelelő alapképzettséggel rendelkező ügyintézőket maguk képezik ki és adják át részükre a szükséges ismereteket.

Az ügynök jellegű foglalkozásoknál értelemszerűen alacsony az „MF” kategóriába tartozók aránya, például a *3621 Biztosítási ügynök, ügyintézőnél* 3,7 százalék, a *3624 Ügynöknél (a biztosítási ügynök kivételével)* 13,2 százalék. A hasonló jellegű foglalkozásoknál (*3623 Anyag-gazdálkodó, felvásárló*, *3633 Ingatlanügynök, ingatlanforgalmazási ügyintéző*) szintén alacsony ez az érték (ugyanakkor nagyon magas az „RMF” kategóriába tartozók aránya).

A többnyire állami alkalmazottakat tartalmazó *365 Hatósági ügyintézők* alcsoport foglalkozásainak többségében (*3651 Vám- és pénzügyőr*, *3652 Adó- és illetékhatósági ügyintéző*, *3653 Társadalombiztosítási és segélyezési hatósági ügyintéző*) 30 százalék az „MF” kategóriába tartozók aránya, a többnyire önkormányzatoknál foglalkoztatott *3654 Hatósági engedélyek kiadásával foglalkozó ügyintéző* esetében a kongruens foglalkozások aránya 22,1, az „RMF”-be tartozók hányada 31,6 százalék volt. Így ebben a foglalkozásban az átlaghoz képest magas az „NFM” kategóriába tartozók aránya (48,0 százalék). Ennél magasabb értéket, már csak a *3656 Végrehajtó, adósságbehajtó* foglalkozásnál mértünk (65,9 százalék).

Ezek az adatok is arra utalnak, hogy a középszintű képzettségű foglalkoztatottaknál jelentős szerepe lehet a nem teljesen kongruens képzettségek megléte esetén a tanfolyamokkal történő betanításnak, illetve a megszerzett munkatapasztalatnak. További jellegzetessége a *365 Hatósági ügyintézők* alcsoportba tartozó foglalkozásoknak, hogy – az átlaghoz képest –

magas az alulfoglalkoztatottak aránya (15,3 százalék). Ez érthető is, hiszen az ilyen jellegű hatósági munkához (pl. vám- és adózási terület) szívesen alkalmaznak felsőfokú végzettséggel rendelkező munkatársakat is.

A 37 *Művészeti, kulturális, sport- és vallási foglalkozások* alcsoport foglalkozásainak rendkívül változatos a kongruenciaerőssége, továbbá már ennél az alcsoportnál jelentkezik az a tény, hogy egyes foglalkozásoknál jelentős arányban vannak csak általános iskolát végzettek, melyek alapvetően az „NFM” kategóriát erősítik. Például a 3711 *Segédszínész, statiszta*, 3714 *Díszletező, díszítő*, 3721 *Sportoló* foglalkozásoknál 11–12 százalék az ilyen iskolai végzettséggel rendelkezők aránya, ezeknél a foglalkozásoknál az „MF” kategóriába tartozók aránya is alacsony.

4. foglalkozási főcsoport (Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások)

A FEOR-08 némileg megváltoztatta a FEOR-93 e foglalkozási főcsoportjának rendszerét, annak érdekében, hogy visszatükrözze azokat a változásokat, amelyek az információs szolgáltatásban és más kommunikációs területen az elmúlt években végbementek, illetve figyelembe vette, hogy a foglalkozások nagy része számítógép alkalmazásával végezhető. Jelentősen nőtt azoknak a foglalkozásoknak a száma, amelyek információs szolgáltatással kapcsolatos tartalommal bírnak.

A 4. foglalkozási főcsoport adminisztratív jellegű foglalkozásainak kongruenciaszintjét is erőteljesen befolyásolja, hogy milyen jellegű tevékenységet végeznek.

7. tábla

A 4. foglalkozási főcsoporthoz tartozó foglalkozások kongruenciája, foglalkozási alcsoportonként

FEOR-08	Össze- sen	KMN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
411 Általános irodai, ügyviteli foglalkozások	96 685	3,8	41,7	41,6	0,2	.	8,4	46,1
412 Számviteli foglalkozások	34 224	2,5	59,8	57,1	2,7	.	17,9	19,9
413 Irodai szaknyilvántartási foglalkozások	63 291	8,3	29,0	27,1	1,8	.	7,6	55,1
419 Egyéb irodai, ügyviteli foglalkozások	11 443	5,3	50,6	50,2	0,4	.	2,8	41,4
421 Pénzkezelők, pénzügyintézetek pénztárosok	4 581	2,4	42,2	41,3	0,8	.	6,8	48,7
422 Ügyfélkapcsolati foglalkozások	51 361	4,1	41,4	38,1	3,4	.	11,8	42,7
Összesen	261 585	4,8	41,3	39,8	1,6	.	9,9	44,0

Például a 412 *Számviteli foglalkozások* alcsoport foglalkozásainál az „MF” kategóriába tartozók aránya (59,9 százalék, jóval nagyobb, mint a 413 *Irodai szaknyilvántartási foglalkozások* alcsoportba tartozóké (29,0 százalék). Ez utóbbi tevékenységet végzők ún. nyilvántartási jellegű munkát végeznek, ezért kevesebb olyan képzési terület van, mely kongruensnek mondható. Itt is vannak különbségek, mert például a 4133 *Könyvtári, levéltári nyilvántartó*, vagy a 2. főcsoportban lévő 2524-es foglalkozáshoz képest a 4134 *Humánpolitikai adminisztrátor* foglalkozások esetén jobban körülhatárolható a képzési terület (322 *Könyvtári, levéltári ismeretek, információkezelés*, illetve 347 *Munkahelyi ismeretek*), mint a 4131 *Készlet- és anyagnyilvántartó* foglalkozásnál. A 2011. évi népszámlálás adataiból az is kiderül, hogyha egy foglalkozás erősen kötődik egy jellegzetes szolgáltatáshoz, például ilyen a 4227 *Postai ügyfélkapcsolati foglalkozású*, akkor azért magas az „MF” kategóriához tartozók aránya (64,4 százalék), mert az ország egyik legnagyobb szolgáltatója a postai ügyintézőket saját maga is kiképezheti a feladatok szakszerű ellátására. Ebben a főcsoportban arra is találunk példát, hogy bizonyos közép fokú végzettséget kívánó tevékenységhez sok esetben lehet alkalmazni felsőfokú végzettséggel rendelkezőket is.

Ilyen foglalkozás például a 4223 *Szállodai recepciós*. Ennél a tevékenységnél az alulfoglalkoztatottak aránya 14,6 százalék volt, ugyanis ebben a munkában jól lehet alkalmazni a biztos nyelvtudással rendelkező felsőfokú bölcsész képzettséggel rendelkezőket (például a 14 *Tanárképzés, oktatástudomány* képzési területről).

5. foglalkozási főcsoport (Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások)

Az 5. foglalkozási főcsoportban már egyes foglalkozások tekintetében elég magas a csak általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya (pl. 5223 *Házi gondozónál* 35,3 százalék), mely azt jelenti, hogy az „NFM” kategóriába tartozók aránya az átlagosnál magasabb. További jellegzetessége ennek a foglalkozási főcsoportnak, hogy igen alacsony az „RMF” kategóriába tartozók aránya (5,9 százalék). Ez azt jelenti, hogy a kongruenciavizsgálat olyan eredménnyel járt, hogy viszonylag jól azonosítható volt az „MF” kategória, és kevés volt az olyan képzési terület, mely alapot adhatott a megfelelőbb szakképzettség elérésére.

Az 511 *Kereskedelmi foglalkozások* alcsoport foglalkozásai közül a jelentős létszámú (5113 *Bolti eladók* (169 ezer fő) 55,4 százaléka tartozott az „MF” kategóriába. Tehát a bolti eladók több mint fele rendelkezik olyan kereskedelmi végzettséggel (341), melyet jól tud hasznosítani munkája során. Az 5115 *Piaci, utcai árus* foglalkozásánál már nem az a helyzet, ebben a körben egyharmad azoknak az aránya, akik csak általános iskolai végzettséggel rendelkeznek, és az „MF”, „RMF” kategóriába tartozók együttes aránya sem éri el a 30 százalékot.

Jól jellemzi a vendéglátóiparban dolgozók hangsúlyosabb kongruenciáját, hogy az 513 *Vendéglátó-ipari foglalkozások* alcsoporthoz tartozók „MF” kategóriájának aránya jóval magasabb a kereskedelmi foglalkozásokénál (60,4 százalék). Az 5134 *Szakácsoknál* például ugyanez az arány 76,1 százalék volt. A jelentős létszámú 5132 *Pincérek*nél (36 ezer fő) is 63,2 százalék a megfelelő képzettséggel rendelkezők hányada.

Az 521 *Személyi szolgáltatási foglalkozások* alcsoport foglalkozásainál az átlagnál jóval magasabb az „MF” kategóriába tartozók aránya. Az 5211 *Fodrászok*nál 92,3, az 5212 *Kozmetikusok*nál 82,6 százalék volt a megfelelő képzettséggel rendelkezők aránya.

8. tábla

Az 5. foglalkozási főcsoporthoz tartozó foglalkozások kongruenciája, foglalkozási alcsoportonként

FEOR-08	Összesen	KMN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
511 Kereskedelmi foglalkozások	283 535	7,3	50,8	50,4	0,4	0,0	5,7	36,2
512 Egyéb kereskedelmi foglalkozások	17 380	11,3	28,9	28,8	0,1	.	6,9	52,8
513 Vendéglátó-ipari foglalkozások	117 489	7,7	60,4	59,6	0,9	.	10,2	21,6
521 Személyi szolgáltatási foglalkozások	37 557	2,3	81,6	81,1	0,4	.	0,5	15,6
522 Személygondozási foglalkozások	46 314	28,0	32,9	31,5	1,4	.	1,8	37,3
523 Utaskísérők, jegykezelők	6 324	5,6	36,3	35,7	0,6	.	9,9	48,2
524 Épületfenntartási foglalkozások	19 292	14,9	17,7	17,6	0,0	.	13,9	53,5
525 Személy- és vagyonvédelmi foglalkozások	95 680	9,7	38,1	33,5	4,6	.	2,1	50,1
529 Egyéb szolgáltatási foglalkozások	9 545	15,0	23,3	23,1	0,2	.	14,4	47,2
Összesen	633 116	9,4	49,0	47,8	1,2	0,0	5,9	35,7

Az állandó orvosi és ápolási felügyeletet biztosító, és ezáltal nővérek és orvosok közvetlen felügyeletével működő intézmények és létesítmények (pl. kórházak, rehabilitációs közpon-

tok, bentlakásos ápolási intézmények és ápolási otthonok) bentlakóinak egyéni gondozását végző dolgozók, az 5222 *Segédápoló, műtősségéd* kategóriába sorolandók. Az általában állandó orvosi és ápolási felügyelet nélküli, önálló lakóegységek lakóinak egyéni gondozását végző dolgozók az 5223 *Házi gondozó* kategóriába sorolandók. Az 522 *Személygondozási foglalkozások* alcsoportba sorolt dolgozók általában nem végeznek olyan széles körű orvosi tudást vagy képzettséget igénylő feladatokat, mint például gyógyszerelés, sebtisztítás és -kötözés. Ha ehhez hasonló feladatok elvégzésére mégis sor kerül, azok általában egyszerűek és rutin jellegűek, a bonyolultabb, nagyobb szakértelmet kívánó ápolói, gondozói tevékenységek a 2. és 3. főcsoportba tartoznak.

Ez az oka annak, hogy ebben az alcsoportban alacsony az „MF” kategóriába tartozók aránya, és mint említettük, magas a csak általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya (28 százalék).

Az 525 *Személy- és vagyonvédelmi foglalkozások* alcsoportba közel 100 ezer fő tartozik. Ebből 54 ezer fő a 5254 *Vagyonőr, testőrök* között található. Jól jellemzi e nagy létszámú tevékenységet folytatók képzettségi hiányosságait, hogy körükben 15,8 százalék a csak általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya, és közel egynegyedük (23,5 százalék) rendelkezik megfelelő képzettséggel (861 *Személyi és vagyonvédelem*). Még ha feltételezzük is, hogy sokan tanfolyamon szerzik meg a megfelelő szakmai tudást, akkor is alacsonynak mondható a kongruens képzettséggel rendelkezők aránya.

6. foglalkozási főcsoport (*Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások*)

Ebben a főcsoportban a második legnagyobb arányú a csak általános iskolai végzettséggel rendelkezők hányada (30,0 százalék). Ez meghatározza a főcsoportba tartozó foglalkozások kongruenciájának erősségét. Azonban e foglalkozási főcsoporton belül is vannak jelentős különbségek. Minél speciálisabb mezőgazdasági, erdőgazdálkodási jellegű foglalkozásról van szó, annál nagyobb az „MF” kategóriába tartozók aránya.

Például a 6123 *Méhész* foglalkozás esetében 27,3, a 6115 *Dísznövény-, virág- és faiskolai kertész, csemetenevelő* foglalkozásnál 29,3, a 6116 *Gyógynövénytermesztő*nél 26,0 százalék az „MF” kategóriába tartozók aránya. Szintén a 6. főcsoportba tartozó 6220 *Vadgazdálkodási foglalkozású* esetében még inkább így van ez, a jelzett mutató 79,9 százalék volt, és itt még az alulfoglalkoztatottak aránya is 11,5 százalékot tett ki.

9. tábla

A 6. foglalkozási főcsoportba tartozó foglalkozások kongruenciája, foglalkozási alcsoportonként

FEOR-08	Össze- sen	KMN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
611 Növénytermesztési foglalkozások	41 364	30,4	23,3	19,6	3,7	.	6,1	40,2
612 Állattenyésztési és állatgondozási foglalkozások	25 604	42,3	16,4	15,0	1,3	.	5,3	36,1
613 Vegyes profilú gazdálkodók	32 173	17,3	24,5	19,1	5,4	.	8,7	49,5
621 Erdőgazdálkodási foglalkozások	9 528	43,5	16,1	15,3	0,7	.	8,4	32,0
622 Vadgazdálkodási foglalkozások	1 869	4,4	79,8	68,3	11,5	.	4,1	11,7
623 Halászati foglalkozások	871	22,8	25,8	24,0	1,8	.	4,6	46,7
Összesen	111 409	30,0	22,4	18,9	3,5	.	6,8	40,8

Az is jellemző erre a főcsoportra, hogy a 611 *Növénytermesztési foglalkozások* alcsoport foglalkozásainál magasabb (23,3 százalék) az „MF”-be tartozók aránya, mint amit a 612 *Állattenyésztési és állatgondozási foglalkozások* alcsoport foglalkozásai esetében tapasztalunk. Az állattartásra még az is jellemző, hogy 42,3 százalék volt a csak általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya, ellentétben a növénytermesztőkkel, akik körében ez a mutató jóval alacsonyabb, 30,4 százalék volt.

7. foglalkozási főcsoport (Ipari és építőipari foglalkozások)

A főcsoport a szakipari és kézműves jellegű tudást és tapasztalatot igénylő foglalkozásokat tartalmazza, amelyekre a munkafolyamat során felhasználásra kerülő anyagok, illetve az alkalmazott eszközök, szerszámok, valamint a termelési folyamat egyes szakaszainak ismerete, a végtermék és a szolgáltatás jellemzőinek áttekintése, a várható felhasználással kapcsolatos tapasztalat, az anyagok, eszközök és műveletek megválasztására vonatkozó lehetőség jellemző. A felsorolt ismérvek alapján a 7. főcsoport többnyire elkülöníthető a 8. főcsoportba (*Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők*) sorolt foglalkozásoktól. Mindazonáltal a két főcsoport foglalkozásainak helyes elválasztásához gyakran szükséges lehet a tevékenység jellegének, tartalmának, a termelési folyamat sajátosságainak értékelése. A két főcsoport foglalkozásainak elválasztásánál tehát nem a szak-, illetve a betanított munka közötti különbségtétel a döntő – hiszen mindkét főcsoport foglalkozásainál előfordulhatnak –, hanem az adott foglalkozást jellemző tevékenység belső tartalma, amelynek egyik lényeges eleme a döntéshozatal önállóságának foka. (Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy általában a kisebb szervezetekben folytatott tevékenység valószínűleg tágabb teret enged az önálló döntéshozatalnak, mint a nagyüzemi körülmények között végzett munka.)

10. tábla

A 7. foglalkozási főcsoportba tartozó foglalkozások kongruenciája, foglalkozási alcsoportonként

FEOR-08	Összesen	KMN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
711 Élelmiszergyártók, -feldolgozók és -tartósítók	38 729	21,8	41,1	40,8	0,3	.	10,3	26,7
721 Ruha- és bőripari foglalkozások	22 016	12,6	61,5	61,0	0,6	.	12,6	13,2
722 Faipari foglalkozások	27 890	6,7	65,3	65,2	0,1	.	14,9	13,1
723 Nyomdaipari foglalkozások	12 953	12,1	29,9	29,2	0,7	.	20,9	37,1
731 Kohászati foglalkozások	473	14,0	17,5	17,5	.	.	14,6	53,9
732 Fémmegmunkálók	153 973	7,5	44,7	44,6	0,1	.	31,0	16,8
733 Gépek, berendezések karbantartói, javítói	49 032	3,9	61,1	60,8	0,3	.	22,6	12,4
734 Villamossági berendezések műszerészei, szerelői	38 205	6,9	34,3	33,4	0,9	.	33,6	25,2
741 Kézműipari foglalkozások	14 312	19,8	25,3	24,5	0,8	.	18,9	35,9
742 Finommechanikai műszerészek	4 955	5,3	21,0	20,8	0,2	.	52,9	20,9
751 Építőmesteri foglalkozások	59 947	13,5	60,9	60,9	0,0	.	8,0	17,6
752 Építési, szerelési foglalkozások	68 582	4,3	62,9	62,7	0,2	.	12,6	20,2
753 Építési szakipari foglalkozások	47 674	10,2	62,4	62,3	0,0	.	8,5	18,9
791 Egyéb ipari és építőipari foglalkozások	11 378	15,2	39,4	33,7	5,7	.	15,8	29,6
Összesen	550 119	9,4	51,3	50,9	0,3	.	20,0	19,4

A 2. foglalkozási főcsoport foglalkozásai után ebben a főcsoportban a legnagyobb a kongruens foglalkozások aránya. A 7. foglalkozási főcsoport csoportjainak, alcsoportjainak foglalkozásai között azonban itt is jelentős különbségek vannak. Míg a 722 *Faipari foglalkozások* alcsoportjában az „MF” kategóriába tartozók aránya 65,3, addig a 731 *Kohászati foglalkozások* alcsoportjában ez a mutató mindössze 17,5 százalék volt. A főcsoport egyes foglalkozásaiban a csak általános iskolát végzettek is jelentős arányt képviselnek, például az e kategóriába tartozók aránya a 711 *Élelmiszergyártók, -feldolgozók és -tartósítók* alcsoport foglalkozásaiban 21,8 százalék, a 752 *Építési, szerelési foglalkozások* alcsoportéban mindössze 4,3 százalék volt.

A 711 *Élelmiszergyártók, -feldolgozók és -tartósítók* alcsoport foglalkozásai közül a 7112 *Gyümölcs- és zöldségfeldolgozó, -tartósító* foglalkozásban a csak általános iskolát végzettek 50,5 százalékot képviseltek, az „MF” kategóriába tartozók aránya mindössze 5,5 százalék volt. (Tehát ennél a foglalkozásnál igen kevesen voltak azok, akik az 541 *Élelmiszergyártás* képzési területen szerzett képzettséggel rendelkeztek.)

A 7114 *Pék, édesiparitermék-gyártó* foglalkozásnál viszont több mint 50 százalék azoknak az aránya, akik az „MF” kategóriába tartoztak és ebben a körben az „RMF” kategória is viszonylag magas értékűnek mondható (10,1 százalék).

A 721 *Ruha- és bőripari foglalkozások* alcsoportban erős kongruenciával rendelkező foglalkozások vannak. A legnagyobb létszámú 7212 *Szabó, varró* foglalkozás esetében (14 ezer fő) az „MF” kategóriába tartozók aránya 69,3 százalék volt, és ennek megfelelően alacsony az „NFM” kategória aránya (8,2 százalék).

A 722 *Faipari foglalkozások* alcsoportban az előbbiekhöz hasonló a helyzet, a nagy létszámú 7223 *Bútorasztalos* foglalkozásnál (23 ezer fő) az „MF” kategóriába 71,2 százalék tartozott, ugyanez a mutató a kis létszámú 7222 *Faesztergályos*nál (400 fő), csak 17 százalék volt.

A 723 *Nyomdaipari foglalkozások* alcsoport klasszikus foglalkozásaiban a nyomdászok esetében viszonylag alacsony volt az „MF” kategóriába tartozók aránya – 30 százalék –, melynek egyik oka a szakmához szükséges ismeretek gyors elavulása, például a korábbi évtizeddel ellentétben már ebben a szakmában is erőteljes számítástechnikai ismeretek szükségesek. Ezért is viszonylag nagy az „RMF” kategória aránya (21 százalék), mert több olyan képzési terület lehetséges, melyeket a jelenlegi helyzetben a nyomdaipari munkához fel lehet használni (pl. 213 *Audiovizuális módszerek és szakismeretek, média*).

Az egyik legnagyobb létszámú alcsoport a 732 *Fémmegmunkálók* (154 ezer fő). Ebben az alcsoportban 44,7 százalék az „MF” kategóriába tartozók aránya. Ezen alcsoporton belül a 7321 *Lakatos* foglalkozás a legnagyobb létszámú (91 ezer fő), ami ún. gyűjtő foglalkozásként funkcionált. (Az összeírók, kódolók a nem pontosan definiált fémipari tevékenységeket ebbe a foglalkozásba sorolták.) Az ebben a tevékenységi körben dolgozóknak 41,5 százaléka tartozott az „MF” és 33,2 százaléka az „RMF” kategóriába. A jelentős szakmai tudást feltételező 7322 *Szerszámkészítő* foglalkozás esetében 50,1, a 7323 *Forgácsoló* foglalkozásnál 60,7 százalék volt az „MF” kategóriába tartozók aránya.

A 733 *Gépek, berendezések karbantartói, javítói* alcsoport foglalkozásainak is magas az „MF” kategóriába tartozók aránya (61,1 százalék). Itt is vannak különbségek. A nagy létszámú 7331 *Gépjármű- és motorkarbantartó, -javító* foglalkozásban (31 ezer fő) az „MF” kategóriába tartozók 71,6 százalékot képviseltek, némileg meglepő módon a komoly szakmai tudást feltételező 7332 *Repülőgépmotor-karbantartó, -javító* foglalkozásban ez a mutató csak 47,8 százalék. Ennek egyik oka lehet, hogy számos mérnöki, technikai képzettséggel rendelkező személy tartozott ebbe a foglalkozásba, akiknél van egy általános megfelelő gépipari, műszaki végzett-

ség, de konkrét, a repülőgép-szerelésben szükséges további szakképzettségük nem volt bejegezve, melyet elképzelhető, hogy speciális ráépülő szaktanfolyami képzettséggel szereztek meg. Egyébként ebben a foglalkozásban legmagasabb a felülképzettek aránya (2,5 százalék). A javítók, szerelők között nagyon alacsony a csak általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya (3,9 százalék).

A 7. és 8. foglalkozási főcsoport elhatárolásának nehézségeiből is adódik, hogy a 734 *Villamossági berendezések műszerészei, szerelői* alcsoportban viszonylag alacsony az „MF” kategóriába tartozók aránya, 34,3 százalék. Valószínűleg több olyan betanított jellegű tevékenységet is idesoroltak az összeírók és kódolók, akik inkább a 8212 *Villamosberendezés-összeszerelő* foglalkozásba tartoznának, ahol kevésbé van szükség szakirányú végzettségre. Ugyanaz a helyzet a 742 *Finommechanikai műszerészek* alcsoporttal, akik közül többet a szintén zömmel csak betanítást igénylő 8211 *Mechanikaigép-összeszerelő* foglalkozásba kellett volna sorolni.

A klasszikus 741 *Kézműipari foglalkozások* alcsoportjában nem magas az „MF” kategóriába tartozók aránya (25,3 százalék), és a csak általános iskolát végzettek is jelentős hányadot képviselnek (19,8 százalék). Valószínűleg az ebbe az alcsoportba tartozó foglalkozásokhoz szükséges szakmai tudást az átlagnál jobban lehet munkatapasztalattal, tanfolyami képzéssel is elsajátítani. Természetesen itt is vannak különbségek. Míg a 7412 *Ékszerkészítő, ötvös, drágakőcsiszoló* foglalkozásnál az „MF” kategóriába tartozók aránya 49,1 százalék, addig a 7418 *Textilműves, hímző, csipkeverő* foglalkozás esetén ez a mutató mindössze 3,5 százalék.

A 75 *Építőipari foglalkozások*nak az átlagnál jóval nagyobb a kongruenciaszintje (62,1 százalék), megközelítve a 2. foglalkozási főcsoport átlagos szintjét (66,8 százalék). Nyilvánvaló, hogy az építési tevékenység akár szellemi, akár fizikai, komoly szakértelmet igényel. Sőt bizonyos építési szakmai tevékenységet, például (7521 *Vezeték- és csőhálózat-szerelő (víz, gáz, fűtés)*) víz, gázszerelést, csak az adott szakmával rendelkezők végezhetnek.

A népszámlálási összeírás során azonban olyan személyeket is besoroltak ezekbe a foglalkozásokba, akik csak segítik, betanított munkásként közreműködnek az adott szakmai tevékenységben. Ez az oka annak, hogy ezekben a foglalkozásokban nem 100 százalék a kongruencia szintje. A segítők is rendelkeznek olyan munkatapasztalatokkal, netán hasonló jellegű végzettségekkel, melyek alkalmassá teszik őket ezen munkálatok végzésére. Ezért bizonyos építőmesteri, építési szerelési foglalkozásoknál az „RMF” kategóriába tartozók aránya is jelentősnek mondható. Egyes építőipari foglalkozások esetében a csak általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya is magas, amúgy az építőipari foglalkozások átlagában ez az arány 9,0 százalék volt.

A 751 *Építőmesteri foglalkozások* alcsoport foglalkozásai közül a legjelentősebb létszámú (38 ezer fő) 7511 *Kőművesek* körében volt a legnagyobb az „MF” kategóriába tartozók aránya (71,8 százalék), amit a szintén nagy létszámú 7513 *Ácsként dolgozók* követtek 60,1 százalékkal. Jól jellemzi a kongruenciavizsgálat nehézségeit, hogy viszont a 7512 *Gipszkartonozó, stukkózók* körében csak 5,9 százalék volt az „MF” kategóriába tartozók aránya. Ez utóbbinál az történt, hogy ebben a foglalkozásban kevesen voltak a kifejezetten építőipari szakképesítéssel rendelkezők és jelentős lehetett a betanított munkásként dolgozók száma.

A 752 *Építési, szerelési foglalkozások* alcsoport foglalkozásainak jellegzetességéről már szóltunk, a nagy szakértelmet kívánó 7521 *Vezeték- és csőhálózat-szerelő (víz, gáz, fűtés)* és 7524 *Épületvillamossági szerelő, villanyszerelő* foglalkozások esetében 67,8, illetve 72,3 százalék volt az „MF” kategóriába tartozók aránya. Nem teljesen világos, hogy a 7522 *Szellőző-, hűtő- és klimatizálóberendezés-szerelő* és a 7523 *Felvonószerelő* foglalkozások esetében miért alacsony

az „MF” kategóriába tartozók aránya (18,6, illetve 42,6 százalék). Ennek valószínű oka, hogy számos kisegítő, betanított munkát végzőt is ebbe a foglalkozásba soroltak.

A 753 *Építési szakipari foglalkozások* alcsoport foglalkozásai közül a legnagyobb létszámú 7535 *Festő és mázoló* (26 ezer fő) körében az „MF” kategóriába tartozók aránya magas, 79,3 százalék volt. Ebben az alcsoportban is voltak olyan foglalkozások, melyek esetében meglepően alacsony volt az „MF” kategóriába tartozók aránya. Ilyen volt például a 7531 *Szigetelő* foglalkozás, ahol az „MF” kategóriába tartozók aránya 7,4 százalék, a csak általános iskolai végzettséggel rendelkezők hányada is magas, 23,5 százalék volt. Itt is az lehet a magyarázat, hogy sok, szakképzettséggel nem rendelkező betanított munkást soroltak ehhez a foglalkozáshoz.

8. foglalkozási főcsoport (Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők)

A technológiai fejlődés jelentős mértékben érintette ennek a főcsoportnak a foglalkozásait. Különösen a termelés folyamatába tartozó gépi berendezések kezelése tekintetében következett be nagy változás. Sokszor nagyon bonyolult, rendkívüli figyelmet és felelősséget, valamint magas fokú – néha már mérnöki szintű – szaktudást feltételező tevékenységet takarnak. Ezért a FEOR-08 az ilyen tevékenységet végző ún. folyamatirányítókat a 3. főcsoportba helyezi át, miközben a hasonló jellegű, de kevesebb szaktudást igénylő gépkezelői foglalkozásokat meghagyja ebben a főcsoportban.

Viszonylag sok foglalkozás összevontan szerepel a 8. főcsoportban. Ez főleg az olyan jellegű tevékenységeket érintette, amelyek esetében azonos technológiai megoldásokról van szó, nem elsődleges szempont, hogy az adott gyártósoron milyen jellegű terméket állítanak elő (pl. 8111 *Élelmiszer-, italgyártó gép kezelője*).

A 8. foglalkozási főcsoport foglalkozásainak általános kongruenciaszintje viszonylag alacsony (28,6 százalék), kevés az erős kongruenciával rendelkező foglalkozás. A főcsoportban egyes alcsoportokat nagyon nehéz volt besorolni, mert nem volt könnyű megállapítani a kongruens képzettségeket. Ilyen volt például a 841 *Járművezetők és kapcsolódó foglalkozások* alcsoport, ahol a járművezetők esetében szinte mindenki az „MF” kategóriába tartozott volna, ha csak azt nézzük, hogy van-e jogosítványa. Azonban nem ezt tettük, hanem minden olyan képzettséget megfelelőnek tekintettünk, melyek valamilyen módon kapcsolódnak a járművezetéshez (pl. 521 *Gépgyártás, műszer- és fémipar*, 525 *Gépjárművek, hajók, repülőgépek tervezése és gyártása*, 841 *Szállítási szolgáltatások*).

A 8. foglalkozási főcsoportban magas a csak általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya (24,1 százalék), és ez befolyásolja a többi megfeleltetési kategóriát.

Különösen magas ez az arány a 811 *Élelmiszer-, ital-, dohánygyártó gépek kezelői*, 812 *Könnyűipari gépek kezelői és gyártósor mellett dolgozók* alcsoportban. A 812 alcsoport foglalkozásai közül ugyanakkor van néhány foglalkozás, ahol viszonylag magas az „MF”-be tartozók aránya (például a 8122 *Ruházati gép kezelője és gyártósor mellett dolgozó* (45,7 százalék), 8124 *Cipőgyártó gép kezelője és gyártósor mellett dolgozó* (28,6 százalék)).

A 813 *Vegyipari alapanyagot és terméket gyártók, gépkezelők* alcsoport foglalkozásai igen vegyes képet mutatnak, jól látszik, hogy ahol jelentősebb szakmai tudásra van szükség, ott még ebben a körben is magas lehet az „MF” kategóriába tartozók aránya. Ilyen például a 8133 *Gyógyszergyártó gép kezelője* foglalkozás, ahol a kongruens képzettségek aránya a 8. foglalkozási főcsoportban az egyik legnagyobb volt (49,5 százalék).

A 8. foglalkozási főcsoporthoz tartozó foglalkozások kongruenciája, foglalkozási alcsoportonként

FEOR-08	Összesen	KMN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
811 Élelmiszer-, ital-, dohánygyártó gépek kezelői	21 524	30,8	17,5	17,5	0,1	.	7,8	43,9
812 Könnyűipari gépek kezelői és gyártósor mellett dolgozók	46 660	35,4	30,2	30,1	0,1	.	9,7	24,7
813 Vegyipari alapanyagot és terméket gyártók, gépkezelők	27 673	24,1	19,3	19,2	0,1	.	11,1	45,5
814 Alapanyaggyártó gépek kezelői	6 409	26,0	14,5	14,5	0,0	.	11,8	47,7
815 Fémfeldolgozó és -megmunkáló gépek kezelői	27 119	27,2	21,8	21,7	0,2	.	11,0	39,9
819 Egyéb feldolgozóipari gépek kezelői	3 379	25,4	23,1	22,7	0,3	.	2,8	48,8
821 Összeszerelők	86 376	27,3	22,5	22,3	0,1	.	0,9	49,3
831 Bányászati gépek kezelői	3 699	14,4	27,9	27,7	0,2	.	11,1	46,6
832 Egyéb, helyhez kötött gépek kezelői	40 361	27,5	20,7	20,6	0,1	.	10,8	41,0
841 Járművezetők és kapcsolódó foglalkozások	158 829	14,7	36,1	36,1	0,0	.	17,9	31,2
842 Mobil gépek kezelői	54 262	30,8	35,0	35,0	0,0	.	12,0	22,3
843 Hajózási foglalkozások	873	13,7	37,5	36,2	1,3	.	13,5	35,3
Összesen	477 164	24,1	28,6	28,5	0,1	.	11,3	36,0

Az ipari foglalkozások egyik fontos és nagy létszámú alcsoportja a 821 *Összeszerelők* foglalkozási alcsoport (86 ezer fő), ahol nem egyforma az „MF” kategóriába tartozók aránya, például 8211 *Mechanikai gép-összeszerelő* (28,8 százalék), 8212 *Villamosberendezés-összeszerelő* (16,9 százalék).

A 831 *Bányászati gépek kezelői* foglalkozási alcsoportban a 8. foglalkozási főcsoport átlagához képest nagyobb volt az „MF” kategóriába tartozók aránya (27,9 százalék).

A 832 *Egyéb, helyhez kötött gépek kezelői* alcsoportban is igen eltérő helyzetet találunk. Például a valószínűleg jelentős szakértelmet kívánó 8321 *Energetikai gép kezelője* foglalkozásnál 47,8 százalék volt az „MF” kategóriába tartozók aránya, viszont a jelentős létszámú 8322 *Vízgazdálkodási gép kezelője* foglalkozásban (6700 fő) csak 15,1 százalék volt ennek a mutatónak az értéke. A különbség valószínűleg abból is adódik, hogy egyes foglalkozásokban elég a különböző képzettséggel rendelkezőket betanítani az adott tevékenység végzéséhez, más foglalkozásoknál ez nem elég, ott szükség van szakirányú végzettségre is.

A 841 *Járművezetők és kapcsolódó foglalkozások* foglalkozási alcsoport besorolási problémáiról a módszertani részben szólunk, itt főleg az igen nagy létszámú 8417 *Tehergépkocsi-vezető, kamionsofőrök* (103 ezer fő) adatai érdekesek. Ebben a foglalkozásban az „MF” kategóriába tartozók aránya 36,0 százalék volt. Ennél magasabb érték csak a 8414 *Metróvezető* (49,1 százalék) és a 8418 *Autóbuszvezető* (41,2 százalék) foglalkozásokban volt.

A 842 *Mobil gépek kezelői* foglalkozási alcsoportban a 8421 *Mezőgazdasági, erdőgazdasági, növényvédő gép kezelője* foglalkozásban 52,0 százalék volt az „MF” kategóriába tartozók

aránya, de a 8423 Köztisztasági, településtisztasági gép kezelője foglalkozásban csak 15,4 százalék volt ez az érték. Ez utóbbiak esetében arról van szó, hogy ebbe a foglalkozásba sorolták azokat a munkásokat, akik a köztisztasági gépeket csak kiszolgálják, melyhez különösebb szakképzettség nem szükséges.

9. foglalkozási főcsoport (Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások)

A FEOR-08 e főcsoport esetében is figyelembe vette, hogy a korábbiakhoz képest módosult az egyszerű, segédmunkás jellegű tevékenységek tartalma. Megváltozott a fizikai munka jellege: ma már az egyszerű munkák végzéséhez – pl. takarításhoz – gépi berendezések működtetése szükséges, és a bizonyos fokú betanítást, képzettséget igénylő egyszerű munkák is terjedőben vannak. Ezzel nem szűnt meg ennek a főcsoportnak a szerepe, jelentősége, csak a funkciója változott.

A kutatás módszertanában jelezzük a főcsoport besorolási problémáit. Egyszerű foglalkozásokról lévén szó, nehéz a kongruenciavizsgálatot elvégezni. Csak példaképpen említjük a 9225 Kézi csomagoló foglalkozás esetét. Ugyan milyen képzettség szükséges e foglalkozás ellátásához? A problémák ellenére megpróbáltuk a besorolást elvégezni.

12. tábla

A 9. foglalkozási főcsoporthoz tartozó foglalkozások kongruenciája, foglalkozási alcsoportonként

FEOR-08	Össze- sen	KMN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
911 Takarítók és kisegítők	104 030	46,4	8,8	8,8	.	.	0,3	44,5
921 Szemétkgyűjtők és hasonló foglalkozások	21 800	66,1	3,5	3,4	0,0	.	0,0	30,4
922 Szállítási foglalkozások és rakodók	51 779	30,8	13,4	13,4	.	.	6,3	49,5
923 Egyéb egyszerű szolgáltatási és szállítási foglalkozások	93 081	34,4	16,2	16,2	0,0	.	1,4	48,0
931 Egyszerű ipari foglalkozások	19 302	50,1	31,1	26,8	4,3	.	.	18,9
932 Egyszerű építőipari foglalkozások	34 166	51,4	19,8	18,4	1,4	.	.	28,9
933 Egyszerű mezőgazdasági, erdészeti, vadászati és halászati foglalkozások	60 213	51,5	13,3	12,3	1,0	.	1,1	34,1
Összesen	384 371	43,9	13,7	13,2	0,5	.	1,5	40,9

Ebben a főcsoportban meghatározó a csak általános iskolát végzettek aránya (43,9 százalék). Van olyan foglalkozás, ahol ez az érték 50 százalék fölé megy (pl. 9211 Szemétkgyűjtő, utcaseprő, 9212 Hulladékosztályozó, 9310 Egyszerű ipari foglalkozású, 9321 Kubikos). A 9. foglalkozási főcsoportban van néhány foglalkozás, melyeknél lehetnek szakképzettséget igénylő tevékenységek, ahol az „MF” kategóriába tartozók aránya viszonylag magas. Például a 9235 Gyorséttermi eladó (40,9 százalék), 9224 Pultfeltöltő, árufeltöltő (20,8 százalék), 9232 Mérőóra-leolvasó és hasonló egyszerű foglalkozású (22,6 százalék), 9310 Egyszerű ipari foglalkozású (31,1 százalék), 9329 Egyéb egyszerű építőipari foglalkozású (21,0 százalék). Ez utóbbi esetben például azt tettük, hogy bármilyen építőipari képzettséget (58) „MF” kategóriába soroltuk. A 9310 Egyszerű ipari foglalkozású foglalkozásnál pedig az összes 52 Általános műszaki (mérnöki),

54 Egyéb feldolgozóipari képzéssel tettük ugyanezt, feltételezhető, hogy aki ilyen képzettséggel rendelkezik, az jobban el tudja látni feladatát.

0 foglalkozási főcsoport (Fegyveres szervek foglalkozásai)

Igen speciális, jogszabályok által behatárolt foglalkozásokról van szó, melyek összefüggésben vannak az iskolai végzettség szintjeivel (felső-, közép-, alapfok), továbbá e foglalkozások végzéséhez nem csak katonai jellegű végzettségek szükségesek, hanem polgári jellegűek is. Ez utóbbi az oka annak, hogy számos polgári képzési területet is figyelembe kellett venni, különösen a felsőfokú végzettséget igénylő foglalkozásoknál (pl. a hadtáppal foglalkozó tiszteknél a gazdasági jellegű képzettségeket).

13. tábla

A 0. foglalkozási főcsoporthoz tartozó foglalkozások kongruenciája, foglalkozási alcsoportonként

FEOR-08	Össze- sen	KMN	Megfelelt			RMF	NFM	
			együtt	MF	MF+			MF-
011 Fegyveres szervek felsőfokú képesítést igénylő foglalkozásai	6 556	0,5	38,8	38,8	.	.	40,0	20,7
021 Fegyveres szervek középfokú képesítést igénylő foglalkozásai	12 226	0,7	41,2	41,2	0,0	.	18,2	39,9
031 Fegyveres szervek középfokú képesítést nem igénylő foglalkozásai	527	100,0
Összesen	19 309	3,4	39,3	39,3	0,0	.	25,1	32,3

1.2. A foglalkoztatottak kongruenciája egyéni foglalkozás és kor szerint

Kutatásunk kiemelt szempontja a foglalkoztatottak kongruenciájának kor szerinti vizsgálata. Előzetes feltételezésünk az volt, hogy a fiatalabb és idősebb korosztályok kongruenciaerőssége jelentősen eltér egymástól, ezért külön meg kell vizsgálni a fiatalok (15–29 évesek) kongruenciáját. Ez a feltételezés csak részben igazolódott, hiszen láttuk, hogy a foglalkoztatottak egészére vonatkoztatva az adatokat nem volt jelentős eltérés a két nagy korosztály között. Azonban, ha az adatokat részletesebb foglalkozási csoportok, egyéni foglalkozás szerint megnézzük, vannak különbségek. Ebben a fejezetben ezt a vizsgálatot végezzük el oly módon, hogy csak a főbb eltéréseket vizsgáljuk, tekintettel arra, hogy a foglalkoztatottak egészére a foglalkozási főcsoport, csoport, alcsoport és egyéni foglalkozás részletes elemzését már elvégeztük.

1.2.1. A foglalkoztatottak összehasonlító elemzése foglalkozási főcsoport és kor szerint

Ha az adatokat kor szerint is megvizsgáljuk, akkor a foglalkoztatottak összességéhez képest – foglalkozási főcsoportonként – tapasztalunk kisebb-nagyobb eltéréseket. Természetesen a fiatalabb és idősebb korosztály összehasonlítását befolyásolja az a körülmény, hogy a foglalkoztatottak csak 17,6 százaléka tartozott a 15–29 évesek korcsoportjába. Ha az adatokat a 15–34 évesekre vetítenénk ki, akkor ez az arány már 31,7 százalék lenne, de még így is az idősebb korosztály a domináns.

A foglalkoztatottak kongruenciája foglalkozási főcsoport és kor szerint

FEOR-08	Összesen	KMN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
<i>15–29 éves</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselési vezető, törvényhozók	12 884	2,4	40,0	40,0	.	.	32,1	25,4
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	101 522	0,5	61,8	61,0	.	0,8	15,4	22,3
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	120 778	1,4	20,6	14,4	6,0	0,2	43,0	34,9
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	56 500	3,3	43,3	40,4	2,9	.	11,0	42,4
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	142 637	7,5	59,0	57,8	1,1	.	5,0	28,5
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	14 426	30,0	31,8	27,6	4,2	.	6,5	31,6
7 Ipari és építőipari foglalkozások	87 062	11,8	44,9	44,7	0,2	.	22,4	20,9
8 Gépközlelők, összeszerelők, járművezetők	81 914	20,8	32,1	32,0	0,1	.	4,6	42,6
9 Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások	72 837	40,0	24,2	23,6	0,7	.	1,8	34,0
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	4 581	4,9	47,4	47,3	0,1	.	17,4	30,3
Összesen	695 141	11,0	41,9	40,0	1,7	0,2	16,0	31,1
<i>30–x éves</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselési vezető, törvényhozók	189 214	1,3	49,5	49,5	0,0	.	21,3	27,9
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	524 422	0,4	67,8	66,8	.	1,0	12,9	18,9
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	556 830	1,6	27,3	22,4	4,7	0,2	34,1	36,9
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	205 085	5,2	40,8	39,6	1,2	.	9,5	44,5
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	490 479	9,9	46,1	44,9	1,2	0,0	6,1	37,8
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	96 983	30,0	21,0	17,6	3,4	.	6,9	42,2
7 Ipari és építőipari foglalkozások	463 057	8,9	52,5	52,1	0,4	.	19,6	19,1
8 Gépközlelők, összeszerelők, járművezetők	395 250	24,8	27,8	27,8	0,1	.	12,7	34,7
9 Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások	311 534	44,9	11,3	10,8	0,5	.	1,4	42,5
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	14 728	2,9	36,8	36,7	0,0	.	27,5	32,9
Összesen	3 247 582	11,7	40,8	39,3	1,3	0,2	15,5	32,0

A helyzet az, hogy a főleg szellemi tevékenységet igénylő foglalkozási főcsoportokban (1., 2., 3. főcsoport), inkább az idősebb korosztályok körében erőteljesebb a kongruencia, a fizikai jellegű munkát jelentő foglalkozási főcsoportokban (5., 6., 8., 9. főcsoport) a fiatalok kongruenciája az erősebb.

Az 1. foglalkozási főcsoportban – érthető módon – még a foglalkoztatottak összességének átlagánál is igen alacsony a fiatal foglalkoztatottak aránya (6,4 százalék), tehát erről a kis létszámú csoportról van szó. Ebben a körben az „MF” kategóriába tartozók aránya 40, a 30–x évesek esetében közel 50 százalékot tett ki. A vezetői pozícióba került kis létszámú fiatalok között – az idősebbekhez képest – a kongruenciaerőssége gyengébb. A 2. és 3. foglalkozási főcsoportban már kisebbek az eltérések (5,8 és 6,7 százalékpontos), de még itt is az idősebbek körében nagyobb az „MF” kategóriában tartozók aránya.

Az adminisztratív, szellemi tevékenységet magába foglaló 4. foglalkozási főcsoportban már a fiatalabb korosztályban nagyobb az „MF” kategóriába tartozók aránya (43,3, illetve 40,8 százalék). Ezekben a foglalkozásokban a fiatalok már nagyobb százalékos arányt is képviselnek (21,6 százalék). Az 5. főcsoportban még nagyobb a fiatalok hányada (22,5 százalék), a kongruenciaerőssége pedig alapvetően eltér az idősebbekétől (59,0, illetve 46,1 százalék). A fizikai jellegű szolgáltatási foglalkozásokban tartozó fiatalok szakképzettsége tehát jóval erősebben kongruál foglalkozásukkal, mint amit az idősebbek körében tapasztalunk. Ugyanez a helyzet a 6. foglalkozási főcsoportban, de itt a fiatal foglalkoztatottak aránya csak 12,9 százalék. E kis létszámú fiatal mezőgazdasági foglalkozásúak körében az „MF” kategóriába tartozók aránya közel 11 százalékponttal magasabb. A mezőgazdaság modernizációja szempontjából ennek a ténynek nagy jelentősége van, hiszen azok a fiatalok, akik vállalják a mezőgazdasági munkát, foglalkozásukhoz közelebb álló végzettséggel rendelkeznek, mint idősebb társaik.

A hagyományos fizikai jellegű ipari, építőipari foglalkozásokat magába foglaló 7. foglalkozási főcsoportban azonban még mindig az idősebb generációnak van a foglalkozásokhoz közelebb álló szakképzettsége (44,9, illetve 52,5 százalék).

A szintén iparhoz, építőiparhoz, közlekedéshez kötődő 8. foglalkozási főcsoportban pedig ismét a fiatalabb korosztályoknál erőteljesebb a kongruenciamértéke (32,1, illetve 27,8 százalék). A különbség ugyan nem olyan jelentős, mint például az 5. foglalkozási főcsoportban, de azért figyelemre méltó, hogy az ipari, építőipari gépek kezelői, valamint a járművezetők között a fiatalok vannak előnyösebb helyzetben.

A problémás besorolású 9. foglalkozási főcsoportban is a fiatalok körében erőteljesebb a kongruenciamértéke, de mint a módszertani részben is jelezzük, ennek értékét csökkenti, hogy a segédmunkás jellegű foglalkozásokban kisebb a jelentősége az adott szakképzettség meglétének.

1.2.2. A foglalkoztatottak kongruenciavizsgálata foglalkozási csoport, alcsoport, egyéni foglalkozások és kor szerint

Mivel az 1.2. fejezetben az egyéni foglalkozás szempontjából részletesen elemeztük az adatokat, itt csak néhány jellegzetes foglalkozási főcsoporton belüli különbségre hívjuk fel a figyelmet.

1. foglalkozási főcsoport (Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezetők, törvényhozók)

Szinte mindegyik foglalkozási alcsoportban az idősebbek között az „MF” kategóriába tartozók aránya magasabb, mint a fiatalok között. Egyedül a kevés fiatal vezetőt magába foglaló 112 foglalkozási alcsoportnál találunk magasabb megfeleltetési arányt, és a 111 foglalkozási alcsoport esetében is közel azonosak az értékek.

Az 1. foglalkozási főcsoporthoz tartozó foglalkozások kongruenciája foglalkozási alcsoportonként

FEOR-08	15–29 éves				30–x éves			
	KMN	MF	RMF	NFM	KMN	MF	RMF	NFM
111 Törvényhozók, miniszterek, államtitkárok	2,1	21,3	48,9	27,7	1,0	21,8	21,7	55,5
112 Országos és területi közigazgatás, igazságszolgáltatás vezetői	.	64,7	14,4	20,9	0,3	49,3	15,6	34,7
113 Országos és területi társadalmi (érdek-képviselési), és egyéb szervezetek vezetői	.	12,1	37,9	50,0	0,5	21,3	22,6	55,5
121 Gazdasági, költségvetési szervezetek vezetői	1,6	31,3	67,2	.	0,5	35,1	64,3	0,0
131 Termelési egységek vezetői	3,0	58,8	21,1	17,1	1,9	65,8	13,4	18,8
132 Szolgáltatást nyújtó egységek vezetői	2,5	35,2	33,0	29,3	1,1	52,6	21,2	25,1
133 Kereskedelmi, vendéglátó és hasonló szolgáltatási tevékenységet folytató egységek vezetői	2,8	29,5	41,8	25,9	1,7	34,7	28,3	35,3
141 Gazdasági tevékenységet segítő egységek vezetői	1,3	43,7	25,1	29,9	0,7	52,2	17,1	30,0
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselési vezetők, törvényhozók	2,4	40,0	32,1	25,4	1,3	49,5	21,3	27,9

2. foglalkozási főcsoport (Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások)

Az értelmiségi foglalkozásoknál számos foglalkozási alcsoport és egyéni foglalkozás esetében minimális az eltérés a fiatal és idősebb generáció között. Ilyenek például a mérnök jellegű foglalkozások (211, 212 foglalkozási alcsoport), a jogi, természet- és társadalomtudományi foglalkozások (216, 261, 262). Vannak olyan foglalkozási alcsoportok, melyek esetében a fiatalok kongruenciájának erőssége jóval erőteljesebb, mint az idősebbeké. Tipikusan ilyenek a számítástechnikával kapcsolatba hozható foglalkozások (214, 215 foglalkozási alcsoportok). Az egészségügyi foglalkozások esetében még a magas státusú 221 foglalkozási alcsoportban mindkét korosztálynál közel azonos az „MF” kategóriába tartozók aránya, addig a 222 és 223 foglalkozási alcsoportokban a fiatalok kongruenciaértéke magasabb. A pénzügyi, kereskedelmi foglalkozásúak (251, 252, 253) esetében is a fiatalok között magasabb az „MF” kategóriába tartozók aránya. Az igen nagy létszámú oktatói, pedagógusi foglalkozások (24) körében viszont egyértelműen az idősebbek között magasabb az „MF” kategóriába tartozók aránya, és ez befolyásolja az 2. foglalkozási főcsoport egészébe tartozó fiatalok és idősebbek közötti kongruenciaszint különbséget.

*A 2. foglalkozási főcsoporthoz tartozó foglalkozások kongruenciája
foglalkozási alcsoportok és kor szerint*

FEOR-08	15–29 éves				30–x éves			
	KMN	MF	RMF	NFM	KMN	MF	RMF	NFM
211 Ipari, építőipari mérnökök	0,1	82,9	10,1	6,9	0,1	83,8	9,2	6,9
212 Elektromérnökök	0,1	80,8	9,0	10,1	0,1	83,4	6,0	10,5
213 Egyéb mérnökök	0,1	67,1	7,1	25,8	0,2	65,3	7,0	27,6
214 Szoftver- és alkalmazásfejlesztők, -elemzők	0,5	54,4	9,3	35,7	0,3	45,5	14,6	39,6
215 Adatbázis- és hálózati elemzők, üzemeltetők	0,6	51,6	6,9	40,7	0,4	42,8	14,9	41,7
216 Természettudományi foglalkozások	0,1	85,1	3,9	9,5	0,3	81,0	3,7	11,0
221 Orvosi, gyógyszerészi foglalkozások	0,2	97,2	1,5	1,1	0,1	97,8	1,2	1,0
222 Humán-egészségügyi (társ)foglalkozások	0,2	87,4	2,9	8,8	0,3	62,2	11,1	23,5
223 Ápoló, szülésznő (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)	0,4	89,2	7,1	3,2	0,2	84,0	10,5	5,3
224 Állat- és növény-egészségügyi foglalkozások	.	98,0	1,7	0,3	0,0	98,2	1,1	0,7
231 Szociális szolgáltatási foglalkozások	0,2	64,3	8,9	25,1	0,2	53,6	20,8	23,2
241 Felsőoktatási intézményi oktatók, tanárok	0,4	17,7	81,5	0,4	0,7	30,1	69,0	0,1
242 Középfokú nevelési-oktatási intézményi oktatók, tanárok	0,2	77,5	13,4	8,8	0,2	83,0	10,8	5,8
243 Óvodai és alapfokú nevelési-oktatási intézményi tanárok, oktatók, nevelők	0,2	84,9	5,9	8,8	0,2	91,6	3,9	3,3
244 Speciális oktatók, nevelők	0,1	77,7	7,9	14,1	0,2	79,6	9,6	10,3
249 Egyéb szakképzett oktatók, nevelők	0,4	58,8	18,7	22,0	0,4	66,3	14,8	18,5
251 Pénzügyi és számviteli foglalkozások	0,4	40,3	27,5	31,0	0,4	36,1	26,8	34,1
252 Szervezetirányítási, üzletpolitikai foglalkozások	0,2	41,4	11,1	46,8	0,3	37,9	11,9	48,6
253 Kereskedelmi és marketingfoglalkozások	0,1	22,0	31,3	45,3	0,4	17,2	23,5	57,2
261 Jogi foglalkozások	0,2	98,8	0,3	0,8	0,1	98,3	0,3	1,3
262 Társadalomtudományi foglalkozások	0,4	76,5	10,3	12,8	0,3	75,0	7,1	16,7
271 Kulturális és sportfoglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)	1,2	28,7	26,1	40,3	0,5	32,4	15,7	48,1
272 Alkotó- és előadó-művészi foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)	4,2	34,2	29,2	20,7	3,1	44,7	19,4	27,3
273 Vallási foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)	.	84,5	8,3	7,2	0,6	89,5	2,6	7,2
291 Egyéb magasan képzett ügyintézők	2,8	7,1	61,8	28,3	1,9	6,9	46,5	44,5
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	0,5	61,0	15,4	22,3	0,4	66,8	12,9	18,9

3. foglalkozási főcsoport (Egyéb, felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások)

A 3. foglalkozási főcsoportban a 2. foglalkozási főcsoporthoz képest egyértelműbb, hogy az idősebbek körében az „MF” kategóriába tartozók aránya magasabb.

*A 3. foglalkozási főcsoporthoz tartozó foglalkozások kongruenciája
foglalkozási alcsoportok és kor szerint*

FEOR-08	15–29 éves				30–x éves			
	KMN	MF	RMF	NFM	KMN	MF	RMF	NFM
311 Ipari, építőipari technikusok	0,7	35,1	34,7	20,4	0,6	39,3	29,9	21,7
312 Elektrotechnikusok	0,4	46,8	37,3	14,6	0,4	36,1	44,9	17,3
313 Egyéb technikusok	2,0	7,7	36,1	50,7	3,0	9,9	26,2	57,4
314 Számítástechnikai (informatikai) és kommunikációs foglalkozások	1,1	27,5	42,3	26,4	1,5	24,8	31,9	37,9
315 Folyamatirányítók (berendezések vezérlői)	1,2	17,8	28,5	51,3	1,4	22,7	24,6	48,7
316 Üzemfenntartási foglalkozások	1,3	0,6	26,3	70,8	1,6	1,7	18,4	76,2
317 Vízi- és légi jármű-vezetők, légi irányítók	.	25,1	32,7	41,2	1,3	35,3	22,3	38,3
319 Egyéb műszaki foglalkozások	0,6	0,8	65,0	25,1	0,8	0,7	75,6	20,8
321 Ipari, építőipari szakmai irányítók, felügyelők	3,6	26,7	26,9	33,3	3,2	41,6	15,8	28,3
322 Egyéb szakmai irányítók, felügyelők	1,0	9,2	27,5	61,6	1,2	11,1	28,1	57,6
331 Ápolási és szülészeti kapcsolódó foglalkozások	0,3	53,5	26,6	6,9	0,4	66,9	22,2	6,0
332 Egészségügyi asszisztensek	0,6	22,9	42,6	21,8	0,7	47,5	35,0	10,7
333 Humánegészségüghöz kapcsolódó foglalkozások	1,4	47,2	26,9	20,1	2,2	41,9	28,1	24,7
334 Állat- és növényegészségüghöz kapcsolódó foglalkozások	3,3	6,2	58,8	27,5	5,5	19,0	39,4	32,6
341 Oktatási asszisztensek	0,7	3,5	55,7	38,7	1,2	4,0	48,7	44,1
351 Szociális foglalkozások	0,4	22,3	42,8	23,7	1,2	37,1	30,9	25,5
352 Munkaerő-piaci szolgáltatási ügyintézők	1,3	1,9	26,0	48,0	1,2	3,8	17,7	54,6
361 Pénzügyi, gazdasági ügyintézők	0,4	13,2	54,9	27,8	0,8	20,4	52,5	24,0
362 Kereskedelmi és értékesítési ügyintézők, ügynökök	2,0	7,5	48,0	39,9	2,5	8,5	30,8	55,2
363 Egyéb üzleti jellegű szolgáltatások ügyintézői	1,7	5,2	49,2	35,8	2,1	2,9	40,2	51,4
364 Igazgatási és jogi asszisztensek	0,6	3,0	42,8	44,2	0,6	6,5	34,4	50,0
365 Hatósági ügyintézők	0,5	11,8	29,6	37,1	0,7	13,1	27,0	43,4
371 Művészeti és kulturális foglalkozások	4,1	13,5	42,8	37,0	4,1	13,8	31,8	47,7
372 Sport- és szabadidős foglalkozások	7,8	5,4	49,5	26,9	4,3	9,4	24,3	46,4
373 Egyéb vallási foglalkozások	8,5	.	40,0	36,2	7,9	1,2	18,5	53,4
391 Egyéb ügyintézők	2,7	1,3	65,4	28,4	4,0	1,5	57,0	35,7
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	1,4	14,4	43,0	34,9	1,6	22,4	34,1	36,9

Ebben a főcsoportban kevesebb olyan foglalkozási alcsoport, egyéni foglalkozás van, ahol a fiatalok kongruenciaszintje egyértelműen erősebb (312, 363). Még a számítástechnikai foglalkozásokat magába foglaló 314 foglalkozási alcsoportban sem egyértelmű a fiatalabb korosztályok előnye (30,2 százalék, illetve 28,7 százalék). Mint az előző fejezetben láttuk, a 3. foglalkozási főcsoportban viszonylag jól lehetett mérni az alulfoglalkoztatottak mértékét. A fiatalok között is vannak olyan foglalkozási alcsoportok, ahol jelentős az alulfoglalkoztatottak mértéke. Ilyen például a 351 foglalkozási alcsoport (10,8 százalék), a 331 (12,7 százalék), 352 (22,8 százalék), 311 (9,0 százalék). Ellentétben a 2. foglalkozási főcsoport gazdasági jellegű foglalkozásokat magába foglaló foglalkozási alcsoportjaihoz képest, ebben a foglalkozási főcsoportban van olyan gazdasági jellegű foglalkozási alcsoport, ahol az idősebbek kongruenciájának mértéke erőteljesebb (361).

4. foglalkozási főcsoport (Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások)

Ebben a foglalkozási főcsoportban már a foglalkozási alcsoportok többségénél a fiatalabbak között erőteljesebb a kongruenciamértéke (kivéve a 412 foglalkozási alcsoportot). Van néhány foglalkozás, melyeknél egészen nagyok a különbségek. Például a 4221 *Utazásszervező, tanácsadó* (61,8, illetve 46,4 százalék), a 4222 *Recepció*s (39,9, illetve 25,0 százalék) és a 4223 *Szállodai recepció*s (58,2, illetve 35,8 százalék) foglalkozásoknál igen nagyok a különbségek. Ugyanez a helyzet az ún. ügyfélkapcsolati foglalkozásoknál. Ezeknél a foglalkozásoknál jelentős a fiatalok aránya, például a 4224 *Ügyfél- (vevő)tájékoztató*nál (33,0 százalék), a 4225 *Ügyfélszolgálati központ tájékoztatójánál* (40,1 százalék).

18. tábla

A 4. foglalkozási főcsoporthoz tartozó foglalkozások kongruenciája foglalkozási alcsoportok és kor szerint

FEOR-08	15–29 éves				30–x éves			
	KMN	MF	RMF	NFM	KMN	MF	RMF	NFM
411 Általános irodai, ügyviteli foglalkozások	2,6	41,1	10,4	45,8	4,1	41,7	7,9	46,1
412 Számviteli foglalkozások	1,8	41,2	25,0	24,3	2,6	59,5	16,8	19,2
413 Irodai szaknyilvántartási foglalkozások	5,9	32,4	8,7	50,3	8,8	26,0	7,4	56,2
419 Egyéb irodai, ügyviteli foglalkozások	3,8	64,0	0,8	30,5	5,8	45,9	3,4	44,7
421 Pénzkezelők, pénzügyintézetek pénztárosok	2,4	45,5	5,2	44,7	2,4	40,0	7,3	49,9
422 Ügyfélkapcsolati foglalkozások	2,8	40,8	11,4	39,9	4,7	36,7	12,0	44,1
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	3,3	40,4	11,0	42,4	5,2	39,6	9,5	44,5

5. foglalkozási főcsoport (Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások)

Az 5. foglalkozási főcsoport foglalkozásainak többségében egyértelmű a fiatalok előnye az idősebbekkel szemben. Mindegyik foglalkozási alcsoportban a 15–29 évesek között magasabb az „MF” kategóriába tartozók aránya, mint a 30–x évesek között. Különösen a jelentős létszámot jelentő 525 foglalkozási alcsoportban meghatározó a különbség (59,9, illetve 31,8 százalék). A szintén nagy létszámú 511 és 513 foglalkozási alcsoportokban ugyan kisebb mértékben, de a fiatalok kongruenciájának erőssége egyértelműen magasabb. Ugyanakkor még ezen belül is vannak különbségek. Az egyik legnagyobb létszámú egyéni foglalkozásban 5113 *Bolti*

eladók között nincs különbség (55,0 százalék), ugyanakkor az 5134 Szakács foglalkozás esetén már van (81,7, illetve 73,7 százalék).

19. tábla

*Az 5. foglalkozási főcsoporthoz tartozó foglalkozások kongruenciája
foglalkozási alcsoportok és kor szerint*

FEOR-08	15–29 éves				30–x éves			
	KMN	MF	RMF	NFM	KMN	MF	RMF	NFM
511 Kereskedelmi foglalkozások	7,3	54,0	5,0	33,3	7,2	49,5	5,9	36,9
512 Egyéb kereskedelmi foglalkozások	10,1	37,6	6,1	46,0	12,0	23,9	7,3	56,6
513 Vendéglátó-ipari foglalkozások	7,1	64,3	7,7	19,7	8,1	57,0	11,6	22,7
521 Személyi szolgáltatási foglalkozások	2,0	85,1	0,5	11,9	2,4	79,7	0,5	16,9
522 Személygondozási foglalkozások	15,5	40,6	3,2	36,4	29,6	30,4	1,6	37,4
523 Utaskísérők, jegykezelők	1,9	48,4	12,7	35,3	6,7	31,9	9,0	52,1
524 Épületfenntartási foglalkozások	13,4	28,0	7,8	50,7	15,0	16,9	14,4	53,7
525 Személy- és vagyonvédelmi foglalkozások	8,2	56,9	1,3	30,7	10,1	26,7	2,4	55,7
529 Egyéb szolgáltatási foglalkozások	14,9	37,8	8,4	38,8	15,1	20,5	15,5	48,7
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	7,5	57,8	5,0	28,5	9,9	44,9	6,1	37,8

6. foglalkozási főcsoport (Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások)

A viszonylag kevés fiatalot magába foglaló mezőgazdasági jellegű foglalkozások körében kisebb-nagyobb mértékben magasabb az „MF” kategóriához tartozók aránya. Különösen nagy jelentősége van ennek a 6130 Vegyes profilú gazdálkodó foglalkozás esetében, ahová a 2011. évi népszámlálásnál az önállóan gazdálkodók nagy részét soroltuk. Ebben a foglalkozásban a fiatalok között 43,4 százalék, az idősebbek körében pedig csak 23,0 százalék volt a kongruenciamértékének erőssége. Ugyanakkor azt is jelezni kell, hogy a fiatalok és idősebbek között a csak általános iskola vagy annál kevesebb végzettséggel rendelkezők arányát illetően nem volt különbség. Arányuk a teljes 6. foglalkozási főcsoportban egyaránt 30 százalék volt.

20. tábla

*A 6. foglalkozási főcsoporthoz tartozó foglalkozások kongruenciája
foglalkozási alcsoportok és kor szerint*

FEOR-08	15–29 éves				30–x éves			
	KMN	MF	RMF	NFM	KMN	MF	RMF	NFM
611 Növénytermesztési foglalkozások	29,3	28,9	4,8	32,4	30,6	18,1	6,3	41,5
612 Állattenyésztési és állatgondozási foglalkozások	36,9	22,7	5,5	33,1	43,1	13,8	5,3	36,5
613 Vegyes profilú gazdálkodók	10,7	35,1	10,6	35,3	17,8	17,8	8,5	50,7
621 Erdőgazdálkodási foglalkozások	48,1	16,0	8,9	26,1	42,3	15,1	8,2	33,7
622 Vadgazdálkodási foglalkozások	1,7	73,0	4,8	6,3	5,0	67,2	3,9	13,0
623 Halászati foglalkozások	24,2	17,7	6,5	50,8	22,6	25,0	4,3	46,1
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	30,0	27,6	6,5	31,6	30,0	17,6	6,9	42,2

7. foglalkozási főcsoport (Ipari és építőipari foglalkozások)

A hagyományos ipari, építőipari foglalkozások tekintetében egyértelmű az idősebb korosztályokhoz tartozók előnye a fiatalabbakkal szemben. Ez egyaránt igaz az ipari és építőipari foglalkozási alcsoportokra. Azért itt is van egy-két kivétel. A kevésbé jelentős 714 foglalkozási alcsoportban például a fiatalok körében 27,1 százalék, az idősebbeknél 25,0 százalék volt az „MF” kategóriába tartozók aránya. Azonban a jelentős létszámú, és az építőipar szempontjából alapvető jelentőségű 751 alcsoportban igen eltérő értékeket találunk az idősebbek javára (48,8, illetve 63,4 százalék). Ebben a foglalkozási alcsoportban még az általános iskolai vagy annál alacsonyabb végzettséggel rendelkezők arányánál is jelentősek a különbségek (20,5, illetve 12,0 százalék). Ha az egyéni foglalkozásoknál elemezzük az adatokat, még az olyan jelentős szakképzettséget feltételező foglalkozásoknál, mint amilyen a 7331 Gépjármű- és motorkarbantartó, -javító is, az idősebbek körében nagyobb az „MF” kategóriába tartozók aránya (65,3, illetve 72,7 százalék).

21. tábla

A 7. foglalkozási főcsoporthoz tartozó foglalkozások kongruenciája
foglalkozási alcsoportok és kor szerint

FEOR-08	15–29 éves				30–x éves			
	KMN	MF	RMF	NFM	KMN	MF	RMF	NFM
711 Élelmiszergyártók, -feldolgozók és -tartósítók	17,7	43,1	14,8	24,0	23,0	40,2	9,0	27,5
721 Ruha- és bőripari foglalkozások	13,4	43,7	19,8	22,5	12,5	62,3	12,1	12,5
722 Faipari foglalkozások	7,4	61,9	19,5	11,1	6,5	66,1	13,8	13,6
723 Nyomdaipari foglalkozások	11,8	17,9	29,4	40,4	12,1	31,1	19,5	36,6
731 Kohászati foglalkozások	11,5	8,2	23,0	57,4	14,3	18,9	13,3	53,4
732 Fémmegmunkálók	9,6	37,1	31,4	21,8	7,1	46,0	30,9	15,9
733 Gépek, berendezések karbantartói, javítói	5,2	56,3	23,7	14,6	3,6	61,6	22,4	12,1
734 Villamossági berendezések műszerészei, szerelői	7,8	28,8	33,2	29,3	6,7	34,3	33,7	24,4
741 Kézműipari foglalkozások	18,4	26,5	20,9	33,6	20,1	24,2	18,6	36,3
742 Finommechanikai műszerészek	6,3	11,7	50,8	31,0	5,2	21,8	53,1	19,7
751 Építőmesteri foglalkozások	20,5	48,9	13,1	17,5	12,0	63,4	7,0	17,6
752 Építési, szerelési foglalkozások	6,8	56,6	18,5	18,0	3,9	63,6	11,7	20,5
753 Építési szakipari foglalkozások	15,2	56,8	10,4	17,5	9,0	63,6	8,1	19,2
791 Egyéb ipari és építőipari foglalkozások	22,9	20,5	23,4	32,5	14,2	35,5	14,8	29,2
7 Ipari és építőipari foglalkozások	11,8	44,7	22,4	20,9	8,9	52,1	19,6	19,1

8. foglalkozási főcsoport (Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők)

Az ipari, építőipari és közlekedési, gépkezelői foglalkozásokban a fiatalok kongruenciájának mértéke erőteljesebb, mint az idősebbeké. A különbségek azonban nagyon változóak, például a 812 alcsoportban szinte nincs eltérés (30 százalék), a 814 alcsoport esetében a különbség a 10 százalékpontot is meghaladja. Ugyanez a helyzet a 821 foglalkozási alcsoportban. Az egész 8. foglalkozási főcsoport helyzetét befolyásolja a csak általános iskolát vagy még azt sem elvégzettek magas aránya. Ez érvényes a fiatalabb és idősebb generációkra egyaránt. Például a 812 foglalkozási alcsoportban ez az arány a fiatalok között 28,9, az idősebbek körében 36,4 százalék volt.

*A 8. foglalkozási főcsoporthoz tartozó foglalkozások kongruenciája
foglalkozási alcsoportok és kor szerint*

FEOR-08	15–29 éves				30–x éves			
	KMN	MF	RMF	NFM	KMN	MF	RMF	NFM
811 Élelmiszer-, ital-, dohánygyártó gépek kezelői	22,7	25,0	4,6	47,6	33,2	15,2	8,8	42,8
812 Könnyűipari gépek kezelői és gyártósor mellett dolgozók	28,9	30,5	6,2	34,3	36,4	30,1	10,2	23,3
813 Vegyipari alapanyagot és terméket gyártók, gépkezelők	18,5	24,4	6,1	50,9	25,9	17,5	12,6	43,8
814 Alapanyaggyártó gépek kezelői	22,1	22,6	5,3	49,8	27,1	12,3	13,6	47,1
815 Fémfeldolgozó és -megmunkáló gépek kezelői	23,7	26,1	7,1	43,0	28,3	20,3	12,3	38,9
819 Egyéb feldolgozóipari gépek kezelői	18,8	28,8	3,0	49,1	27,4	20,9	2,7	48,7
821 Összeszerelők	21,1	28,7	0,6	49,5	29,9	19,8	1,1	49,1
831 Bányászati gépek kezelői	14,2	30,9	6,1	48,6	14,5	27,1	12,0	46,2
832 Egyéb, helyhez kötött gépek kezelői	23,9	28,2	3,8	44,0	28,2	19,1	12,1	40,4
841 Járművezetők és kapcsolódó foglalkozások	13,0	43,2	7,2	36,5	14,9	35,4	19,1	30,7
842 Mobil gépek kezelői	25,0	41,7	7,7	25,6	31,8	33,8	12,8	21,7
843 Hajózási foglalkozások	9,2	55,8	6,9	28,1	15,2	29,7	15,7	37,7
8 Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők	20,8	32,0	4,6	42,6	24,8	27,8	12,7	34,7

9. foglalkozási főcsoport (Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások)

Már korábban jeleztük a főcsoporthoz tartozó foglalkozások besorolásának bonyolultságát. Ezért csak jelezzük az egyes alcsoportok kongruenciájának kor szerinti eltéréseit.

*A 9. foglalkozási főcsoporthoz tartozó foglalkozások kongruenciája
foglalkozási alcsoportok és kor szerint*

FEOR-08	15–29 éves				30–x éves			
	KMN	MF	RMF	NFM	KMN	MF	RMF	NFM
911 Takarítók és kisegítők	37,1	19,4	0,7	42,8	47,5	7,6	0,3	44,6
921 Szemétygyűjtők és hasonló foglalkozások	66,0	6,3	0,1	27,5	66,1	2,6	.	31,3
922 Szállítási foglalkozások és rakodók	28,2	23,8	6,4	41,6	31,7	9,8	6,3	52,1
923 Egyéb egyszerű szolgáltatási és szállítási foglalkozások	26,4	33,6	1,4	38,5	36,1	12,5	1,4	50,0
931 Egyszerű ipari foglalkozások	44,8	29,3	.	21,2	51,8	25,9	.	18,1
932 Egyszerű építőipari foglalkozások	54,0	21,3	.	23,6	50,5	17,4	.	30,7
933 Egyszerű mezőgazdasági, erdészeti, vadászati és halászati foglalkozások	48,9	20,7	1,0	28,4	52,3	9,7	1,1	35,8
9 Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások	40,0	23,6	1,8	34,0	44,9	10,8	1,4	42,5

2. Kongruencia II. állomány adatai

A módszertani leírásban beszélünk arról, hogy a FEOR-08 485 foglalkozásán belül vannak olyan foglalkozások, melyeknél nagyon nehéz megállapítani, hogy milyen képesítési terület szükséges a feladat ellátásához. Ezért alakítottuk ki a Kongruencia II. állományt abból a célból, hogy lássuk, összességében miképpen alakul a foglalkoztatottak kongruenciája, ha ezeket a nehezen besorolható foglalkozásokat kivesszük az adatállományból.

24. tábla

A foglalkoztatottak kongruenciája nem és összevont korcsoport szerint

Megnevezés	Összesen	KMN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
Összesen	3 436 463	8,3	45,4	43,7	1,5	0,2	16,4	29,9
Férfi	1 844 845	8,7	43,3	42,0	1,2	0,2	16,5	31,5
Nő	1 591 618	7,8	47,7	45,6	1,8	0,3	16,4	28,1
15–29	599 567	7,8	45,5	43,4	1,8	0,2	16,7	30,1
30–x	2 836 896	8,4	45,3	43,8	1,4	0,2	16,3	29,9

A bizonytalan besorolási foglalkoztatottak kivétele az állományból, 3 millió 942 ezer főről 3 millió 436 ezer főre csökkentette a foglalkoztatottak állományát. (Ez 506 ezer fő csökkenést jelent, melynél a legnagyobb tétel a 9. foglalkozási főcsoportba tartozó 384 ezer fő.) Főleg e foglalkozási főcsoportba tartozó kivételek miatt módosultak az egyes kongruencia-kategóriák szerinti arányok.

Értelemszerűen, ha kivesszük a bizonytalan besorolású foglalkozásokat a rendszerből, akkor nő az „MF” kategóriába és csökken az „NFM” kategóriába tartozók aránya. Főleg a 9. foglalkozási főcsoport kivétele miatt, 11,6 százalékról 8,3 százalékra csökkent a csak általános iskolát végzettek aránya is. Így 41,0 százalékról 45,4 százalékra nőtt az „MF”, és 15,6 százalékról 16,4 százalékra emelkedett az „RMF” kategóriába tartozók hányada. Az „NFM” kategória részaránya pedig közel két százalékponttal csökkent.

Az összevont korcsoportok közül a 15–29 évesek körében kisebb mértékben emelkedett az „MF” kategóriába tartozók aránya, mint a 30–x éveseké. Ennek egyik oka, hogy az állományból kivett 9. foglalkozási főcsoportban az idősebbek nagyobb arányban szerepelnek, mint a fiatalabbak között, és így az idősebb korosztályok kongruenciaarányának változására jelentősebb hatást gyakorolt ez a körülmény. Azonban e változások aránya és mértéke nem befolyásolja lényegesen a kongruenciavizsgálatunk eredményét.

A kivett foglalkozások hatását vizsgálva, az egyes foglalkozási főcsoportokon belüli kongruenciakategóriák arányeltolódásaira a legnagyobb változást a 3. foglalkozási főcsoportot érintette. (A 25. és 26. tábla célja annak bemutatása, hogy kongruencia I. állományból „-” vonallal jelzett foglalkozási csoportok, alcsoportok, foglalkozások kivétele hogyan módosítja az érintett foglalkozási csoportosítások adatait.)

*A foglalkoztatottak kongruenciája a kongruencia I. és kongruencia II. állomány adatai szerint**

FEOR-08	Kongruencia I.								
	összesen	KMN	megfelelt				RMF	NFM	
			együtt	MF	MF+	MF-			
Összesen	3 942 723	11,6	41,0	39,5	1,3	0,2	15,6	31,8	
Ebből:									
2139 Egyéb, máshova nem sorolható mérnök	4 794	0,3	19,8	19,8	.	.	2,4	77,5	
213 Egyéb mérnökök	20 642	0,2	65,6	65,6	.	.	7,0	27,2	
21 Műszaki, informatikai és természettudományi foglalkozások	137 730	0,2	66,4	66,1	.	0,3	9,8	23,6	
2910 Egyéb magasan képzett ügyintéző	14 880	2,1	7,0	7,0	.	0,1	49,2	41,6	
291 Egyéb magasan képzett ügyintézők	14 880	2,1	7,0	7,0	.	0,1	49,2	41,6	
29 Egyéb magasan képzett ügyintézők	14 880	2,1	7,0	7,0	.	0,1	49,2	41,6	
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	625 944	0,4	66,8	65,8	.	1,0	13,3	19,5	
3135 Minőségbiztosítási technikus	30 163	3,5	3,1	1,9	1,2	.	25,1	68,4	
3139 Egyéb, máshova nem sorolható technikus	3 097	1,8	7,4	4,9	2,5	.	71,3	19,5	
313 Egyéb technikusok	42 902	2,8	12,9	9,4	3,5	.	28,7	55,7	
3161 Munka- és termelészervező	33 175	1,7	19,2	79,0	
316 Üzemfenntartási foglalkozások	38 649	1,6	3,4	1,5	1,9	.	19,5	75,4	
3190 Egyéb műszaki foglalkozású	9 349	0,7	4,0	0,7	3,3	.	73,7	21,6	
319 Egyéb műszaki foglalkozások	9 349	0,7	4,0	0,7	3,3	.	73,7	21,6	
31 Technikusok és hasonló műszaki foglalkozások	152 016	1,6	20,4	16,4	3,8	0,2	30,6	47,4	
3910 Egyéb ügyintéző	24 492	3,8	3,4	1,5	1,9	.	58,4	34,5	
391 Egyéb ügyintézők	24 492	3,8	3,4	1,5	1,9	.	58,4	34,5	
39 Egyéb ügyintézők	24 492	3,8	3,4	1,5	1,9	.	58,4	34,5	
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	677 608	1,6	26,1	21,0	5,0	0,2	35,7	36,6	
5241 Vezető takarító	1 812	25,5	17,3	17,3	.	.	.	57,2	
524 Épületfenntartási foglalkozások	19 292	14,9	17,7	17,6	0,0	.	13,9	53,5	
52 Szolgáltatási foglalkozások	214 712	12,9	42,1	39,6	2,5	.	3,6	41,4	
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	633 116	9,4	49,0	47,8	1,2	0,0	5,9	35,7	
7416 Szór- és tollfeldolgozó	127	42,5	5,5	52,0	
741 Kézműipari foglalkozások	14 312	19,8	25,3	24,5	0,8	.	18,9	35,9	
74 Kézműipari foglalkozások	19 267	16,1	24,2	23,5	0,7	.	27,7	32,0	
7 Ipari és építőipari foglalkozások	550 119	9,4	51,3	50,9	0,3	.	20,0	19,4	

A foglalkoztatottak kongruenciája a kongruencia I. és kongruencia II. állomány adatai szerint
(folytatás)*

FEOR-08	Kongruencia II.							
	összesen	KMN	megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
Összesen	3 436 463	8,3	45,4	43,7	1,5	0,2	16,4	29,9
Ebből:								
2139 Egyéb, máshova nem sorolható mérnök								
213 Egyéb mérnökök	15 848	0,1	79,4	79,4	.	.	8,4	12,0
21 Műszaki, informatikai és természettudományi foglalkozások	132 936	0,2	68,0	67,7	.	0,3	10,0	21,7
2910 Egyéb magasan képzett ügyintéző	--	--	--	--	--	--	--	--
291 Egyéb magasan képzett ügyintézők	--	--	--	--	--	--	--	--
29 Egyéb magasan képzett ügyintézők	--	--	--	--	--	--	--	--
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások								
606 270	0,4	68,6	67,6	.	1,0	12,5	18,5	
3135 Minőségbiztosítási technikus	--	--	--	--	--	--	--	--
3139 Egyéb, máshova nem sorolható technikus	--	--	--	--	--	--	--	--
313 Egyéb technikusok	9 642	0,8	45,4	34,1	11,2	.	26,2	27,7
3161 Munka- és termelészervező	--	--	--	--	--	--	--	--
316 Üzemfenntartási foglalkozások	5 474	0,8	24,4	10,9	13,5	.	21,0	53,8
3190 Egyéb műszaki foglalkozású	--	--	--	--	--	--	--	--
319 Egyéb műszaki foglalkozások	--	--	--	--	--	--	--	--
31 Technikusok és hasonló műszaki foglalkozások	76 232	0,9	38,7	31,7	6,6	0,4	30,9	29,6
3910 Egyéb ügyintéző	--	--	--	--	--	--	--	--
391 Egyéb ügyintézők	--	--	--	--	--	--	--	--
39 Egyéb ügyintézők	--	--	--	--	--	--	--	--
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások								
577 332	1,4	30,3	24,5	5,6	0,2	35,4	32,9	
5241 Vezető takarító	--	--	--	--	--	--	--	--
524 Épületfenntartási foglalkozások	17 480	13,8	17,7	17,7	0,0	.	15,4	53,1
52 Szolgáltatási foglalkozások	212 900	12,8	42,3	39,8	2,5	.	3,6	41,3
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások								
631 304	9,3	49,1	47,9	1,2	0,0	5,9	35,7	
7416 Szőr- és tollfeldolgozó	--	--	--	--	--	--	--	--
741 Kézműipari foglalkozások	14 185	19,6	25,5	24,7	0,8	.	19,1	35,8
74 Kézműipari foglalkozások	19 140	15,9	24,4	23,7	0,7	.	27,8	31,9
7 Ipari és építőipari foglalkozások								
549 992	9,4	51,3	50,9	0,3	.	20,0	19,4	

* A táblázatban „--”-lal jelölt foglalkozások a kongruencia II. állományban nem szerepelnek.

Bár jeleztük, hogy az 1. foglalkozási főcsoportban is voltak bizonytalan besorolású foglalkozások (pl. 1210 *Gazdasági, költségvetési szervezet vezetője (igazgató, elnök, ügyvezető igazgató)*), ebből a főcsoportból nem vettünk ki foglalkozásokat, így ennek a főcsoportnak a kongruencia arányai nem változtak.

A 2. foglalkozási főcsoportból csak a 2139 *Egyéb, máshova nem sorolható mérnök* (4794 fő) és a 2910 *Egyéb magasan képzett ügyintéző* (14 880 fő) foglalkozásokat vettük ki, és ez csak

minimálisan módosította a 2. foglalkozási főcsoport és a 213 foglalkozási alcsoport kongruencia arányait. (Mindhárom kategóriában – „MF”, „RMF”, „NFM” – 1-2 százalékpontos változások voltak, ezért e foglalkozási főcsoport kongruencia I. állományának elemzéséből levont következtetések helytállóak. (A 213 alcsoport arányai jelentősen változtak, az „MF” kategóriába tartozók aránya 65,6 százalékról 79,4 százalékra emelkedett.)

A 3. foglalkozási főcsoport esetében már lényegesebb változások történtek. Innen több foglalkozást vettünk ki a kongruencia I. állományból, mely jelentős létszámot jelentett (kb.100 ezer fő). A módszertanban részletesebben szólunk, és a kongruencia I. állomány adatainak elemzésében is jeleztük, hogy a 3. foglalkozási főcsoport foglalkozásainál az átlagnál több foglalkozás kongruenciabesorolása okozott nehézséget. Ezek közé tartozott a technikai jellegű foglalkozások közül a *3135 Minőségbiztosítási technikus* (30 ezer fő) és a *3139 Egyéb, más hová nem sorolható technikus* (3 039 fő) foglalkozás. Főleg az utóbbi foglalkozás okozott gondot, mivel ez a foglalkozás is ún. gyűjtő foglalkozás volt (az összeírók és kódolók sokszor ebbe a foglalkozásba sorolták be a minden megnevezés nélküli technikai tevékenységeket), és így bizonytalan volt a kongruens képzési területek azonosítása, így e foglalkozásba az „MF” kategóriába tartozók aránya mindössze 31 százalék volt, és az „RMF” kategória is csak 25,1 százalékot tett ki. Így ha e két foglalkozást kivesszük a 313 alcsoportból, akkor ennek az alcsoportnak a kongruenciaerőssége jelentősen változik, az „MF” kategóriába tartozók aránya az igen alacsony értékről, 12,9 százalékról 45,4 százalékra nő.

A FEOR-08 nomenklátúra egyik legproblémásabb foglalkozása a *3161 Munka- és termelés-szervező* foglalkozás. Ha megnézzük ennek a foglalkozásnak a tartalmi leírását, akkor e tevékenység végzéséhez számos képzési terület tartozhat, és így nem lehet megállapítani, hogy melyik képzettségeket tegyük az „MF” kategóriába. Miután jelentős létszámú foglalkozásról van szó (33 ezer fő), ezért e foglalkozás kivétele alapvetően módosította a 316 alcsoport kongruencia kategóriáit. Ebben az alcsoportban az „MF” kategóriába tartozók aránya 3,4 százalékról 24,4 százalékra nőtt.

A *3190 Egyéb műszaki foglalkozású* foglalkozás (9300 fő) kivétele is indokolt volt, mert ez a foglalkozás is ún. gyűjtő foglalkozásként funkcionált, és nehéz volt megfeleltetni az „MF” kategóriákba sorolható képzettségeket.

A 2. foglalkozási főcsoport *2910* foglalkozásához hasonlóan a *3910 Egyéb ügyintéző* foglalkozásnak is rendkívül bizonytalan tartalma van, a népszámlálási összeírók és kódolók szinte bármilyen 3. foglalkozási főcsoportba tartozó tevékenységet besorolhattak ide, és ez is oka, hogy ennél a foglalkozásnál jelentős létszámról van szó (24 ezer fő), így a kongruens képzettségeket sem lehetett jól lehatárolni.

Összességében a fentiekben jelzett nagy létszámú foglalkozások kivétele után a 3. foglalkozási főcsoport kongruens kategóriáinak arányai jelentősen módosultak. Az „MF” kategóriába tartozók aránya 26,1-ről 30,3 százalékra nőtt, ugyanakkor az „RMF” kategóriába tartozóké lényegében nem változott. Az „NFM” kategória hányada viszont 36,6 százalékról 32,9 százalékra csökkent.

A kis létszámok miatt az *5241 Vezető takarító* (1800 fő) és a *7416 Szőr- és tollfeldolgozó* (127 fő) foglalkozások kivétele értelemszerűen nem okozott változást az 524 és 741 foglalkozási alcsoportok kongruenciakategóriáinak arányában, és ez természetesen vonatkozik az 5. és 7. foglalkozási főcsoport egészére is.

Összegezve a fentieket, a bizonytalan besorolású foglalkozások kivétele a kongruencia I. állományból pontosabbá tette ugyan a foglalkozások és képzettségek megfeleltetését, de – néhány kivétellel – egyik foglalkozási csoport, alcsoport és egyéni foglalkozás kongruenciavizsgálatát sem befolyásolta ez a körülmény.

3. Kongruencia III. állomány adatai

A kongruencia I. állomány adatainak vizsgálata során jeleztük, hogy az állományban szerepelnek a csak általános iskolát vagy még azt sem befejezők (442 357 fő), és az ún. szakkód nélküliek („SZN”), akiknek az iskolai végzettségét nem sikerült megállapítani (15 112 fő). Őket technikai szempontok miatt hagytuk a táblázatokban.

Ha az adatokat több más változó mentén is vizsgálni akarjuk (pl. nemzetgazdasági ág, településtípus), akkor ezt csak oly módon célszerű megtenni, hogy – az alacsony gyakoriságok kivédése érdekében – összevont, aggregált adatokkal dolgozzunk. (Jelen fejezetben csak foglalkozási csoport mélységig vizsgáljuk az információkat.)

Láttuk, hogy a csak általános iskola 8. osztályát vagy kevesebbet végzők, illetve a szakkód nélküliek nagy tömegű csoportjába tartozókat nem lehetett az „MF” és „RMF” kategória egyikébe sem besorolni, ezért a kongruencia III. állományból ezt a 457 ezer főt kivettük, és így csak 3 millió 150 ezer fő kongruenciavizsgálatát végeztük el. A kongruencia III. állományban tehát csak azok a személyek maradtak, akiknek – a kongruenciavizsgálat szempontjából – volt értékelhető szakképzettségük, végzettségük. Ha a foglalkoztatottaknak csak ezt a körét vizsgáljuk, akkor még inkább módosul az egyes kongruencia kategóriákba tartozók aránya.

Amint a bizonytalanabb foglalkozást és a nem besorolható iskolai végzettségeket kivesszük az állományból, úgy nő az „MF” kategóriába tartozók aránya. A kongruencia erőssége a kongruencia III. állományban már közel 50 százalék volt. Az „RMF” kategóriába tartozóké is emelkedik, de ez a növekedés csak igen szerény mértékű (15,6 százalékról 17,8 százalékra), az „NFM” kategóriába tartozóké pedig lényegében stagnál, egyharmad körüli az arányuk.

A kongruencia III. állomány adatai tehát már a korábbiaknál erőteljesebben mutatják azt, hogy egyes foglalkozási csoportokban hogyan alakul a kongruencia erősségének a mértéke.

27. tábla

A kongruencia I., II. és a III. állományba tartozók kongruenciája

FEOR-08	Össze- sen	KMN (SZN)*	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
<i>Kongruencia I.</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselési vezetők, törvényhozók	202 098	1,4	48,9	48,9	0,0	.	22,0	27,8
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	625 944	0,4	66,8	65,8	.	1,0	13,3	19,5
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	677 608	1,6	26,1	21,0	5,0	0,2	35,7	36,6
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	261 585	4,8	41,3	39,8	1,6	.	9,9	44,0
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	633 116	9,4	49,0	47,8	1,2	0,0	5,9	35,7
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	111 409	30,0	22,4	18,9	3,5	.	6,8	40,8
7 Ipari és építőipari foglalkozások	550 119	9,4	51,3	50,9	0,3	.	20,0	19,4
8 Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők	477 164	24,1	28,6	28,5	0,1	.	11,3	36,0
9 Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások	384 371	43,9	13,7	13,2	0,5	.	1,5	40,9
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	19 309	3,4	39,3	39,3	0,0	.	25,1	32,3
Összesen	3 942 723	11,6	41,0	39,5	1,3	0,2	15,6	31,8

(A táblázat folytatása a következő oldalon.)

(Folytatás.)

FEOR-08	Össze- sen	KMN (SZN)*	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
<i>Kongruencia II.</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezetők, törvényhozók	202 098	1,4	48,9	48,9	0,0	.	22,0	27,8
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	606 270	0,4	68,6	67,6	.	1,0	12,5	18,5
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	577 332	1,4	30,3	24,5	5,6	0,2	35,4	32,9
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	261 585	4,8	41,3	39,8	1,6	.	9,9	44,0
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	631 304	9,3	49,1	47,9	1,2	0,0	5,9	35,7
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	111 409	30,0	22,4	18,9	3,5	.	6,8	40,8
7 Ipari és építőipari foglalkozások	549 992	9,4	51,3	50,9	0,3	.	20,0	19,4
8 Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők	477 164	24,1	28,6	28,5	0,1	.	11,3	36,0
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	19 309	3,4	39,3	39,3	0,0	.	25,1	32,3
Összesen	3 436 463	8,3	45,4	43,7	1,5	0,2	16,4	29,9
<i>Kongruencia III.</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezetők, törvényhozók	199 736	0,4	49,4	49,4	0,0	.	22,2	28,0
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	605 296	0,2	68,7	67,8	.	1,0	12,5	18,5
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	569 047	0,5	30,3	24,4	5,7	0,2	35,9	33,3
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	248 582	0,7	43,0	41,4	1,6	.	10,2	46,1
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	572 920	0,8	53,8	52,4	1,3	0,0	6,4	39,0
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	77 516	0,3	32,0	27,0	5,0	.	9,7	57,9
7 Ipari és építőipari foglalkozások	497 478	0,3	56,4	56,0	0,4	.	22,1	21,3
8 Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők	361 617	0,4	37,5	37,4	0,1	.	14,8	47,2
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	18 778	0,6	40,4	40,4	0,0	.	25,8	33,2
Összesen	3 150 970	0,5	49,2	47,4	1,6	0,2	17,9	32,5

* A kongruencia III. állományban csak az ún. szakkód nélküliek szerepelnek (SZN).

Az adatok azt jelzik, hogy – érthető módon – a fizikai jellegű főcsoportokban nőtt az „MF” kategóriába tartozók aránya, tekintettel arra, hogy csak az általános iskola 8. osztályát vagy azt sem végzetteket kivettük az állományból. Jól jellemzik ennek a módosításnak a hatását a 6. foglalkozási főcsoport adatai is. Míg a kongruencia I. állomány szerint az „MF” kategóriába tartozók aránya mindössze 22,4 százalék volt, addig a kongruencia III. állomány információi szerint ez 32,0 százalékra növekedett (ugyanakkor az e főcsoportba tartozók száma is lecsökkent 111 ezer főről 77 ezer főre). Az 5. és 7. főcsoportban kevésbé, a 8. főcsoportban jelentősebben (28,5 százalékról 37,5 százalékra) változott az „MF” kategóriába tartozók aránya.

A foglalkoztatottak főbb jellemzői demográfiai és munkaerő-piaci változók szerint

Megnevezés	Összesen	SzN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
Összesen	3 150 970	0,5	49,2	47,4	1,6	0,2	17,9	32,5
Nem								
Férfi	1 684 517	0,4	47,3	45,9	1,3	0,2	18,0	34,3
Nő	1 466 453	0,6	51,4	49,2	2,0	0,3	17,7	30,3
Korcsoport								
15–29 éves	555 235	0,4	49,1	46,9	2,0	0,2	18,1	32,4
30–x éves	2 595 735	0,5	49,2	47,5	1,5	0,2	17,8	32,5
Nemzetgazdasági ág								
Mezőgazdaság	116 750	0,3	43,7	40,7	3,0	0,0	13,1	42,9
Ipar	843 548	0,4	47,0	46,0	0,9	0,1	18,5	34,2
Szolgáltatás	2 190 672	0,5	50,4	48,3	1,8	0,3	17,9	31,2
Foglalkozási viszony								
Alkalmazott	2657482	0,5	49,4	47,6	1,6	0,2	18,0	32,0
Önálló, társas vállalkozó, szövetkezeti tag	445226	0,4	48,6	46,8	1,6	0,2	16,9	34,1
Egyéb	48262	0,4	42,7	41,2	1,1	0,4	16,1	40,8
Iskolai végzettség								
Középfok	2 208 207	0,6	46,5	46,0	0,2	0,3	18,6	34,3
Felsőfok	942 763	0,3	55,5	50,6	4,9	0,0	16,0	28,2
Településtípus								
Budapest	664 207	0,6	48,3	46,0	2,0	0,3	20,3	30,8
Megyeszékhely, megyei jogú városok	703 416	0,4	50,0	48,0	1,8	0,2	18,0	31,5
Többi város	982 132	0,5	50,2	48,5	1,5	0,2	17,1	32,2
Község	801 215	0,4	48,1	46,7	1,2	0,2	16,5	35,0

A kongruencia I. állomány adatai visszaigazolják, hogy a nők kongruenciaszintje nagyobb (51,4 százalék), mint a férfiaké (47,3 százalék). A 15–29 éves és a 30–x évesek tekintetében összességében nincs különbség, az „MF” kategóriába tartozók aránya egyaránt 49 százalékos. (A kutatás kiemelt feladata a fiatalok kongruenciavizsgálata, ezt az elemzést nem a kongruencia III., hanem a kongruencia I. állományon már fentebb elvégeztük.)

A foglalkozások besorolásánál többé-kevésbé figyelembe kell venni az iskolai végzettség, szakképzettség szintjét és ezt a megfeleltetési nomenklatúra összeállításánál is alkalmaztuk. Ezért minden kongruenciával kapcsolatos adatot abból a szempontból is megvizsgálunk, hogy a közép- és felsőfokú végzettségűeknél miképpen alakul a foglalkozás és a képzettség kongruenciája.

A kongruencia III. állomány adatai szerint is azokban a foglalkozásokban, melyekben főleg felsőfokú képzettség szükséges a feladatok ellátásához, erősebb a kongruenciaszintje, mint azokban a foglalkozásokban, ahol a munkatevékenység ellátásához elegendő a középfokú végzettség. A képzettség szintje alapján is igazolható ez a megállapítás, mivel a felsőfokú végzettséggel rendelkező foglalkoztatottak körében az „MF” kategóriába tartozók aránya 55,5 százalék, a középfokú végzettséggel rendelkezők között 46,5 százalék volt ez a mutató. Az „RMF” kategóriában elhanyagolható a különbség, de az „NFM” kategória esetében az eltérés már 6 százalékpontos. A középfokú végzettségűek esetében tehát jóval alacsonyabb az „MF” és nagyobb az „NFM” kategóriába tartozók aránya.

Az összevont nemzetgazdasági ágak szerint elemezve az adatokat látható, hogy a szolgáltatás szektorban a legnagyobb, 50,4, az ipari szektorban 47,0, a mezőgazdaságban pedig 43,7 százalék az „MF” kategóriába tartozók aránya. Ennek legfőbb oka az, hogy egy-egy szektorban azok a foglalkozási csoportok dominálnak, melyek ezeket az eltéréseket megmagyarázzák. Például a szolgáltatási szektorban a magas kongruenciaszintű 2. és 5. főcsoportban dolgozók aránya 49,7 százalék volt. (A szolgáltatási szektorba e két foglalkozási főcsoportba tartozó foglalkozások 69,2 százaléka, illetve 53,9 százaléka tartozott az „MF” kategóriába.)

A foglalkozási viszony szerint rendezett adatok azt mutatják, hogy a döntő létszámú alkalmazottak kongruenciaszintjéhez képest (49,4 százalék), az önálló és társas vállalkozások dolgozó tagjainál az „MF” kategóriába tartozók aránya valamivel alacsonyabb értéket mutatott (48,6 százalék).

A kis létszámú, főleg alkalmi munkásokat és közmunkásokat magába foglaló egyéb foglalkozási viszonyba tartozók „MF” kategória aránya volt a legalacsonyabb (42,7 százalék). (Ne felejtjük el, hogy itt az adatokat a 9. foglalkozási főcsoport információi nélkül elemezzük.)

A 2011. évi népszámlálás adatai lehetőséget adnak arra, hogy a kongruenciavizsgálatot akár részletes, akár összevont területi bontásban is elvégezzük. Jelen kutatásban egyelőre csak településtípus szerint elemezzük az adatokat. A vizsgálódás célja, hogy megállapítsuk, a foglalkoztatottak lakóhelye milyen mértékben befolyásolja a kongruenciamértékét. Az elsődleges adatok alapján megállapítható, hogy a vizsgált négy településtípus egészére vonatkoztatva az adatokat lényegében nincs jelentős eltérés. Az „MF” kategória aránya mind a négy településtípusnál 48 százalék körül mozgott, az „RMF” kategória esetében már van érzékelhető különbség (Budapest: 20,3 százalék, községek: 16,5 százalék) és hasonló különbséget találunk az „NFM” kategória arányában (Budapest: 30,8 százalék, községek: 35,0 százalék).

3.1. Nemek szerint

Bár a nők és férfiak kongruenciaerőssége összességében közel azonos módon alakul, foglalkozási főcsoportonként és csoportonként vannak különbségek.

29. tábla

A foglalkoztatottak kongruenciája nemek és foglalkozási főcsoportok szerint

FEOR-08	Összesen	SzN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
<i>Férfiak</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezetők, törvényhozók	125 722	0,4	47,2	47,2	0,0	.	20,4	32,0
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	261 181	0,3	64,1	63,3	.	0,8	13,9	21,8
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	203 704	0,5	26,0	20,2	5,4	0,4	30,2	43,3
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	58 557	0,7	31,2	30,1	1,1	.	6,6	61,5
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	242 330	0,6	44,3	42,3	1,9	.	6,2	48,9
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	57 690	0,3	31,4	25,9	5,5	.	12,3	56,0
7 Ipari és építőipari foglalkozások	450 399	0,3	57,9	57,6	0,3	.	22,1	19,7
8 Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők	269 722	0,4	39,2	39,1	0,1	.	18,4	41,9
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	15 212	0,6	41,9	41,8	0,0	.	26,6	30,9
Összesen	1 684 517	0,4	47,3	45,9	1,3	0,2	18,0	34,3

(A táblázat folytatása a következő oldalon.)

(Folytatás.)

FEOR-08	Összesen	SzN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
<i>Nők</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselési vezetők, törvényhozók	74 014	0,4	53,0	53,0	.	.	25,3	21,3
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	344 115	0,2	72,2	71,1	.	1,1	11,5	16,0
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	365 343	0,5	32,7	26,7	5,9	0,1	39,1	27,7
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	190 025	0,6	46,6	44,8	1,8	.	11,4	41,4
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	330 590	1,0	60,7	59,9	0,9	0,0	6,6	31,6
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	19 826	0,3	33,8	30,0	3,8	.	2,3	63,5
7 Ipari és építőipari foglalkozások	47 079	0,4	41,5	40,8	0,6	.	21,3	36,8
8 Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők	91 895	0,6	32,5	32,4	0,1	.	4,2	62,8
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	3 566	0,8	34,0	34,0	.	.	22,3	42,9
Összesen	1 466 453	0,6	51,4	49,2	2,0	0,3	17,7	30,3

30. tábla

A 15–29 éves foglalkoztatottak kongruenciája nemek és foglalkozási főcsoportok szerint

FEOR-08	Össze- sen	SzN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
<i>Férfiak</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselési vezetők, törvényhozók	7 562	0,6	41,9	41,9	.	.	31,1	26,4
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	44 789	0,3	61,9	61,0	.	0,9	14,2	23,6
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	42 681	0,4	24,7	19,0	5,2	0,5	43,1	31,7
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	16 291	0,7	44,8	43,2	1,6	.	7,7	46,8
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	56 683	0,5	63,3	61,9	1,4	.	4,4	31,8
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	8 110	0,3	45,0	39,4	5,6	.	10,9	43,7
7 Ipari és építőipari foglalkozások	70 891	0,3	52,6	52,4	0,2	.	25,0	22,1
8 Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők	45 477	0,5	42,2	42,1	0,1	.	7,7	49,7
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	3 882	0,7	49,6	49,5	0,1	.	17,7	32,0
Összesen	296 366	0,4	49,5	47,9	1,3	0,2	18,1	32,0

(A táblázat folytatása a következő oldalon.)

FEOR-08	Össze- sen	SzN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
<i>Nők</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviseleti vezetők, törvényhozók	5 076	0,4	39,2	39,2	.	.	35,2	25,2
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	53 093	0,2	65,3	64,5	.	0,8	14,3	20,2
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	58 048	0,4	23,8	15,5	8,2	0,1	43,8	32,0
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	38 650	0,5	44,4	40,9	3,5	.	12,8	42,3
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	75 719	0,4	63,7	62,5	1,1	.	6,2	29,7
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	2 021	0,4	46,4	38,6	7,8	.	2,8	50,5
7 Ipari és építőipari foglalkozások	6 063	0,4	29,7	29,2	0,5	.	28,7	41,2
8 Gépközlekedők, összeszerelők, járművezetők	19 691	0,5	35,9	35,8	0,1	.	1,3	62,4
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	508	1,0	48,8	48,8	.	.	21,7	28,5
Összesen	258 869	0,4	48,6	45,7	2,8	0,2	18,0	33,0

Az 1. foglalkozási főcsoportban a nők között nagyobb (53,0 százalék) az „MF” kategóriába tartozók aránya, mint a férfiak között (47,2 százalék). Ez különösen igaz a törvényhozásban, az országos és helyi közigazgatásban dolgozó vezetőkre (11. csoport), ahol a két nem között az „MF” kategóriába tartozók arányában 18,7 százalék pontos különbség van a nők javára. A nagy létszámú *13 Termelési és szolgáltatást nyújtó egységek vezetői* foglalkozási csoportban ugyanakkor még 4 százalékpontos különbség sincs. Ezek az adatok összefüggenek azzal, hogy általában a szellemi foglalkozásokban a nők kongruenciája erősebb, mint a fizikai jellegű foglalkozásokban.

A 2. foglalkozási főcsoportban a férfiak körében csak a *21 Műszaki, informatikai és természettudományi foglalkozások* és a *22 Egészségügyi foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)* csoportban nagyobb az „MF” kategóriába tartozók aránya (68,8, illetve 94,5 százalék), mint a nők körében (65,0, illetve 85,9 százalék). A többi foglalkozási csoportban, kisebb-nagyobb mértékben a nők között jelentősebb a kongruencia erőssége. A *26 Jogi és társadalomtudományi foglalkozások* és *27 Kulturális, sport-, művészeti és vallási foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)* csoportokban az „MF” kategóriába tartozók arányában csak minimális a különbség, ellenben a *24 Oktatók, pedagógusok* csoportba a férfiak és nők százalékos megoszlása igen eltérő volt (63,9, illetve 85,1 százalék).

A 3. főcsoportban is a műszaki jellegű foglalkozásokban (*31*) jelentősebb a férfiak között az „MF” kategóriába tartozók aránya (40,1 százalék), mint a nők körében (34,8 százalék). A nagyobbbrészt műszaki jellegű tevékenységeket magába foglaló *32* csoportban is a férfiak kongruenciájának erőssége a meghatározó (férfiaké 50,5, nőké 16,1 százalék). A többi foglalkozási csoportban viszont a nők kongruenciájának mértéke az erősebb. Például a zömmel középfokú végzettségűeket tartalmazó, jelentős létszámú *33* csoportban az „MF” kategóriába tartozók aránya a férfiaknál 48,0, a nőknél 60,1 százalék volt. A szintén jelentős létszámú *36 Üzleti jellegű szolgáltatások ügyintézői, hatósági ügyintézők, ügynökök* csoportban ugyanaz a hely-

zet, és itt még a kongruenciavizsgálat szempontjából oly fontos „RMF” kategória aránya is jelentős eltéréseket mutat. Az előbbi adat a férfiaknál „MF” (12,0 százalék), „RMF” (32,0 százalék), a nők esetében „MF” (20,3 százalék), „RMF” (45,0 százalék). Az összességében 306 ezer főt tartalmazó 36 csoportban tehát a nők jóval nagyobb arányban rendelkeznek konvertálható, kongruensnek tekinthető képzettségekkel, mint a férfiak.

A 4. foglalkozási főcsoportban a nők száma és aránya meghatározó, ennek ismeretében kell értékelni e foglalkozási főcsoport nemek közötti különbségeit. Míg a férfiak körében az „MF” kategóriába tartozók aránya 31,2 százalék, addig a nők között ez a mutató jóval nagyobb, 46,6 százalék volt. A 41 *Irodai, ügyviteli foglalkozások* csoportban a különbség jóval erőteljesebb, mint ami a 42 *Ügyfélkapcsolati foglalkozások* csoportra jellemző. (A százalékpontos eltérés 17,3, illetve 8,6 százalékpont a nők javára.)

A fizikai jellegű foglalkozási főcsoportok közül az 5-ben a nők körében a kongruencia erőssége jóval nagyobb, mint a férfiak között. A 7. foglalkozási főcsoportban viszont éppen fordított a helyzet, és – enyhébb mértékben ugyan –, de ugyanez igaz a 8. foglalkozási főcsoport foglalkozásaira is. A 6. foglalkozási főcsoportban viszont a nemek között a kongruencia erősségében nincs jelentős különbség. Az 5. főcsoporton belül is vannak különbségek, míg a meghatározó létszámú 51 *Kereskedelmi és vendéglátó-ipari foglalkozások* foglalkozási csoportban (386 ezer fő) a nők és férfiak „MF” kategóriája erősségében 12,1 százalékpontos volt a különbség, addig az 52 *Szolgáltatási foglalkozások* foglalkozási csoportban már 21,8 százalékpont volt az eltérés. Ennek egyik oka, hogy az 521 *Személyi szolgáltatási foglalkozások* és 522 *Személygondozási foglalkozások* foglalkozási alcsoportokban, ahol a nők aránya meghatározó, nagyon erőteljes a kongruencia erőssége. (Például az 5211 *Fodrászok* között 92,3 százalék.)

Mint jeleztük a 6. foglalkozási főcsoportból a kongruencia III. állomány esetében kikerültek a csak általános vagy alacsonyabb iskolai végzettségűek, így némileg magasabb értékűvé vált az „MF” kategóriába tartozók aránya. A képzetesebb mezőgazdasági foglalkozásúak között így valamivel nagyobb a nők között az „MF” kategóriába tartozók aránya (33,8 százalék), mint a férfiak körében (31,4 százalék).

A 7. foglalkozási főcsoportban egyértelműen a férfiak között nagyobb az „MF” kategóriába tartozók aránya, mint a nők között (57,9, illetve 41,5 százalék). Foglalkozási csoportonként azonban ez az eltérés nagyon különböző. Például a 7. foglalkozási főcsoportba tartozó nők közel felét magába foglaló 72 *Könnyűipari foglalkozások* csoportban a férfiakkal azonos volt az „MF” kategóriába tartozók aránya (62 százalék), a kis létszámú 74 *Kézműipari foglalkozások* foglalkozási csoportban viszont a nők körében volt magasabb az „MF” kategóriába tartozók aránya (32,0 százalék), mint az azonos foglalkozási csoportba tartozó férfiaké (25,3 százalék). A döntő részben férfi foglalkoztatottakból álló 75 *Építőipari foglalkozások* foglalkozási csoportban az „MF” kategória aránya 68,6 százalék volt. (A nők hasonló mutatója 10,9 százalék.)

A 8. foglalkozási főcsoportban összességében nincs nagy eltérés a férfiak és nők kongruenciaerőssége között, de részleteiben itt is vannak eltérések például a nagy létszámú férfi foglalkoztatottakat magába foglaló 84 *Járművezetők és mobil gépek kezelői* foglalkozási csoportban a férfiak között az „MF” kategóriába tartozók aránya 44,1 százalék, míg a nők körében 33,4 százalék volt. A 81 *Feldolgozóipari gépek kezelői* és 83 *Helyhez kötött gépek kezelői* foglalkozási csoportban kisebb-nagyobb mértékben a nők között erőteljesebb a kongruenciamértéke, a 82 *Összeszerelők* foglalkozási csoportban viszont a férfiak esetében tapasztalható ugyanez.

Ha a nemenként vizsgált adatokat tovább bontanánk foglalkozási alcsoportokra és egyéni foglalkozásokra, akkor még változatosabb információnk lenne a férfiak és nők foglalkozásainak és képzettségének a megfeleltetéséről. Azonban már a foglalkozási csoportok szerinti elemzés is azt mutatja, hogy magasabb iskolai végzettséget feltételező foglalkozásokban a nők körében a kongruencia erőssége nagyobb, mint a férfiaké. E különbség egyik oka talán az is lehet, hogy a munkáltatók a férfiak esetében kevésbé tarthatják fontosnak a képzettségnek való pontosabb megfeleltetést, esetleg azon megfontolásból, hogy a munkatapasztalat lévén magasabb készség és jártasság pótolhatja a kongruens képzettségeket.

A fiatal és idősebb férfiak, illetve nők közötti különbségeket meghatározzák a nemenkénti kongruenciaadatok, így a különbségek egyfelől az összes fiatal, illetve az idősebbek, valamint a nemek közötti különbségekből adódnak.

3.2. Iskolai végzettség szerint

A III. állomány iskolai végzettség szerinti vizsgálatánál két kategória került elkülönítésre, a középfokú végzettséggel, illetve a felsőfokú végzettséggel rendelkezőké. Mint az az eddigiek alapján várható is volt, a felsőfokú végzettségűek körében volt a megfelelt minősítések aránya a magasabb, 55,5 százalék, szemben a középfokú végzettséggel rendelkezőkre jellemző 46,5 százalékkal. Ez abból a szempontból is érthető, hogy minél több évet fordít valaki tanulmányaira, annál nagyobb és nem feltétlenül anyagi értelemben vett veszteséget jelent, ha tanult szakmáját/hivatását valamilyen okból később nem gyakorolja.

31. tábla

A foglalkoztatottak kongruenciája iskolai végzettség és foglalkozási főcsoportok szerint

FEOR-08	Összesen	SzN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
<i>Középfok</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezetők, törvényhozók	79 994	0,6	37,4	37,4	.	.	33,3	28,7
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	58 816	0,6	25,7	15,7	.	9,9	19,3	54,5
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	415 841	0,6	33,3	32,4	0,6	0,3	38,5	27,5
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	206 327	0,7	49,9	49,7	0,2	.	6,3	43,1
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	522 990	0,9	57,6	57,4	0,2	0,0	5,8	35,7
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	69 452	0,3	30,2	30,1	0,1	.	9,7	59,7
7 Ipari és építőipari foglalkozások	487 042	0,3	57,2	57,2	0,0	.	22,1	20,4
8 Gépközlelők, összeszerelők, járművezetők	355 523	0,4	37,9	37,9	0,0	.	14,9	46,7
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	12 222	0,7	41,2	41,2	0,0	.	18,2	39,9
Összesen	2 208 207	0,6	46,5	46,0	0,2	0,3	18,6	34,3

(A táblázat folytatása a következő oldalon.)

(Folytatás.)

FEOR-08	Összesen	SzN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
<i>Felsőfok</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviseleti vezetők, törvényhozók	119 742	0,3	57,4	57,4	0,0	.	14,7	27,6
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	546 480	0,2	73,4	73,4	.	0,0	11,8	14,6
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	153 206	0,3	22,2	2,7	19,4	0,0	28,7	48,8
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	42 255	0,5	9,3	0,5	8,8	.	29,5	60,7
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	49 930	0,6	13,9	0,4	13,5	.	12,8	72,7
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	8 064	0,2	47,8	.	47,8	.	9,5	42,5
7 Ipari és építőipari foglalkozások	10 436	0,5	16,3	0,0	16,3	.	17,9	65,3
8 Gépezetők, összeszerelők, járművezetők	6 094	0,6	13,1	7,9	5,2	.	8,9	77,4
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	6 556	0,5	38,8	38,8	.	.	40,0	20,7
Összesen	942 763	0,3	55,5	50,6	4,9	0,0	16,0	28,2

A foglalkozás és az iskolai végzettség között szoros kapcsolat van, így a 2. főcsoport foglalkozásainak döntő többsége előfeltételezi a diplomát, a 4. foglalkozási főcsoport szellemi munkakörei jellemzően középiskolai végzettséget igényelnek, míg a 6-8 foglalkozási főcsoport foglalkozásai esetében a megfelelőnek minősített végzettségek többnyire szakiskolában, szakmunkásképzőben, illetve szakközépiskolában szerezhetők meg. Elvart iskolai végzettség szempontjából talán a 1. és kisebb mértékben még a 3. és az 5. főcsoport tekinthető vegyesnek.

A legmagasabb megfelelési arány a 2. foglalkozási főcsoportba tartozó foglalkozást folytató felsőfokú végzettségűeket jellemzi (73,4 százalék), viszont az ugyanebbe a foglalkozási főcsoportba sorolt középfokú végzettségűeknek mindössze 25,7 százaléka tartozott a kongruens kategóriába, úgy, hogy ebből közel 10 százaléknál alulképzett minősítéssel tett eleget a megfelelésnek. A középfokúak esetében a tipikusan középfokú végzettséget igénylő főcsoportok közül a 7. foglalkozási főcsoportban volt a legmagasabb a megfelelt minősítések aránya (57,2 százalék), de elég jó a 4. foglalkozási főcsoportba tartozóké is, míg igen alacsony volt a mezőgazdasági foglalkoztatást folytatók esetében (mindössze 30 százalék minősült kongruensnek).

A jellemzően szolgáltatási foglalkozások magasabb végzettségűinek többsége tehát pályaelhagyó. A 3. foglalkozási főcsoportban a közép- és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők között egyaránt alacsony a megfelelt minősítésük aránya, 33,3 százalék, illetve 22,2 százalék, utóbbiak többsége egyben túlképzettnek is minősült. A legérdekesebb a vezetők főcsoportjában iskolai végzettség szerint jelentkező különbség. A diplomával rendelkező vezetők megfelelési aránya 57,4 százalék, azaz a többségük a helyén van, míg ugyanez az arány a középfokú végzettséggel rendelkezők esetében csak 37,4 százalék. Az alacsonyabb iskolai végzettségűek esetében úgy tűnik, nem annyira a formális végzettség, mint inkább másfajta értékek, készségek, képességek segítik a vezetővé válást.

A foglalkoztatottak kongruenciája iskolai végzettség és foglalkozási főcsoportok szerint, 15–29 évesek

FEOR-08	Össze- sen	SzN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
<i>Középfok</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselési vezető, törvényhozók	6 120	0,5	28,3	28,3	.	.	47,9	23,3
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	13 987	0,4	25,5	19,6	.	6,0	21,6	52,5
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	65 350	0,4	26,7	24,8	1,6	0,4	48,3	24,6
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	40 985	0,6	56,1	55,4	0,7	.	5,9	37,5
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	121 399	0,5	68,3	67,9	0,4	.	5,0	26,2
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	9 021	0,4	44,5	44,1	0,4	.	9,4	45,8
7 Ipari és építőipari foglalkozások	75 620	0,3	51,5	51,4	0,1	.	25,4	22,8
8 Gépkelők, összeszerelők, járművezetők	63 722	0,4	41,1	41,0	0,0	.	5,8	52,7
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	3 484	0,8	49,5	49,4	0,1	.	14,4	35,2
Összesen	399 688	0,4	49,9	49,2	0,5	0,3	17,6	32,1
<i>Felsőfok</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselési vezető, törvényhozók	6 518	0,5	52,6	52,6	.	.	18,6	28,4
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	83 895	0,2	70,1	70,1	.	0,0	13,0	16,7
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	35 379	0,3	19,5	2,7	16,8	.	34,8	45,4
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	13 956	0,5	10,5	0,9	9,6	.	27,2	61,7
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	11 003	0,7	10,4	0,5	9,9	.	10,1	78,9
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	1 110	0,4	51,9	.	51,9	.	9,0	38,7
7 Ipari és építőipari foglalkozások	1 334	0,3	7,9	.	7,9	.	19,6	72,2
8 Gépkelők, összeszerelők, járművezetők	1 446	1,0	6,6	2,9	3,7	.	4,8	87,6
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	906	0,6	49,2	49,2	.	.	32,8	17,4
Összesen	155 547	0,3	46,9	41,1	5,9	0,0	19,3	33,4

A 15–29 évesek közül a középfokú végzettséggel rendelkezők esetében a teljes sokaságra jellemzőnél magasabb, a felsőfokú végzettségűek esetében pedig alacsonyabb a megfelelt esetek aránya. Az előbbi kategóriában különösen nagy a különbség az 5. és a 6. foglalkozási főcsoportban. A kereskedelmi, vendéglátó-ipari, szolgáltatási szakmával rendelkezők közül sokan hagyják ott tanult képzettségüknek megfelelő munkahelyüket, viszont jelentős ideáramlás van más területekről, mely folyamatnak az eredménye a fiatalok korosztályában még nem jelentkezik olyan markánsan. Ennek következtében az 5. főcsoportba sorolt középfokú végzettségű fiatalok 68,3 százalékos kongruenciája alig alacsonyabb, mint a 2. főcsoportba sorolt foglalkozást folytató diplomás fiataloké. Ez utóbbi 70,1 százalék volt, ami több mint 3 százalékponttal elmarad a teljes sokaságra jellemző értéktől.

3.3. Nemzetgazdasági ág szerint

A foglalkoztatottság szempontjából legfontosabb nemzetgazdasági ágak között a kongruencia szempontjából jelentős különbségek vannak, ami a szektorok közötti arányokat is meghatározza. A foglalkozás és képzettség közötti teljes megfelelés a szolgáltatási szektorban a legnagyobb arányú, 50,4 százalék, ezt követi az ipar 47,0 százalékkal, míg a mezőgazdaságban a megfelelési arány annak ellenére is csak 43,7 százalékos, hogy a III. állományból a mezőgazdaságban nagy számban foglalkoztatott csak általános iskolai végzettséggel rendelkezők kimaradtak. Foglalkozási oldalról ez az eltérés azzal magyarázható, hogy egy-egy szektorban azok a foglalkozási csoportok dominálnak, melyek ezeket az eltéréseket okozhatják, illetve magyarázzák. (Például a szolgáltatási szektorban a foglalkoztatottak közel fele a nagyfokú kongruencia jellemezte 2. és 5. foglalkozási főcsoportba tartozott.)

33. tábla

A foglalkoztatottak kongruenciája a fontosabb nemzetgazdasági ágakban

Megnevezés	Összesen	SzN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
Összes foglalkoztatott	3 150 970	0,5	49,2	47,4	1,6	0,2	17,9	32,5
Mezőgazdaság	116 750	0,3	43,7	40,7	3,0	0,0	13,1	42,9
Ipar	843 548	0,4	47,0	46,0	0,9	0,1	18,5	34,2
Ebből:								
Feldolgozóipar	586 467	0,4	42,9	41,9	0,9	0,1	19,3	37,4
Építőipar	194 165	0,3	60,2	59,5	0,6	0	14,8	24,7
Szolgáltatás	2 190 672	0,5	50,4	48,3	1,8	0,3	17,9	31,2
Ebből:								
Kereskedelem	492 880	0,5	46,7	45,8	0,8	0,1	15,2	37,7
Szállítás	193 832	0,4	42	41,4	0,6	0,1	19,3	38,2
Szálláshely	133 041	0,4	56,7	55,3	1,3	0,1	14,5	28,4
Közigazgatás	263 597	0,5	47,1	40,9	5,9	0,4	18,4	34
Oktatás	268 523	0,9	70,4	69,5	0,4	0,5	13,9	14,8
Egészségügy	193 449	0,4	65,9	62,6	3,2	0,1	18,7	15
Ebből:								
15–29 éves	555 235	0,4	49,1	46,9	2	0,2	18,1	32,4
Mezőgazdaság	14 916	0,3	52,2	48,6	3,6	.	13,3	34,1
Ipar	155 407	0,4	43,3	42,3	0,9	0,1	18,9	37,4
Ebből:								
Feldolgozóipar	118 855	0,4	39,8	38,8	0,9	0,1	18,9	40,9
Építőipar	29 346	0,3	57,8	57,2	0,6	0	18,4	23,6
Szolgáltatás	384 912	0,4	51,3	48,7	2,4	0,3	17,9	30,4
Ebből:								
Kereskedelem	92 705	0,5	48,8	48,0	0,8	0,1	15,6	35,1
Szállítás	23 905	0,3	45,0	43,7	1,2	0,1	16,1	38,5
Szálláshely	43 682	0,4	63,7	61,5	2,2	0,0	10,7	25,2
Közigazgatás	47 278	0,5	55,0	48,4	6,0	0,6	15,1	29,4
Oktatás	26 394	0,3	64,2	63,0	1,0	0,2	17,0	18,5
Egészségügy	20 704	0,3	64,9	58,6	6,1	0,1	17,9	16,9

A bevezetőben jelzett állományszűkítés után a mezőgazdasági szektorban számba vett kevesebb mint 116,8 ezer foglalkoztatott 43,7 százaléka esetében teljes, további 13,1 százaléknál pedig részleges megfelelés volt a foglalkozás és képzettség között. A megfelelteken belül a túlképzettek aránya viszont relatíve magas volt. Az alacsony szintű kongruencia magyarázata az, hogy az a 63,4 ezer fő, aki mezőgazdasági, illetve erdőgazdálkodási foglalkozást folytatott, bár rendelkezett valamilyen képzettséggel (vagy legalább általános érettséggel), de az csak 30,1százalékuk esetében volt foglalkozásuknak teljesen megfelelő.

Kongruencia tekintetében a kiemelten vizsgált nemzetgazdasági ágak közül a mezőgazdaságban különböztek a fiatalok leginkább az idősebb generációktól. A „MF” minősítés előfordulási aránya a 15–29 évesek körében közel 9 százalékponttal meghaladva a teljes sokaságra jellemző értéket, 52,2 százalék volt, ami lényegesen magasabb, mint az idősebbekénél. Úgy tűnik, a mezőgazdaság utánpótlását – vélhetően legalább részben a tulajdonviszonyok megváltozásának, a családi gazdaságok térhódításának köszönhetően – növekvő arányban adják azok, akik e pályát élethivatásuknak tekintik, s ennek megfelelően választanak már képzési területet is. A generációs különbséghez azonban hozzájárul az is, hogy a mezőgazdasági ágazatba sorolt munkahelyen dolgozó fiatalok között arányaiban kisebb a mezőgazdasági foglalkozást folytatóké, mint a teljes sokaságban (Ez azért érdekes, mert a mezőgazdasági foglalkozásuk kongruenciája az ágazat 15–29 évesekre jellemző átlag alatt van, még ha több mint 10 százalékponttal meg is haladja a teljes sokaság hasonló mutatóját).

A szekunder szektoron belül a feldolgozóipart viszonylag alacsony, míg az építőipart magas megfelelési arány jellemezte. Az előbbiben 42,9, az utóbbiban 60,2 százalék volt a megfelelt minősítés aránya, 19,3, illetve 14,8 százalék részlegesen megfelelt arány mellett. A feldolgozóiparban a foglalkoztatottak mintegy 2/3-a a 7. vagy a 8. főcsoportba tartozó foglalkozást folytatott, melyből az előbbinél 50 százalék feletti volt a kongruensek, és további 26,2 százalék a részben megfelelt aránya. A legnagyobb arányú megfelelés (61 százalék) a könnyűipari foglalkozásukat jellemezte, míg kifejezetten alacsony volt a kézműipariaknál (25,5 százalék). A kézműipari foglalkozásokat sokan rokon szakmával gyakorolják, legalábbis erre lehet következtetni a részlegesen megfelelt esetek kiugróan magas, 35 százalékos arányából. Egészen más a helyzet az iparban jellemzően betanított munkát jelentő 8. főcsoportba tartozó foglalkozások esetében. Mivel a néhány hetes-hónapos betanuláshoz különösebb szakmai ismeret nem szükséges, a teljesen megfelelt minősítés aránya 32,5 százalék, amelyhez 9,7 százalék részben megfelelt minősítés társul. Az ipari szervezeteknél dolgozó különböző szintű vezetőknél 56–57 százalék volt a megfelelt minősítések aránya, míg a diplomás szakalkalmazottaknál (21. foglalkozási csoport) 75 százalék.

Az építőiparban minden fontosabb foglalkozási csoportra a kifejezetten magas kongruencia a jellemző. A teljes vizsgált sokaság 57 százaléka a 75. csoportba tartozó építőipari foglalkozású volt, 65,6 százalékos megfelelési aránnyal. A vezetők mintegy 60 százalékanak, a műszaki értelmiségiek 80 százalékanak teljesen összhangban állt a foglalkozása a képzettségével.

A feldolgozóiparban dolgozó fiatalok esetében a foglalkozás-képzettség megfelelés rosszabb, mint a sokaság egészében, legalábbis ami a teljes megfelelést illeti, ahol az elmaradás 3 százalékpontos, mivel a részben megfelelt minősítés 18,9 százalékos aránya alig különbözik a teljes sokaság átlagától. A megfelelt esetek aránya a 7. főcsoport valamennyi idetartozó foglalkozási csoportja esetében alacsonyabb a 15–29 évesek körében, mint az ennél idősebbeknél, amit csak részben tud kompenzálni a 8. foglalkozási főcsoportnak a teljes sokaság átlagánál némileg magasabb megfelelési aránya. Hasonlóan a feldolgozóiparhoz, alacsonyabb kongruen-

cia jellemzi az építőipari szervezeteknél dolgozó fiatalokat is, de a domináns 75 *Építőipari foglalkozások* csoportba tartozó fiatalok foglalkozása és képzettsége közötti (nagyfokú) illeszkedés a sokaság egészére jellemzővel egyezik meg.

A szolgáltatási szféra összességében magas megfelelt arány mellett az idetartozó fontosabb nemzetgazdasági ágak meglehetősen heterogén képet mutatnak. A képzettség, foglalkozás közötti megfelelés az egészségügy és az oktatás nemzetgazdasági ágakban kiugróan magas amiatt, hogy mindkettőben nagy súllyal vannak jelen a jórészt diplomához kötött ágazat specifikus foglalkozások. (Aki tanít, az tanári diplomával kell, hogy rendelkezzen, de az egészségügyi foglalkozások döntő többsége is csak a szakirányú egészségügyi végzettséggel folytatható.) Az oktatási nemzetgazdasági ágban az idesorolt 270 ezer foglalkoztatottból mintegy 180 ezren a 25 *Oktatók, pedagógusok* foglalkozási csoportba tartoztak, ahol mindössze 5,5 százalékos volt a nem megfelelt minősítés aránya. Alapvetően ezzel magyarázható az oktatás 70,4 százalékos megfelelt, illetve 13,9 százalékos részben megfelelt aránya. Az egészségügyben két foglalkozási csoport a meghatározó. A 22 *Felsőfokú egészségügyi foglalkozásúaknál* a teljes illeszkedés 92 százalékos, illetve a jellemzően középfokú végzettséget igénylő 33 *Egészségügyi foglalkozásoknál*, amelyet ugyan az előbbi csoportnál alacsonyabb 63,8 százalékos megfelelt eset arány jellemzett, de ahol emellett igen magas, 27,2 százalékos volt a részben megfelelt esetek aránya is.

Egészen más a helyzet a szolgáltatás fizikai tevékenységek uralta területein. Ezek kongruencia jellemzőit tekintetve nem az előbbi két szolgáltatási ághoz, hanem az iparhoz állnak közel. A legnagyobb létszámú szolgáltatási ág, a kereskedelem 46,7 százalékos kongruenciaszint mellett a meghatározó foglalkoztatási csoport, az itt foglalkoztatottak mintegy felét adó 51 *Kereskedelmi és vendéglátó-ipari foglalkozásúak* megfelelési szintje ennél magasabb, 54 százalékos volt. Az ágazatba sorolt szervezeteket azonban összességében igen heterogén összetételű munkaerő-állomány jellemzi. A szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás nemzetgazdasági ágban a kereskedelemre jellemzőt meghaladó (56,7 százalékos) kongruenciaszintje viszont annak köszönhető, hogy itt az ágazat foglalkoztatottjainak 3/4-ét adó 51 *Kereskedelmi és vendéglátó-ipari foglalkozásúak* megfelelési szintje 63,4 százalékos.

A szállítás nemzetgazdasági ág alacsony, 42 százalékos megfelelési arányához fontos adalék, hogy az ágazat foglalkoztatottjainak felét a 84 *Járművezetők és mobil gépek kezelői* foglalkozási csoportba tartozók teszik ki. Mint az a módszertani részben bővebben kifejtésre kerül, ezekhez bár hozzárendelésre kerültek bizonyos képzettségek, mint megfeleltek, valójában az adott jármű/gép vezetésére jogosító engedély (amiről a Népszámlálás oktatási része nem adott információt) az, ami az adott foglalkozás folytatását lehetővé teszi. A 84. foglalkozási csoport 42 százalékos – csak a népszámlálásban fellelhető információk alapján megállapított – megfelelési szintje determinálja az egész nemzetgazdasági ágét. Ehhez hasonlóan a kongruenciavizsgálat módszertana a közigazgatás 47,1 százalékos kongruenciajellemzőjére is részben magyarázatul szolgálhat. A foglalkozások kódolásánál a nemzetgazdasági ág minden 4. foglalkoztatottja a heterogenitása miatt a képzettségek oldaláról nehezen megfogható 36 *Üzleti jellegű szolgáltatások ügyintézői* kategóriába lett besorolva, melynél a megfelelési arány mindössze 28,5 százalékos volt. Így hiába volt jó néhány foglalkozási csoport esetében magas a megfelelés, a nemzetgazdasági ág egészének kongruenciaszintjét a 36. foglalkozási csoport erőteljesen lefelé mozdította el.

A teljes sokaságra jellemzőnél 2–3 százalékponttal kedvezőbb megfelelési arány jellemzi a 15–29 éves korosztályt a kereskedelemben és a szállítás területén, míg 7–8 százalékpontos az előnyük a szálláshely-szolgáltatás, illetve a közigazgatás nemzetgazdasági ágakban. Ez részben

annak köszönhető, hogy az oktatás struktúrája igyekszik a munkaerő-piaci igényekhez valamilyen szinten alkalmazkodni, és ennek esetleges pozitív hatása a fiatalabb, az iskolapadból csak a közelmúltban kikerülő generációknál erősebb. A másik, hogy a pályaelhagyók, szakmaváltók aránya a fiatalok között még alacsonyabb. A kvalifikált szellemi munkakörök túlsúlya jellemezte az oktatás és egészségügy nemzetgazdasági ágakat, feltételezhetően azért, mert a szükséges képezéseket még nem feltétlenül szerezték meg, ezért elmarad a fiatalok kongruenciaszintje a teljes sokaságtól.

3.4. Foglalkozási viszony szerint

A foglalkozási viszony szerepének vizsgálatához két alapkategóriát érdemes elkülöníteni, jól lehet maga a foglalkozási viszony osztályozás ennél bontottabb. Az egyik alapkategória, amely a maga közel 2,66 millió főjével egyben a domináns, az alkalmazásban állóké, míg a mintegy 440 ezer fős „önálló” kategória együttesen tartalmazza az egyéni vállalkozókat és társas vállalkozás tagjaiként dolgozókat. E két alapkategóriába be nem sorolható foglalkoztatottak száma 48,3 ezer volt.

A foglalkozási viszony szerinti vizsgálat azt a némileg meglepő eredményt hozta, hogy a foglalkozás és képzettség megfelelését tekintve az alkalmazásban állók és az önállók között nincs érdemi különbség. Az alkalmazásban állók 49,4 százalékának foglalkozása és képzettsége teljesen összhangban volt, melytől alig tért (lefelé) el az önállókra jellemző 48,6 százalékos arány. Némileg nagyobb volt a különbség a részben megfelelt minősítést kapók esetében (itt 18 százalék áll szemben az önállókra jellemző 16,9 százalékkal). A nem megfelelt arányában így összességében két százalékpontnyi eltérés adódott. Az egyéb foglalkoztatási viszony kategóriába tartozók között a két alapkategóriára jellemzőnél nagyobb volt az inkongruens esetek előfordulási gyakorisága, de a teljes sokaságra jellemző értékektől való eltérés itt sem markáns.

Az alkalmazásban álló fiatalok esetében a képzettség és foglalkozás megfelelése valamivel gyengébb a teljes sokaságra jellemzőnél, azaz az inkongruens esetek aránya 0,6 százalékponttal meghaladja a 30 éves és idősebbekre jellemző értéket annak ellenére, hogy életkorukból következően a pályaváltásra, további képzettségek elsajátítására nekik még az átlagosnál kisebb az esélyük. Annak a nem túl nagyszámú fiatalnak, akik önállóként dolgoztak, a kongruencia jellemzői lényegében a teljes sokasággal egyeztek meg.

34. tábla

A foglalkoztatottak kongruenciája foglalkozási viszony szerint

Megnevezés	Összesen	SzN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
Összes foglalkoztatott	3 150 970	0,5	49,2	47,4	1,6	0,2	17,9	32,5
Alkalmazott	2 657 482	0,4	49,4	47,6	1,6	0,2	18,0	32,1
Önálló	445 226	0,4	48,6	46,8	1,6	0,4	16,9	34,1
Egyéb	48 262	0,4	42,7	41,2	1,1	0,4	16,1	40,8
Ebből: 15–29 évesek	555 235	0,4	49,1	46,9	2,0	0,2	18,1	32,4
Alkalmazott	511 659	0,4	49,2	47,0	2,0	0,2	17,9	32,5
Önálló	28 914	0,4	48,7	46,3	2,0	0,5	20,4	30,5
Egyéb	14 662	0,4	45,1	43,0	1,6	0,5	19,1	35,4

Míg a teljes vizsgált sokaság esetében a foglalkozás-képzettség megfelelése szempontjából a foglalkozási viszony közömbös, egyes foglalkozási csoportokban a foglalkozási viszony szerinti különbség igen jelentős lehet. Így lényegesen magasabb a megfelelt esetek aránya az alkalmazottaknál, mint ami az önálló körében a következő foglalkozási csoportokban tetten érhető: 23 Szociális szolgáltatás (23,6 százalékponttal nagyobb az „MF” aránya az alkalmazotti körben, mint az önállóknál.); 24 Oktatók, pedagógusok (19,0); 35 Szociális gondozás (21,6); 33 Egészségügyi foglalkozások (17,1); 51 Kereskedelmi és vendéglátó-ipari foglalkozások (15,6). Ennek valószínűsíthetően az az oka, hogy a formális képzettségi követelményekre vonatkozó előírásokat az alkalmazottaknál szigorúbban kérik számon. Hasonló okból, de kisebb arányban a vezetők főcsoportjára is jellemző ez a különbség. Éppen fordított a helyzet, azaz a teljes megfelelés aránya az önálló körében érdemben magasabb az 52 Szolgáltatási foglalkozások (23,8) folytatói, illetve a 82 Összeszerelők (19,2) esetében.

Miközben a megfelelt minősítés esetében a foglalkozási viszony szerint jelentősek a foglalkozási csoportok közötti különbségek (mindkét irányban), a részben megfeleltéknél a legnagyobb különbség is csak 5 százalékpont körül alakult.

3.5. Településtípus szerint

A településtípusok összesen adatai azt mutatják, hogy egyes településtípusok között a kongruenciamértékében, erősségében nincs számottevő különbség. A foglalkozási főcsoport adatok tekintetében már lehetnek eltérések.

35. tábla

A foglalkoztatottak kongruenciája településtípusok és foglalkozási főcsoport szerint

FEOR-08	Összesen	SzN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
Összes foglalkoztatott	3 150 970	0,5	49,2	47,4	1,6	0,2	17,9	32,5
<i>Budapest</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezetők, törvényhozók	50 553	0,5	47,7	47,7	.	.	24,6	27,2
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	204 003	0,3	62,9	61,9	.	0,9	14,9	22,0
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	142 996	0,7	25,2	18,9	6,2	0,2	39,9	34,3
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	62 864	0,8	43,5	41,1	2,3	.	11,6	44,1
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	109 428	1,1	53,0	51,1	1,9	.	7,0	38,9
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	2 891	0,5	50,4	42,1	8,3	.	3,6	45,6
7 Ipari és építőipari foglalkozások	58 303	0,4	53,4	52,5	0,9	.	24,8	21,4
8 Gépkelölők, összeszerelők, járművezetők	29 947	0,7	43,5	43,3	0,2	.	15,4	40,4
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	3 222	0,7	41,8	41,6	0,2	.	31,8	25,8
Összesen	664 207	0,6	48,3	46,0	2,0	0,3	20,3	30,8

(A táblázat folytatása a következő oldalon.)

(Folytatás.)

FEOR-08	Összesen	SzN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
<i>Megyeszékhely+megyei jogú városok</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezetők, törvényhozók	48 892	0,3	49,2	49,2	.	.	21,7	28,8
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	154 727	0,2	70,5	69,7	.	0,9	12,7	16,6
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	139 067	0,5	30,2	23,6	6,4	0,2	35,0	34,4
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	56 930	0,6	41,7	40,1	1,6	.	10,7	47,0
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	126 678	0,8	53,4	52,1	1,3	.	6,6	39,2
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	7 325	0,4	38,3	29,8	8,5	.	6,6	54,7
7 Ipari és építőipari foglalkozások	96 817	0,3	56,4	55,9	0,5	.	22,8	20,5
8 Gépkelők, összeszerelők, járművezetők	66 255	0,5	37,5	37,3	0,1	.	14,3	47,7
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	6 725	0,6	42,0	42,0	.	.	24,6	32,8
Összesen	703 416	0,4	50,0	48,0	1,8	0,2	18,0	31,5
<i>Többi város</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezetők, törvényhozók	60 134	0,4	50,3	50,3	0,0	.	21,7	27,7
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	154 126	0,2	72,9	71,9	.	1,0	10,5	16,4
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	167 065	0,5	32,7	26,9	5,5	0,3	35,0	31,8
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	75 283	0,7	44,4	42,9	1,4	.	9,6	45,3
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	190 866	0,8	54,6	53,4	1,2	.	6,2	38,4
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	26 154	0,4	33,4	27,8	5,6	.	9,8	56,4
7 Ipari és építőipari foglalkozások	173 784	0,3	56,4	56,1	0,3	.	22,3	21,0
8 Gépkelők, összeszerelők, járművezetők	129 232	0,5	37,9	37,8	0,1	.	14,6	47,0
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	5 488	0,7	40,6	40,6	.	.	24,1	34,6
Összesen	982 132	0,5	50,2	48,5	1,5	0,2	17,1	32,2
<i>Község</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezetők, törvényhozók	40 157	0,4	50,4	50,4	.	.	20,5	28,7
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	92 440	0,2	71,8	70,5	.	1,3	10,6	17,4
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	119 919	0,5	33,2	28,4	4,6	0,3	33,5	32,8
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	53 505	0,5	41,8	40,8	1,1	.	9,0	48,6
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	145 948	0,8	53,6	52,6	1,0	0,0	6,2	39,5
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	41 146	0,3	28,7	24,9	3,8	.	10,7	60,3
7 Ipari és építőipari foglalkozások	168 574	0,2	57,3	57,1	0,2	.	20,5	22,0
8 Gépkelők, összeszerelők, járművezetők	136 183	0,4	35,9	35,8	0,1	.	15,1	48,7
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	3 343	0,6	35,4	35,4	.	.	25,3	38,7
Összesen	801 215	0,4	48,1	46,7	1,2	0,2	16,5	35,0

A 15–29 éves foglalkoztatottak kongruenciája településtípusok és foglalkozási főcsoport szerint

FEOR-08	Összesen	SzN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
Összes 15–29 éves foglalkoztatott	555 235	0,4	49,1	46,9	2,0	0,2	18,1	32,4
<i>Budapest</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselési vezetők, törvényhozók	3 655	0,9	39,4	39,4	.	.	36,3	23,4
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	38 193	0,2	60,0	59,2	.	0,8	16,3	23,5
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	28 730	0,5	19,5	12,3	7,0	0,1	49,4	30,6
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	15 262	0,6	50,0	46,4	3,6	.	11,7	37,6
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	26 857	0,7	65,2	63,4	1,9	.	5,3	28,8
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	550	0,4	68,7	60,9	7,8	.	2,9	28,0
7 Ipari és építőipari foglalkozások	6 296	0,5	47,3	46,8	0,5	.	29,2	23,0
8 Gépkészítők, összeszerelők, járművezetők	3 593	1,0	52,4	52,1	0,3	.	4,0	42,7
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	441	0,9	59,6	58,7	0,9	.	20,0	19,5
Összesen	123 577	0,5	49,0	46,2	2,5	0,3	21,9	28,6
<i>Megyeszékhely+megyei jogú városok</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselési vezetők, törvényhozók	2 861	0,3	39,0	39,0	.	.	34,2	26,4
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	23 319	0,2	65,7	64,8	.	0,9	13,7	20,4
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	23 019	0,3	24,1	16,3	7,6	0,2	42,8	32,8
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	11 647	0,5	42,2	39,3	2,9	.	12,2	45,2
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	28 502	0,4	62,3	61,1	1,2	.	5,3	32,0
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	919	0,3	53,0	42,9	10,1	.	6,0	40,7
7 Ipari és építőipari foglalkozások	13 983	0,3	50,3	50,0	0,4	.	26,3	23,0
8 Gépkészítők, összeszerelők, járművezetők	11 966	0,5	40,1	40,0	0,1	.	5,4	53,9
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	1 650	0,8	52,4	52,4	.	.	17,6	29,3
Összesen	117 866	0,4	49,1	46,7	2,2	0,2	18,4	32,2
<i>Többi város</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselési vezetők, törvényhozók	3 527	0,4	42,6	42,6	.	.	30,0	27,0
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	21 947	0,2	66,9	66,0	.	0,9	12,5	20,5
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	27 618	0,4	26,6	19,2	7,0	0,4	41,1	31,9
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	15 995	0,6	43,3	40,6	2,6	.	11,1	45,1
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	42 028	0,4	63,5	62,4	1,1	.	5,4	30,7
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	3 230	0,4	46,4	40,1	6,3	.	9,3	43,9
7 Ipari és építőipari foglalkozások	26 585	0,2	50,6	50,4	0,2	.	25,4	23,7
8 Gépkészítők, összeszerelők, járművezetők	23 078	0,5	40,1	40,0	0,1	.	5,4	54,0
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	1 449	0,8	47,7	47,7	.	.	18,1	33,5
Összesen	165 457	0,4	49,6	47,5	1,9	0,2	16,8	33,3

(A táblázat folytatása a következő oldalon.)

FEOR-08	Összesen	SzN	Megfelelt				RMF	NFM
			együtt	MF	MF+	MF-		
<i>Község</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezető, törvényhozók	2 595	0,2	42,4	42,4	.	.	29,9	27,5
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	14 423	0,2	65,7	64,8	.	0,9	12,4	21,6
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	21 362	0,4	27,5	21,2	6,0	0,3	39,6	32,5
4 Irodai és ügyviteli (ügyműködési) foglalkozások	12 037	0,5	41,4	38,9	2,5	.	10,2	47,8
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	35 015	0,4	63,2	62,3	1,0	.	5,7	30,7
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	5 432	0,3	40,9	36,0	5,0	.	10,5	48,2
7 Ipari és építőipari foglalkozások	30 090	0,2	51,8	51,7	0,1	.	24,0	23,9
8 Gépezetők, összeszerelők, járművezetők	26 531	0,4	38,9	38,8	0,1	.	6,4	54,4
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	850	0,7	41,6	41,6	.	.	18,6	39,1
Összesen	148 335	0,4	48,6	46,9	1,5	0,1	16,1	34,9

Az 1. foglalkozási főcsoport tekintetében a kisebb városokban és községekben valamivel magasabb az „MF” kategóriába tartozók aránya, mint a másik két településtípusban. Egyéb eltérések is vannak, például a *14 Gazdasági tevékenységet segítő egységek vezetői* foglalkozási csoportban Budapesten az „MF” kategóriához tartozók aránya 54,0 százalék volt, ugyanez a mutató a községek esetében csak 48,1 százalék. A *11 Törvényhozók, igazgatási és érdek-képviselői vezetők* foglalkozási csoportban is igen eltérő arányokat találunk. Az „MF” kategóriába tartozók arányai a következők: Budapest (38,4), Megyei jogú város (47,1 százalék), Egyéb város (52,2 százalék), Község (40,2 százalék). A községekben e foglalkozási csoporthoz tartozás főképpen önkormányzati képviselők, tisztségviselők, alkalmazottak köréből kerül ki, és ez azt jelenti, hogy a falvakban nehezebb olyan munkaerőt alkalmazni, akiknek a kongruenciaszintje erősebb, mint a nagyobb városokban.

A 2. főcsoport foglalkozásai esetében is vannak különbségek. Különösen Budapesten alacsony az „MF” kategóriához tartozók aránya, 62,9 százalék, szemben a többi településtípus 70–73 százalékos arányával. Budapesten a 2. foglalkozási főcsoporton belül a többi településtípushoz képest a *21 Műszaki, informatikai és természettudományi foglalkozások* és a *24 Oktatók, pedagógusok* foglalkozási csoportban alacsony az „MF” kategóriába tartozók aránya (63,9, illetve 70,8 százalék). (A községekben például ezek az arányok: 71,0, illetve 85,6 százalék.) A 24. foglalkozási csoport alacsonyabb fővárosi aránya összefügghet azzal, hogy Budapesten koncentrálódik a felsőoktatás, itt a legnagyobb a felsőfokú iskolákban foglalkoztatottak száma és aránya, és amint a módszertani részben is jelezzük a *2410 Egyetemi, főiskolai oktató, tanár* foglalkozás besorolása sok bizonytalansági elemet tartalmazott.

A 3. foglalkozási főcsoport esetében is Budapesten a legalacsonyabb az „MF” kategóriába tartozók aránya (25,2 százalék). Az egyéb városokban 32,7 százalék. Mint korábban említettük, a 3. főcsoportban viszonylag jól lehetett mérni a vertikális kongruencia szintjét. Ebben a tekintetben is különböznek az adatok. A fővárosban az alulfoglalkoztatottak aránya 6,2 százalék, a községekben 4,6 százalék volt. Ez a különbség összefügghet azzal, hogy a fővárosban lakó magasabb képzettségűek – azért, hogy ne hagyják el lakhelyüket –, inkább vállalják azt,

hogy képzettségük szintjéhez nem teljesen megfelelő munkakörben dolgozzanak. A foglalkozási csoport szintjén is vannak különbségek. Például Budapesten a *31 Technikusok és hasonló műszaki foglalkozások* foglalkozási csoportban – a 21 foglalkozási csoporthoz hasonlóan – alacsonyabb az „MF” kategóriához tartozók aránya (34,7 százalék), és ugyanaz a helyzet a *32 Szakmai irányítók, felügyelők* foglalkozási csoporttal (25,0 százalék). A községek hasonló mutatói 40,3, illetve 43,4 százalék. Úgy tűnik, hogy a műszaki jellegű foglalkozások kongruenciája Budapesten sokkal gyengébb, mint a többi településtípusnál, különösen a községekben tapasztaltakénál. Ez összefügg a kereslet-kínálat eltérő lehetőségeivel, Budapesten jobban alkalmaznak nem teljesen kongruens képzettséggel rendelkezőket, mint vidéken.

A 4. foglalkozási főcsoport adminisztratív jellegű foglalkozásainál településtípusonként nincs nagy különbség, érdekes módon ebben az esetben a fővárosban és a kisebb városokban lehetett az „MF” kategória vonatkozásában nagyobb értéket találni (44 százalék).

A kongruenciamértékét tekintve az 5. foglalkozási főcsoportban – településtípusonként – nem volt nagy eltérés és ez érvényes a foglalkozási csoportokra is.

A 6. foglalkozási főcsoportba tartozók döntő része a községekben lakik, akik körében az „MF” kategóriába tartozók aránya 28,7 százalék volt. A nagyobb létszámú városokban lakók, akik valószínűleg a magasabb képzettséget kívánó mezőgazdasági munkaköröket töltenek be (pl. mezőgazdaságot irányító hivatalokban) ez az arány jóval magasabb, Budapesten például 50,4 százalék.

A 7. foglalkozási főcsoportba tartozók döntő többsége vidéken lakik. A főváros kivételével minden településtípusban az „MF” kategóriába tartozók aránya 56–57 százalék volt. Budapesten ez az arány csak 53,4 százalék. Foglalkozási csoport szinten is változatos a kép, ha az adatokat csak Budapest és község szinten vizsgáljuk, akkor a következő eltéréseket találjuk. Az „MF” kategóriába tartozók aránya (zárójelben a községek adata): *72 Könnyűipari foglalkozások* 56,0 százalék (64,4 százalék); *75 Építőipari foglalkozások* 60,4 százalék (70,0 százalék). A mind a négy településtípusban jelentős létszámú *73 Fém- és villamosipari foglalkozások* csoportban viszont nincs lényeges eltérés (48–50 százalék).

A 8. foglalkozási főcsoport foglalkozásai esetében az a ritka helyzet állt elő, hogy a fővárosban jóval nagyobb az „MF” kategóriába tartozók aránya, mint a többi településtípusban. A *84 Járművezetők és mobil gépek kezelői* foglalkozási csoport kivételével mindegyik foglalkozási csoportban nagyok a különbségek. Például Budapesten a *81 Feldolgozóipari gépek kezelői* foglalkozási csoportban az „MF” kategóriához tartozók aránya 43,8 százalék, a községekben ez a mutató csak 29,6 százalék.

A fiatalok (15–29 évesek) és idősebbek (30–x évesek) kongruenciaszintje településcsoportonként ugyanazokat az eltéréseket mutatja, mint amit a foglalkoztatottak egy részénél tapasztaltunk, illetve amit már országosan is kimutattunk. A vezetői foglalkozások esetében mindegyik településtípusnál az idősebb korosztályoknál erőteljesebb a kongruencia mértéke, az adminisztratív, ügyviteli foglalkozásoknál viszont a fiatalok kongruenciája nagyobb. Ez azt jelenti, hogy a településtípusok nem gyakorolnak eltérítő hatást a fiatalok és idősebbek kongruenciájára, tehát egy kisvárosban foglalkozásonként ugyanazokat az eltéréseket tapasztaljuk, mint a fővárosban.

3.6. A munkanélküliek kongruenciája

A munkanélküliek teljes állományában összességében nagyobb arányt képviselnek a képzetlenek, illetve a csak általános típusú végzettséggel rendelkezők, mint a foglalkoztatottak esetében. Az alacsony presztízsusú munka – ami a képzetlenség természetes folyománya – szintén erősen hajlamosít a munkanélkülivé válásra. Így a munkanélküliek teljes állománya kongruencia szempontjából számottevően kedvezőtlenebb képet mutat, mint a foglalkoztatottaké. Míg a foglalkoztatottak esetében 41,0 százalékos volt a teljes megfelelési és 15,6 százalékos a részleges megfelelési arány, a munkanélküliek esetében ezek a mutatók 29, illetve 9,4 százalékknak feleltek meg.

A foglalkoztatottaknál részleteiben is elemzett ún. III. állomány – amiben nem szerepelnek a *9 Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások* főcsoportba tartozók, néhány egyéni foglalkozást (2139, 2910, 3135, 3139, 3161, 3190, 3910, 5241, 7416) folytatók, továbbá foglalkozásuktól függetlenül az alapfokú végzettséggel rendelkezők – kongruenciajellemzői azonban a foglalkoztatottak és munkanélküliek esetében meglehetősen nagy hasonlóságot mutatnak. Úgy tűnik tehát, hogy a szakirányú végzettséggel rendelkezők esetében a munkanélküliségi kockázatot nem igazán növeli meg az, ha utolsó gyakorolt foglalkozása és képzettsége nem áll összhangban egymással.

A III. állomány kritériumainak megfelelő mintegy 300 ezer munkanélküli 45,6 százalékánál a foglalkozás és a végzettség között teljes, további 14,7 százalékánál részleges kongruencia állt fenn. Az előbbi mindössze 3,6, az utóbbi 3,2 százalékponttal maradt csak el a foglalkoztatottakra jellemző értéktől. Ez egyben azt is jelenti, hogy a foglalkoztatottak kongruenciajellemzőire, az azokat befolyásoló faktorokra tett észrevételek jó része a munkanélküliekre is igaz, s így megisméltésük szükségtelen. A hasonlóság ellenére néhány érdekes sajátossága azért van a munkanélküliek kongruenciajellemzőinek. Az első érdekesség, hogy a kvalifikált szellemi foglalkozást, illetve a vezetői típusú foglalkozást folytató munkanélküliek esetében a foglalkozás/képzettség megfelelési aránya elmarad a hasonló jellemzőjű foglalkoztatottakétól. Ez az elmaradás a *2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások* főcsoportba tartozó foglalkozások esetében a legmarkánsabb, és döntően két alcsoportra, a *22 Egészségügyi foglalkozások*, illetve a *24 Oktatók, pedagógusok* alcsoportra koncentrálódik. Mindkettő olyan, ahol a képzettségi előírások az elmúlt évtizedekben szigorodtak, így vélhetően azok szelektálódtak ki, akik ennek a megváltozott követelményrendszernek nem tudtak eleget tenni. A *3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások* főcsoportban is számottevően magasabb a munkanélküliek körében az inkongruens esetek aránya, mint a foglalkoztatottaknál, viszont az eltérés nem annyira a teljes, mint inkább a részlegesen kongruens kategóriába sorolható esetek alacsonyabb arányából adódik. A *4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások* és *5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások* főcsoportba tartozó foglalkozások esetében a munkaerőpiaci státus lényegében közömbös a kongruenciajellemzők szempontjából. Az előbbi főcsoportnál a foglalkoztatottak 43,0 százaléka, az utóbbinál 53,8 százaléka, a munkanélküliek esetében pedig 40,8, illetve 52,7 százalék esetében a képzettség és a foglalkozás között teljes, míg 10,2 százalék és 6,4 százalék, illetve 8,4 százalék és 5,9 százalék esetében részleges egyezés állt fenn. A *6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások* főcsoport foglalkozásait folytatók körében akár foglalkoztatottak, akár munkanélküliek voltak, nagyon magas az inkongruens esetek aránya, a foglalkoztatottak körében 57,9, a munkanélkülieknél pedig 63,7 százalék volt. Jóllehet a foglalkoztatottak és a munkanélküliek kongruenciajellemzői a *7 Ipari és építőipari*

foglalkozások főcsoport foglalkozásai esetében sem térnek el jelentősen, ez a főcsoport annyiban sajátos, hogy a teljes kongruencia aránya a munkanélküliek esetében némileg nagyobb, mint a foglalkoztatottak körében, ami vélhetően a munkaerő-piaci helyzet területi sajátosságaival is összefügg. A korábban a 7. főcsoportba tartozó foglalkozást folytató munkanélküliek esetében eleve kiugróan magas, 60,6 százalék volt azok aránya, akik korábban végzettségüknek megfelelő munkát végeztek, melytől az ugyanilyen foglalkozási főcsoportba tartozó foglalkoztatottaké – holott az is jóval átlag feletti – több mint 4 százalékponttal elmaradt. A 8 *Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők* főcsoport esetében a foglalkoztatottak 37,5, a munkanélküliek 34,1 százaléka tartozott a teljesen megfelelt, és 14,8, illetve 10,8 százalék a részben megfelelt kategóriába.

Szemben a foglalkoztatottakkal, se a nem, se az életkor nem differenciáló tényező a munkanélküliek kongruenciajellemzői tekintetében, annak ellenére, hogy a főcsoportok különbségei hatása elvileg érződhetne. A foglalkoztatott és a munkanélküli nők megfelelési jellemzői azért érdemben jobban különböznek, mint a férfiaké. Az inkongruens esetek nagyságrendjében a foglalkoztatottakra jellemző különbség a férfiaknál nem éri el a 4 százalékpontot, miközben a nőknél a 10 százalékponthoz közelít.

A fiatal, 30 éven aluli munkanélküliek 47,1 százalékának foglalkozása és képzettsége összhangban állt egymással, ami elég közel áll az ugyanilyen korú foglalkoztatottakra jellemző 49,1 százalékos arányhoz. Némileg nagyobb a különbség a részlegesen megfelelt esetek arányában, ahol mintegy 4 százalékpontos a foglalkoztatottak előnye a munkanélküliekkel szemben. A fiatal munkanélküliek kongruenciajellemzői jobban hasonlítanak a foglalkoztatottakéra, mint az idősebbeké, de az életkor összességében nem differenciáló tényező. Foglalkoztatási főcsoportonként az összes munkanélküli és a fiatal munkanélküliek sokasága között van némi különbség. A legfeltűnőbb, hogy a 0 *Fegyveres szervek foglalkozásai* és a 2. főcsoportba tartozó foglalkozást folytató fiatal munkanélkülieket az idősebbeknél jóval magasabb kongruencia jellemzi, feltehetően azért, mert az oktatás kibocsátási struktúrája a mindenkori foglalkozási előírásokhoz illeszkedik, tehát a fiataloknál az egyezés értelemszerűen nagyobb. A 2. főcsoporton belül a 22 *Egészségügyi foglalkozású* munkanélküli fiatalok 93 százalékánál teljes egyezés volt (korábbi) foglalkozás és képzettsége között, de a 24 *Oktatók, pedagógusok* foglalkozási alcsoportnál is 73 százalékot ért el. A 3. főcsoport esetében a fiatal munkanélküliek körében is jelentős az inkongruens esetek aránya, viszont a teljesen megfelelt arányon belül a megfelelt, de túlképzettek részaránya duplája a 30 éves és idősebbekre jellemzőnek. A 4., 5., 6. és 8. főcsoport megfelelési jellemzői is jobbak a fiatal munkanélkülieknél, mint az idősebeknél, viszont ez nem igaz a 7. főcsoport szakképzést igénylő munkaköreire. Ez utóbbi esetében bizonyos iparágak leépülése olyan képzettségű időseket tett tartósan munkanélkülivé, amely képzettségeknek az utánpótlása megszűnt.

*A foglalkoztatottak és a munkanélküliek megoszlása foglalkozási főcsoport,
nemek és korcsoportok szerint**

Megnevezés	Foglalkoztatott				Munkanélküli			
	MF	RMF	NFM	Össze- sen	MF	RMF	NFM	Össze- sen
<i>Foglalkozási főcsoport</i>								
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselési vezetők, törvényhozók	49,4	22,2	28,0	100,0	42,0	18,9	38,2	100,0
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	68,7	12,5	18,5	100,0	53,0	14,1	32,5	100,0
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	30,3	35,9	33,3	100,0	21,7	15,8	41,8	100,0
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	43,0	10,2	46,1	100,0	40,8	8,4	50,2	100,0
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	53,8	6,4	39,0	100,0	52,7	5,9	40,7	100,0
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	32,0	9,7	57,9	100,0	27,9	7,6	63,7	100,0
7 Ipari és építőipari foglalkozások	56,4	22,1	21,3	100,0	60,6	16,8	22,3	100,0
8 Gépközlelők, összeszerelők, járművezetők	37,5	14,8	47,2	100,0	34,1	10,8	54,5	100,0
9 Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások	–	–	–	–	–	–	–	–
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	40,4	25,8	33,2	100,0	36,8	18,5	43,4	100,0
Összesen	49,2	17,9	32,5	100,0	45,6	14,7	39,1	100,0
<i>Nem</i>								
Férfi	47,3	18,0	34,3	100,0	45,9	15,0	38,1	100,0
Nő	51,4	17,7	30,2	100,0	45,2	14,4	39,7	100,0
<i>Korcsoport</i>								
15–29 éves	49,1	18,1	32,4	100,0	47,1	14,3	38,1	100,0
30–x éves	49,2	17,8	32,5	100,0	45,2	14,8	39,4	100,0

* A táblázat nem tartalmazza azokat, akiknek a szakkód üres volt (SzN).

4. A kongruencia horizontális szempontú értékelésének módszertana

4.1. Néhány elvi kérdés

1. A foglalkozás oldaláról történő megközelítés azt jelenti, hogy a megfeleltetési nomenklátúra kidolgozásakor figyelembe kell venni a FEOR azon legfontosabb elvét, hogy a foglalkozás és a képzettség laza kapcsolatban áll egymással, nem papír alapú iskolai végzettséget követel meg, hanem csak az adott foglalkozáshoz szükséges készséget és jártasságot feltételez, azaz sarkítva a kérdést minden foglalkozás betölthető munkatapasztalat megszerzésével is. Bár tudjuk, hogy számos jogszabály ír elő konkrét szakképzettséget egy-egy foglalkozás betöltéséhez, de ettől egy kongruenciavizsgálat esetén kisebb-nagyobb mértékben el lehet tekinteni. Tekintettel arra, hogy szuverénkutatásról van szó, kutatóként megtehetjük, hogy koncepciónk kialakításakor a konkrét jogszabályi környezettől eltekintünk. Ezt meg is kell tennünk, mert sem szellemi, sem anyagi erőforrásaink nem teszik lehetővé, hogy minden egyes foglalkozás esetén feltárjuk a jogszabályok által szabott feltételeket.

2. Azért sem léphetünk fel egy pontos és megalapozott megfeleltetési nomenklátúra kidolgozásának igényével, mert a szakoknak, szakágaknak és szakmáknak nincs tartalmi leírása, így nem tudjuk egybevetni a foglalkozások és képzettségek tartalmi leírását. De még ha lenne is ilyen, erőforrásaink azt sem engednék meg, hogy ezt a munkát elvégezzük.

3. Ebből következik, hogy az általunk kidolgozandó megfeleltetési nomenklátúra csak szubjektív jellegű lehet és ezt a kutatás záró tanulmányában ki kell mondanunk. Ezt a tényt nyugodtan felvállalhatjuk, csak az a dolgunk, hogy a kutatáshoz olyan módszertani leírást adjunk, mely jelzi, hogy mit, miért és hogyan cselekedtünk és végeztük el a módszertani munkát.

4. A kongruenciavizsgálat értelme, hogy megállapítsuk a megszerzett képességek, jártasságok hasznosulását. Jelezzük, hogy az állandóan változó, mobil környezetben mekkora azoknak a foglalkoztatottaknak az aránya, akik egészben vagy részben hasznosíthatják a megszerzett ismereteket. Már a 2007–2009. évek közötti kutatásban is azt a módszert választottuk, hogy a megfelelt kategóriát szűkebben, a részben megfeleltet tágabban értelmeztük. A részben megfelelt kategóriának az a legfőbb feladata, hogy jelezze az abban szereplők tudásanyagának konvertálhatóságát, azaz az átképzésre való képességét. Ebből következik, hogy részben megfeleltként minden olyan képzettséget érdemes figyelembe venni, mely felhasználható arra, hogy az e kategóriába tartozó személy – átképzéssel – betöltheti az adott foglalkozást, azaz megfelelt kategóriába kerülhet.

5. A 2007–2009. évek közötti kutatásunknak nagy hiányossága volt, hogy nem foglalkoztunk a vertikális kongruenciával. A pályázati anyagban ezért vállaltuk, hogy a vertikális kongruencia szerint is elemezzük a 2011. évi népszámlálás adatait.

6. A végzettségi szinteket figyelembe vevő megfeleltetési nomenklátúra hiányossága, hogy nem veszi figyelembe a – esetlegesen szükséges – végzettségi szintek horizontális irányát.

Pl.: A vertikális megfeleltetési nomenklátúrában a *2711 Könyvtáros* foglalkozásnál kimondjuk, hogy a középszintű végzettség alulképzett kategóriába tartozik, de azt nem tudjuk figyelembe venni, hogy ez a középszintű végzettség milyen horizontális irányú. Ha például tudjuk, hogy középszintű könyvtárosi végzettségről van szó, akkor már ezt a végzettséget a megfelelt kategóriába alulképzettként szerepeltetnénk. A felsőfokú népművelés képzettséget viszont áttesszük a részben vagy a nem megfelelt kategóriába. (Egyébként csak a vertikális

kongruencia megfeleltetési nomenklatúrát figyelembe véve ez a szintű képzettség a megfelelt kategóriában szerepel.)

Ezért a horizontális megfeleltetési nomenklatúrában megkíséreltük a vertikális elem szerepeltetését is.

7. Tudjuk, hogy a 2011. évi népszámlálásnál használt képzettségi jegyzék nem tökéletes, és azt is tudjuk, hogy az adott foglalkozáshoz beírt szakok, szakágak, szakmák sokszor tévesek lehettek. Nincs szellemi és anyagi forrásunk, hogy ezt a tényt felülbíráljuk, javítsuk, ezért mind a foglalkozási, mind a képzettségi bejegyzéseket el kell fogadnunk, és a munkánkat e hiányosságok figyelembevételével kell végeznünk. A módszertani leírásunkban természetesen ezt a körülményt is megjegyezzük.

8. Érdeemesnek gondoltuk az általános érettségivel rendelkezőket is besorolni a megfeleltetési nomenklatúra kategóriáiba. Ennek alapján „MF” minősítést kaptak az irodai foglalkozások (4. főcsoport), valamint azok a foglalkozások, melyek munkakörei egy rövidebb betanítást követően, esetleg megfelelő készség meglétével betölthetők. Ilyen pl. az 5., 6. és a 8-9. főcsoport számos foglalkozása. A „MF” kategória alul-, vagy felülképzett bontásától esetükben eltekintettünk. „RMF” minősítést kaptak az 1. főcsoport foglalkozásai, a 2. főcsoport azon foglalkozásai, melyek végzéséhez nem feltétlenül szükséges a felsőfokú végzettség, mint pl. alkotó- és előadóművészek, vagy az egyéb szakképzett oktatók többsége (nyelv, zene és egyéb művészetek tanárai, informatika tanárok), valamint a 3. főcsoport irodai, üzleti, gazdasági foglalkozásai. A többi foglalkozás a NFM-kategóriába tartozik.

Az egyes szakok mellett a következő képzési szintek fordulhattak elő:

☐ általános (elemi, polgári) iskola 8. osztálynál, évfolyamnál alacsonyabb	01
☐ általános (elemi, polgári) iskola 8. osztály, évfolyam	02
☐ szakmunkásképző iskolai bizonyítvány	03
☐ szakiskolai oklevél, bizonyítvány	04
☐ érettségi bizonyítvány szakképesítés nélkül	05
☐ érettségi bizonyítvány szakképesítéssel, képesítő bizonyítvány	06
☐ érettségire épülő szakképesítő bizonyítvány	07
☐ felsőfokú (akkreditált is) szakképesítő bizonyítvány	08
☐ főiskolai (vagy azzal egyenértékű, pl. BA/BSc-) oklevél	09
☐ egyetemi (vagy azzal egyenértékű, pl. MA/MSc-) oklevél	10
☐ doktori (PhD- vagy DLA-) fokozat	11

A módszertani leírásban ezekre a kódértékekre teszünk esetenként utalást.

4.2. A 2011. évi népszámlálás iskolai végzettséggel és foglalkozással kapcsolatos felvételének főbb jellemzői

4.2.1. A 2011. évi népszámlálás iskolai végzettséggel kapcsolatos felvétele

4.2.1.1. A képzettségre vonatkozó információk csoportosítása és azok összehasonlíthatóvá tétele

Egy egyén ismeretanyagának, tudásának általános elfogadott jellemzője a formális tanulás keretében – ezen belül is jellemzően az iskolarendszerben – szerzett végzettség. Ennek statisztikai számbavétele jellemzően két ismérvcsoporttal történik:

- a megszerzett végzettség szintjére, illetve
- annak szakirányára vonatkozóval.

A kismintás felvételek jellemzően ebből csak a szintet veszik számba (azt is csak erősen aggregált formában), míg a nagyobb mintával dolgozók általában, a teljes körűek mindenképpen rögzítik a szakirányra vonatkozó információkat is.

A jelenlegi és korábbi magyar iskolarendszerekből kiindulva a statisztikai megfigyelések a végzettségi szintek esetében jellemzően a következő bontást használják:

- nincs befejezett általános iskolai végzettség (nem végezte el a 8. osztályt),
- befejezett általános iskolai végzettség,
- szakiskola, szakmunkásképző (tanonciskola is),
- gimnázium,
- szakközépiskola, technikum,
- érettségire épülő szakképzés,
- felsőfokú alapképzés (BA),
- egyetem, mesterképzés (MA),
- doktori (PhD-, DLA-) képzés.

A legtöbb felvétel ennek a bontásnak valamilyen összevontabb változatát használja és a megfigyelt sokaság életkori megoszlásától is függ, hogy a korábbi, illetve a jelenlegi iskolarendszer elemei milyen súllyal és részletezettséggel vannak abban jelen. A kétféle rendszer között a megfeleltetés nem mindig egyértelmű, így a már nem létező iskolatípusban szerzett végzettség egyértelmű besorolásáról is rendelkezni szükséges. A legmagasabb iskolai végzettségnek a célszemélyhez rendelése szintén nem problémamentes, amennyiben az iskolai életút nem egyenes vonalú.

Az általános végzettségek kivételével (ami lényegében az általános iskolát és a gimnáziumot jelenti) a többi végzettségtípus valamely szakmai területhez kapcsolható. Ezek rendszerezésére szolgál a 2003 óta használt nomenklatúra: „Képzési területek egységes osztályozási rendszere”.

A képzési területek egységes osztályozási rendszere hierarchikus felépítésű, az első jegy 9 képzési főirányt, két jegyen pedig 25 képzési irányt különít el, míg a háromjegyű képzési szakirányok száma 76 + a 99-es kódú szakérettségi. A magyar felvételeknél kötelezően használt képzettségi osztályozás az Európai Unió által kialakított rendszerrel teljes mértékben azonos, a nemzeti sajátosságok érvényesítésére elvileg felhasználható négyjegyes bontása (mely a konkrét programok besorolását tenné lehetővé) nincs.

A képzési terület és az iskolai végzettség szintjei között nincs egy-egy megfeleltethetőség. Elvileg bármely képzési terület jelen lehet az oktatás bármely szintjén, jöllehet a gyakorlatban ez nincs így pl.: 14. *Tanárképzés, oktatástudomány* terület csak a felsőfokú végzettséget adó iskolatípusokban jelenhet meg. A képzési terület megállapításánál annak tartalma, célja, a módszerek és technikák, valamint a használandó eszközök és berendezések (a felsorolás sorrendjében) a mérlegelendő tényezők. (lásd bővebben: „Képzési területek egységes osztályozási rendszere 2003 - KSH”)

4.2.1.2. Képzettségi információk a 2011. évi népszámlálásban – adatgyűjtés és kódolás

A 2011. évi népszámlálás „II. Iskolázottság” blokkja 4 kérdéscsoportból állt. Az első csak a még tanulóakra vonatkozott, így ennek a képzettség-foglalkozás vizsgálatnál nem volt szerepe. A következő az iskolai utat rögzítette azoknál, akik legalább az általános iskola első évfolyamát elvégezték. Itt az egyénnek az előző részben megadott szintek szerint kellett beírnia az adott szinten sikeresen elvégzett osztályok számát. Jöllehet ebből a legmagasabb iskolai végzettség is

előállítható lett volna (egy a sikeres befejezésre vonatkozó alternatív ismerv kiiktatása esetén), a 2011. évi népszámlálás nem ezt a módszert választotta, hanem egy további kérdés irányult a legmagasabb iskolai végzettségre, a következő válasz alternatívákat kínálva:

- általános (elemi, polgári) iskola 8. osztálynál, évfolyamnál alacsonyabb,
- általános (elemi, polgári) iskola 8. osztály, évfolyam,
- szakmunkásképző iskolai bizonyítvány,
- szakiskolai oklevél, bizonyítvány,
- érettségi bizonyítvány szakképesítés nélkül,
- érettségi bizonyítvány szakképesítéssel, képesítő bizonyítvány,
- érettségire épülő szakképesítő bizonyítvány,
- felsőfokú (akkreditált is) szakképesítő bizonyítvány (csak 1998 után szerzhető),
- főiskolai (vagy azzal egyenértékű pl. BA/BSc-) oklevél,
- egyetemi (vagy azzal egyenértékű, pl. MA/MSc-) oklevél,
- doktori (PhD- vagy DLA-) fokozat.

Itt a kérdezett egyetlen választ jelölhetett csak meg, többszörös jelölés esetén a feleslegesek az előző kérdésre adott válasz felhasználásával törlésre kerültek.

Az utolsó iskolázottsági kérdéscsoport, amely egyben a megfelelésvizsgálat szempontjából a döntő volt, csak a legmagasabb iskolai végzettségre vonatkozott. Az elvégzés éve, formája mellett meg kellett szövegesen adni a szakot, illetve a szakmát. Ha valaki több azonos szintű végzettséggel rendelkezett, akkor egy továbbiról ugyanezeket az információkat szintén meg kellett adni.

A szak, szakma esetében a kérdező biztosok az oktatáson megkapták azt az iránymutatást, hogy azt lehetőség szerint a megszerzett tanúsító okmányban szereplő formában jegyezzék be. Ezen túlmenően a szak, szakág megnevezés bejegyzéséhez az összeírói útmutató mindössze a következő segítséget tartalmazta:

„Azt a szakot, szakmát kell beírni, amelyet a személy a legmagasabb befejezett iskolai végzettségével együtt középfokú, illetve felsőfokú iskolában elvégzett, megszerzett pl.: kőműves, európai üzleti asszisztens, kereskedelmi sportszervező, földmérő és földrendező. Tanári végzettség esetén be kell jegyezni, hogy az adatszolgáltató milyen szakos tanár (pl.: matematikatanár).

Ha az adatszolgáltató ún. „szakpárt” végzett valamennyi szakot be kell írni, úgy, hogy a tanári és a nem tanári képesítés megkülönböztethető legyen (pl.: magyar nyelv és irodalom tanári – történelem nem tanári).

A tanári végzettségekhez hasonlóan az élelmiszer-ipari képzésben is előfordulnak szakpárok (pl.: malomipari-sütőipari, baromfiipari-húsipari, húsipari-hűtőipari).

Mérnöki végzettség esetén minden esetben be kell jegyezni, hogy a személy melyik képzési területen szerezte a mérnöki végzettségét (pl.: faipari mérnök, gazdasági mérnök, villamosmérnök, közlekedésmérnök, élelmiszermérnök, építészmérnök).”

Az, hogy a 2011. évi népszámlálás csak a legmagasabb iskolai végzettségre vonatkozóan kérte be a szakképzettség információt, illetve, hogy nem tett különbséget a szakmai és az általános végzettség között, információvesztést jelentett nemcsak a kongruencia megállapítása, de általában az iskolázottsági vizsgálatok szempontjából is. Ilyen információvesztés következett be a következő esetekben:

- az összeírt személy szakiskolát, szakmunkásképzőt végzett, majd utána gimnáziumi érettségit tett. Ebben az esetben legmagasabb végzettségként az „érettségi bizonyítvány szakképzettség nélkül” került megjelölésre. Az iskolai útra vonatkozó kérdésből ugyan informálódni lehet a szakképzésben történő részvétel tényéről, de a képzettség típusát (mivel az nem legmagasabb végzettség) nem lehet tudni.
- hasonló helyzet állt elő, ha egy szakiskolát, szakmunkásképzőt végzett magasabb szintű, de szakirányát tekintve ettől eltérő végzettséget szerzett. Mivel az alacsonyabb szintű végzettségről itt sincs információ, a képesítés és a foglalkozás inkongruens minősítést kap. (A középkorosztályba tartozó, illetve idősebb szakmunkás végzettségű generáció esetében meglehetősen gyakori az, hogy az eredeti képzettségüknek megfelelő munkakörben dolgozók a szakmunkásképzőt még egy ahhoz nem passzoló középiskolában szerzett érettségivel is megfejték.)
- az utóbbi problémakör általánosítható is, ha valaki a gyakorolt foglalkozásának megfelelő képzettségét magasabb hierarchikus szintű, de azzal nem adekvát képzettséggel egészíti ki, az előbbire vonatkozó információ, és így a helyes minősítés lehetséges elvész (pl.: műszaki főiskola után egyetemi szintű közgazdasági kiegészítő képzésben való részvétel esetén csak az utóbbiról van információ).
- ha doktori fokozat a megjelölt legmagasabb iskolai végzettség, nincs megbízható információ az „alap” felsőfokú végzettségről.

4.2.1.3. *A szakmára, szakra vonatkozó információ kódolása*

Az összeírók, illetve az önkítöltők a kérdőíven szövegesen adták meg a képzettségi információt. Ehhez az előbbieket jó esetben kaptak egy néhány perces ismertetést a képzési területek osztályozásáról, az utóbbiak viszont csak a rövidített kitöltési útmutató igen hiányos információira támaszkodhattak. A beírt képzettség így eleve nem minden esetben volt értelmezhető, mint ahogy az iskolai végzettség szintje és a képzettségi terület közötti összefüggés-vizsgálat sem lett beépítve a rögzítő programba.

A szöveges információ kódolásához egyfelől a „Képzési területek egységes osztályozási rendszere” kiadványban foglaltak, másfelől egy kódszótáron alapuló számítógépes alkalmazás nyújtott segítséget. A kódszótár feltöltéséhez az előző népszámlálásban szereplő iskolai végzettségre, képzettségre vonatkozó megnevezések mellett más adatforrásokat is igénybe vettek a készítőik. Összesen közel 8000 konkrét megnevezés került betöltésre, melyek mindegyikéhez egy egyedi 8 jegű kód tartozott. A kód első három jegye a „Képzési terület” nomenklatúra három jegye volt, a többi öt pedig jelentéssel nem bíró sorszám. A szöveg begépelésekor a program a legvalószínűbb megnevezést felkínálta, illetve lehetett választani a háttérben futó többi elnevezés közül. A kódszótárral az egyik probléma az volt, hogy bár a készítői próbáltak minden elérhető forrást felhasználni, távolról sem tartalmazott minden képzettséget (esetenként viszonylag gyakori képzettségek is hiányoztak). Volt egy-két téves besorolás is (pl.: gazdasági mérnök a mezőgazdasági végzettségek közé került), de ami a legnagyobb gondot jelentette, hogy nem volt általános kategória a rendszerben, ezért néhány konkrét szakképzés lényegében gyűjtő kategória szerepet kapott. A kódolás megbízhatóságát javította, hogy a munkahelyre, foglalkozásra vonatkozó adatokat segédinformációként fel lehetett használni, illetve hogy a kódszótár a kódolást végző szakértők, valamint felülvizsgálók észrevételei alapján már a munka folyamán is kiegészítésre, javításra került.

4.2.2. A 2011. évi népszámlálás foglalkozással kapcsolatos felvétele

4.2.2.1. A foglalkozásra vonatkozó információk csoportosítása

A foglalkozás megélhetést nyújtó rendszeres tevékenység, munka. A foglalkozásokat a munkakörök meghatározott csoportjai – hasonló készség vagy szakképzettség, felelősség, hasonló feladatok sorozata – alkotják.

A munkakör adott szervezeti egység feladatainak valamilyen ismerv (pl. a végzett feladatok sajátosságai) alapján történő tartósan elhatárolt része. Gyakran – nem alaptalanul – egy kalap alá vesszük e két fogalmat, de az osztályozási rendszert tekintve a foglalkozás több, hisz a munkaköröket a négy számjegyű foglalkozások további részletezésére használjuk.

A foglalkozásokat a Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere (FEOR) foglalja keretbe. A FEOR egy négy számjegyű decimális rendszer, amin belül az első számhely a foglalkozási főcsoportot, a második a foglalkozási csoportot, a harmadik a foglalkozási alcsoportot, a negyedik pedig magát a foglalkozást jelenti.

A „kovács” besorolása például a következőképpen történik:

főcsoport (1. számjegy)	7	Ipari és építőipari foglalkozások
csoport (1–2. számjegy)	73	Fém- és villamosipari foglalkozások
alcsoport (1–3. számjegy)	732	Fémmezmunkálók
foglalkozás (1–4. számjegy)	7326	Kovács

A jelenleg hatályos foglalkozási nómenklatúra (FEOR-08¹) 10 főcsoportot, 42 csoportot, 116 alcsoportot és 485 egyéni foglalkozást tartalmaz, melyek alatt – a teljesség igénye nélkül – jelenleg mintegy 7000 munkakör van nevesítve.

A FEOR-08 főcsoportjai a következők:

- 0 Fegyveres szervek foglalkozásai
- 1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviseleti vezetők, törvényhozók
- 2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások
- 3 Egyéb, felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások
- 4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) jellegű foglalkozások
- 5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások
- 6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások
- 7 Ipari és építőipari foglalkozások
- 8 Gépezetők, összeszerelők, járművezetők
- 9 Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások

4.2.2.2. Foglalkozási, munkaköri (jelenlegi, illetve utolsó) információk a 2011. évi népszámlálásban – adatgyűjtés

A 2011. évi népszámlálás IV. Foglalkozás, munkahely, közlekedés blokkja 12 kérdésből állt, melyből 4 kérdés az, amely az adott személy foglalkozásával kapcsolatos. Ebből egy konkrétan magára a foglalkozásra, munkakörre vonatkozott, a másik három pedig a foglalkozási formára, a beosztottak számára, illetve a munkáltatóra.

Azt a foglalkozást, munkakört kellett bejegyezni, amelyet az adatszolgáltató főfoglalkozásként végzett, illetve, ha nem dolgozott, akkor azt, amelyet főfoglalkozásként legutoljára

¹ A KSH elnökének 7/2010. sz. közleménye szerint a Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere (FEOR-08) 2011. január 1-jén lépett hatályba.

végzett. Ha valaki egyidejűleg több munkakört is ellátott, a legjellemzőbb, a munkaideje legnagyobb részét kitöltő tevékenységet kellett beírni.

A foglalkozást, munkakört a lehető legnagyobb részletezettséggel kellett bejegyezni, úgy, hogy abból egyértelműen megállapítható legyen a ténylegesen végzett tevékenység. A tevékenységre nem utaló, vagy csupán a beosztást, hivatali rangot jelölő megnevezést nem volt szabad használni.

4.2.2.3. Az összeírás problémái

Korábban már említettük, hogy a kérdezőbiztosok néhány órás oktatása során nem volt mód arra, hogy a kérdőívek kitöltéséhez átfogó iránymutatást kapjanak, így a képzés során a korábbi tapasztalatok alapján lényegesnek ítélt, gyakoribb hibákra, a legkritikusabb elemekre hívjuk fel a figyelmüket. Az önkítöltők esetében még erre sem volt lehetőség, aminek következménye a foglalkozással kapcsolatos információk bejegyzésénél is tetten érhető.

Számos esetben általánosságokat jegyeztek be, különféle rövidítéseket alkalmaztak, idegen nyelvű elnevezéseket írtak be, vagy az egyébként jól azonosítható foglalkozások megnevezését túlbonyolították. Sokszor tapasztaltuk, hogy foglalkozásuk helyett valószínűleg a szakmájukat mondták vagy írták a kérdőívre (erre a bejegyzés nyelvezetéből lehet következtetni).

4.2.2.4. A foglalkozásra vonatkozó információ kódolása

Az összeírók, illetve az önkítöltők által szövegesen bejegyzett foglalkozások/munkakörök kódolása több menetben történt. Első körben egy automatikus kódoló szoftverrel lettek besorolva a bejegyzések. Ez egy, a hivatalos FEOR-hoz képest kibővített (nemzetközi foglalkozási nomenklatúra (ISCO) foglalkozásai/munkakörei, az országos képzési jegyzékben (OKJ) szereplő szakmák foglalkozássá alakított változata, internetes kigyűjtések) kódszótárt tartalmazott, közel 13 ezer bejegyzéssel.

A beírt szövegek alapján a szoftver a kódszótárból a leginkább „hasonló” értéket kereste meg. Ennek eredményeként az egyértelműen (legalább 85 százalékos egyezés) bekódolt mezők mellett előfordult, hogy a program egy vagy több lehetséges értéket adott. Ez esetben a végleges besorolás itt is – mint azt a szak kódolásánál már leírtuk – a szakértő kódolókra várt a megfelelő kód kiválasztásával vagy új kód megadásával. Azokban az esetekben, ahol nem talált megfelelő párt, a program nem ajánlott fel kódértéket. Ilyenkor a kódolók feladata volt a megfelelő foglalkozásba besorolás.

A foglalkozási bejegyzés kódolásakor az alábbi információkat lehetett figyelembe venni:

- munkáltató ágazata
- iskolai végzettség szintje
- iskolai végzettség szaka
- foglalkoztatási forma
- beosztottak száma

Ezekon felül támpont lehetett a foglalkoztatott életkora, valamint a neme.

A kódolás problémái

A FEOR jellegéből fakadó kódolási problémák (vezetők, az egyes főcsoportok hasonló foglalkozásainak elválasztása (pl. 3 *Egyéb, felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások* – 4 *Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások*; 3 *Egyéb, felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások* – 8 *Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők*; 6 *Mezőgazdasági és erdőgazdál-*

kodási foglalkozások – 9 Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások főcsoport, a 0 Fegyveres szervek foglalkozásai főcsoport sajátosságai, vagy az „egyéb” foglalkozások stb.) mellett az összeírás hiányosságaiból (ld. az összeírás problémáit) fakadó hibákra is megoldást kellett találni. Az egyértelműen nem besorolható bejegyzések egy jó részének kódolására technikai kódokat alkalmaztunk. Összesen 43 ilyen kód lett meghatározva, amik a fent jelzett kódolást segítő ismérvek felhasználásával később kialakított szabályok alapján kerültek a megfelelő foglalkozásba.

4.3. A horizontális szempontú megfeleltetési nomenklatúra összeállításának néhány gyakorlati kérdése

A megfeleltetési nomenklatúra kialakításakor az alábbi kategóriákat határoztuk meg:

- megfelelt („MF”),
- túlképzett („MF+”),
- alulképzett („MF-”),
- részben megfelelt („RMF”),
- nem felelt meg (NFM).

Minden megfeleltetés esetén, még a nehezen definiálhatóknál is (pl. *2910 Egyéb magasan képzett ügyintéző*) kísérletet tettünk arra, hogy az „MF”, illetve az „RMF” kategóriát alkalmazzuk.

Tartottuk ahhoz magunkat, hogy az „MF” kategóriát inkább szűkebben, az „RMF”-et tágabban értelmezzük. Néhány nehezen definiálható foglalkozásnál ezt nem lehetett közvetlenül alkalmazni pl. az ügyfélkapcsolati foglalkozásoknál az „MF” kategóriát is tágabban értelmeztük. Tehát egy adott foglalkozásnál az „RMF” képzettség azt jelenti, hogy ezek a képzettségek olyan ismereteket feltételeznek, melyeket pl. egy tanfolyami képzés esetén meg lehet szerezni. Az „RMF” képzettségek aránya tehát azt jelenti, hogy az adott foglalkozás betöltéséhez milyen arányban vannak olyan ismeretek, melyeket az adott foglalkozás betöltője a foglalkozáshoz könnyebben konvertálni tud. Például a hatósági ügyintézőknél, ezen belül az *Adó- és illetékhivatali ügyintézőknél* (3652) „RMF” kategóriába kerültek az általános közgazdasági, kereskedelmi, pénzügyi, vállalkozási képzettségek, abból a megfontolásból, hogy a jelzett foglalkozáshoz szükséges ismereteket ezen „RMF” képzettségek felhasználásával az adó- és illetékhivatali feladatok elvégzéséhez könnyebben meg lehet szerezni.

Összefoglalva a fentieket, a „RMF” kategória tulajdonképpen a munkaerőpiacon történő elhelyezkedés mobilitását segíti elő azáltal, hogy az e kategóriában lévő képzettségekkel feltételezhetően gyorsabban el lehet sajátítani az adott foglalkozáshoz szükséges ismereteket, jártasságot.

A gyakorlati munka során kiderült, hogy a „MF” kategórián belül a túlképzett („MF+”) és az alulképzett („MF-”) kategóriákat csak részben sikerült alkalmazni és nem mindenhol lehetett értelmezni. Például az 1. főcsoport vezetői foglalkozásainál egyáltalán nem alkalmazhattuk, a 9. főcsoportnál is értelmetlen volt ez a megoldás, mivel szinte mindenkit, aki ilyen egyszerű foglalkozást töltött be, túlképzettnek lehetett tekinteni. Ugyanakkor a 3, 4, 5 főcsoport foglalkozásainál viszonylag jól lehetett alkalmazni ezt a kategóriát.

Már a munka kezdetén is világos volt, hogy az „egyéb” jellegű foglalkozásokhoz tartozó képzettségeket nehéz lesz behatárolni. Miután e foglalkozásoknak lényegében nincs tartalmi leírásuk, ezért azt az általános megoldást választottuk, hogy az „egyéb” foglalkozáshoz minden

olyan képzettséget „MF-”nek vettünk, melyek az adott alcsoport, csoport foglalkozásához tartoztak. Például a 2629 *Egyéb társadalomtudományi foglalkozásúak* esetében minden olyan képzettség „MF” volt, mely a 2621 – 2628 *Társadalomtudományi foglalkozásoknál* a „MF-”be tartozott. A próba-futtatás eredménye azt mutatta, hogy ezzel a megoldással, zömmel sikerült az „egyéb” jellegű foglalkozásokat is alkalmassá tenni az elemzéshez. Ugyanakkor ez a megállapítás a nagyon általános „egyéb” jellegű foglalkozásokra nem vonatkozik (pl. 2910 *Egyéb magasan képzett ügyintéző*, 3190 *Egyéb műszaki foglalkozású*, 3910 *Egyéb ügyintéző*).

A népszámlálási felvétel tematikájából következik, hogy az összeírók, illetve az önkéntesek egyes foglalkozások esetében nem tudták pontosan bejegyezni az iskolai végzettségeket, képzettségeket. Így fordulhatott elő, hogy például az orvosoknál (2211), bíróknál (2613) a megszerzett képzettségek nem teljes körűen feleltek meg az adott foglalkozással. Ezeknél a foglalkozásoknál majdnem 99 százalék a „MF” képzettség, és miután elhanyagolható a különbség, ezért nem szükséges kivenni ezeket a foglalkozásokat az elemzett adatállományból. A szakképzettséget kívánó fizikai jellegű foglalkozásoknál (pl. 7521 *Vezeték- és csőhálózat-szerelő (víz, gáz, fűtés)*), elfogadható a kisebb mértékű „RMF”, „NFM” kategóriák előfordulása, mert például a népszámlálás a betanított víz- és csatornaszerelőket is a 7521-be sorolta, akik csak segítik a szakmával rendelkezőket feladataik ellátásában. Ezért e foglalkozások betöltőit sem vettük ki az elemzett adatállományokból.

4.4. A horizontális szempontú megfeleltetési nomenklátúra foglalkozási főcsoportok, csoportok, alcsoportok szerinti értékelése

A kongruenciavizsgálat leglényegesebb eleme a megfeleltetési nomenklátúra kódlistája. Ahhoz, hogy az adatokat értékeljük, tudnunk kell, hogy egyes foglalkozások, foglalkozási alcsoportok, csoportok, főcsoportok vonatkozásában mely képzettségeket soroltuk a megfelelt („MF”), a túlképzett („MF+”), az alulképzett („MF”) és a részben megfelelt („RMF”) kategóriába. Ebből következik, hogy az előzőekbe nem tartozókat a nem megfelelt (NFM) kategóriába soroltuk, és bizonyos esetekben a kategóriákhoz tartozó képzettségekről is szólni kell.

A több hónapja tartó munka során alakult ki a megfeleltetési nomenklátúra anyaga, több változat készült, amire a végleges verzió kialakult. Tekintettel arra, hogy a kongruenciavizsgálat a foglalkozási oldalról közelítette meg a témát, ezért célszerű a megfeleltetési nomenklátúra módszertanát foglalkozási főcsoportonként bemutatnunk.

Tekintettel arra, hogy a foglalkozási főcsoportokon belül maguk a foglalkozások is igen eltérő tevékenység struktúrákat jelentenek, és különböző tevékenységeket (képzettségeket) feltételeznek, ezért a megfeleltetési nomenklátúra módszertanának a bemutatását nem lehet csak a foglalkozási főcsoport egészére vonatkozóan bemutatni, hanem a főcsoport belső tagozódását is figyelembe kell venni.

1 – GAZDASÁGI, IGAZGATÁSI, ÉRDEK-KÉPVISELETI VEZETŐK, TÖRVÉNYHOZÓK 1) Általános megjegyzések

A megfeleltetési nomenklátúra alapját adó FEOR–08 koncepciója arra épül, hogy a vezetői foglalkozások egy főcsoportba (az elsőbe) tartozzanak. A vezetői munka lényegében felöleli az adott szervezeti egység feladataiból adódó tevékenységet, azok vezetésének, irányításának szinte minden részletét, így az első foglalkozási főcsoportban megtalálhatók mind a közigazgatás, a gazdaság első számú vezetői, mind az ipari, építőipari, mezőgazdasági és szolgáltatási részegységek vezetői, irányítói. A végzettségi szinteket tekintve a FEOR–93 még arra az állás-

pontra helyezkedett, hogy akármilyen végzettségi szinttel pl. még általános iskolánál alacsonyabb végzettséggel is lehet valaki vezető, a FEOR-08 már középiskolai vagy annál magasabb iskolai végzettséghez köti ezeknek a foglalkozásoknak iskolai végzettségi szintjét.

Az 1. főcsoportozathoz tartozó foglalkozások egyik legnagyobb problémája, hogy tartalmuk nem a vezető konkrét foglalkozására utal, hanem az általa vezetett részegység tevékenységére. Például a *1327 Egészségügyi tevékenységet folytató egység vezetője* kategóriába sorolt személyről nem tudjuk, hogy az adott egészségügyi részegység orvosi tevékenységét (orvosként) vagy ápolási részegységét (ápolóként) irányítja-e. Ezért választottuk azt a megoldást, hogy ebben az esetben valamennyi egészségügyi képzettséget (720) az „MF” kategóriába soroltuk.

Már az általános módszertani leírásban jeleztük, hogy az „MF” kategóriát szűkebben, az „RMF” kategóriát tágabban értelmeztük. Így tettük ezt az 1. főcsoport foglalkozásainál is. A vezetői foglalkozások többségénél az „RMF” kategóriába soroltuk a *343 Pénzügy, bank és biztosítás, 344 Könyvelés és adózás, 345 Menedzsment és igazgatás, 347 Munkahelyi ismeretek* képzettségeket arra való tekintettel, hogy ezek a képzettségek szükségesek lehetnek az általános vezetői feladatok ellátásához. Természetesen a felsoroltakon kívül például a *1411 Számviteli és pénzügyi tevékenységet folytató egység vezetője* foglalkozásnál a *343 Pénzügy, bank és biztosítás, 344 Könyvelés és adózás* képzettséget az „MF” kategóriába soroltuk.

Az 1. főcsoport foglalkozásainál eltekintettünk az „MF+” és az „MF-” kategóriák megállapításától. Tettük ezt azért, mert a vezetői foglalkozásoknál bizonytalan a tevékenység tartalma és a képzettség szintje (pl. *1313 Építőipari tevékenységet folytató egység vezetője* foglalkozás betöltője egyaránt lehet építész, építőmérnök, technikus, sőt kőműves szakmunkás is).

2) Néhány foglalkozási csoport, alcsoport, foglalkozás jellemzője

A *11 Törvényhozók, igazgatási és érdek-képviseleti vezetők foglalkozási csoport* besorolásánál probléma volt, hogy az országgyűlés, az önkormányzatok, az érdekvédelmi szervezetek választott vezetőjénél bármilyen irányú és szintű végzettség elfogadott. A közigazgatás kinevezett vezetőinél már nyilvánvalóbbak a feltételek, sőt jogszabályi előírások vannak a végzettség irányára és szintjére, de mégis nehéz volt a konkrét képesítéseket meghatározni. Ezért azt a megoldást választottuk, hogy a valószínűleg elvárt pl. *312 Szociológia és kulturális tanulmányok, 313 Politikai és civil társadalmi tanulmányok, 380 Jogi* végzettségek többségét minden esetben az „MF” kategóriába soroltuk.

Külön probléma volt a *1210 Gazdasági, költségvetési szervezet vezetője (igazgató, elnök, ügyvezető igazgató) foglalkozás*, melynek keretében szinte az összes képzési terület – elvben – lehetett „MF” kategóriájú, tekintettel arra, hogy ebbe a foglalkozásba kellett sorolni az összes nagyobb szervezet elsőszámú vezetőjét és helyetteseit, akik között éppúgy lehetnek gazdasági jellegű képzettségűek, mint műszaki jellegű iskolai végzettséggel rendelkezők. Ebben az esetben a gazdasági és jogi jellegű ismereteket, pl. *343 Pénzügy, bank és biztosítás, 344 Könyvelés és adózás, 345 Menedzsment és igazgatás, 346 Titkársági és irodai munka, 380 Jog* az „MF” kategóriába soroltuk. A műszaki jellegűek viszont (pl. *520 Általános műszaki*) az „RMF” kategóriába kerültek.

A *131 Termelési egységek vezetői foglalkozási csoport foglalkozásainál* az „MF” kategóriába tartozhatnak a mezőgazdasági, ipari, építőipari jellegű képzések. Ebben az esetben a *340 Általános ügyvitel, 380 Jog* képzési területek többsége az „RMF” kategóriába lett sorolva. Nyilvánvaló, hogy e foglalkozási csoport az *1 Oktatás* képzési területhez tartozó képzettségek többsége az „NFM” kategóriába tartozik. Ennél, de a többi vezetői foglalkozási csoportnál is a *14 tanárképzés, oktatástudomány* képzési területhez tartozó képzettségek az adott foglalkozás tevé-

kenységeihez illeszkedő (pl. műszaki, mezőgazdasági ismeretek, oktatás) az „MF” kategóriába tartoznak.

A *132 Szolgáltatást nyújtó egységek vezetői, 133 Kereskedelmi, vendéglátó és hasonló szolgáltatási tevékenységet folytató egységek vezetői, 141 Gazdasági tevékenységet segítő egységek vezetői* foglalkozási csoportokhoz tartozó képzettségeket viszonylag jól be lehetett sorolni, mert egy-egy vezetői foglalkozás betöltéséhez jól körülhatárolt képzési területek tartoznak. Természetesen itt is voltak bizonytalanságok. Például a *1333 Kereskedelmi tevékenységet folytató egység vezetője* foglalkozás esetében a műszaki cikkeket árusító kereskedelmi egység vezetőjének megfelelően az összes műszaki képzési területhez tartozó képzettség. Ha ezt a megoldást választottuk volna, akkor lényegében a *1210 Gazdasági, költségvetési szervezet vezetője (igazgató, elnök, ügyvezető igazgató)* foglalkozáshoz hasonlóan szinte az összes képzési területet „MF-”-nek kellett volna venni, ezért a szóba jöhető műszaki képzési területek egy részét (pl.: *521 Gépgyártás, műszer- és fémipar, 523 Elektronika és automatizálás*) az „RMF” kategóriába soroltuk.

A *1328 Oktatási-nevelési tevékenységet folytató egység vezetője* foglalkozás esetében a tanár jellegű (*14 tanárképzés, oktatástudomány*) képzési területeket az „MF” kategóriába soroltuk, a nem tanár jellegűeket (pl. *222 Idegen nyelvek*), már inkább az „RMF” kategóriába tettük. Probléma volt az „RMF” kategóriánál abban az értelemben, hogy – elvben – a humán és műszaki képzési területek szinte mindegyike részt vehet az oktatásban. Például az *521 Gépgyártás, műszer- és fémipar* képzési területhez tartozó gépészmérnök is vezethet oktatási jellegű szervezetet (pl. főiskolai, egyetemi tanszéket), mégis csak nagyon egyértelmű műszaki jellegű képzettségek kerültek az „RMF” kategóriába.

A *1415 Értékesítési és marketingtevékenységet folytató egység vezetője* foglalkozás esetében az ebbe a körbe tartozó (pl. *342 Marketing és reklám*) képzettségek az „MF” kategóriába kerültek, de a speciális közgazdasági képzettségeket (pl. *343 Pénzügy, bank és biztosítás, 344 Könyvelés és adózás*) már az „RMF” osztályba soroltuk.

Amint említettük az ún. egyéb jellegű foglalkozások (pl. *1329 Egyéb szolgáltatást nyújtó egység vezetője*) megfeleltetése jelentős problémát okozott. Az 1. főcsoporthoz tartozó „egyéb” foglalkozások esetében azt a megoldást választottuk, hogy az adott foglalkozási csoportnál meghatározott „MF” vagy „RMF” kategóriába tartozó összes képzési területnek megfelelően kategorizáltuk az egyes foglalkozásokat.

2 – FELSŐFOKÚ KÉPZETTSÉG ÖNÁLLÓ ALKALMAZÁSÁT IGÉNYLŐ FOGLALKOZÁSOK

1) Általános megjegyzések

Ez a főcsoport olyan foglalkozásokat tartalmaz, melyek jellemzője a meglévő ismeretek bővülése, a tudományos elméletek kialakítása, gyakorlatban történő alkalmazása, elemző és kutató tevékenység végzése, operatív módszerek kidolgozása a történeti és társadalomtudományok területén, egy vagy több tudományterület elméleti és gyakorlati ismereteinek különböző szinteken történő oktatása, tanítása, különféle műszaki, gazdasági, üzleti, jogi, szociális és egészségügyi szolgáltatás nyújtása, művészeti, kulturális tevékenység végzése és egyéb felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő feladatok ellátása.

Erre a főcsoportra is jellemző, hogy az idetartozó foglalkozások nagy részét jól be lehetett sorolni az „MF” és az „RMF” kategóriába, de néhány foglalkozás esetén jelentős nehézségekbe ütköztünk. Ennél a főcsoportnál már egyes foglalkozások esetében alkalmaztuk az „MF+”, „MF-” kategóriákat, de nem mindenhol lehetett ezt definiálni. (Itt főleg az „MF-”

kategória jöhetett szóba, mert e foglalkozási főcsoport jellemzője a felsőfokú végzettség megléte.)

Ebben a főcsoportban vannak olyan foglalkozások, melyek esetében jogszabályok állapítják meg a megfelelő iskolai végzettséget (pl. 2212 *Szakorvos*, 2613 *Bíró*), és vannak olyanok, melyek esetében elég tág az „MF” vagy az „RMF” kategóriákba sorolható képzettségek köre (pl. 2721 *Író (újságíró nélkül)*, 2714 *Kulturális szervező*, 2533 *Kereskedelmi tervező, szervező*).

Természetesen ebben a főcsoportban is problémás volt az „egyéb” jellegű foglalkozások képzettség szempontjából történő megfeleltetése. Ebben az esetben is, hasonlóan a többi főcsoportnál leírtakhoz az „egyéb” foglalkozás esetén minden olyan képzettség az „MF” vagy „RMF” kategóriába került, mely arra a csoportra, alcsoportra jellemző volt. Külön probléma volt a 2910 *Egyéb magasan képzett ügyintéző* foglalkozás, mely az egész 2-es főcsoportra vonatkozóan gyűjtötte össze a máshová nem sorolható tevékenységeket.

2) Néhány foglalkozási csoport, alcsoport, foglalkozás jellemzője

A 211 Ipari, építőipari mérnökök, 212 Elektromérnökök, 213 Egyéb mérnökök jellegű foglalkozásoknál általában az adott szakterülethez tartozó mérnök-jogász, mérnök-közgazdász képzettségek az „MF” kategóriába kerültek. Ugyanez történt a *műszaki menedzser (345)* képzettségekkel. (Az általános menedzser képzettségük viszont az „RMF” kategóriába kerültek.). A 211 foglalkozási alcsoport foglalkozásainál az *általános gépész (521)* képzettségük is az „RMF” kategóriába kerültek. (Természetesen a 2118 *Gépészmérnök*-re ez nem érvényes. Ott az 521 *Gépgyártás, műszer- és fémipar* képzési terület az „MF” kategóriába került. Ez a foglalkozás jellemzően „gyűjtő” foglalkozásként funkcionált, az összeírók és a kódolók, ha bizonytalanok voltak a mérnök jellegű tevékenységek definiálásában, akkor általában a gépészmérnök megnevezést és kódszámát írták be.)

A mezőgazdasággal, erdőszettel kapcsolatos mérnök foglalkozások esetében (2131 *Mezőgazdasági mérnök*, 2132 *Erdő- és természetvédelmi mérnök*, 2133 *Táj- és kertépítésmérnök*) például tisztázni kellett e két szakterület egymáshoz való viszonyát. Ebben az esetben például azt a megoldást választottuk, hogy a 2131 esetében az *erdő és természetvédelem (623, 624)* az „RMF” kategóriába került, és hasonlóan jártunk el a többi mezőgazdasági jellegű foglalkozásnál is (pl. 2167 *Biológus, botanikus, zoológus és rokon foglalkozású*, 2161 *Fizikus*; 6113 *Zöldségtermesztő*, 6114 *Szőlő-, gyümölcsstermesztő*).

A 2137 *Minőségbiztosítási mérnök* foglalkozás megfeleltetése is problematikus volt, mert minőségbiztosításra szinte minden szakterületen szükség van, továbbá ez a foglalkozás is „gyűjtő” foglalkozásként szerepelt, az összeírók és kódolók sok olyan tevékenységet soroltak ebbe a foglalkozásba, melyet nem tudtak máshová sorolni.

A 214 Szoftver- és alkalmazásfejlesztők, -elemzők és 215 Adatbázis- és hálózati elemzők, üzemeltetők foglalkozási alcsoportok esetében a 481 *Számítástechnikai tudományok* és a 482 *Számítástechnikai alkalmazások* képzési területet próbáltuk az adott foglalkozás szoftver, illetve hardver jellegét figyelembe véve az „MF”, valamint az „RMF” kategóriába sorolni. Itt meg kellett határozni a foglalkozásoknak az 523 *Elektronika és automatizálás* képzési területéhez való viszonyát is.

A 213 Egyéb mérnökök, illetve a 262 Társadalomtudományi foglalkozások foglalkozási csoporthoz tartozó foglalkozások megfeleltetése viszonylag jól definiálható volt, de például a 2168 *Környezetfelmérő, -tanácsadó* foglalkozásnál már voltak problémák, a 62 *Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat* képzési területéhez való viszonyt is meg kellett határozni.

A 22 Egészségügyi foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó) foglalkozási csoport volt a próbamegfeleltetések tárgya, ezért ezt a foglalkozási csoportot tekintettük referenciának. A legtöbb e csoportba tartozó foglalkozás megfeleltetése viszonylag egyértelmű volt, de itt is tisztázni kellett egyes foglalkozások egymáshoz tartozó viszonyát (pl. 2212 *Szakorvos*, illetve 2213 *Fogorvos, fogszakorvos*, valamint 2214 *Gyógyszerész, szakgyógyszerész*). Néhány alapvető döntést meg kellett hozni. Ezek közé tartozott például, hogy a 2211 *Általános orvos*, 2212 *Szakorvos* foglalkozások esetén a 723 *Ápolás, gondozás* képzési terület az „RMF” kategóriába tartozik, ugyanez vonatkozik a 724 *Fogászat* képzési területre. A 23 *Szociális szolgáltatási foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)*, a 33 *Egészségügyi foglalkozások és a 35 Szociális gondozási és munkaerő-piaci szolgáltatási foglalkozások* foglalkozási csoport viszonyát is meg kellett határozni 72 *Egészségügy*, 76 *Szociális gondoskodás*, képzési területekhez képest. E képzési területek egy részét határozottan be lehetett sorolni az „MF” kategóriába, más részét az „RMF” kategóriába, de a két kategória közötti lehatárolás több esetben nem volt egyértelmű. Pl. dönteni kellett, hogy a 2225 *Védőnő* foglalkozás a 723 *Ápolás, gondozás*, 726 *Terápia és rehabilitáció*, 762 *Szociális munka és tanácsadás* képzési területek mely részei tartoznak az „MF” vagy az „RMF” kategóriához. Ebben az esetben például a 762 *Szociális munka és tanácsadás* képzési területet az „RMF” kategóriába soroltuk.

A 24 Oktatók, pedagógusok foglalkozási csoporthoz tartozó foglalkozások jelentős részének megfeleltetése jól definiálható volt, de ebben a körben is voltak olyan foglalkozások, melyeket nehezebb volt megfeleltetni. Általánosságban elmondható, hogy a tanár szakok minden esetben az „MF” kategóriába kerültek, az *általános pedagógiai, pedagógiai fejlesztés (142)* képzési területeket az oktatási jellegű foglalkozások egy részében az „MF” kategóriába soroltuk, de például a 2492 *Nyelvtanár (iskolarendszeren kívül)*, 2493 *Zenetanár (iskolarendszeren kívül)* foglalkozások esetében ez a képzési terület az „RMF” kategóriába sorolódott.

Külön problémát jelentettek a 2410 *Egyetemi, főiskolai oktató, tanár* és a 2422 *Középfokú nevelési-oktatási intézményi szakoktató, gyakorlati oktató* foglalkozások, melyeknél szinte valamennyi képzés, illetve műszaki jellegű képzési terület előfordulhatott. Ezért e két foglalkozásnál az „RMF” kategóriát nagyon tágan értelmeztük. Meg kellett határozni a 2431 *Általános iskolai tanár, tanító* és a 2432 *Csecsemő- és kisgyermeknevelő, óvodapedagógus* foglalkozások, valamint a 142 *Oktatástudomány*, 143 *Óvodapedagógusok képzése* és a 144 *Alapfokú oktatásban tanító pedagógusok képzése* képzési területek közötti kapcsolatot. A 2432-es foglalkozás esetében például azt a megoldást választottuk, hogy a 142 és 144 képzési területek általában az „RMF” kategóriába kerültek. A művészetet oktató tanároknál (2493 *Zenetanár (iskolarendszeren kívül)*, 2494 *Egyéb művészetek tanára (iskolarendszeren kívül)*) a 142-es képzési terület például az „RMF” kategóriába került, viszont a 21 *Művészetek* képzési területet jól meg lehetett feleltetni az adott foglalkozás szempontjainak (pl. 2493 foglalkozás esetében a 212 *Zene- és előadóművészetek* képzési terület érthető módon az „MF” kategóriába került.)

A 25 Gazdálkodási jellegű foglalkozások csoport gazdálkodási jellegű tevékenységekről szól. Itt is volt olyan foglalkozás, melynek megfeleltetése jól definiálható volt (pl. 2512 *Adótanácsadó, adószakértő*), és volt olyan, melynél nehezebben lehetett az „MF”, illetve az „RMF” kategóriákat kialakítani (pl. 2522 *Üzletpolitikai elemző, szervező*). Az *általános közgazdasági (314)* és a *menedzser* képzési terület (345) általában az „RMF” kategóriába került, hasonlóan a 380 *Jog* képzési területéhez. A 145 *Szakosodott oktatók (szaktanárok)* képzési terület gazdasági jellegű oktatói szintén az „RMF” kategóriába kerültek. Ebben a foglalkozási csoportban is voltak olyan foglalkozások, melyek „gyűjtő” foglalkozásként funkcionáltak, ilyen volt például a

jelentős létszámú 2533 *Kereskedelmi tervező, szervező* foglalkozás. E foglalkozásnál az „MF” kategóriába soroltuk a 341 *Nagy- és kiskereskedelem*, 342 *Marketing és reklám*, 345 *Menedzsment és igazgatás*, 841 *Szállítási szolgáltatások* képzési területeket. A 343 *Pénzügy, bank és biztosítás*, 344 *Könyvelés és adózás* képzési terület viszont az „NFM” kategóriába került. Fontos döntés volt, hogy a 341 *Nagy- és kiskereskedelem* képzési terület fizikai jellegű képzései (pl. bolti eladó) is az „RMF” kategóriába kerültek. Elvben a kereskedelmi tevékenységgel foglalkozóknak nemcsak kereskedelmi jellegű ismeretekkel kell rendelkezniük, hanem az összes kereskedelem tárgyakként kezelt területtel (pl. műszaki cikkekkel) kapcsolatos ismeretet tudniuk kell. Ha minden ilyen képzési területet „MF” kategóriába tettünk volna, kezelhetetlen lenne e foglalkozás kongruenciavizsgálata. Így a műszaki jellegű (pl. 5 *Műszaki, ipari és építőipari képzések*) képzési területeket e foglalkozásnál az „NFM” kategóriába soroltuk.

A 26 Jogi és társadalomtudományi foglalkozások csoport foglalkozásai – akárcsak az *egészségügyi (22)* foglalkozások egy része – jól definiálható volt, sőt, egyes foglalkozások (pl. 2613 *Bíró*) esetében csak az „MF” lett volna elfogadható. (Jogszabályok írják elő az iskolai végzettséget.) A 2011. évi népszámlálás adatai azt mutatták, hogy ezeknél a foglalkozásoknál viszonylag eredményes volt az összeírás, tekintettel e foglalkozási csoport foglalkozásaihoz tartozó képzési területekkel (380 *Jog*) történő közel 100 százalékos megfeleltetés eredményére.

A 27 Kulturális, sport-, művészeti és vallási foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó) csoport sajátos művészi, kulturális jellegű tevékenységeket jelent. A 271 *Kulturális és sportfoglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)* alcsoport foglalkozásai közül például 2711 *Könyvtáros, informatikus könyvtáros*, 2712 *Levéltáros* foglalkozások megfeleltetése jól definiálható volt, de a 2714 *Kulturális szervező* foglalkozásé kevésbé. Ezeknél a foglalkozásoknál általában a 14 *Tanárképzés, oktatástudomány* képzési terület az „RMF” kategóriába került. A 2715 *Könyv- és lapkiadó szerkesztője*, 2716 *Újságíró, rádióműsor-, televízióműsor-szerkesztő* foglalkozások „MF” kategóriáját szűken értelmeztük, főleg a 321 *Újságírás és riporterképzés* képzési terület került ide. A 272 *Alkotó- és előadó-művészi foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)* alcsoport foglalkozásainál főleg a 210 *Művészetek* képzési terület került az „MF”, illetve az „RMF” kategóriába, attól függően, hogy milyen foglalkozásról volt szó.

A 29 Egyéb magasan képzett ügyintézők csoport igazi „gyűjtő” foglalkozás, ebben az esetben csak nagyon esetlegesen lehetett a megfeleltetést elvégezni, ezért a konkrét elemzésekből ezt a foglalkozást kihagytuk.

3 – EGYÉB FELSŐFOKÚ VAGY KÖZÉPFOKÚ KÉPZETTSÉGET IGÉNYLŐ FOGLALKOZÁSOK

1) Általános megjegyzések

Ez a főcsoport olyan foglalkozásokat tartalmaz, melynek jellemzője a tudományos elméletek gyakorlatban történő alkalmazásának, az elemző és kutatótevékenység és operatív módszerei kidolgozásának támogatása a természet- és társadalomtudományok területén, különféle műszaki, gazdasági üzleti, jogi, szociális és egészségügyi szolgáltatás technikai jellegű nyújtása, művészeti, kulturális tevékenység nyújtása és az egyéb felső- vagy középfokú képzettséget igénylő feladatok ellátása.

E főcsoportba többek között olyan foglalkozások kerülnek, amelyek kiegészítik a 2. főcsoportba tartozó tevékenységeket (foglalkozásokat) és általában az egyetemi szintnél alacsonyabb végzettséget igényelnek. A 3. főcsoport képzettség szempontjából a többi főcsoportéhoz képest vegyesebb képet mutat.

Az idetartozó foglalkozások nagy részének besorolása a 2-es főcsoportéhoz hasonlóan történt, a problémák gyakorlatilag ugyan azok voltak mindamelllett, hogy a foglalkozások többségét jól be lehetett sorolni az „MF” és az „RMF” kategóriába. Ettől a főcsoporttól kezdve rendre alkalmaztuk az „MF+”, „MF–” kategóriákat.

Természetesen ebben a főcsoportban is problémás volt az „egyéb” jellegű foglalkozásoknak a képzettség szempontjából történő megfeleltetése. Hasonlóan a többi főcsoportnál leírtakhoz az „egyéb” foglalkozás esetén minden olyan képzettség az „MF” vagy „RMF” kategóriába került, mely az adott csoportra, alcsoportra jellemző volt. Külön probléma volt a 3910 *Egyéb ügyintéző* foglalkozás, mely az egész 3-as főcsoportra vonatkozóan gyűjtötte össze a máshová nem sorolható tevékenységeket.

2) Néhány foglalkozási csoport, alcsoport, foglalkozás jellemzője

A 311, 312, 313 technikus jellegű foglalkozásoknál általában az adott szakterülethez tartozó technikai képzettségek, valamint jellemzően a magasabb szinten megszerzett szakipari képzettségek kerültek az „MF” kategóriába.

A 3135 *Minőségbiztosítási technikus* foglalkozás megfeleltetése a terület sokrétűsége miatt volt problematikus. A „MF” kategóriába csak a minőségellenőr, laboráns, anyagvizsgáló képzettségeket soroltuk, és az általános képzettségeket a „RMF” kategóriánál értelmeztük tágabban, ahol már a 145 *Szakosodott oktatók (szaktanárok) képzése*, 146 *Szakoktató képzés*, 851 *Környezetvédelmi technológiák szakok* is megjelentek.

A 314 Számítástechnikai (informatikai) és kommunikációs foglalkozások alcsoport esetében elsősorban a 481 *Számítástechnikai tudományok* és a 482 *Számítástechnikai alkalmazások*, valamint az 522 *Energetika, elektromosság*, 523 *Elektronika és automatizálás* távközlési, híradásipari képzési területet soroltuk az „MF”, illetve az „RMF” kategóriába. A foglalkozások jellegéből adódóan „RMF” kategóriába kerültek még a 145 *Szakosodott oktatók (szaktanárok) képzése*, 213 *Audiovizuális módszerek és szakismeretek, média* szakcsoport néhány eleme.

A 32 Szakmai irányítók, felügyelők foglalkozási csoporthoz tartozó foglalkozások esetén a főiskolai, vagy magasabb végzettségeket tekintettük megfelelés esetén túlképzettnek. A 3212 *Feldolgozóipari szakmai irányító, felügyelő* foglalkozásnál nagy számban kaptak a különböző szakok „MF” minősítést, hisz ez a foglalkozás hatalmas területet ölel fel. A „RMF” kategóriában gyakorlatilag a csoport valamennyi foglalkozásánál megjelennek az olyan szakok is, mint 145 *Szakosodott oktatók (szaktanárok) képzése*, 314 *Közgazdaságtan*, 343 *Pénzügy, bank és biztosítás*, 345 *Menedzsment és igazgatás*.

A 33 Egészségügyi foglalkozások, 35 Szociális gondozási és munkaerő-piaci szolgáltatási foglalkozások foglalkozási csoport problémáiról a 2. főcsoportnál már írtunk. A 3311 *Ápoló, szakápoló* foglalkozásnál amennyiben középfokú képzési szinttel a 721 *Orvostudomány* szak volt bejegyezve, „MF” kategóriába soroltuk. A 3311 és a 3513 *Szociális gondozó, szakgondozó* foglalkozásoknál kölcsönösen „MF” kategóriába soroltuk a szakirányú képzéseket (723 *Ápolás, gondozás*, illetve 762 *Szociális munka és tanácsadás* szakok). Ahol megjelentek a különböző *oktatói* (145, 146), *menedzseri* (345) szakok, ott azok a „RMF” kategóriába lettek sorolva. Ugyancsak ebbe a kategóriába kerültek a nyilvántartói feladatokat ellátó 3322 *Egészségügyi dokumentátor* foglalkozásnál megjelentek a 346 *Titkársági és irodai munka*, a 482 *Számítástechnikai alkalmazások* szakok, vagy a 3324 *Orvosi laboratóriumi asszisztens* esetében a 524 *Vegyipar*, 541 *Élelmiszergyártás* szakok analitikusi képzettségei.

A 34 Oktatási asszisztensek foglalkozási csoporthoz tartozó foglalkozásnál a *14 Tanárképzés, oktatástudomány és 761 Gyermek- és ifjúságvédelem* szakok jellegük alapján kaptak „MF”, vagy „RMF” minősítést.

A 36 Üzleti jellegű szolgáltatások ügyintézői, hatósági ügyintézők, ügynökök csoport zömmel az üzleti jellegű tevékenységeket foglalja magában. Jellemzően ezek megfeleltetése sem okozott különösebb nehézséget. Nyilvánvaló, hogy pl. a *3623 Anyaggazdálkodó, felvásárló* esetén a foglalkozás jellegét figyelembe véve alacsonyabb képzettségi szintet is elfogadtunk, így egyes szakmunkásképzőben szerzett eladói képzettséget is „MF” kategóriába soroltuk. Ugyancsak „MF” minősítést kaptak a *3624 Ügynök (a biztosítási ügynök kivételével)* foglalkozás esetén egyes *342 Marketing és reklám, 345 Menedzsment és igazgatás* képzések. Nehézséget a *364 Igazgatási és jogi asszisztensek* minősítése okozott, hisz itt mérlegelni kellett e foglalkozások viszonyát a *411 Általános irodai, ügyviteli foglalkozások* alcsoport foglalkozásaihoz. Végül úgy döntöttünk, hogy itt elsősorban a minimum érettségire épülő képzések kaptak „MF” minősítést. A *3622 Kereskedelmi ügyintéző* foglalkozás esetében vizsgálni kellett az *5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások* főcsoportban lévő kereskedelmi foglalkozásokkal való viszonyt, illetve meg kellett határozni a „MF”, „RMF” kategória határát. A foglalkozásoknál főként „RMF” kategóriába kerültek a *145 Szakosodott oktatók (szaktanárok) képzése*, valamint a *314 Közgazdaságtan* képzések.

Szintén ebben a csoportban található a különböző hatósági ügyintézők. Esetükben az „RMF” minősítést tágabban értelmeztük, és a *314 Közgazdaságtan, 343 Pénzügy, bank és biztosítás, 344 Könyvelés és adózás, 345 Menedzsment és igazgatás* képzések mellett a foglalkozások jellegét figyelembe véve a *380 Jog, a 863 Honvédelem* szakok is megjelennek. Az „egyéb” kategóriánál itt is az alcsoportban megjelenő megfeleltetéseket alkalmaztuk.

A 37 Művészeti, kulturális, sport- és vallási foglalkozások csoport foglalkozásainál jellemzően a *21 Művészetek, 813 Sportok és 221 Vallási ismeretek* szakok kaptak a foglalkozás jellegének megfelelően „MF”, illetve „RMF” minősítést, de ezek mellett az „RMF” kategóriában megjelentek a *145 Szakosodott oktatók (szaktanárok) képzése, 321 Újságírás és riporterképzés, 322 Könyvtári, levéltári ismeretek, információkezelés, 345 Menedzsment és igazgatás* képzések is.

A 3910 Egyéb ügyintéző foglalkozás, mint ahogy a 2910 is, igazi „gyűjtő” foglalkozás, ezért a konkrét elemzésekből ezt a foglalkozást is kihagytuk.

4 – IRODAI ÉS ÜGYVITELI (ÜGYFÉLKAPCSOLATI) FOGLALKOZÁSOK

1) Általános megjegyzések

Ez a főcsoport olyan foglalkozásokat tartalmaz, melyek jellemzője a különböző információk nyilvántartása, szervezése, tárolása, a különféle irodai feladatok ellátása (irodai gépek kezelése, titkári feladatok ellátása), postai szolgáltatások nyújtása, utazásszervezéssel kapcsolatos tevékenységek végzése, valamint az ügyfélkapcsolati feladatok ellátása.

Számos idetartozó foglalkozás esetében – azok jellegéből adódóan – elsősorban a különböző készségeknek és képességeknek (kommunikáció, monotonitás tűrése, empátia) van jelentősége, mint a szaktudásnak, hisz a főcsoport foglalkozásainak jó része rövid tanfolyam elvégzése, vagy betanítás után ellátható. Éppen ezért viszonylag kevés olyan szakirányú képzés van, amelyik a 4. főcsoport foglalkozásaival megfeleltethető. Ezek jellemzően az üzleti és ügyviteli képzések.

Az egyes foglalkozásoknak megfelelő képzések esetében túlképzettnek itt is elsősorban a főiskolai vagy egyetemi végzettségeket vettük, de van néhány eset, ami kivételt képez ez alól.

Ilyen pl. 4111 *Titkár(nő)* foglalkozás, ahol a főiskolai szintű gyors- és gépírástanárt nem vettük túlképzettnek, vagy a 4211 Banki pénztáros foglalkozás, ahol a felsőfokú tanulmányok során szerzett valuta- és devizapénztáros végzettséget is megfeleltnek vettük.

Irodai, ügyviteli foglalkozásokat magába foglaló alcsoportoknál (411 Általános irodai, ügyviteli foglalkozások, 419 Egyéb irodai, ügyviteli foglalkozások alcsoport) jellemzően a gyors-, gépírás, valamint az ügyvitelszakos tanári képzések, az *általános ügyviteli (340)*, a *titkársági és irodai (346)*, illetve a *számítógép alkalmazói képzések (482)* feleltek meg a csoport foglalkozásaival.

A 4190 *Egyéb, máshova nem sorolható irodai, ügyviteli foglalkozásúak*nál valamennyi felsőfokú képzés (tehát az akkreditált is) a „MF+” kategóriába került

A főcsoport foglalkozásainál eldöntendő kérdés volt, hogy mely szakokat tekinthetjük részben megfeleltnek, hisz a műszaki képzések kivételével (bár az sem feltétlenül mind kivétel) szinte valamennyi szakirány legalább részben megfeleltethető a foglalkozásokkal. Ezek közül most csak a legjellemzőbbeket jelöltük pl. a *tanárképzés, oktatástudomány területe (14)*, a *különféle társadalomtudományi (31)*, *üzleti (34)* és *jogi (380)* képzések, a *számítástechnikai alkalmazások (482)*.

2) Néhány foglalkozási csoport, alcsoport, foglalkozás jellemzője

Számviteli foglalkozások (412 alcsoport)

Értelemszerűen a *Pénzügy, bank és biztosítás (343)*, *könyvelés és adózás (344)*, az *igazgatás (345)* és a *titkársági és irodai munka (346)* szakirányú képzések, valamint a 4123 *Pénzügyi, statisztikai, biztosítási adminisztrátor* foglalkozás esetén a *statisztikai (462)* képzések feleltek meg az alcsoport foglalkozásainak.

Felmerült a kérdés, hogy vajon a 4121 *Könyvelő (analitikus)* foglalkozásnak egy mérlegképes könyvelő (államháztartási) szak akkreditált felsőfokú szinten túlképzettnek számít-e? Mivel mind a 2., mind a 3. főcsoportban van a foglalkozásnak „megfelelője”, úgy döntöttünk, hogy az érettségire épülő szakképesítő bizonyítványt még megfeleltnek, az a fölötti szinteket már túlképzettnek vesszük. „RMF” kategóriába kerültek a *közgazdasági, az üzleti és ügyviteli képzések, a statisztika (462)*, a *személyi szolgáltatások közül a turizmushoz kapcsolódó képzések vállalkozói szakirányai (811/812)*, ahol a könyvelői ismeretek mélyebb elsajátítása szükséges, vagy a *szállítási szolgáltatások (841)*. Példaként ismét a 4121 *Könyvelő (analitikus)* foglalkozást hoznánk, ahol az *adó- vagy vámügyi* szakirányok csak „RMF” minősítést kaptak.

Irodai szaknyilvántartási foglalkozások (413 alcsoport)

Ennek az alcsoportnak a foglalkozásai eléggé széles spektrumon mozognak, így a képzések is szerteágazóbb ismereteket kívánnak meg. Valamennyi idetartozó foglalkozás esetén – a szakirányú képzéseket is – akkreditált felsőfoktól már túlképzettnek vettük. Ennek megfelelően az alcsoport foglalkozásainak a középszintű *34 üzleti ismeretek és ügyvitel, a könyvtár és levéltár (322)*, valamint a *szállítási szolgáltatási (841)*, itt vannak a postaforgalmi képzések is) képzések feleltek meg.

A 4131 *Készlet- és anyagnyilvántartó* foglalkozásnál is állandó probléma, hogy a 3. főcsoportban is van „megfelelője”, ezért – ugyan úgy, mint a könyvelőknél – itt is az akkreditált felsőfokú végzettségtől kaptak „MF+” minősítést.

„RMF”-nek vettük az előbbi alcsoportoknál már felsoroltakon kívül a *képzőművészeti (211)*, a *könyvtári, levéltári (322)* szakirányokat. A 4131 *Készlet- és anyagnyilvántartó* foglalkozásnál megjelenik az *általános hadtáp szak (863)*.

Pénzkezelők (421 alcsoport)

Itt megfeleltek a *penzügy, bank és biztosítás (343)* területén lévő képzéseket, valamint néhány *kereskedelmi (341, krupié, becsüs)* képzést vettük. Megjegyezzük, hogy a *4211 Banki pénztáros* foglalkozásnál eltérően minősítettük az akkreditált felsőfokú képzéseket, mert míg a valuta- és devizapénztáros képzést ezen a szinten megfeleltek vettük, a banki szakügyintézők már túlképzett minősítést kaptak.

Az alcsoport foglalkozásaival részben feleltek meg a különböző *kereskedelmi (341), a szálláshely-szolgáltatás és vendéglátási (811), a turizmus és szórakoztatás (812)* területén képzett szakok, valamint a *szállítási szolgáltatás (841)* szakirány.

Ügyfélkapcsolati foglalkozások (422 alcsoport)

Az alcsoport foglalkozásainál megfeleltek a *marketing és reklám (342)* mellett a *kommunikációs (321), a szálláshely-szolgáltatás (811), utazásszervezés és turizmus képzések (812)*, valamint a *titkársági, irodai munkára való felkészítő képzések (346), az ügyfélkapcsolat (347), a postaforgalmi és távírász (841)* képzések. A *4226 Lakossági kérdező, összeíró* foglalkozás esetében az előbb felsoroltakon túl szerepet kapnak a *pszichológiai (311), szociológiai (312), politológiai (313)* tanulmányok. E szakirányok esetében az akkreditált képzéseket megfeleltek vettük, és csak a főiskolai és egyetemi szint került a túlképzettek kategóriájába.

Természetesen e főcsoport esetében is tágabb azoknak a képzéseknek a köre, melyek részben megfeleltethetők az egyes foglalkozásokkal. Mivel az itt megjelenő foglalkozásoknál az emberekkel bántani tudás különösen fontos szereppel bír, az ilyen jellegű nem szakirányú képzések is megjelenhetnek a részben megfelelt kategóriában. Ennek megfelelően „RMF” minősítést kaptak az *üzleti és ügyviteli szakok (34)* mellett az *idegen nyelvek (222)*, néhány *társadalom- és viselkedéstudományi szak (313/314), az újságírás és más információszolgáltatással kapcsolatos szakok (32)*, továbbá a *szociális gondoskodással kapcsolatos képzések (762)*.

5 – KERESKEDELMI ÉS SZOLGÁLTATÁSI FOGLALKOZÁSOK

1) Általános megjegyzések

Ez a főcsoport olyan foglalkozásokat tartalmaz, melyek jellemzője az áruk értékesítése; az utazással kapcsolatos szolgáltatások szervezése és biztosítása; háztartásvezetés; ételek és italok készítése és felszolgálása; betegek, gyermekek és idősek gondozása, ápolása, fodrászati, szépségápolási szolgáltatások végzése; temetési, biztonsági, személyi és vagyonvédelmi szolgáltatások nyújtása.

A főcsoport foglalkozásainál jellemzően a középfokú képzések kaptak megfelelt minősítést (kivéve az *5232 utaskísérők, 5233 idegenvezetők*), az e szint fölötti szakokat túlképzettnek vettük.

A főcsoportban egy esetben adtunk „MF-” minősítést. Ez az *5111 Kereskedő* foglalkozásnál megjelenő *341 Árukezelői (belkereskedelmi)* szak volt, ahol a képzés szintje 3 (szakmunkásképző) volt.

2) Néhány foglalkozási csoport, alcsoport, foglalkozás jellemzője

Kereskedelmi és vendéglátó-ipari foglalkozások (51 csoport)

Vélhetően a hibás adatfelvétel miatt megjelentek olyan képzések, melyeket a jelzett szinten nem oktatnak. Ilyen pl. a szakmunkásképzőben szerzett boltvezetői szak, ami megjelent néhány egyszerűbb kereskedelmi foglalkozásnál (*5115 Piaci, utcai árus, 5116 Piaci, utcai étel- és italárus*). Ebben az esetben a szakot vettük figyelembe, de mivel erre a végzettségre nincs szükség jelzett foglalkozás esetén, ezért ezeket túlképzettnek tekintettük. Hasonlóan jártunk

el, csak megfeleltnek vettük pl. 5113 *Bolti eladó* esetén a 9-es, főiskolai szintű hentes szakot. Egyéb esetben a 8-as szinttől adtunk túlképzett minősítést.

„MF” minősítést az alcsoport foglalkozásai akkor kaptak, ha a képzés tisztán szakirányú volt. Részben feleltettük meg a foglalkozásokkal a 14 *Tanárképzés, oktatástudomány, 314 Közgazdaságtan, a 34 Üzleti ismeretek és ügyvitel* képzések közül a nem kereskedelmieket, mint ahogy a 811 *vendéglátós* képzések zömét is.

Az 5113 *Bolti eladó* foglalkozás esetében tágabban értelmeztük a részben megfelelt kategóriát, és ilyen minősítést kapott az 521 *Gépgyártás, műszer- és fémipari* szakirány néhány képzése (látszerész, órás). Ennél tágabban is lehetett volna értelmezni ezt a kategóriát, de akkor szinte minden képzést jelölni lehetett volna, hisz a kereskedelemben előforduló bármely termék(csoport) alaposabb ismerete alkalmassá tehet az eladói foglalkozás végzéséhez. Ettől azonban eltekintettünk.

Általában elmondható, hogy a vállalkozói viszonyban folytatható foglalkozásoknál (pl. 5111 *Kereskedő, 5131 Vendéglős*) „RMF” minősítést kaptak azok a szakok, ahol a vállalkozói, pénzügyi, menedzseri, marketing, kommunikációs ismeretek szerepet játszanak. Szintén „RMF” minősítést kaptak a kereskedelmi foglalkozások zöménél a vendéglátó-ipari, illetve a vendéglátó-ipari a foglalkozásoknál a kereskedelmi képzések. Az ételek készítésével kapcsolatos foglalkozásoknál „RMF”-nek vettük az 541 *Élelmiszer-ipari (sütőipari, húsipari)* szakokat is.

Személygondozási foglalkozások (522 alcsoport)

„MF” minősítést a szociális és az ápolói képzések kaptak, míg az oktatási és néhány egyéb egészségügyi képzést „RMF”-nek jelöltünk.

Utaskísérők, jegykezelők (523 alcsoport)

Mivel az itt található foglalkozásokhoz hasonló sincs más főcsoportban, ezért ezeknél a főiskolai, egyetemi szintű szakirányú képzéseket (812 *Utazásszervezés, turizmus és szórakoztatás*) is megfeleltnek, és nem túlképzettnek vettük.

Épületfenntartási foglalkozások (524 alcsoport)

5241 *Vezető takarító* – Csak a *házvezetői, takarító* (814) képzéseket vettük meg, az összes többiről nem rendelkezünk, hisz alapvetően bármelyik képzéssel lehet ezt a foglalkozást végezni, vagyis kaphatna mind legalább „RMF” minősítést. Ezt azonban nem láttuk helyénvalónak.

5243 *Épületgondnok* foglalkozásnál kérdésként merült fel, hogy vajon milyen jellegű feladatokat kell elvégezni, illetve mit veszünk fontosabbnak. Ha inkább tevélegesen dolgozik (javít, barkácsol stb.), akkor a műszaki képzések is kaphatnak „MF” minősítést, míg ha a szellemi tevékenység dominál, akkor a házkezelői képzéseket kell inkább megfeleltetni a foglalkozással. Figyelembe véve a személyes tapasztalatokat, mi ez utóbbi megoldást választottuk. Ennek megfelelően a műszaki képzéseknél (építőiparinál is) általában az alapképzéseket vettük figyelembe, melyek „RMF” minősítést kaptak. Az ingatlankezelő/társasházkezelő szakokat „MF” -nek, a felsőfokon szerzettet „MF+”-nak jelöltük.

Személy- és vagyonvédelmi foglalkozások (525 alcsoport)

A rendőrök esetében valamennyi felsőfokú szakirányú képzettséget (8–10 szint) „MF+” kategóriába tettük.

Valamennyi foglalkozás esetén a felsőfokú végzettséget szakiránytól függetlenül túlképzettnek vettük. „RMF” minősítést a 345 *Menedzsment és igazgatás, 346 Titkársági és irodai munka, 380 Jog*, valamint a 863 *Honvédelem* szakok kaptak, illetve az 5255 *természetvédelmi öröknél a 421 Biológia és biokémia, 62 Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás* szakok.

Egyéb szolgáltatási foglalkozások (529 alcsoport)

5291 *Járművezető-oktató* esetében az 525 *Gépjárművek, hajók, repülőgépek tervezése és gyártása* szakokat „RMF”-nek minősítettük a műszaki oktatók miatt.

5292 *Hobbiállat-gondozó, -kozmetikusok* esetében „RMF”-nek vettük a 621 *Növénytermesztés és állattenyésztés*, 623 *Erdőgazdálkodás* szakokat, míg 5293 *Temetkezési foglalkozásúak*nál a 622 *Kertművelés* szakokkal tettük ugyanezt. Szintén ez utóbbi foglalkozásnál a 343 *Pénzügy, bank és biztosítás*, 344 *Könyvelés és adózás* szakokat is „RMF” minősítettük. Nem vettük azonban figyelembe a kereskedőknél, vendéglősöknél már említett azon további szakokat, melyek a vállalkozásvezetéssel kapcsolatosak.

5299 *Egyéb, máshova nem sorolható szolgáltatási foglalkozásúak*nál is az alcsoport többi foglalkozásánál jelölt szakokat jelöltük a különböző kategóriáknak megfelelően. Ez azonban kiegészült az 521 *Gépgyártás, műszer- és fémipar*, 853 *Kommunális és közegészségügyi szolgáltatások* szakokkal, melyek „RMF” minősítést kaptak.

6 – MEZŐGAZDASÁGI ÉS ERDŐGAZDÁLKODÁSI FOGLALKOZÁSOK

1) Általános megjegyzések

Ez a főcsoport olyan foglalkozásokat tartalmaz, melyek jellemzője áruk értékesítése; az utazással kapcsolatos szolgáltatások szervezése és biztosítása; háztartás vezetése; ételek és italok készítése és felszolgálása; betegek, gyermekek és idősek gondozása, ápolása, fodrászati, szépségápolási szolgáltatások végezése; temetési, biztonsági, személyi és vagyonvédelmi szolgáltatások nyújtása.

A FEOR-08 az ISCO-08-hoz igazodó módon a mezőgazdasági alaptevékenységekre részletes foglalkozási struktúrát ad, növénytermesztő, állattenyésztő és vegyes profilú gazdálkodó bontásban. Emellett ebbe a főcsoportba tartoznak az erdőgazdálkodási, a vadgazdálkodási és a halászati foglalkozások is. A főcsoport a definíció szerint tehát olyan foglalkozásokat tartalmaz, melyek jellemzője a szántóföldi növények, fák és cserjék termesztése és betakarítása, vadon termő gyümölcsök és növények gyűjtése, állatok tenyésztése, gondozása, vagy vadászata. Továbbá az erdőműveléssel-, megóvással- és kitermeléssel kapcsolatos feladatok ellátása; halak tenyésztése vagy halászata, a termékek tárolása, illetve a termékekkel kapcsolatos bizonyos alapvető feldolgozó tevékenység ellátása; a termékeknek a felvásárlók felé, vagy közvetlenül a piacokon történő értékesítése. A mezőgazdasági gépek kezelői viszont nem ide, hanem a 8. főcsoportba, míg az egyszerű rutin jellegű mezőgazdasági feladatokat ellátók a 9. főcsoportba tartoznak. Az idesorolt feladatok formális iskolai végzettség nélkül, a szükséges ismeretanyagot tapasztalati úton elsajátítva is elláthatók, viszont a területnek jól körülhatárolható oktatási háttere is van.

Az illeszkedés elvi kereteinek megállapításánál a mezőgazdaság területén „MF”-nek, vagy „RMF”-nek elfogadható képzettségi kör lehatárolása nem volt nehéz, gondot jelentett viszont az egyes mezőgazdasági foglalkozásoknál az „MF”, illetve az „RMF” kategóriák közötti határvonal meghúzása. Például a kertész végzettség biztos, hogy megfelelő a 6115 *Dísznövény-, virág- és faiskolai kertész, csemetenevelő foglalkozásánál* viszont hogyan minősítsük, ha valaki a szántóföldi növénytermesztést jelölte meg foglalkozásként, különösen annak fényében, hogy az utóbbi megfelelő ellátásához a tapasztalati ismeretek mellett különösebben bonyolult, a kertészeti képzés keretében elsajátíthatót biztosan nem meghaladó tudásra nincs szükség. Ennél nagyobb dilemmát vet fel az, hogy a mezőgazdasági képzésen belül is valóban annyira szétválik a két fő terület a növénytermesztés, illetve az állattenyésztés, mint a foglalkozás beso-

rolás esetében. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a csoportok között is lehetséges átjárás. Így például az, aki vadgazdálkodási ismereteket tanult, nagy valószínűséggel elboldogul ezen állatok háziasított változataival is.

2) Néhány foglalkozási csoport, alcsoport, foglalkozás jellemzője

A *61. Mezőgazdasági foglalkozások* csoport esetében a két főterület, azaz a *611 Növénytermesztési foglalkozások* és a *612 Állattenyésztési és állatgondozási foglalkozásokon* belül az általános mezőgazdasági képzések „MF” minősítése mellett került sor a teljes, illetve a részleges megfelelés minősítés megállapítására azzal, hogy a növénytermesztési foglalkozások ismeretanyaga hasonlóbbnak tekinthető, mint az állattenyésztési irányoké. A vegyes profilú gazdálkodóknál (ahová indokolatlanul sok mezőgazdasági foglalkozású lett besorolva), mindkét képzési irány „MF” minősítést kapott.

A *62. Erdőgazdálkodási, vadgazdálkodási és halászati foglalkozások* csoport foglalkozásaival a képzési irányok viszonylag egyértelműen megfeleltethetők voltak. Jellegénél fogva kakukktójásnak számít itt a *6212 Fakitermelő (favágó)* elemi foglalkozás, melyhez a fafeldolgozási, illetve a mobil gép kezelői foglalkozások ellátásához szükséges ismeretanyag rokonítható.

7 – IPARI ÉS ÉPÍTŐIPARI FOGLALKOZÁSOK

1) Általános megjegyzések

A FEOR-08 főcsoporti leírása szerint ide a szakipari és kézműves jellegű tudást és tapasztalatot igénylő foglalkozások tartoznak, amelyekre a munkafolyamat során felhasználásra kerülő anyagok, illetve az alkalmazott eszközök, szerszámok, valamint a termelési folyamat egyes szakaszainak ismerete, a végtermék és a szolgáltatások jellemzőinek áttekintése, a várható felhasználással kapcsolatos tapasztalat, az anyagok, eszközök, műveletek megválasztására vonatkozó lehetőség a jellemző. A 7. és a hozzá egyes foglalkozások esetében igen közelálló *8 Gépkészítők, összeszerelők, járművezetők* főcsoport (pontosabban ezen belül a *81 Feldolgozóipari gépek kezelői* és *82 Összeszerelők* foglalkozási csoportok) foglalkozásai közötti különbségtétel alapja tehát jellemzően a döntéshozatali szabadság.

A 7. főcsoporti foglalkozások esetében a kongruencia fennállása akkor volt teljesen egyértelmű, ha a foglalkozás és a szakképzettség (amely jellemzően a szakiskolában, szakmunkásképzőben, ritkábban szakirányú szakközépiskolában megszerzett képzettséget jelent) elnevezésében megegyezett. Részleges egyezés megállapítása szakmacsoporton belüli nagyfokú azonoság, vagy magasabb szintű, az elméleti tudás megszerzését feltételező szakirányú végzettség esetén volt lehetséges. „MF” vagy „RMF” minősítést kaptak azok a képzések, melyek (legalábbis megnevezésükben) az adott foglalkozással megegyező szakképzettség feletti hierarchia szintet képviseltek (pl. élelmiszer-ipari, magas építőipari stb.)

A 7. főcsoport foglalkozási alcsoportjai között igen jelentős különbség volt abban a tekintetben, hogy az azokba tartozó foglalkozásokat azonos vagy rokon végzettséggel lehetett-e gyakorolni, vagy minden odasorolt foglalkozásnak a képzettségi igénye speciális.

Több, a főcsoportoz tartozó foglalkozás folytatása eleve szakképzettség meglétéhez kötött (pl. villanszerelő, gázszerelő), ha valaki ezek valamelyikét folytatja, de ilyen szakképzettség nem került bejegyzésre, ott számolni kell azzal a lehetőséggel, hogy a felvételtől a megfelelő információ valamilyen okból egyszerűen kimaradt. Az információvesztés egy részét azonban szerencsésen megakadályozta a másodikként bejegyzett képzettségnek az elsővel azonosan történő kezelése (második képzettség bejegyzésére azonban csak az azonos szintűek esetében volt mód).

A FEOR-08 a FEOR-93-nál világosabb határvonalat húz a 7. és a 8. főcsoportba tartozó foglalkozások között, de ennek kongruenciavizsgálati következményei inkább a 8. semmint a 7. főcsoportnál érvényesültek.

2) Néhány foglalkozási csoport, alcsoport, foglalkozás jellemzője

A 71 Élelmiszer-ipari foglalkozásokba tartozó foglalkozások közötti komplementaritás megállapítása jelentett gondot. Például, hogy megszerezhetette-e egy hentes azokat az élelmiszer-ipari alapismereteket, ami alapján legalább részben megfelel pl. egy édesipari termékgyártó foglalkozásra. Az élelmiszer-feldolgozási foglalkozásoknál a szakács és hasonló képzettségek a „MF” minősítést kapták. A magasabb szintű (pl. főiskolán szerezhető) élelmiszer-ipari végzettségek általában valamennyi idesorolt foglalkozásnál „MF+” kategóriába kerültek.

A 72 Könnyűipari foglalkozásoknál a megfeleltetést az általános részben vázolt irányelvek mentén viszonylag problémamentesen el lehetett végezni azzal, hogy esetenként voltak olyan szintén rokon foglalkozások (pl. szűcs, bórdíszműves vagy kádár, famegmunkáló), ahol az egyikkel névazonos végzettség „MF” minősítést kaphatott a másik foglalkozás esetében is. A megfelelő szakirányú kereskedelmi végzettség jellemzően „RMF” minősítést kapott.

A 79 Fém- és villamosipari foglalkozási csoport alcsoportjain belül a foglalkozások nagymértékben komplementerek voltak, amit tükröz a megfelelési kategória minősítése is. Gondot jelentett viszont, hogy pl. a 7321 *Lakatos* a kódolás során gyűjtőkategóriaként viselkedett, így az „MF” minősítésű képzettségek körét is viszonylag szélesre kellett hagyni.

A 741 Kézműipari foglalkozásokhoz elég egyértelműen lehetett a képzettséget párosítani, viszont ezeket a foglalkozásokat – azok sajátos kreatív jellege miatt – sokan a szükséges ismereteket autodidakta módon elsajátítva, attól távol álló képzettséggel gyakorolják. A 7419 *Egyéb kézműipari foglalkozáshoz* – szemben az egyéb kategóriák többségével – szintén konkrét képzettségek voltak társíthatók.

A 75 Építőipari foglalkozások jelentős része megköveteli a szakirányú végzettséget, a csak arra a foglalkozásra jellemző speciális tudást, így itt viszonylag sok olyan foglalkozás volt, amihez egyértelműen meghatározhatók az „MF” képzettségek, és csak minimális lett az „RMF” előfordulása.

Nehéz volt a foglalkozás-képzettség párosítás az egyéb ipari és építőipari foglalkozások esetében. Kettő (a 7913 *Robbantómester* és a 7915 *Kéményseprő, épületszerkezet-tisztító*) kivételével vagy a konkrét feladattól függhet, hogy mik az elfogadható végzettségek (pl. ipari alpinista esetében), vagy nagyon sok az olyan végzettség, ami legalább „RMF” kategóriába kerülhetett.

8 – GÉPKEZELŐK, ÖSSZESZERELŐK, JÁRMŰVEZETŐK

1) Általános megjegyzések

A FEOR-08 főcsoporti leírása szerint ez a főcsoport „olyan foglalkozásokat tartalmaz, melyek jellemzője, hogy a munkához elsősorban az ipari gépek és berendezések, illetve a kezelt és felügyelt berendezések gyakorlott ismerete szükséges. Gyakran fontos, hogy lépést tudjanak tartani a gépi műveletek sebességével és a műszaki újításokkal a gépek és berendezések terén.” A speciális besorolási szempontokat a leírás az alábbiak szerint részletezi „Bizonyos, magas fokon gépesített, gyártósori jellegű, szigorú technológiai folyamatot feltételező foglalkozások csak a 8. főcsoportban jelennek meg (pl. 8312 *Kútfúró, mélyfúró gép kezelője* stb.).

A foglalkozás-szakképzettség párosításnál a legnagyobb nehézséget az jelentette, hogy a betöltött munkakör részletes tartalmi leírása nélkül sok esetben lehetetlen volt megítélni, hogy

az adott foglalkozás valóban igényli-e a szakirányú végzettséget, vagy néhány hetes betanítás után lényegében bármilyen képzettségi háttérrel sikeresen folytatható. A főcsoportban természetesen vannak olyan foglalkozások is, ha nem is nagy számban, ahol a képzettségi követelmények egyértelműen meghatározhatóak.

2) Néhány foglalkozási csoport, alcsoport, foglalkozás jellemzője

A *81 Feldolgozóipari gépek kezelői* csoportnál az általános minősítési irányelv a következő volt: „MF” minősítést kaptak a gépészettel kapcsolatba hozható szakképzettségek (pl. gépészmérnök „MF+”) és „RMF” minősítést azok, ahol a szakmai tartalmak oktatása feltételezhető volt (pl. cukrász, vagy borász szakképesítés a *8111 Élelmiszer-, italgyártó gép kezelője* foglalkozásnál, vagy a varrónői a *8121 Textilipari gép kezelője és gyártósor mellett dolgozónál*). Ugyancsak „MF” minősítést kaptak a megfelelő profilú kézműves jellegű szakképzettségek is. (pl. a fazekas a *8141 Kerámiaipari terméket gyártó gép kezelőjénél*). Az egyetlen kivételt a *8137 Fotó és mozgóképlaboráns* jelentette, ahol a kevés „RMF” minősítés mellett igen konkrét szakmák esetében került csak sor a teljes megfelelés megállapítására.

A *82 Összeszerelő* foglalkozások esetében az általános részben leírtak fokozottan érvényesek voltak, emiatt itt meglehetősen széles képzettségi paletta került megfeleltként elfogadásra. Pl. a *8211 Mechanikai gépösszeszerelő* esetében az összes fémfeldolgozással kapcsolatos képzettség.

A *83 Helyhez kötött gépek kezelői* foglalkozási csoportban vannak olyan nagy értékű és bonyolult gépek kezelésével kapcsolatos foglalkozások, amelyek biztos, hogy csak speciális tudás birtokában folytathatók (pl. ilyenek a *831 Bányászati gépek kezelői* foglalkozás, vagy például a *8323 Kazánképző*). Ezek esetében úgy az „MF”, mint az „RMF” minősítések köre szűkre szabott. Ezzel szemben a *8325 Csomagoló-, palackozó- és címkézőgép kezelője* foglalkozáshoz a képzettségek igen széles köre nyújt hasznosítható, de a foglalkozás folytatásához nem feltétlenül szükséges ismereteket.

A megfelelés vizsgálat szempontjából meglehetősen sajátos foglalkozások szerepelnek a *84 Járművezetők és mobil gépek kezelői* foglalkozási csoportban. Minden idetartozó foglalkozás esetében követelmény, hogy folytatója rendelkezzen az adott jármű, vagy gép vezetését/használatát lehetővé tevő vizsgával, illetve ennek meglétét igazoló dokumentummal, ami viszont jellemzően egy hosszabb-rövidebb ideig tartó tanfolyam elvégzésével megszerezhető. Így ezeknél a foglalkozásoknál el lehetett volna úgy is járni, hogy minden egyes esetet megfeleltnek tekintünk (hasonlóan pl. az orvosokhoz, akiknek nem lehetne ez a foglalkozása, ha nem lenne hozzá orvosi végzettségük). A ténylegesen követett eljárás azonban az volt, hogy a közlekedési, motorszerelői és velük közeli rokonságot mutató képzettségek kaptak „MF” minősítést, viszont „RMF” lett a gépészeti, elektronikai, fémmegmunkáló és hasonló tartalmú képzettségek igen széles köre. Kivételt jelentett a mozdonyvezető foglalkozás, melynek szigorúan meghatározott képzettségi követelménye van.

9 – SZAKKÉPZETTSÉGET NEM IGÉNYLŐ (EGYSZERŰ) FOGLALKOZÁSOK

1) Általános megjegyzések

A FEOR–08-ban a korábbiakhoz képest módosult az egyszerű segédmunkás jellegű tevékenység tartalma. Megváltozott a fizikai munka jellege: ma már az egyszerű munka végzéséhez – pl. takarításhoz – gépi berendezések működtetése szükséges és a bizonyos fokú betanítást, képzettséget igénylő egyszerű munkák is terjedőben vannak.

Ennek ellenére e főcsoport foglalkozásainak megfeleltetése nem végezhető el oly módon, mint a FEOR–08 többi foglalkozási főcsoportjába tartozó foglalkozásoké. E foglalkozási főcsoport különböző, nem szakképzettséghez kötött, egyszerű, hosszabb-rövidebb betanítást igénylő foglalkozásokat tartalmaz. E foglalkozások lényege, hogy akár alkalmi munkaként, ideiglenes jelleggel is betölthető. Ebből következik, hogy e foglalkozások kongruenciavizsgálata csak részben végezhető el, és ez az oka annak, hogy a részletes elemzésből ezt a főcsoportot kihagytuk. Ugyanakkor – a kongruenciavizsgálat szempontjából – e főcsoporton belül is vannak olyan foglalkozások, melyek esetében ez a vizsgálat viszonylag jól elvégezhető (pl. 9235 *Gyorséttermi eladó*), és van, amelyiknél semmiféle támpont nincs (pl. 9234 *Hordár, csomagkihordó*).

2) Néhány foglalkozási csoport, alcsoport, foglalkozás jellemzője

A 911 Takarítók és kisegítők alcsoport foglalkozásainál csak néhány takarítással kapcsolatos szakképzettséget találtunk, melyek az „MF” kategóriába kerültek. A 921 Személygyűjtők és hasonló foglalkozások alcsoport foglalkozásainál is ugyanez volt a helyzet, volt egy-két olyan szakképzettség (851 *Környezetvédelmi technológiák*, 853 *Kommunális és közegészségügyi szolgáltatások*), melyet be kellett sorolni az „MF” kategóriába. Az „RMF” kategóriába soroltuk az összes, e foglalkozásokhoz kapcsolható szolgáltatás jellegű képzési területet.

A 922 Szállítási foglalkozások és rakodók alcsoport foglalkozásai közül pl. a 9223 *Rakódómunkás* foglalkozás esetében a 841 *Szállítási szolgáltatások* képzési területéhez tartozó azon képzettségeket, melyek e foglalkozáshoz kapcsolhatók (pl. targoncavezető) az „MF” kategóriába soroltuk.

A 923 Egyéb egyszerű szolgáltatási és szállítási foglalkozások alcsoport foglalkozásai közül pl. a 9235 *Gyorséttermi eladó* megfeleltetését az 511 *Kereskedelmi foglalkozások* és 513 *Vendéglátó-ipari foglalkozások* foglalkozási alcsoport foglalkozásaihoz hasonlóan tudtuk elvégezni. A 9231 *Portás, telepőr, egyszerű ór* foglalkozásnál például a 861 *Személyi és vagyonvédelem* képzési területéhez kapcsolódó képzettségek az „MF” kategóriába kerültek.

A 93 Egyszerű ipari, építőipari, mezőgazdasági foglalkozások csoport foglalkozásai esetében azt a megoldást választottuk, hogy az összes ipari, építőipari, mezőgazdasági, szolgáltatási jellegű képzési terület az adott foglalkozás „MF” kategóriájába került. Azt feltételeztük, hogy például a 9310 *Egyszerű ipari foglalkozású* esetében, ha valaki műszaki, ipari jellegű képzettséggel rendelkezik, akkor az e foglalkozáshoz köthető egyszerű tevékenységet is jobban el tudja végezni.

A 9. főcsoport mindegyik foglalkozásának megfeleltetését elvégeztük, aminek eredményét a kongruencia 1. állományában szerepeltettük és az eredményeket röviden ki is értékeltük. Tettük ezt annak tudatában, hogy a 9. főcsoport foglalkozásainak kongruenciavizsgálata csak erős fenntartással végezhető el.

0 – FEGYVERES SZERVEK FOGLALKOZÁSAI

1) Általános megjegyzések

A 0. főcsoport sajátos helyet foglal el a FEOR–08 rendszerében. Ebbe a főcsoportba tartoznak a Magyar Honvédség alkalmazottai közül azok, akik nem polgári munkakörben dolgoznak.

A 0. főcsoport foglalkozásai jelentős részének elbírálásához jogszabály által megállapított képzettségi szint és képzési terület szükséges. Különösen érvényes ez az ún. „harcoló” alakulatok alkalmazottaira. Míg a 0110 *Fegyveres szervek felsőfokú képesítést igénylő foglalkozásainak* és a 0210 *Fegyveres szervek középfokú képesítést igénylő foglalkozásainak* megfeleltetését jó hatás-

fokkal el lehetett végezni, addig a *0310 Fegyveres szervek középfokú képesítést nem igénylő foglalkozásainak* megfeleltetése nehézségbe ütközött, mert ezekbe a foglalkozásokba olyan tevékenységeket kellett besorolni, melyek nem igényeltek középfokú képesítést sem.

A 0. főcsoport foglalkozásai és a *863 Honvédelem* képzési terület kapcsolata egyértelmű volt, ezek a képzettségek az „MF” kategóriába kerültek. Azonban a katonai jellegű felsőfokú képzéshez polgári jellegű (pedagógiai, műszaki, gazdasági) képzések is párosultak. Gondot jelentett az ilyen képzési területek megfeleltetése. Azt a megoldást választottuk, hogy amennyiben kiderült az adott katonai tevékenység jellege (pl. oktató tiszt, hadtápos), akkor a tevékenységeknek megfelelő képzési területet is az „MF” vagy az „RMF” kategóriába soroltuk.

4.5. Az elemzéshez szükséges különböző kongruenciaadat-állományok összeállításának szempontjai, tartalma

A megfeleltetési nómenklatúra összeállításának tapasztalatai alapján az elemzéshez különböző szempontok szerinti adatállományok összeállítása szükséges.

1.) A horizontális szempontú kongruencia 1. adatállomány összeállítása.

A megfeleltetés során mind a 485 foglalkozás esetében – még a bonyolultaknál is (pl. *2910 Egyéb magasan képzett ügyintéző*) – valamilyen megfeleltetési besorolást végeztünk. A megfeleltetési nómenklatúrákba a képesítés nélkülieket, a csak alacsonyfokú végzettségűeket nem soroltuk be. (Viszont az általános érettségivel rendelkezőket besoroltuk.) Ezért az „MF”, „MF+”, „MF-”, „RMF”, „NFM” mellett az ilyen végzettségű személyek külön oszlopban szerepelnek (továbbiakban: „KMN”). Az elemzés során vizsgálni érdemes a „nem megfelelt”/NFM/ kategóriát abból a szempontból, hogy ez a kategória milyen képzettségű szakirányokat jelent. Ezért szükséges az „NFM” kategóriát képzettség szempontjából két számjegyes szintig tovább bontani.

Így a kongruencia 1. állományból vizsgáljuk a 485 foglalkozást „KMN”, „MF”, „MF+”, „MF-”, „RMF”, „NFM” bontásban, nemenként és összevont korcsoportonként. A 485 foglalkozást csoportosítjuk egy, két, három számjegyenként.

2.) A horizontális szempontú kongruencia 2. állomány összeállítása

Ebből az állományból kivesszük a bizonytalan besorolású foglalkozásokat (pl. *2910 Egyéb magasan képzett ügyintéző*) és a teljes 9-es főcsoportot, valamint a képzettség nélkülieket („KMN”). Egyébként ugyanazt a bontást és változókat alkalmazzuk, mint a kongruencia 1. állománynál. Erre többek között azért is szükség van, mert a foglalkozási osztályozások (egy, két, három) számjegyes szinten más mutatókat mutatnak, mint a kongruencia 1. állomány esetében. Tekintettel arra, hogy ez a beavatkozás néhány foglalkozást (főcsoportot, csoportot, alcsoportot) érint, ezért ennek az állománynak külön elemzésétől eltekintünk.

3.) A horizontális szempontú kongruencia 3. állomány összeállítása

Ebből az állományból kivesszük a bizonytalan besorolású foglalkozásokat (pl. *2910 Egyéb magasan képzett ügyintéző*) és a teljes 9-es főcsoportot, valamint a képesítés nélkülieket („KMN”). Ez az állomány tehát tartalmazza azokat a személyeket, akik szakképesítéssel, általános érettségivel rendelkeznek, és olyan foglalkozást folytatnak, melyeket a megfeleltetés során biztonságosan be lehetett sorolni. Ebben azonos a kongruencia 2. állománnyal. Ez kb. 3 millió 150 ezer foglalkoztatottat jelent, ezért ezt az állományt vizsgáljuk részletes demográfiai (nem, kor, legmagasabb befejezett iskolai végzettség), munkaerő-piaci (nemzetgazdasági ág, foglalkozási viszony) és területi ismérvek szerint, és ezeket a változókat kombináljuk a kétszámjegyű fog-

lalkozási csoportokkal. Tesszük ezt azért, mert az ennél részletesebb foglalkoztatási bontás már nagyon nehézkesé tenné az elemzést, rendkívül kis esetszámmal találkozánk, melyeket nehezen lehetne értelmezni. Tehát ez az állomány csak két számjegyes foglalkozási csoportként vizsgálja a kongruenciát!

4.) A vertikális szempontú kongruencia 4. állomány összeállítása

Ez az állomány a 485 foglalkozást (egy, két, három számjegyes összevonással) tartalmazza és csak a vertikális kongruenciát vizsgálja. Néhány demográfiai, munkaerő-piaci és területi változót itt is alkalmazunk. Tehát ez az állomány is négy számjegyes foglalkozás mélységig vizsgálja a kongruenciát!

II. A kongruencia vertikális szempontú értékelése

Összefoglaló

A vertikális kongruencia alapját jelentő legmagasabb iskolai végzettségi szint szerint a közel 4 millió foglalkoztatott egészét tekintve a legnagyobb arányt az érettségizettek képviselik (35 százalék), melyet a szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezők követnek (28 százalék). E két értéket lényegesen alulmúlja a főiskolai végzettségűek 15 százalékos aránya, míg az alsó fokú és egyetemi oklevéllel rendelkezők hányada 10-11 százalék volt.

Az iskolai végzettség szintje szerinti megoszlás foglalkozási főcsoportonként jelentősen eltér egymástól. Ez érthető is, mert a foglalkozás meghatározásakor ugyan a ténylegesen gyakorolt tevékenység tartalma számít, emellett azonban lényeges csoportképző ismérv az adott foglalkozás gyakorlásához szükségesnek ítélt szakértelem, tudás, ismereti szint.

Az 1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezetők, törvényhozók főcsoportban ugyan többségében vannak a felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezők (59,3 százalék), azonban az ennél alacsonyabb végzettségi szintűek az érettségivel és szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezők aránya is jelentősnek mondható (39,6 százalék). Az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők főleg a kisebb ipari, építőipari, vagy szolgáltatási munkaszervezetek tulajdonosai-ból, irányítóiból kerülhettek ki.

A 2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások főcsoportban a foglalkoztatottak döntő többsége (90 százalék) felsőfokú végzettségű, mivel a foglalkozások jelentős részénél jogszabályi előírás a megfelelő szakirányú diploma (orvos, jogász, pedagógus). Ez is magyarázza e foglalkozási főcsoport foglalkoztatottjainak magas (74 százalékos) kongruenciaszintjét.

A 3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások főcsoport foglalkoztatottjainak jelentős része érettségizett (62,3 százalék), de a felsőfokú végzettségűek aránya is számottevő (25,8 százalék). E foglalkozási főcsoport változatosabb iskolai végzettségi szintjéből is következik, hogy a kongruens foglalkozások aránya jóval alacsonyabb (60,4 százalék), mint amit a 2. főcsoportban tapasztaltunk.

A 4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások főcsoport iskolai végzettségi összetétele a 3. főcsoportnál még homogénebb. Több mint háromnegyed a középfokú végzettségűek (érettségizettek és szakmunkások) aránya, melyből következik az előbbi főcsoportnál erőteljesebb kongruenciamutató (65,6 százalék).

Az 5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások főcsoportba tartozók döntő többsége középfokú végzettségű (82,8 százalék), ez is oka lehet, hogy a foglalkozási főcsoport kongruenciaszintje is magas (71,7 százalék). Az érettségizettek meghatározó aránya is jelzi e főcsoport foglalkozásainak a korábbi évtizedekhez képest a magasabb iskolai végzettségi szint iránti igényét (korábban ugyanis e főcsoportban inkább a szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezők voltak többségben).

A 6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások főcsoportban a 9 Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások főcsoport mellett a legalacsonyabb az iskolai végzettség szintje. Az alapfokú végzettségűek aránya 30,4 százalék. E foglalkozási főcsoport jól definiálható foglalkozásai ellenére az az egyik oka, hogy a kongruencia szintje is viszonylag alacsonynak mondható (64,6 százalék).

A 7 Ipari és építőipari foglalkozások főcsoportban az összes foglalkozási főcsoport közül a legmagasabb a szakmunkás végzettségűek aránya (62,3 százalék), és e főcsoport foglalkozásainak szigorúbb szakmai követelményeivel is összefügg az, hogy a főcsoportban az egyik legnagyobb a kongruens foglalkozásúak aránya (80,7 százalék).

A 8 Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők főcsoportban jelentős arányban betanított jellegű munkát is végeznek, és ez az oka annak, hogy viszonylag magas az alapfokú végzettségűek aránya (24,2 százalék). A szakmunkások 49,1 százalékos és az érettségizettek 25,5 százalékos aránya jól kifejezi a főcsoport meglehetősen heterogén jellegű iskolai végzettségi szintjeit, mely esetben jelentős az elégtelen, valamint a túlképzett foglalkozásúak aránya, és így e főcsoportban a kongruens foglalkozások hányada viszonylag alacsonynak mondható (57,2 százalék).

A 9 Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások főcsoport jellegéből következik, hogy itt a legmagasabb az alapfokú végzettségűek aránya (43,3 százalék), ugyanakkor az ennél magasabb iskolai végzettségűek jelentősnek mondható részesedése is okozza azt, hogy azért alacsony a kongruens foglalkozások aránya (43,3 százalék), mert ebbe a főcsoportba többségében vannak a túlképzettek.

A 0 Fegyveres szervek foglalkozásai főcsoport szigorú iskolai végzettségi szintet megkövetelő foglalkozásaiból adódik, hogy ebben a körben a legnagyobb a kongruens foglalkozásúak aránya (85,4 százalék).

A kongruencia vertikális szempontú megközelítése azt mutatja, hogy a foglalkoztatottak összességének az iskolai végzettség szintje és a foglalkozás képzettségi szint igénye 65,5 százalékban megfelelt. Az elégtelen iskolai végzettséggel rendelkezők aránya 14,3 százalék, a csak részben elégteleneké mindössze 3,1 százalék. Ez azt jelenti, hogy az ún. alulképzettek hányada összességében 18,4 százalék. Ezzel szemben áll a részben és teljes mértékben túlképzettek 16,2 százalékos aránya.

Ha az adatok a horizontális és vertikális kongruencia szempontú megközelítését összevetjük, akkor azt tapasztaljuk, hogy a vertikális kongruencia szintje jóval magasabb (65,5 százalék), mint a három horizontális kongruencia állományban rögzített 41,0 százaléktól 49,2 százalékig terjedő kongruens foglalkozásúak aránya. Ez azt jelenti, hogy a képzettség és a foglalkozások megfeleltetésének értékelése csak a két kongruencia szempontú megközelítés együttes vizsgálatával lehetséges.

1. A foglalkoztatottak foglalkozás és a legmagasabb befejezett iskolai végzettség szintje szerint

A kutatás e fejezete a vertikális kongruenciával kapcsolatos eredményeket foglalja össze. A vertikális kongruencia azt vizsgálja, hogy az iskolarendszer különböző fokozatait elvégző foglalkoztatottnak a 2011. évi népszámlálás eszmei időpontjában meglévő foglalkozása mennyire felel meg ezeknek a képzettségi szinteknek. Ebben az esetben – a horizontális kongruenciával ellentétben – nem vizsgáljuk azt, hogy az adott iskolai végzettség szaka, szakága megfelel-e az adott foglalkozásnak.

A FEOR-08 elveiből következik, hogy a foglalkozási főcsoportok részben irányt mutatnak ezen foglalkozások iskolai végzettség szintjeivel kapcsolatban. Lényegében 5 iskolai végzettségi szintet állapítottunk meg, melyek a következők: (1) Alapfokú végzettségűek, ahová az általános iskola 8 osztályát végeztek vagy még azt sem elvégeztek (ez utóbbiak aránya alacsony, 2-3 százalék) tartoznak. (2) Szakmunkás végzettségűek. (3) Érettségizettek, amin belül

külön válnak a gimnáziumot, valamint szakközépiskolát végzettek. E két kategóriát összevontuk és érettségizettekként kezeljük ezt a csoportot, miután csak a végzettség szintje szerint végezzük a vizsgálatot, ezért ebben a részben eltekintünk az érettségizettek belső szerkezetétől. (4) A főiskolai (illetve bachelor) végzettségűek. Végül az (5) egyetemi (master) végzettségűek zárják a sort. Megjegyezzük, hogy abból a praktikus megfontolásból, miszerint számos foglalkozás esetében a főiskolai és az egyetemi szintet nem lehetett szétválasztani (pl. a mérnökök) a számítások és az elemzések során felsőfokú végzettségűeket egyes esetekben összevontan, egy kategóriaként kezeljük.

A 10 főcsoportban összesen közel 4 millió foglalkoztatott volt, hat főcsoport tartalmazott jelentős létszámot, háromban 600 ezer főnél nagyobb, míg kettőben 500 ezer fő körüli volt a foglalkoztatottak száma. A 600 ezer fő fölötti csoportok a következők (2) Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozásúak, (3) Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozásúak, valamint a (5) Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozásúak voltak. Az 500 ezer fő körüli létszámot magában foglaló csoportok a (7) Ipari és építőipari foglalkozásúak, valamint a (8) Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők foglalkozásokra terjed ki. Végül, közel 400 ezer fős főcsoport a (9) Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozásokból áll.

1.1. A foglalkoztatottak a legmagasabb befejezett iskolai végzettség és foglalkozási főcsoport szerint

38. tábla

A foglalkoztatottak iskolai végzettségi szintje foglalkozási főcsoport szerint

FEOR-08	Alap- fokú	Szak- munkás	Érettsé- gizett	Főiskola	Egyetem	Összesen
	<i>Száma</i>					
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezető, törvényhozók	2 362	17 689	62 305	66 044	53 698	202 098
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	975	3 451	55 905	285 789	279 824	625 944
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	10 699	69 518	422 071	131 100	44 220	677 608
4 Irodai és ügyviteli (üggyfélkapcsolati) foglalkozások	13 003	34 690	171 637	33 481	8 774	261 585
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	58 853	231 841	292 371	39 114	10 937	633 116
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	33 893	41 644	27 808	5 345	2 719	111 409
7 Ipari és építőipari foglalkozások	52 569	342 912	144 201	8 035	2 402	550 119
8 Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők	115 547	234 061	121 462	5 134	960	477 164
9 Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások	165 806	133 251	74 809	7 225	3 280	384 371
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	531	2 823	9 399	4 112	2 444	19 309
Összesen	454 238	1 111 880	1 381 968	585 379	409 258	3 942 723

(A táblázat folytatása a következő oldalon.)

FEOR-08	Alapfokú	Szak- munkás	Érettsé- gizett	Főiskola	Egyetem	Összesen
<i>Százalék</i>						
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselési vezető, törvényhozók	1,2	8,8	30,8	32,7	26,6	100,0
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	0,2	0,6	8,9	45,7	44,7	100,0
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	1,6	10,3	62,3	19,3	6,5	100,0
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	5,0	13,3	65,6	12,8	3,4	100,0
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	9,3	36,6	46,2	6,2	1,7	100,0
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	30,4	37,4	25,0	4,8	2,4	100,0
7 Ipari és építőipari foglalkozások	9,6	62,3	26,2	1,5	0,4	100,0
8 Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők	24,2	49,1	25,5	1,1	0,2	100,0
9 Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások	43,1	34,7	19,5	1,9	0,9	100,0
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	2,8	14,6	48,7	21,3	12,7	100,0
Összesen	11,5	28,2	35,1	14,8	10,4	100,0
<i>Szórás</i>	<i>14,8</i>	<i>20,1</i>	<i>18,8</i>	<i>15,1</i>	<i>14,7</i>	

A közel 4 millió fő foglalkoztatott egészét nézve a legnagyobb arányt az érettségizettek képviselik (35 százalék), melyet a szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezők követnek 28 százalékkal. E két arányt lényegesen alulmúlja a főiskolai végzettséget szerzettek 15 százalékos aránya, míg a két szélsőértéket képviselő iskolázottsági fokozatban, az alsó fokúaknál és az egyetemi oklevéllel rendelkezőknél 10-11 százalékos arányt mértünk. A végzettség szerinti eloszlások főcsoportonként nem mutattak egymáshoz képest jelentős szórásokat, 15–20 között mozogtak az értékek.

1.2. A foglalkoztatottak legmagasabb befejezett iskolai végzettség szintje foglalkozási csoport, alcsoport és egyéni foglalkozás szerint

1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselési vezetők, törvényhozók

A vezetők iskolai végzettség szerinti megoszlása elmaradt attól a jogos várakozástól, hogy döntő hányaduk felsőfokú végzettséggel rendelkezzen. Ugyanis csak közel 60 százalékuknak van felsőfokú diplomája, és 31 százalékuk „csak” érettségizett, 9 százalékos arányt képviselnek a szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezők, sőt 1 százalékuknak csak alapfokú végzettsége van. Ez első ránézésre diszonzánsnak tűnik annak fényében, hogy a foglalkoztatottak egynegyede (1 millió fő) rendelkezik diplomával. A felsőfokúak aránya FEOR-08 első főcsoportjában foglalkozásonként jelentős mértékben differenciált, amit leginkább az átlagos iskolázottság mértékére vonatkozó mutatók, valamint a felsőfokúak aránya jelez. Az alapvetően a felsővezetői csoportba (111-121) tartozó foglalkozásuk iskolázottsági szintjei a legmagasabbak 15,2 évvel. Ebben a csoportban 84 százalékos a felsőfokú végzettségűek aránya. Ha csak a felsővezetői kört nézzük, amennyiben minden felsővezetőtől elvárnánk a diplomát – 198 ezer fős

diplomás munkakör van, azonban az illetet betöltők közül csak 120 ezer fő rendelkezik diplomával (61 százalék), miközben százezret meghaladó számú diplomás nem dolgozik szintjének megfelelő helyen. A helyzet érthető és elfogadható, s csak nagyon szűk körben van lehetőség központi beavatkozásra, de ott is – sok esetben – szükség van a kompromisszumokra, pl. a kényszerből foglalkoztatott nem kellően képesített pedagógusok esetében. Ezt követi az a csoport (141 Gazdasági tevékenységet segítő egységek vezetői), amiben szerepet játszanak a vállalati stratégiát, K+F-et, piackutatást irányítói (14,7 év, 74 százalékos felsőfokú arány). Itt nincs szükség külön magyarázatra, e munkaköröket csak nagyon tehetséges autodidakták vagy képzetek tölthetik be. A tulajdonlás ténye nem segít a helyzeten. A harmadik legmagasabb átlagos iskolázottság a 132 Szolgáltatást nyújtó egységek vezetőit jellemzi, 14,5 évvel. Ez a csoport magában foglal néhány magas kvalifikációt feltételező foglalkozást, így az infokommunikációs, egészségügyi, pénzügyi foglalkozásokat. A felsőfokú végzettségűek aránya ebben a csoportban 72 százalék. A 131 Termelési egységek vezetői foglalkozásokban az átlagos iskolázottság szintje 13,5 év, a felsőfokúak aránya pedig nem éri el a 48 százalékot. E csoportba a mezőgazdasági, ipari, építőipari egységek vezetői tartoznak, ami önmagában is magyarázza a szakmai követelményekben jelentkező engedményeket. A felsővezetői szinten a legalacsonyabb átlagos iskolázottságot a 133 Kereskedelmi, vendéglátó és hasonló szolgáltatási tevékenységet folytató egységek vezetői foglalkozásokban találtuk, 13,3 évvel. Ebbe a csoportba olyan foglalkozások tartoznak, melyekben alkalmilag foglalkoztatottak is lehetnek, mint szálláshelyi, vendéglátói, kereskedelmi stb. vezetők. A felsőfokú végzettségűek aránya ebben a körben 42 százalék.

39. tábla

Az 1. foglalkozási főcsoportba tartozó foglalkozások iskolai végzettség szintje foglalkozási alcsoportonként

FEOR-08	Összesen	Alapfokú	Szakmunkás	Érettségi	Főiskola	Egyetem	Átlagosan elvégzett iskolai évek száma*
111 Törvényhozók, miniszterek, államtitkárok és 121 Gazdasági, költségvetési szervezetek vezetői	100,0	0,0	3,0	12,9	37,5	46,6	15,2
131 Termelési egységek vezetői	100,0	2,0	14,0	36,1	26,7	21,2	13,5
132 Szolgáltatást nyújtó egységek vezetői	100,0	0,8	4,2	22,8	41,8	30,4	14,5
133 Kereskedelmi, vendéglátó és hasonló szolgáltatási tevékenységet folytató egységek vezetői	100,0	1,7	14,1	42,7	24,1	17,5	13,3
141 Gazdasági tevékenységet segítő egységek vezetői	100,0	0,3	2,4	22,8	40,4	34,0	14,7
Összesen	100,0	1,1	8,7	30,6	32,9	26,7	14,0

* A közölt átlagos évszámokat a következő súlyok alapján készítettük: alapfokú: 7 év; szakmunkás: 11 év; érettségi 12 év; főiskola 15 év; egyetem 16,5 év.

2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások

A felsőfokú végzettséget igénylő foglalkozások 90 százalékát diplomások töltik be, ami előre vetíti azt, hogy ebben a körben magasak lesznek a kongruens arányok. E mellett 9 százalékot tesznek ki az érettségizettek, s minimális arányt képviselnek az alacsony végzettséggel rendelkezők. Ez egyben azt is jelenti, hogy a szakmai előírásoknak jelentős mértékben eleget tesznek a munkaadók, igaz számos területen nincs is választási lehetőség. Ebben a 620 ezer fős foglalkozási főcsoportban közel 270 ezer főnél (annak döntő hányadánál, legalább 240 ezer főnél), törvényi előírások miatt kötelező a meghatározott szakmával rendelkező diplomás foglalkoztatása. E kötöttség szisztémába tartoznak az orvosok (állatorvosok) 43 ezer fővel, a pedagógusok döntő többsége (196 ezer fő), s végül a jogászokat is ide lehet sorolni a maguk 30 ezer főjével. Az eddig fel nem sorolt foglalkozások esetében is jelentős, sőt meghatározó a diplomások száma, de a foglalkoztatás szintjével összefüggő, jogilag is determinált kényszerek, kevésbé szorosak.

A mérnöki foglalkozásúak (211 Ipari, építőipari mérnökök, 212 Elektromérnökök és 213 Egyéb mérnökök) attól váltak homogén iskolai végzettségi szerkezetűvé, mert az ISCO-08 után a FEOR-08 is átvette azt a leegyszerűsítést, mely előírta a magas fokú képzettségi szintet. Így ez eleve kizárta az inkongruens foglalkoztatás lehetőségét, és megszabta az iskolai évek átlagosan magas számát. Egyben azt is jelentette, hogy e csoportban foglalkoztatottak 100 százaléka rendelkezik felsőfokú diplomával, aminek következtében az iskolázottság szintje 15,8 év.

A szoftverfejlesztők esetében (214 Szoftver- és alkalmazásfejlesztők, -elemzők) az teszi lehetővé a 20 százalékos érettségizett részarányt, hogy egyes, a számítástechnikára szakosodott cégek (pl. SZÁMOK) az 1970-es évek második felétől felsőfokú számítástechnikai képzést nyújtott, s erről az alapról autodidakta módszerrel tovább lehetett fejlődni. Az iskolázottság szintje így is magas, 14,9 év. Hasonló lehet a helyzet az adatbázis elemzők (215 Adatbázis- és hálózati elemzők, üzemeltetők) esetében. Azonban lényeges különbség mutatható ki a szoftverfejlesztőkhöz képest, mert itt „csak” 70 százalék alatti a diplomások aránya. A két foglalkozás együttesét tekintve a felsőfokúak aránya 73 százalék, az iskolázottság szintje 14 év.

A természettudományi foglalkozások (216 Természettudományi foglalkozások) esetében a minimális érettségizett arány (7 százalék) bevallási pontatlanságot tükrözhet, vagy asszisztens munkakörrel lehet szó, azonban így is magas, közel 93 százalék a diplomások aránya, miközben az átlagos iskolázottság szintje közel 16 év, ami e főcsoportban a legmagasabb szintet jelenti.

A humán-egészségügyi foglalkozásúak egy része eleve érettségit igénylő munkaköröket takar (6 százalék erejéig), pl. az ápolónők esetében. Korábban az érettségit is elfogadtak olyan területeken, mint kvalifikált ápolónő, védőnő, gyógytornász, mentőtiszt, ahol ma már adott a felsőfokú képzési lehetőség is. Ezzel együtt az átlagosan elvégzett iskolai évek száma 15,8 év.

Az oktatási foglalkozások (24 Oktatók, pedagógusok) alapvetően felsőfokú képzettséget igényelnek, amit jól mutat az, hogy a nem felsőfokú végzettségűek aránya 5 százalék alatt van. Ez a trend fennmarad, de ezzel együtt az is, hogy olyan munkakörökben, ahol az egyetemi végzettség az irányadó, ott főiskolai végzettséggel is dolgoznak jelenleg, sőt a későbbiekben is. Külön gondot jelenthet az is, hogy az egyes szaktanárokat rokon szakmával rendelkezők helyettesítik. Mindent egybevetve e csoport átlagos iskolázottsága 15,4 év.

*A 2. foglalkozási főcsoportba tartozó foglalkozások iskolai végzettség szintje
foglalkozási alcsoportonként*

FEOR-08	Összesen	Alap- fokú	Szak- munkás	Érettségi	Főiskola	Egyetem	Átlagosan elvégzett iskolai évek szá- ma
211-213 Mérnökök	100,0	0,0	0,0	0,0	48,8	51,2	15,8
214 Szoftver- és alkalmazásfejlesztők, -elemzők	100,0	0,1	0,6	21,2	42,8	35,4	14,9
215 Adatbázis- és hálózati elemzők, üzemeltetők	100,0	0,2	1,3	40,2	41,3	16,9	14,0
216 Természettudományi foglalkozások	100,0	0,0	0,0	7,4	16,9	75,7	15,9
221-223 Egészségügyi foglalkozások	100,0	0,1	0,4	6,0	25,7	67,9	15,8
24 Oktatók, pedagógusok	100,0	0,0	0,4	4,3	60,7	34,5	15,4
25 Gazdálkodási jellegű foglalkozások	100,0	0,1	0,8	14,5	50,0	34,6	15,0
261 Jogi foglalkozások	100,0	0,0	0,0	0,0	1,2	98,8	16,5
262 Társadalomtudományi foglalkozások	100,0	0,2	0,3	5,9	30,9	62,7	15,7
27 Kulturális, sport-, művészeti és vallá- si foglalkozások (felsőfokú képzett- séghez kapcsolódó)	100,0	1,3	2,4	25,2	36,6	34,5	14,6
29 Egyéb magasán képzett ügyintézők	100,0	0,0	0,0	2,9	56,3	40,7	15,5
Összesen	100,0	0,2	0,6	9,0	45,2	45,1	15,4

A gazdálkodási foglalkozások (25 Gazdálkodási jellegű foglalkozások) a munkaterületek széles spektrumát öleli fel, ami azt is magával hozza, hogy a nem felsőfokú végzettségűek aránya – több szakterületen – magas lehet. Ezért elképzelhető, hogy több szakterületen az érettségire épített OKJ-s képzés egy-egy új terület felfutása előtt meghatározó arányt is képviselhet, amiből adódhat a 15 százalékos feletti arány. Ugyanakkor az átlagosan elvégzett iskolai évek száma így is 15 év.

A jogász szakma (261 Jogi foglalkozások) döntő hányada – mint jeleztük – hatóságilag előírtan jogi egyetemi végzettségi követelményekkel jár együtt. Az a 369 fő (1 százalék) esetleg azért maradhatott bent 2011-ben az állományban, mert a már megszűnt közigazgatási főiskolát végzettek közül azok, akik nem fejezték be egyetemi szinten a továbbtanulásukat a munkahelyükön maradtak korábban megszerzett képesítésükkel. Összességében az látható, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya 100 százalék, miközben az átlagosan elvégzett iskolai évek száma 16,5 év (a mi pontrendszerünk által adható maximum).

A társadalomtudományi végzettségűeknél (262 Társadalomtudományi foglalkozások) heterogén az iskolai végzettség szintje szerinti szerkezet. A főiskolát végzettek körében – nagy valószínűséggel – szerepelnek még a marxista főiskolán végzettek, de a többség egyetemen szerezte meg diplomáját. Így alakult ki az, hogy az ebben a szakmában foglalkoztatottaknak „csak” 63 százaléka rendelkezik egyetemi végzettséggel, de a főiskolai végzettségűek (31 százalék) mellett még érettségizettek, sőt annál alacsonyabb végzettségűek is megtalálhatók.

A kulturális, művészeti, sport- és vallási foglalkozásúak (27 Kulturális, sport-, művészeti és vallási foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)) iskolai végzettségi szerkezete

ugyancsak heterogén. Bár meghatározó arányt képviselnek 71 százalékkal a felsőfokúak, de jelentős, 25 százaléknyi az érettségizetteké, sőt közel 4 százalékot tesznek ki a szakmunkások, illetve alapfokú végzettségűek. Mindezt azért lehet többé-kevésbé természetesnek venni, mert pl. a művészeti pályán a tehetség sok mindent dönt el, és nem biztos, hogy nélkülözhetetlen a magasabb szintű képzettség (gondoljunk a színházakhoz vagy egy-egy nevesebb művészhez kötődő képzésekre). Az átlagos iskolázottságuk ennek megfelelően relatíve alacsony, 14,6 év, amivel a vizsgált 11 foglalkozási csoport közül a 10. helyen áll.

Végül a magasan képzett ügyintézők (29 Egyéb magasan képzett ügyintézők) zárják a sort, mely foglalkozásokban közel 15 ezer fő dolgozik, döntő többségükben (97 százalékban) felsőfokú végzettséggel, a fennmaradó részük érettségizett. Az átlagosan elvégzett iskolai évek száma 15,5 volt, ami a 11 foglalkozási csoporton belül az ötödik helyet jelentette.

3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások

A 3. foglalkozási főcsoport létszáma 652 ezer fő, iskolai végzettségi szerkezete bonyolult képet mutat. Az érettségizettek aránya a meghatározó (62 százalékkal), jelentős szerepe van a felsőfokúaknak is (26 százalék). Vannak olyan foglalkozások, melyeknél az átlagos, 26 százalékkal szemben 29–84 százalék között mozognak a felsőfokú végzettségűek arányai az adott foglalkozásokon belül. E tekintetben ki kell emelni a légitársaságokat, ahol 84 százalék a felsőfokúak aránya, a repülésirányítókat (60 százalék), az oktatási asszisztenseket (39 százalék), az ifjúságsegítőket (44 százalék), munkaerő-piaci ügyintézőket (53 százalék). A lényegét abban látjuk, hogy a közép-, vagy felsőfokú végzettséget igénylő foglalkozásoknak azon részében, ahol a diplomások aránya meghaladja a 30–35 százalékot, ott a felsőfokú végzettség valós szakmai követelményeknek felel meg. Ennek megfelelően, e foglalkozásokban a felsőfokú végzettség nem inkongruens foglalkoztatás, hanem valós követelmény.

41. tábla

A 3. foglalkozási főcsoportba tartozó foglalkozások iskolai végzettség szintje foglalkozási alcsoportonként

FEOR-08	Összesen	Alapfokú	Szakmunkás	Érettségi	Felsőfokú	Átlagosan elvégzett iskolai évek száma
31 Technikusok és hasonló műszaki foglalkozások	100,0	1,4	13,3	65,6	19,7	12,6
32 Szakmai irányítók, felügyelők	100,0	2,2	20,9	49,6	27,2	12,8
33 Egészségügyi foglalkozások	100,0	2,1	12,0	77,4	8,5	12,1
34 Oktatási asszisztensek	100,0	0,0	5,0	45,0	50,0	14,0
35 Szociális gondozási és munkaerő-piaci szolgáltatási foglalkozások	100,0	2,3	27,4	54,0	16,4	12,3
36 Üzleti jellegű szolgáltatások ügyintézői, hatósági ügyintézők, ügynökök	100,0	1,0	5,4	57,4	36,2	13,3
37 Művészeti, kulturális, sport- és vallási foglalkozások	100,0	4,6	11,8	60,1	23,5	12,6
Összesen	100,0	1,5	10,3	62,1	26,0	12,9

Az átlagos iskolai végzettségi szintből kiindulva az oktatási foglalkozásúak (mindössze 5 ezer fő) képviselik a legmagasabb átlagot 14 befejezett évvel. 13 év feletti elvégzett iskolai

évvél az üzleti, közgazdasági csoport következik (13,3 év, közel 310 ezer fő). A többi foglalkozási csoportban a befejezett iskolai évek átlaga 12,1–12,9 év között mozog. Ebből a legnépesebb a technikus, egyéb műszaki (152 ezer fővel, 12,6 év) csoport, valamint az egészségügyiek (közel 110 ezer fő, 12,1 évvel), ami a legalacsonyabb szint. Mindezek azt jelentik, hogy az előre megadott kongruenciakritériumok inkább többé, mint kevésbé érvényesülnek.

4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások

A 4. Irodai és ügyviteli (ügyfélszolgálati) foglalkozási főcsoportban a foglalkoztatottak összlétszáma 262 ezer fő. Döntő többségük (18 foglalkozás) érettségizettet, illetve ennél alacsonyabb végzettségű munkavállalót igényel, miközben 8 foglalkozást tekintve 21–53 százalék között szóródik a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya. Kiváltképpen magas a diplomásarány az utazásszervezőknél (53 százalék), a szállodai recepciósoknál (40 százalék), valamint a humánpolitikai-adminisztrátoroknál (36 százalék). A titkárnők 21 százaléka is rendelkezik felsőfokú végzettséggel, ami viszont azért nem meglepő, mert nagyobb vállalkozások esetében a jól felkészült titkárnők „szervezik főnökeik munkáját”, azaz a magasabb iskolai végzettségre szükség van.

42. tábla

A 4. foglalkozási főcsoportba tartozó foglalkozások iskolai végzettség szintje foglalkozási alcsoportonként

FEOR-08	Össze- sen	Alap- fokú	Szak- munkás	Érett- ségi	Főisko- la	Egye- tem	Átlago- san elvég- zett iskolai évek száma
411 Általános irodai, ügyviteli foglalkozások	100,0	4,5	9,7	67,9	13,8	3,6	12,2
412 Számviteli foglalkozások	100,0	2,1	4,0	75,9	13,6	3,1	12,3
413 Irodai szaknyilvántartási foglalkozások	100,0	8,2	28,4	53,7	7,0	2,0	11,5
419 Egyéb irodai, ügyviteli foglalkozások	100,0	5,2	11,2	75,0	3,8	1,2	11,4
421 Pénzkezelők, pénztároló pénztárosok	100,0	1,8	5,9	71,9	10,3	1,8	11,2
422 Ügyfélkapcsolati foglalkozások	100,0	3,8	8,0	63,1	19,1	5,1	12,4
Összesen	100,0	4,9	13,1	65,0	12,7	3,3	12,0

Azt a megállapítást lehet megkockáztatni, hogy ebben a foglalkozási főcsoportban egy szint fölött esetleg szükségzerű a diplomások foglalkoztatása, azaz a magas diplomás arány esetében nem beszélhetünk inkongruenciáról. Ebben a főcsoportban az várható, hogy az előre jelzett kongruenciakritériumoknak megfelelően fognak alakulni az eredmények.

5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások

2011-ben 633 ezer fő dolgozott ezeken a területeken. A korábbiakban bemutatott főcsoportoktól eltérően ebben a foglalkozási főcsoportban nemcsak az érettségizetteket és felsőfokú diplomával rendelkezőket kellett egymástól megkülönböztetni, hanem külön be kellett mutatni a jelentős szerepet játszó a szakmunkás végzettséggel rendelkezőket is. Tekintettel arra, hogy ebben a főcsoportban jelentős a foglalkozások száma, így indokolt, hogy a főbb jellemzőket foglalkozási csoportonként mutassuk be, s csak néhány egyéni foglalkozás esetében jelezzük a kiugró arányokat.

Az alapfokúak átlagos aránya összességében 9 százalék, jelentősebb részt az utaskísérők esetében (28 százalék), valamint további négy foglalkozási csoportban képviselnek (13–15 százalék közötti értékekkel). Ebben a foglalkozási főcsoportban jelennek meg először nagyobb arányban a szakmunkás végzettséggel rendelkezők, 37 százalékkal. A legnagyobb relatív jelenlét a vendéglátó-ipari foglalkozásokra jellemző, 43 százalékkal. Feltűnő, hogy miközben a vendéglátásban egyre jobban előtérbe kerül a magasabb minőségi követelmény, ez nem jelenik meg kellően a foglalkozás iskolai végzettségszerkezetében (bár az érettségizettek aránya meghaladja a szakmunkásokét).

43. tábla

Az 5. foglalkozási főcsoportba tartozó foglalkozások iskolai végzettség szintje foglalkozási alcsoportonként

FEOR-08	Összesen	Alapfokú	Szakmunkás	Érettségi	Főiskola	Egyetem	Átlagosan elvégzett iskolai évek száma
511 Kereskedelmi foglalkozások	100,0	7,4	36,7	47,8	6,0	2,1	11,5
512 Egyéb kereskedelmi foglalkozások	100,0	11,2	27,8	52,0	7,1	2,0	11,5
513 Vendéglátó-ipari foglalkozások	100,0	7,8	43,2	43,9	4,2	0,9	11,3
521 Személyi szolgáltatási foglalkozások	100,0	2,8	39,1	54,1	3,6	0,4	11,6
522 Személygondozási foglalkozások	100,0	25,3	36,7	34,4	3,1	0,5	10,5
523 Utaskísérők, jegykezelők	100,0	5,2	15,9	56,7	14,6	7,6	12,4
524 Épületfenntartási foglalkozások	100,0	16,0	31,2	41,7	8,4	2,7	11,3
525 Személy- és vagyonvédelmi foglalkozások	100,0	9,7	32,4	45,8	10,2	2,0	11,6
529 Egyéb szolgáltatási foglalkozások	100,0	14,1	26,7	46,5	10,1	2,6	11,4
Összesen	100,0	9,3	36,6	46,2	6,2	1,7	11,4

Az 5. főcsoport egészében a legdominánsabb arányt az érettségizettek jelentik, 46 százalékkal. Az átlagot több foglalkozási csoport értéke meghaladja, így az egyéb kereskedelmi foglalkozásúaké (52 százalék), a személyi szolgáltatásúaké (54 százalék) és az utaskísérőké (57 százalék). A foglalkozási csoportokat tekintve a következő összefüggésekre lehet felhívni a figyelmet. Az előbbieken felsoroltaknak megfelelően a felsőfokú végzettségűek aránya ebben a főcsoportban alacsony, 8 százalék. Ugyanakkor számos olyan foglalkozás található, ahol a felsőfokú végzettségűek aránya legalább kétszerese az átlagosnak. Három foglalkozás esetében kirívóan magas arány jellemző: természetvédelmi őr (66 százalék, de kis létszámmal), idegenvezető (58 százalék), utaskísérő (42 százalék). Jelentős arányt képviselnek a diplomások a rendőröknél (26 százalék, a jogi mellett speciális képzés is van) és a tűzoltóknál (15 százalék). Meglepő, hogy a házvezetők között (2,1 ezer fő) 21 százalékos arányt képviselnek a diplomások. A kuriózumok között végül a járművezető-oktatókat említjük meg, ahol 2,5 ezer fő dolgozik, s 21 százaléknyi a diplomások aránya. Meg kell jegyezni, hogy a magas diplomásarányok sok esetben nem jelentik a munkával szembeni szakmai követelmények magas szintjét. Két tényező játszhat szerepet a tényleges követelmények mellett, az egyik a magasabb jövedelem, a másik a munkához szükséges kulturális-kommunikációs képesség, beleértve az idegen nyelvek ismeretét.

6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások

A 6. főcsoport létszáma meghaladja a 111 ezer főt, az átlagosan elvégzett iskolai évek száma rendkívül alacsony 10,4 évvel. A legalacsonyabb iskolai végzettségi szint az állattenyésztőket jellemzi (9,6 évvel), de a legmagasabb szint sem jelent kiugró értéket, hiszen a vegyes profilú mezőgazdászok átlagos iskolázottsága is mindössze 11,2 év. A szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezők aránya a legnagyobb (37,4 százalék), amit az alapfokúak követnek (30,4 százalék), s még tekintélyesnek nevezhető az érettségizettek aránya is (25 százalék). E foglalkozási főcsoportban rendkívül szerény a diplomások aránya, (7,2 százalék), mely csak a vegyes profilú gazdálkodók esetében magasabb érdemben (12,3 százalék). Ez leginkább annak tudható be, hogy a magángazdaságban dolgozó, egyben azt vezető diplomások elsősorban a vegyes profilú gazdaságokat működtetik.

44. tábla

A 6. foglalkozási főcsoportba tartozó foglalkozások iskolai végzettség szintje foglalkozási alcsoportonként

FEOR-08	Össze- sen	Alapfo- kú	Szaktun- kás	Érettsé- gi	Főiskola	Egye- tem	Átlagosan elvégzett iskolai évek szá- ma
611 Növénytermesztési foglalko- zások	100,0	30,9	37,0	25,2	4,6	2,3	10,3
612 Állattenyésztési és állatgon- dozási foglalkozások	100,0	42,7	38,2	15,8	2,3	1,0	9,6
613 Vegyes profilú gazdálkodók	100,0	17,8	36,8	33,4	7,6	4,2	11,2
62 Erdőgazdálkodási, vadgazdál- kodási és halászati foglalkozások	100,0	36,2	38,1	21,3	3,2	1,2	10,0
Összesen	100,0	30,4	37,4	25,0	4,8	2,4	10,4

7 Ipari és építőipari foglalkozások

7. főcsoportba tartozók létszáma mintegy 550 ezer fő, ami több képzettségi szintből tevődik össze. A főcsoport egészén belül meghatározó arányt képviselnek a szakmunkás végzettséggel rendelkezők, arányuk 62 százalék. Ezt követik az érettségivel rendelkezők (26 százalék), és 10 százalékot tesznek ki az alapfokúak, míg a felsőfokúak aránya közel 2 százalék. Az egyes iskolai végzettségek arányai jelentős mértékben szórnak, de miután az adatközlések átfedéssel terhesek, ezért nem tudjuk, az iskolai végzettségi arányokat összefüggően csoportosítani. Ezért a szórást úgy minősítjük, hogy az alsó-felső értékek közötti távolságokat mutatjuk be. Ebből a szempontból vizsgálva az látható, hogy az alapfokúak aránya 4–23 százalék között mozog, miközben a jellemző értékeknek – figyelembe véve a létszámokat is – egyrészt 7–10 százalékos, másrészt a 10–14 százalékos tartományban mozognak. A szakmunkás végzettségűek aránya a foglalkoztatottakhoz viszonyítva 62 százalék, ezzel messze a legmagasabb értéket éri el. Ez teljesen logikus, hiszen a legtöbb munkakör betöltése igényli a szakmai ismereteket. Megállapításunkat alátámasztja az, hogy a legtöbb foglalkozási csoportban a szakmunkások aránya szűk sávon belül mozog (60–70 százalék közötti értékekkel), miközben két nagyobb csoport esetében 75–77 százalékos értékeket találtunk. Mint azt jeleztük az érettségizettek átlagos aránya 26 százalék, négy foglalkozást kivéve a többségében 23–27 százalékos arányt képvisel. A felsőfokú végzettségűek aránya minden foglalkozás esetében elenyésző, 2 százalék körüli.

Összefoglalóan tehát kijelenthető, hogy az ipari-építőipari foglalkozásúak döntő hányada (62 százaléka) legalább szakmunkás, egynegyedük érettségivel rendelkezik. A csak alapfokúak minden bizonnyal elégtelenül képzettek, de a mért 10 százalékos arányt nem szükséges dramatizálni, előbb-utóbb minden, ezekben a foglalkozásokban dolgozó munkavállaló meg fogja (és tudja) szerezni a szükséges ismereteket. Másik oldalról nézve, azt az arányt sem kell tragikusan felfogni, miszerint e munkakörök 2 százalékát felsőfokúak töltik be. Egyrészt vannak olyan foglalkozások, pl. a CNC-gépeken dolgozók esetében, ahol nemcsak a gépkezelése a munkavállaló feladata, hanem egyben a gép egyedi jellegű programozása is. Másrészt az is hasznos lehet egy diplomás számára, hogy olyan munkatapasztalatot szerez, ami jobban megismerteti vele a praxis manuális részét, akár azon az áron, hogy munkaidejének egy részét nem a szűken vett szakmájával tölti ki. Az iskolai végzettségi szerkezet vizsgálata ebben a főcsoportban azt eredményezte, hogy a vertikális kongruencia megfelelő akkor is, ha szakmunkás bizonyítvánnyal, akkor is, ha érettségivel rendelkezik a munkavállaló.

45. tábla

A 7. foglalkozási főcsoportba tartozó foglalkozások iskolai végzettség szintje foglalkozási alcsoportonként

FEOR-08	Össze- sen	Alap- fokú	Szakmun- kás	Érettsé- gi	Főisko- la	Egye- tem	Átlago- san el- végzett iskolai évek száma
71 Élelmiszer-ipari foglalkozások	100,0	22,0	59,8	16,5	1,2	0,5	10,4
72 Könnyűipari foglalkozások	100,0	10,2	60,4	27,2	1,7	0,4	11,0
732 Fémmegmunkálók	100,0	7,8	68,0	23,4	0,7	0,1	11,0
733 Gépek, berendezések karbantartói, javítói	100,0	4,0	54,7	39,6	1,5	0,3	11,3
734 Villamossági berendezések műsze- részei, szerelői	100,0	6,9	32,2	57,8	2,6	0,5	11,4
73 Fém- és villamosipari foglalkozások	100,0	6,8	59,6	32,1	1,2	0,2	11,1
741 Kézműipari foglalkozások	100,0	20,3	35,6	38,5	4,2	1,4	10,8
742 Finommechanikai műszerészek	100,0	5,9	34,3	56,5	2,4	0,8	11,5
74 Kézműipari foglalkozások	100,0	16,6	35,3	43,1	3,7	1,2	11,0
751 Építőmesteri foglalkozások	100,0	13,6	75,3	10,6	0,4	0,1	10,6
752 Építési, szerelési foglalkozások	100,0	4,5	65,6	27,4	1,8	0,7	11,2
753 Építési szakipari foglalkozások	100,0	10,4	76,7	12,2	0,6	0,1	10,7
75 Építőipari foglalkozások	100,0	9,2	71,9	17,6	1,0	0,3	10,9
79 Egyéb ipari és építőipari foglalko- zások	100,0	14,8	36,5	33,7	9,6	5,4	11,4
Összesen	100,0	9,6	62,3	26,2	1,5	0,4	11,0

Végül megállapíthatjuk, hogy az ipari-építőipari foglalkozásúak iskolai végzettség szerinti szerkezetét egy viszonylagos homogenitás jellemzi. Ezt a tényt az támasztja alá, hogy az átlagosan elvégzett iskolai évek száma között alig van különbség, 10,4 évtől 11,5 évig terjed az intervallum. Az alsóértéket (10,4 évvel) az élelmiszer-ipari foglalkozások képviselik, aminek

oka az lehet, hogy viszonylag egyszerű, de azt következetesen betartott technológia miatt inkább fegyelmezett, semmint nagy szakértelmet igénylő a tevékenység. A másik szélsőértéket, ha – csak a két számjegyű foglalkozási csoportokat nézzük – az egyéb ipari foglalkozások csoportja képviseli (benne az alpinistákkal, bűvárokkal, robbantókkal stb.), amit a szakmai igényesség jellemezhet. A legtöbb két számjegyű FEOR-08-as csoportot 11 év körüli átlagos tanulási idő jellemzi. Ilyen a könnyűipar (11 év), fém- és villamosipar (11,1 év), a kézműipar (11 év) és az építőipar (10,9 év).

8 Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők

A 8. főcsoport létszáma 477 ezer fő, amit szakképzettségi igény szempontjából lényegében két típusra lehet osztani. Az elsőbe a magasabb szakmai követelményeket támogató foglalkozás-csoport, az összeszerelők, a másodikba pedig a feldolgozóipari gépkezelők, a helyhez kötött gépek kezelői, valamint a járművezetők, mobil gépek kezelői tartoznak.

46. tábla

A 8. foglalkozási főcsoportba tartozó foglalkozások iskolai végzettség szintje foglalkozási alcsoportonként

FEOR-08	Összesen	Alap-fokú	Szak-munkás	Érettségi	Főiskola	Egyetem	Átlagosan elvégzett iskolai évek száma
811 Élelmiszer-, ital-, dohánygyártó gépek kezelői	100,0	30,8	42,8	24,9	1,2	0,2	10,1
812 Könnyűipari gépek kezelői és gyártósor mellett dolgozók	100,0	35,5	46,2	17,5	0,6	0,1	9,8
813 Vegyipari alapanyagot és terméket gyártók, gépkezelők	100,0	24,2	44,0	30,2	1,3	0,3	10,4
814 Alapanyaggyártó gépek kezelői	100,0	25,8	48,1	24,8	1,0	0,4	10,3
815 Fémfeldolgozó és -megmunkáló gépek kezelői	100,0	27,2	46,9	24,7	1,0	0,2	10,2
819 Egyéb feldolgozóipari gépek kezelői	100,0	25,6	42,1	30,6	1,4	0,3	10,4
81 Feldolgozóipari gépek kezelői	100,0	30,0	45,3	23,5	1,0	0,2	10,1
821 Összeszerelők	100,0	27,4	42,1	29,2	1,1	0,2	10,3
82 Összeszerelők	100,0	27,4	42,1	29,2	1,1	0,2	10,3
831 Bányászati gépek kezelői	100,0	14,4	51,0	32,4	2,0	0,2	10,8
832 Egyéb, helyhez kötött gépek kezelői	100,0	27,8	44,8	25,9	1,3	0,2	10,2
83 Helyhez kötött gépek kezelői	100,0	26,7	45,3	26,5	1,3	0,2	10,3
841 Járművezetők és kapcsolódó foglalkozások	100,0	14,7	54,7	29,0	1,3	0,2	10,8
842 Mobil gépek kezelői	100,0	31,0	55,9	12,6	0,4	0,1	9,9
843 Hajózási foglalkozások	100,0	14,2	37,5	44,9	3,2	0,2	11,0
84 Járművezetők és mobil gépek kezelői	100,0	18,9	54,9	24,9	1,1	0,2	10,5
Összesen	100,0	24,2	49,1	25,5	1,1	0,2	10,3

A 82 Összeszerelők csoportjába tartozók munkája ugyan összetettebb, mint a többi foglalkozási csoporté, de ez csak részben jelenik meg az átlagos iskolázottságban, illetve az iskolai végzettségi szerkezetben. Az összeszerelők által elvégzett iskolai évek száma 10,3, ami meg egyezik a helyhez kötött gépet kezelőkével, t elmarad a járművezetőkétől, ahol ez 10,9 év, ám magasabb a feldolgozóipari gépek kezelőinek iskolázottságánál, ami 10,1 év. A járművezetők iskolázottságának átlagos szintje – véleményünk szerint – azért kedvezőbb (bár az adatokból látható, hogy a különbségek minimálisak), mert e feladat – a veszélyesség miatt – magasabb kulturáltságot, gyors reagálást igényel.

Mindent összegezve ebben a főcsoportban nem beszélhetünk magas szakmai követelményekről, annak ellenére, hogy mindegyik foglalkozási csoportban a szakmunkás végzettséggel rendelkezőké a legmagasabb arány (42–55 százalék). A magasabb munkakultúra iránti igényt az fejezi ki, hogy az összeszerelőknél a legmagasabb szintű az érettségizettek aránya. A járművezetőknel pedig ugyanezt a szakmunkás oklevél igazolja.

9 Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások

A 9. főcsoport összlétszáma 384,4 ezer fő. E főcsoportban a legalacsonyabb az átlagosan elvégzett iskolai évek száma, 9,6. Tehát egyértelműen az a helyzet, hogy a meghatározó arányt (47 százalék) az alapfokú végzettséggel rendelkezők képviselik, jelentős a szakmunkásbizonyítvánnyal rendelkezőké (35 százalék), 20 százalék alatti az érettségizetteké, amit kiegészít közel 3 százalék erejéig a felsőfokú végzettségűeké. A szakképzetleneknél magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők részben inkongruens foglalkoztatottak. Ugyanakkor nem lehet kizárni annak a lehetőségét, hogy a szükségesnél magasabban iskolázottak átmenetinek tartják ezt a helyzetet, kényszerből fogadták el az alacsony szintű követelményeket támasztó munkahelyeket.

47. tábla

A 9. foglalkozási főcsoportba tartozó foglalkozások iskolai végzettség szintje foglalkozási alcsoportonként

FEOR-08	Össze- sen	Alap- fokú	Szaktun- kás	Érettsé- gi	Főiskola	Egye- tem	Átlago- san el- végzett iskolai évek száma
911 Takarítók és kisegítők	100,0	47,2	35,2	16,5	0,9	0,2	9,3
921 Szemétygyűjtők és hasonló foglalkozások	100,0	66,1	26,5	7,0	0,3	0,1	8,4
922 Szállítási foglalkozások és rakodók	100,0	30,8	42,3	25,7	1,0	0,2	10,1
923 Egyéb egyszerű szolgáltatási és szállítási foglalkozások	100,0	34,9	36,6	25,9	2,0	0,6	10,0
93 Egyszerű ipari, építőipari, me- zőgazdasági foglalkozások	100,0	47,4	30,6	16,5	3,3	2,1	9,5
Összesen	100,0	43,1	34,7	19,5	1,9	0,9	9,6

0 Fegyveres szervezetek foglalkozásai

A fegyveres testületekben foglalkoztatottak iskolai végzettségi szerkezetét eleve determinálta az, hogy a foglalkozások besorolása iskolai végzettséghez kötött, így itt a vertikális kongruenciavizsgálat elvégzése szükségtelen.

1.3. A foglalkoztatottak az átlagosan elvégzett iskolai évek száma és foglalkozási főcsoportok szerint

A közel 4 millió fő foglalkoztatott átlagosan 12 évi, befejezett iskolai végzettséggel együtt járó tanuláson van túl (a közölt átlagos évszámokat a következő súlyok alapján készítettük: alapfokú: 7 év; szakmunkás: 11 év; érettségi 12 év; főiskola 15 év; egyetem 16,5 év). Nem állítjuk, hogy minden kategóriában, képzési formában érvényesek ezek a képzési futamidők, pl. az orvosok esetében a 16,5 év biztosan kevés, de a szakfőiskolát tekintve a 15 év sok. Ezzel együtt, miután a képzések differenciáltabbá váltak, ezt a leegyszerűsítést mindenképpen elfogadhatónak érezzük.

Az 1 *Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezetők, törvényhozók* átlagos iskolázottsága 14 év volt, mely a második helyet biztosította számukra ebben a „sorrendben”. Ez lényegesen alacsonyabb, mint a felsőfokú végzettséget igénylő foglalkozásoké, ami formálisan arra vezethető vissza, hogy ezekben a munkakörökben foglalkoztatottak több mint 40 százaléka nem diplomás. A jelenség mögött az állhat, hogy elsősorban a kisebb méretű vállalkozások vezetői maguk a tulajdonosok, akik „nem kötelezik” magukat a magasabb végzettség megszerzésére. A nagyobb vállalkozásokban, a közsférában ez a jelenség csak nagy szűk körre korlátozódik.

48. tábla

Az átlagosan elvégzett iskolai évek száma foglalkozási főcsoportonként

FEOR-08	Átlagosan elvégzett iskolai évek száma
1 Felsővezetők, vezetők	14,0
2 Felsőfokú végzettséget igénylő	15,4
3 Felsőfokú vagy középfokú végzettséget igénylő foglalkozások	12,7
4 Irodai és ügyfélszolgálati foglalkozások	12,2
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	11,4
6 Mezőgazdasági, erdőgazdálkodási foglalkozások	10,4
7 Ipari, építőipari foglalkozások	11,0
8 Gépkészítők, összeszerelők, járművezetők	10,3
9 Szakképzettséget nem igénylő foglalkozások	9,6
0 Fegyveres szervezetekben foglalkoztatottak	12,9
Összesen	12,1

A 2 *Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások* átlagosan iskolában töltött éveinek száma a legmagasabb, 15,4, ami formálisan annak tudható be, hogy az ebben a csoportban foglalkoztatottak 60 százaléka felsőfokú végzettséggel rendelkezik. Tartalmilag nézve a kialakult eredményeket arról van szó, hogy e főcsoportban foglalkoztatott 626 ezer főből legalább 160 ezer jogi előírások miatt csak a megadott végzettséggel dolgozhat (pl. orvosok, pedagógusok, jogászok). Ugyanakkor a legtöbb foglalkozás esetében evidencia a felsőfokú végzettség anélkül, hogy azt jogilag szabályoznák (mérnökök, természettudományi foglalkozásúak, közgazdászok, kutatók stb.).

A 3 *Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások* átlagos iskolázottsága lényegesen alacsonyabb a felsőfokú végzettséget igénylőkhöz viszonyítva, 12,7 évvel. Ez abból fakad, hogy a főcsoportba tartozó munkakörök döntő többsége középfokú végzettséget igényel, amit alátámaszt az a tény, hogy a foglalkoztatottak 62 százaléka érettségizett, 10 százaléka szakmunkás végzettséggel rendelkezik. Ilyen arányok mellett még mindig 26 százalékot tesznek ki a diplomások, ami abból következik, hogy ebben a főcsoportban számos, felsőfokú végzettséget igénylő foglalkozás található (pl. pénzügyi ügyintéző, bróker, számviteli-kereskedelmi ügyintéző, hatósági ügyintéző).

A 4 *Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások* átlagosan elvégzett iskolai éveinek száma 12,2 év, azaz nincs lényeges differencia a felsőfokú vagy középfokú végzettséget igénylő foglalkozásúak között. Ez abból is származik, hogy több olyan foglalkozás tartozik ebbe a főcsoportba, ahol jelentős a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya, melyeket ráadásul nem lehet túlképzettnek minősíteni. Ilyen foglalkozások a következők: titkárnő, könyvelő, humán-politikai adminisztrátor, utazás-szervező, recepció, ügyfélszolgálati tájékoztató.

Az 5 *Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások* főcsoportba tartozók átlagos iskolai végzettségi szintje 11,4 év, azaz az érettségi megszerzésének időtartamát sem éri el. E csoportban a két meghatározó iskolai végzettség az érettségi és a szakmunkás. Az érettségi előretörése – valószínűleg – egy újabb időszak folyománya, hiszen régebben a szakmunkás végzettség volt a domináns.

A 6 *Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozásúak* iskolai végzettségi szintje 10,4 év. Ebben az alacsony mértékben jelentős szerepet játszik az a tény, hogy magas az alapfokúak aránya (30 százalék), amit nem tud ellensúlyozni az sem, hogy 7 százaléknyi diplomás is dolgozik ezen a területen. Az alacsony arányt az is okozza, hogy a szakmunkások arány meghaladja az érettségizetteket. Úgy véljük, hogy a foglalkoztatottak iskolai végzettségi szerkezete visszatükrözi – minden erénye ellenére – mezőgazdaságunk gyengeségeit.

A 7 *Ipari és építőipari foglalkozások* iskolázottsági szintje kedvezőbb a mezőgazdaságéhoz képest, 11 év a 10,4 évvel szemben. Ez alapvetően annak köszönhető, hogy a rigorózusabb szakmai követelmények miatt az alapfokú végzettségűek aránya lényegesen kisebb, 30 százalékkal szemben csak 10 százalék. Ugyanakkor azt mindenképpen kedvezőnek lehet minősíteni, hogy a szakképzettséget igénylő munkaköröket zömében szakképzettekkel töltötték be.

A 8 *Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők* főcsoportban az átlagos iskolázottsági szint lesüllyedt 10,3 évre. Tekintettel arra, hogy ebben az esetben alapvetően betanított jellegű munkáról van szó, nem zavaró, hogy csökkent az iskolában eltöltött évek száma. A 49 százalékos szakmunkás, a 26 százalékos érettségizett arány jól fejezi ki a munkakultúrával szembeni követelményeket. Nem okoz az sem problémát, hogy viszonylag magas, 24 százalékos az alapfokúak aránya.

Az átlagosan elvégzett iskolai évek számának legalacsonyabb szintjét, a 9 *Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások* főcsoportban található.

A 0 *Fegyveres szervek foglalkozásaiban* foglalkoztatottak átlagos iskolázottsági szintje a 12,9 évvel a 10 foglalkozási főcsoport között a harmadik helyet foglalja el. Ennek munkaerőpiaci jelentősége minimális, részben a foglalkoztatottak száma, részben amiatt, mert itt a foglalkozás mereven határozta meg az iskolai végzettséget (eleve ez adta a besorolás alapját).

2. A foglalkoztatottak vertikális kongruenciája ötfokozatú skálán

Az előző fejezetben elvégeztük az egyes foglalkozási főcsoportok, alcsoportok és esetenként egyes foglalkozások (illetve a foglalkozások foglalkoztatottjainak) és a legmagasabb befejezett iskolázottsági szintjeik összehasonlító elemzését. Ennek alapján képet kaphattunk arról, hogy az egyes foglalkozási területeken milyen iskolai végzettségi szintekkel rendelkeznek a foglalkoztatottak.

A jelen fejezetben megvizsgáljuk a foglalkozási szerkezet és az iskolai végzettségi szint egybevetésével a foglalkoztatottak vertikális kongruenciájának kérdését. Ebben mind a 485 foglalkozást és az azokhoz tartozó iskolai végzettségi szinteket egy ötfokozatú skálába soroltuk be. Ezek a következők voltak:

- *Elégtelen iskolai végzettséggel rendelkezők (EI)*, ahol jelentős a különbség a szükséges és a tényleges iskolai végzettség között. Ebbe a csoportba soroltuk például azokat, ahol a tényleges iskolai végzettség szintje alapfokú volt, de az elméletileg feltételezett szerint legalább érettséginek kellett volna lennie. Ugyanez a helyzet abban az esetben, ha a szükséges végzettség egyetemi szintű, de valójában legfeljebb érettségizett a foglalkoztatott.
- *Részben elégtelen iskolai végzettséggel rendelkezők (ERI)* azok a foglalkoztatottak, akiknek végzettsége ugyan alacsonyabb a szükségesnél, de a távolság kisebb az előbbinél. Az ERI-re is két példát sorolunk fel. Az egyik az, amikor a szükséges végzettség szintje szakmunkás, de csak alapfokú végzettséggel rendelkezik a munkavállaló. A másik az, hogy egyetemi végzettség a betöltött munkakör igénye, de a foglalkoztatott „csak” főiskolai szintű végzettséggel rendelkezik.
- A harmadik fokozat a *kongruens*, ami azt jelenti – az előbbiekből következően –, hogy a végzettségi szint és a foglalkozással szemben támasztott követelmény teljes mértékben egybeesik. További magyarázatra nincs szükség e típus esetében.
- A kongruenciavizsgálat általunk alkalmazott módszerének negyedik esete a *részben túlképzetteké (TRI)*, ahová azok tartoznak, akik magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, mint a munkakör igénye, de a távolság nem túl jelentős. Ebbe a csoportba soroljuk azokat, aki az ERI-be tartoznak, csak megfordul a viszonyrendszer, mint az egyetem és a főiskola közöttiben, ahol a főiskolai szint helyett egyetemi végzettség került.
- Végül az ötödik esetet a *túlszakképzettek (TI)* jelentik, ahol a szükséges iskolai végzettséget legalább két fokozattal haladja meg a tényleges. Ezen belül két eset lehetséges: egyrészt az, ha az egyetemi végzettségűvel töltjük be az érettségit igénylőt, másrészt az, ha a képzettséget nem igénylő foglalkozást érettségizett munkavállaló látja el.

2.1. A foglalkoztatottak vertikális kongruenciabesorolásának néhány módszertani jellemzője

A jelen alfejezetben foglalkozási főcsoportonként – a teljesség igénye nélkül – a vertikális kongruenciabesorolás néhány alapvető szempontrendszerét mutatjuk be.

1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviseleti vezetők, törvényhozók

A 1110 Törvényhozó, miniszter, államtitkár és 1121 Országos és területi közigazgatási, igazszolgáltatás vezetői esetében az egyetemi végzettséget tekintettük kongruensnek.

A Helyi önkormányzat választott (1122) és kinevezett (1123) vezetője, a 113 Országos és területi társadalmi (érdek-képviselői) és egyéb szervezetek vezetői, valamint a 1210 Gazdasági, költségvetési szervezet vezetője (igazgató, elnök, ügyvezető igazgató) foglalkozásoknál a nem kellően tagolt foglalkozási besorolások miatt nem tudtunk kellő mélységű klasszifikációkat kidolgozni, így minden egyes e csoportba tartozó foglalkozás esetében kongruensnek fogadtuk el a főiskolai és az egyetemi (doktori) végzettséget.

A 13 Termelési és szolgáltatást nyújtó egységek vezetői és 14 Gazdasági tevékenységet segítő egységek vezetői foglalkozási csoportból a foglalkozásokat a következők szerint rendeztük: az elsőbe azokat a foglalkozásokat helyeztük el, melyeknél csak az egyetemi (doktori) szintet tartottuk elfogadhatónak (1327, 1413-1414). A másodikat azok képezték, amelyek betöltéséhez elegendőnek minősítettük a főiskolai végzettséget (1324-1326, 1332-1334, és 1336). A harmadikban – ez volt a legnépesebb – azok szerepeltek, melyeknél a főiskolai és az egyetemi végzettséget egyaránt megfelelőnek értékeltük (1131-1323, 1328-1331, 1335, 1339-1412, 1415-1419).

2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások

211 Ipari, építőipari mérnökök, 212 Elektromérnökök, 213 Egyéb mérnökök (19 egyéni foglalkozás)

A szükséges iskolai végzettségi szint szempontjából ez a csoport a tisztán FEOR-08-ból történő kongruenciameghatározásnak nehézségét jól mutatja, de még ebben az állapotban is megadja egy alapos vizsgálat kiinduló alapját. Azért tekintünk kritikus szemmel erre a helyzetre, mert a műszaki képzés ma már felsőfokon is hármas, sőt négyesszintű: (1) szakfőiskolai, (2) bachelor, (3) egyetem, (4) PhD. A felsorolt szinteket, mint egyértelmű követelményeket nem lehet minden képzési-foglalkoztatás kapcsolatban megjeleníteni, mert a mérnökök esetében a szakfőiskolai képzés csak páréves múltra tekint vissza. Ugyanakkor legfeljebb kutatómérnökök esetében lehetne alkalmazni a PhD követelményét, de a FEOR-08 nem terjed ki erre az összefüggésre. A műszaki képzés, ami több mint 100 éves hagyományra tekint vissza mindig a magyar felsőoktatás egyik kiemelt szegmense volt, melyet feltalálók hosszú sora igazol. E mellett ennek a témának az ad külön aktualitást (a természettudományi képzéssel együtt), hogy a magyar közoktatásnak – az elmúlt 1-2 évtized vizsgálatainak tapasztalatai szerint – a természettudományi képzése meggyengült, ami a műszaki, természettudományi pálya utánpótlásának szűküléséhez vezetett. Mindezen folyamatok miatt indokolt lenne nagyobb súlyt helyezni a műszaki felsőoktatás belső szerkezetének, vertikális alapjainak mainál megalapozottabb kialakítására, amit azzal is elő lehetne segíteni, ha jobban el lehetne határolni a képzési szinteket egymástól.

Az előbbieken felsoroltak alapján a mérnökök foglalkoztatásának kongruenciáját úgy mérjük, hogy mindegyik esetben kongruensként fogadtuk el a főiskolai és az egyetemi (doktori) végzettséget. A szakfőiskolai végzettséget azért hagytuk ki a mostani vizsgálatból, mert az ebbe a kategóriába tartozók létszáma még jelentéktelen. A 2011-es népszámlálás szerint a közel 1,5 millió fős felsőfokú létszámból 48 ezer főt alig meghaladóan végeztek szakfőiskolai szinten, ami a diplomások mindössze 3 százalékát jelentette. Ez a létszám és arány valamennyi szintre és szakmára vonatkozik. Tehát a jelenlegi adatbázisban nem indokolt a szakfőiskolai végzettségűek kongruenciáját külön is vizsgálni.

214 Szoftver- és alkalmazásfejlesztők, -elemzők, 215 Adatbázis- és hálózati elemzők, üzemeltetők (9 egyéni foglalkozás)

A számítástechnikai szakemberek esetében – a mérnökökkel megegyezően – kongruensnek tekintettük a főiskolai és az egyetemi végzettségűeket, e kijelentésen túl nem tudunk új információval szolgálni. Sőt, elméletileg kongruensek lehetnének a „csak” érettségivel rendelkezők közül azok, akik a maturálás után különböző, erre szakosodott intézményekben (pl. SZÁMALK) szereztek számítástechnikai képzettséget. Azonban nem lehet tudni, hogy e foglalkozásokban dolgozó érettségizettek (ezen belül a 40 éven felüliek) tényleg szereztek-e szakismeretet a különböző tanfolyamok elvégzésével. Azt lehet általánosságban leszögezni, hogy egy-egy (bármely területen megjelenő) új foglalkozás esetében elsőként az autodidakták kerülnek állásba, és a professzionalizációval párhuzamosan megjelenik a pályára való felkészítési igény.

216 Természettudományi foglalkozások (9 egyéni foglalkozás)

Ezekben a foglalkozásokban elvileg egyetemi végzettség a követelmény. A természettudományi végzettséget igénylő foglalkozások mindegyikében, tehát az egyetemi végzettséget tekintettük kongruensnek, és az esetlegesen főiskolai szintűeket részben elégtelen képzettségűnek (ez utóbbi kategória megjelenésének valószínűségét alacsonynak ítéljük meg a tényleges adatok ismeretének hiányában).

221 Orvosi, gyógyszerési foglalkozások (4 egyéni foglalkozás)

Mindegyik foglalkozás betöltésénél a minimális követelmény az egyetemi végzettség, amit kiegészít ugyancsak minimális feltételként az egyetemi végzettséget követő szakmai specializáló képzés. Az utóbbit ebben a vizsgálatban nem lehet megjeleníteni.

222 Humán-egészségügyi (társ-)foglalkozások (9 egyéni foglalkozás)

49. tábla

Humán-egészségügyi (társ-)foglalkozások

FEOR-08	Foglalkozás	Főiskola	Egyetem
2221	Környezet- és foglalkozás-egészségügyi foglalkozású	ERI	K
2222	Optometrista	K	TRI
2223	Dietetikus és táplálkozási tanácsadó	K	TRI
2224	Gyógytornász	K	TRI
2225	Védőnő	K	TI
2226	Mentőtiszt	K	TI
2227	Hallás- és beszédterapeuta	K	TRI
2228	Alternatív gyógymódot alkalmazó	K	TRI
2229	Egyéb humán-egészségügyi (társ-)foglalkozású	K	TI

A táblázatban szereplő információk önmagukért beszélnek, ugyanakkor az egyéb humán-egészségügyi foglalkozás esetében kérdéses a felsőfokú végzettség követelménye, amit csak azért kötöttünk ki, mert a FEOR készítői abból indultak ki, hogy ezek a foglalkozások felsőfokú végzettséget igényelnek.

Ebbe a csoportba soroljuk a mentőtisztet, gyógytornászt, védőnőt is, mely szakterületen 1990 óta önálló bachelor képzés folyik. Ez a tény azért érdekes, mert 1990 előtt mindhárom foglalkozásra a felkészítés szakközépiskolai szinten zajlott, ezért az 1990 előtt munkába álltak nagy valószínűséggel nem szereztek főiskolai végzettséget. Ezért ebben a három foglalkozásban elvileg kongruensnek tekinthetjük a „csak” érettségivel rendelkezők közül azokat, akik a népszámlálás idején nem töltötték be a 40 életévüket. Gyakorlatilag ezt azért nem tesz-

szük, mert abban nem lehetünk biztosak, hogy a 40 éven felüli érettségizettek rendelkeznek kellő szakmai felkészültséggel (mondjuk egy kiegészítő jellegű képzés révén), de erre a tényre ez az adatbázis nem ad választ.

A csoportba tartozó első három foglalkozás (2221–2223) esetében feltételeztük az orvosi végzettség igényét, bár mind az optometrista, mind a dietetikus képzés főiskolai szinten is folyik, miközben működnek szemorvosok is ebben a funkcióban, és dietetikus tanácsadóként orvosok is dolgoznak. A valódi gondot az jelenti, hogy a főiskolai szintű optometrista, dietetikus képzés csak 1990 után kezdődött el, viszont ezekben a foglalkozásokban már huzamosabb ideje dolgoztak pl. szemorvosok).

223 Ápoló, szülész(nő) (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó) (2 egyéni foglalkozás)

Mindkét foglalkozás esetében főiskolai végzettséget tekintjük szükséges végzettségi szintűnek, miközben, a múlt hagyatékaként jelentős részük legfeljebb érettségivel rendelkezik. A következőkben számos hasonló besorolási problémával kell szembenéznünk, ugyanis az képtelenség lenne, ha a már dolgozó alkalmazottakat rövid idő alatt le kellene cserélni (vagy arra kellene kényszeríteni őket, hogy esti-levelező képzésben szerezzék meg az egyébként hasznos szak-képzettségüket, túlterhelt munkavégzésük mellett).

224 Állat- és növény-egészségügyi foglalkozások (2 egyéni foglalkozás)

Mindkét foglalkozás iskolai végzettségi szint szerinti igénye: egyetemi végzettség

231 Szociális szolgáltatási foglalkozások (2 egyéni foglalkozás)

A szociálpolitikus esetében egyetemi, a szociális munkásnál a főiskolai szintű képzettséget lehet kongruensnek tekinteni.

2410 Egyetemi, főiskolai oktató, tanár, 2421 Középiskolai tanár

Mindkét foglalkozás esetében egyetemi végzettséget tekintjük kongruensnek.

2422 Középfokú nevelési-oktatási intézményi szakoktató, gyakorlati oktató

243 Óvodai és alapfokú nevelési-oktatási intézményi tanárok, oktatók, nevelők

Ezekben a foglalkozásokban célszerű a legalább főiskolai végzettségi szint megkövetelése, de ebben az esetben is tudomásul kell venni, hogy jelenleg számos foglalkoztatott nem rendelkezik az általunk is szükségesnek tartott iskolai végzettséggel.

244 Speciális oktatók, nevelők

A gyógypedagógusok esetében egyetemi végzettséget, míg a konduktoroknál a főiskolai végzettséget tartottuk követelménynek.

249 Egyéb szakképzett oktatók, nevelők

A pedagógiai szakértő és szaktanácsadói foglalkozáson kívül valamennyi esetben elfogadható az egyetemi és a főiskolai végzettség, ahol viszont alapvetően az egyetemi szint jelenti a követelményt.

251 Pénzügyi és számviteli foglalkozások, 2521 Szervezetirányítási elemző, szervező, 2522

Üzletpolitikai elemző, szervező

A felsorolt közgazdasági foglalkozások mindegyike egyetemi végzettséget igényel, mert stratégiai elemzéseket végeznek az e munkaköröket betöltők. Ugyan több olyan foglalkozás is megjelenik, ahol elegendő a főiskolai végzettség (pl. könyvelő), de ez a foglalkozás együtt szerepel minőségi követelményt hordozó foglalkozásokkal (könyvvizsgáló, könyvszakértő), ezért e három foglalkozást együttesen nézve, indokolt az egyetemi szint megkövetelése.

2523 Személyzeti és pályaválasztási szakértő, 2524 Képzési és személyzetfejlesztési szakértő
Mindkét foglalkozás betöltéséhez egyetemi végzettséget indokolt előírni, a főiskolai végzettség csak részben elégtelenül képzett inkongruensnek (ERI) minősül.

253 Kereskedelmi és marketingfoglalkozások (4 egyéni foglalkozás)

E foglalkozások betöltése egyetemi végzettséget igényel. A részben elégtelenül képzettek ugyan inkongruenseknek minősülnek, de ez nem jelent áthidalhatatlan akadályt a munkavégzés minőségét illetően.

261 Jogi foglalkozások (6 egyéni foglalkozás)

A jogi foglalkozások minden esetben törvényileg előírtan jogi egyetemi végzettséget igényelnek. Tekintettel arra, hogy az egyéb jogi foglalkozásúakra nem adott definíciót a FEOR, ezért ezt a foglalkozást csak feltételes módban soroltuk ide.

262 Társadalomtudományi foglalkozások (9 egyéni foglalkozás)

Ezek a foglalkozások egyetemi végzettségi szintet igényelnek, már a főiskolai szint is elégtelen iskolázottságnak (EI) számít.

271 Kulturális és sportfoglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó) (8 egyéni foglalkozás)

Mindegyik foglalkozás esetében az egyetemi végzettség megfelelő szintet jelent, ami kiegészül azzal, hogy a sportvezetők, edzők esetében elegendő szintet jelent a főiskolai végzettség.

50. tábla

Kulturális, sport-, művészeti és vallási foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)

FEOR-08	Foglalkozás	Főiskola	Egyetem
2711	Könyvtáros, informatikus könyvtáros	EI	K
2712	Levéltáros	EI	K
2713	Muzeológus, múzeumi gyűjteménygondnok	EI	K
2714	Kulturális szervező	K	K
2715	Könyv- és lapkiadó szerkesztője	EI	K
2716	Újságíró, rádióműsor-, televízióműsor-szerkesztő	EI	K
2717	Szakképzett edző, sportszervező, - irányító	K	K
2719	Egyéb kulturális és sportfoglalkozású (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)	K	K

Ez a foglalkozási csoport több olyan foglalkozást tartalmaz, melynek végzéséhez szükséges iskolai végzettségi szintet csak fenntartásokkal lehet – kizárólagos alapon – meghatározni. Kulturális szervezőt képeznek főiskolai szinten is, miközben az edzők, sportszervezők felkészítése is többszintű lehet.

272 Alkotó- és előadóművészi foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó) (9 egyéni foglalkozás)

Az alkotó- és előadóművészek FEOR szerint is elkülönített foglalkozásainak száma 9, iskolai végzettségi szintjeinek meghatározása a kulturális foglalkozásúakéhoz viszonyítva is nehezebb.

Alkotó- és előadó-művészi foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)

FEOR-08	Foglalkozás	Főiskola	Egyetem
2721	Író (újságíró nélkül)	EI	K
2722	Képzőművész	EI	K
2723	Iparművész, gyártmány- és ruhatervező	EI	K
2724	Zeneszerző, zenész, énekes	EI	K
2725	Rendező, operatőr	EI	K
2726	Színész, bábművész	EI	K
2727	Táncművész, koreográfus	EI	K
2728	Cirkuszi és hasonló előadóművész	K	TRI
2729	Egyéb alkotó- és előadó-művészi foglalkozású (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)	EI	K

A legtöbb művészeti foglalkozás esetében a magas szintű felkészítésnek kulcsszerepe van, de a pályán tehetségénél fogva autodidakta módon is bele lehet tanulni a mesterségbe. Mindazonáltal számos szakterületen a képzés szintje is változott (pl. az iparművészek, színészek esetében). Miután ezeknek a képzéseknek emeltebb szintje 10-20 éve alakult ki, ezért a követelményben az elkülönülés problematikus. Külön gondot jelent az írók esete, ahol nincs speciális képzés.

2730 Pap (lelkész), egyházi foglalkozású

Ennél a foglalkozásnál az egyház kialakította a maga hagyományos képzési rendszerét, melynek megfelelően egyetemi szintű képzettséget feltételezünk.

3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások (100 egyéni foglalkozás)

A 15 foglalkozási csoporthoz tartozó összesen foglalkozások döntő többsége középfokú, ezen belül középiskolai végzettséget igényel. A kongruencia meghatározásához komoly segítséget nyújt az egyes foglalkozásokhoz csatolt iskolai végzettségi szerkezet. Az egyértelmű, hogy a technikusok, a berendezések vezérlői, a különböző asszisztensek, középfokú pénzügyesek stb. esetében a középiskolai végzettség (érettségi) a meghatározó igény. Ilyen foglalkozásból legalább 90 tartozik ebbe a körbe. Ugyanakkor a közlekedési foglalkozásúak többsége újabban felsőfokú végzettséget igényel, így a hajóparancsnokok, fedélzeti tisztek, légi jármű-vezetők, légiforgalmi irányítók. Felsőfokú végzettségűek közé sorolható számos további foglalkozás is, pl. ápolónő képzés létezik érettségire épülő, tulajdonképpen felsőfokú OKJ keretében. Hasonló lehetőségek állnak rendelkezésre a szociális foglalkozásúak (pl. jelnyelvi tolmács, oktatási asszisztens) esetében. Részben a felsőfokú végzettséget igénylő foglalkozások közé tartoznak a brókeri, értékecselői, kárszakértői is. Még számos olyan foglalkozást fel lehet sorolni, melyeket – nagyrészt ugyan – érettségivel töltenek be, de már huzamosabb ideje felsőfokú képzésben is történik felkészítés.

4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások (27 egyéni foglalkozás)

Az iskolai végzettségi igény alapvetően érettségi, az ettől való eltéréseket az egyes foglalkozásokhoz kapcsolódó iskolai végzettségi szerkezettel összhangban lehet értékelni. Már az első ránézésre is látható, hogy kevés a kivétel, jelenleg mindössze a szállodai recepciós esetében várható el a főiskolai végzettség, bár a korábbi időszakban középfokú képzés is folyt ebben a szakmában.

5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások (41 egyéni foglalkozás)

Jelentős különbségek vannak az egyes foglalkozások között az iskolai végzettségi szint követelményei között, de még abban is, hogy az egyes, hasonló elnevezésű foglalkozások milyen végzettségi szintet igényelnek.

A heterogén követelmények elsősorban a kereskedelmi foglalkozások körére jellemzők, míg az egyes szolgáltatási foglalkozási csoportoknál a homogenitást tekinthetjük jellemzőnek. Például más a mérce az 5111 Kereskedő, 5112 Vezető eladó és az 5115 Piaci, utcai árus, 5116 Piaci, utcai étel- és italárus esetében, ahol az utóbbinál elegendő lehet az alacsonyabb iskolai végzettség, míg egy kereskedő esetében ez a követelmény lehet érettségi vagy felsőfokú végzettség is. Ugyanez állítható az 5121 Üzemanyagöltő állomás kezelője (ami egyszerűbb követelményeket támaszt) és az 5122 Áru- és divatbemutató, vagy az 5123 Telefonos értékesítési ügynök esetében, ahol – főként, ha ez kapcsolódik műszaki bemutatáshoz – elérheti az érettségi, felsőfokú szintet.

A szolgáltatási foglalkozások esetében a munka jellegében egyértelmű a homogenitás a követelményeket illetően, de a szolgáltató helyszíne, az azt megtestesítő igényesség miatt már jelentős különbségek lehetnek.

Ezzel együtt a foglalkozás jellege eleve jelentős mértékű differenciákat okoz. Más az 5231 Kalauztól elvárt színvonal, és más az akár felsőfokú végzettséget is megkövetelhető utas-kísérővel, idegenvezetővel szemben.

6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások (16 egyéni foglalkozás)

Az e foglalkozási főcsoporthoz tartozó foglalkozások szakmai igényesség szempontjából homogénnek tekinthetők, többségükben szakmunkás, illetve szakmai érettségivel rendelkeznek. Ezt meghaladó iskolázottság – feltételezésünk szerint – abban az esetben fordulhat elő, ha a munkavégzésük vállalkozói státussal is együtt jár.

7 Ipari és építőipari foglalkozások (73 egyéni foglalkozás)

Ebbe a főcsoportba tartoznak az iskolai végzettségi követelmények, a munkakultúra szempontjából legheterogénebb foglalkozások. Egyrészt a hagyományos besorolás szerinti betanított – nagyüzemi – foglalkozások szerepe korábban jelentős volt, kiváltképpen az élelmiszeripari munkák esetében, ahol a foglalkoztatottak száma viszonylag szerény. Ezek a munkakörök alapvetően alapfokú végzettségű embereket igényelnek, azonban a gépkezelői munkák (melyek a következő főcsoportban találhatóak) igénylik a középfokú iskolák elvégzését is. Azt is lehet látni, hogy a könnyűipari tevékenységek nagyüzemi jellege visszaszorulóban van, ezért számos foglalkozás (így a szabásminta-készítő, kalapos, kesztyűs) esetében az egyedi gyártás is nagyobb arányt képviselhet, aminek következtében a munkák betanított jellege is visszaszorult az elmúlt időszakban, ami a szakmai igényességet helyezte előtérbe. Az előbbi megállapítás hatványozottan lehet valós az olyan faipari munkák esetében, mint 7223 bútorasztalos, 7224 kárpitos. Jelen vannak a hagyományosan magas munkakultúrát igénylő fémmegmunkálói foglalkozások (7321 lakatos, 7322 szerszámkészítő stb.) A technikai fejlődéssel párhuzamosan több szakmában a szakfőiskolai képzettség is megjelenik a munkakörök betöltésének igényeként. A foglalkozási szerkezet hagyományosan szerves részét képezik a 741 kézműipari foglalkozások, ahol a nagyipari múlt nem jelent meg a szocialista nagyipar idejében sem. Tekintettel arra, hogy a kézművesség az egyediséggel párosul, ezért ebben az esetben az iskolai végzettségi igény szakmunkás bizonyítvány, illetve érettségi. Azt is ki lehet jelenteni, hogy az építőiparban minimálisra redukálódott a házgyári technológia, ami azzal járt együtt, hogy a hagyomá-

nyos építőipari szakmák előtérbe kerültek oly módon, hogy az egyedi jellegű tevékenységek felé tolódott el a munkavégzés. Idetartoznak a 7511 kőművesek, 7514 épületasztalosok, 7513 ácsok stb. Ki kell emelni azt is, hogy az építőipari foglalkozások közül ugyancsak előtérbe kerültek – az ún. egyéb kategórián belül – eddig nem igazán preferált olyan foglalkozások, mint 7912 ipari alpinista, 7911 ipari bűvár stb.

Összefoglalóan azt gondoljuk, hogy az ipari-, építőipari foglalkozások szerkezete jelentős mértékben átalakult a rendszerváltás óta, aminek legfőbb jellemvonása a szakmai igényesség, ami a magasabb iskolai végzettség felé módosította a foglalkoztatottak összetételét.

8 Gépkészítők, összeszerelők, járművezetők (50 egyéni foglalkozás)

Ez a foglalkozási főcsoport négy, egymástól eltérő jellegű foglalkozási csoportból tevődik össze. Az elsőbe a 81 feldolgozóipari gépkészítők tartozik, amit – másodikként – a 82 összeszerelők követnek. A harmadik területet a 83 helyhez kötött gépek kezelői képezik. Végül, negyedikként a 84 járművek és a mobil gépek kezelői következnek.

A 81 gépkészítők esetében, ahová 22 egyéni foglalkozás tartozik, szakmai igénye szerinti különbségeket az általuk működtetett technológiák bonyolultsága, azok veszélyességeivel összefüggő tényezők okozzák. A bemutatott foglalkozások a szűken vett szakmai igénye alapján meghatározóan alapfokú iskolai végzettséggel láthatók el, amit kiegészíthet/helyettesíthet a szakmunkás végzettség. Az utóbbiakra főként a veszélyesebb technológiájú termelési foglalkozásoknál van szükség (pl. 8131 Kőolaj- és földgázfeldolgozó gép kezelője, 8132 Vegyi alapanyagot és terméket gyártó gép kezelője, 8136 Gumitermékgyártó gép kezelője stb.). Ugyanakkor azt is le kell szögezni, hogy a munkavégzés betanított jellege ellenére a technológiához igazodó szakmákban a szakmunkás végzettség kifejezetten hasznos lehet, azaz ezekben az esetekben indokolatlan a szűken vett munkavégzéshez igazítani a szakképzettségi követelményeket.

Az összeszerelők csoportjába 3 egyéni foglalkozás tartozik, mindhárom foglalkozás esetén az érettségi és a szakmunkás iskolai végzettség elfogadható követelmény.

A helyhez kötött gépek kezelőinek csoportjába 10 egyéni foglalkozás tartozik oly módon, hogy mindegyiket legalább szakmunkás végzettségi igényűnek lehet minősíteni. Ezt az egyöntetűséget megtöri az, hogy a 8321 Energetikai gép kezelője, 8324 Sugármentesítő gép, berendezés kezelője esetében az érettségit, de a főiskolai végzettséget is elfogadhatónak lehet tekinteni, a technológiák veszélyessége miatt (ezek a foglalkozások jellemzően a 3. főcsoportban vannak).

A járművek és mobil gépek vezetőinek, kezelőinek, mely foglalkozások száma 15, iskolai végzettségi követelményei jelentős mértékben megnöttek. A közlekedési morál, a veszélyesség miatt célszerű az érettségit megkövetelni. Ugyanakkor a mobil gépek kezelőinél ez kevésbé fontos szempont, egyes esetben (8425. Targoncavezető) elegendő az általános iskolai végzettség tanfolyami kiegészítővel. Ugyanakkor azt is természetesnek lehet tekinteni, hogy a munkaadók egyre jobban törekednek a biztonságra, mely szándék találkozik a képző intézmények akaratával is.

9 Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások (27 egyéni foglalkozás)

E foglalkozási főcsoport iskolai végzettségi követelménye nem haladja meg az alapfokot. Természetesen az egyes foglalkozások igényesség, felelősség szempontjából differenciáltak lehetnek, erre a jelen elemzésben nem tudunk tekintettel lenni.

0 Fegyveres szervek foglalkozásai (3 egyéni foglalkozás)

E foglalkozásokat iskolai végzettség alapján soroltuk be, így a 0110 Fegyveres szervek felsőfokú képesítést igénylő foglalkozásai főiskolát, egyetemet, a 0210 Fegyveres szervek középfokú képesítést igénylő foglalkozásai legalább érettségit, a 0310 Fegyveres szervek középfokú képesítést nem igénylő foglalkozásai legalább az általános iskolát tekintettük kongruensnek.

2.2. A foglalkoztatottak vertikális kongruenciájának értékelése foglalkozási főcsoportok szerint

Az előző fejezetekben bemutattuk a 2011. évi népszámlálás adatai alapján, hogy a foglalkoztatottak foglalkozása és legmagasabb befejezett iskolai végzettsége szintjének kongruenciáját milyen szempontok alapján vizsgáltuk meg, ebben a fejezetben pedig értékeljük a besorolás eredményét. Terjedelmi korlátok miatt nincs mód arra, hogy minden egyes foglalkozás vertikális kongruenciájának az adatait elemezzük, ezért azt a megoldást választottuk, hogy az adatokat a foglalkozási főcsoportok egészére összevont iskolai végzettségi szint kategóriái szerint értékeljük. Amikor a kongruenciaértékelést elvégezzük, akkor a jelen fejezetben az érettségit végzettséget megkülönböztetjük aszerint, hogy általános vagy valamilyen szakmával kombinált érettségizettekről van-e szó. Könnyen belátható, hogy a kongruencia szempontjából ennek van jelentősége.

Az adatok átláthatóbb és könnyebben érthető elvégzésének érdekében az egyes kongruenciakategóriákat pontosítottuk a következők szerint:

Elégtelen iskolai végzettséggel rendelkezők	EI	1 pont
Részből elégtelen iskolai végzettséggel rendelkezők	ERI	3 pont
Kongruens	K	5 pont
Részből túlképzett	TRI	3 pont
Túliszkolázottak	TI	1 pont

A 2011. évi népszámlálás adatai szerint a közel 4 millió fős foglalkoztatotti létszám egyes iskolai végzettség szintje a következők szerint alakult:

- Az alsó fokúak létszáma és aránya a legalacsonyabb 454 ezer fővel (11 százalék).
- Ezt, közel 1 millió fővel (25 százalék) a felsőfokúak követik, melyen belül meghatározó a főiskola (közel 600 ezer fővel (15 százalék)), amitől közel 200 ezer fővel marad el az egyetemi végzettségűek száma (410 ezer fő, 10 százalék).
- A legnagyobb létszámot az érettségizettek képviselik közel 1,4 millió fővel (35 százalék), amin belül dominálnak a szakmai végzettséggel is rendelkezők 860 ezer fő (22 százalék).
- A második legnépesebb iskolai végzettségi kategória a szakmunkásoké 1,1 millió fővel (28 százalék).
- Összefoglalóan azt lehet mondani, hogy a foglalkoztatottak közül közel 3 millió fő szakmai végzettséggel is rendelkezik, s mindössze egynegyedüknek, azaz közel 1 millió főnek nincs szakmai képesítése. Mindez azt is jelenti, hogy az iskolarendszernek fontos szerepe van – a szakmai ismeretek átadásával – a munkára való felkészítésben. E funkció sikeressége mérésének egyik, de persze nem egyetlen módja a kongruencia mértéke.

A vertikális kongruencia mértéke összességében 66 százalék, és ha ehhez hozzáadjuk a részben kongruens esetek arányát, akkor azt lehet megállapítani, hogy e funkciót jól tölti be az iskolarendszer, hiszen a foglalkoztatottak 77 százaléka végzettségi szintjéhez közelálló módon

dolgozik a munkaerőpiacon. Ezek az adatok azt mutatják, hogy a jelentős tömegű közép- és különösen a felsőfokú képzés felfutása nem járt együtt – a vertikális kongruencia szempontjából – az iskolai végzettség és a foglalkozás egymástól való lényeges eltávolodásával.

A kongruensen foglalkoztatottak aránya a meghatározó a maga kétharmadával. Az alacsonyabb fokúak kongruenciaaránya a legalacsonyabb mintegy 38 százalékkal, amit a főiskola követ 48 százalékkal. A kongruensen foglalkoztatott szakmunkások aránya 70 százalék, az érettségizetteké 74-75 százalék, míg az egyetemi végzettségűeké pont 77 százalék. Az arányokat illetően mindössze egy érdekesség, nem várt eredmény jelent meg, a főiskolát végzettek hihetetlenül alacsony, 50 százalék alatti aránya.

52. tábla

Foglalkoztatottak vertikális kongruenciája iskolai végzettség szintje szerint

Iskolai végzettség szintje	Összesen	EI	ERI	K	TI	TRI
<i>Fő</i>						
Alapfokú	454 238	276 012	7 874	170 352	0	0
Szakmunkás	1 111 880	156 679	43 012	779 743	0	132 446
Általános érettségi	521 550	30 989	19 716	387 031	38 886	44 928
Szakmai érettségi	860 418	56 561	39 789	645 413	41 289	77 366
Főiskola	585 379	41 849	51 018	283 053	103 974	105 485
Egyetem	409 258	0	0	315 312	72 919	21 027
Összesen	3 942 723	562 090	161 409	2 580 904	257 068	381 252
<i>Százalék</i>						
Alapfokú	100,0	60,8	1,7	37,5	0,0	0,0
Szakmunkás	100,0	14,1	3,9	70,1	0,0	11,9
Általános érettségi	100,0	5,9	3,8	74,2	7,5	8,6
Szakmai érettségi	100,0	6,6	4,6	75,0	4,8	9,0
Főiskola	100,0	7,1	8,7	48,4	17,8	18,0
Egyetem	100,0	0,0	0,0	77,0	17,8	5,1
Összesen	100,0	14,3	4,1	65,5	6,5	9,7

1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviseleti vezetők, törvényhozók

A vezetők átlagos kongruenciájának mértéke alacsony, mindössze 3,5 átlagos pontszámot éri el, ami azt is jelenti, hogy a vezetőként foglalkoztatottak átlagos kongruenciaaránya 54 százalék.

A kongruensek aránya kiugró a főiskolai végzettségűeknél (97 százalék), s érdekes módon ennél alacsonyabb az egyetemet végzetteknél. Ez utóbbi attól alakulhatott így, hogy az egyetemi szintet elérők egy része alacsonyabb fokozatú vezetői munkakört tölt be. Az átlagos kongruenciát (3,5 átlagos pont) az viszi le ilyen alacsony szintre, hogy viszonylag jelentős a nem felsőfokú végzettségűek aránya a vezetői munkakörökben.

Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezetők, törvényhozók

Megnevezés	Összesen	EI	ERI	K	TI	TRI	Átlagos pontszám
Alapfokú	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0
Szakmunkás	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0
Általános érettségi	100,0	52,7	47,3	0,0	0,0	0,0	1,9
Szakmai érettségi	100,0	58,0	42,0	0,0	0,0	0,0	1,8
Főiskola	100,0	0,0	3,4	96,6	0,0	0,0	4,9
Egyetem	100,0	0,0	0,0	84,3	0,0	15,7	4,7
Összesen	100,0	27,3	14,5	54,0	0,0	4,2	3,5
Férfi	100,0	29,8	13,2	52,7	0,0	4,3	3,5
Nő	100,0	23,0	16,9	56,2	0,0	3,9	3,7
15–29 éves	100,0	17,8	0,0	82,2	0,0	0,0	4,3
30–34 éves	100,0	24,6	15,2	56,2	0,0	4,0	3,6
30–49 éves	100,0	27,0	15,2	53,9	0,0	3,9	3,5

2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások

Az átlagos pontszám 4,2, ami átlagos értéket reprezentál, de a kongruensen foglalkoztatottak aránya relatíve magas, 74 százalék. Ebben a főcsoportban is a nők kongruenciája – ha minimális mértékben is –, de meghaladja a férfiakét. Az egyetemi végzettséget igénylő munkakörökben a legnagyobb arányú a kongruencia aránya (95 százalék), ami a foglalkoztatás formális hatékonysága szempontjából kedvező érték. Ezt a főiskolát végzettek követik (69 százalék), ami attól ilyen alacsony, hogy az egyetemi végzettséget igénylő munkakörökben jelentős arányt képviselnek a főiskolai végzettséggel rendelkezők. A nem felsőfokú végzettségűek aránya az egyetemi végzettséget igénylő munkakörökben viszonylag alacsony.

Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások

Megnevezés	Összesen	EI	ERI	K	TI	TRI	Átlagos pontszám
Alapfokú	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0
Szakmunkás	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0
Általános érettségi	100,0	95,7	0,2	4,1	0,0	0,0	1,2
Szakmai érettségi	100,0	90,3	1,8	7,9	0,0	0,0	1,4
Főiskola	100,0	14,6	16,3	68,8	0,2	0,0	4,1
Egyetem	100,0	0,0	0,0	94,8	0,8	4,4	4,9
Összesen	100,0	15,6	7,6	74,3	0,5	2,0	4,2
Férfi	100,0	17,9	6,0	74,6	0,3	1,2	4,1
Nő	100,0	16,3	7,1	74,4	0,4	1,8	4,2
15–29 éves	100,0	20,6	10,6	67,1	0,4	1,3	3,9
30–34 éves	100,0	24,6	15,2	56,2	0,0	4,0	3,6
30–49 éves	100,0	24,6	15,2	56,2	0,0	4,0	3,6

3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások

Ebben a foglalkozási főcsoportban foglalkoztatottak iskolai végzettségi szerkezetének legfőbb vonása az érettségizettek dominanciája, 62 százalékos aránya, amin belül meghatározó részt, kétharmadot képviselnek a szakmai végzettséggel rendelkezők. E mellett ebben a főcsoportban viszonylag jelentős (egynegyedét kitevő) arányt képviselnek a felsőfokú végzettségűek, akiknél az átlagos kongruenciamutatószám alacsony (1,1; 2,7).

55. tábla

Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások

Megnevezés	Összesen	EI	ERI	K	TI	TRI	Átlagos pontszám
Alapfokú	100,0	98,4	0,0	1,6	0,0	0,0	1,1
Szaktunyas	100,0	78,5	21,3	0,2	0,0	0,0	1,4
Általános érettségi	100,0	0,2	5,4	94,4	0,0	0,0	4,9
Szakmai érettségi	100,0	0,2	5,9	94,0	0,0	0,0	4,9
Főiskola	100,0	0,0	1,6	8,3	20,9	69,2	2,7
Egyetem	100,0	0,0	0,0	1,4	98,2	0,4	1,1
Összesen	100,0	9,7	6,1	60,4	10,5	13,4	3,8
Férfi	100,0	11,8	10	55,9	11,2	11,1	3,7
Nő	100,0	8,4	3,6	63,2	10	14,8	3,9
15–29 éves	100,0	4,2	5,1	59,5	13,2	18	3,8
30–34 éves	100,0	7,4	5,6	54,1	14,6	18,3	3,6
30–49 éves	100,0	10,5	6,3	58,9	10,5	13,8	3,8

Az alacsony kongruenciaszint iskolai végzettségenként, nemeként és korosztályonként differenciáltan jelenik meg. Az alapfokú és szaktunyas végzettséggel rendelkezők döntő többsége inkongruens ebben a főcsoportban. Ezzel egyidejűleg az érettségizettek 94 százaléka kongruens, ami kirívóan magas arányt jelent. A főiskolai végzettséggel rendelkezők kongruenciaaránya ugyan kifejezetten alacsony (8,8 százalék), de ez még lényegesen meghaladja az egyetemet végzetek 1 százalékos arányát. A főiskolát végzetek átlagos kongruencia-pontszáma ugyancsak jelentős mértékben meghaladja az egyetemet végzetekét azzal, hogy a részben túlképzettek aránya 69 százalék, míg az egyetemet végzeteknél ez minimális (0,4 százalék). A nők kongruenciája 7 százalék ponttal haladja meg a férfiakét, míg korcsoportonként viszonylag csekélyek a különbségek, mindössze a 30–34 évesek aránya lóg ki egy kicsit a sorból 54 százalékos aránnyal, míg a 15–29, valamint a 30–49 évesek esetében 59 százalék a kongruens foglalkoztatás aránya.

4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások

Ebben a foglalkozási főcsoportban az alapfokú végzettségűek, valamint a szaktunyasok elégtelenül képzetteknek minősülnek. Kongruensnek csak az érettségizettek tekinthetők. A főiskolai végzettségűek kisebb része részben túlképzett, nagyobb részük túlképzett. Az egyetemet végzetek mindegyike túlszokozottak a foglalkozásukhoz viszonyítva.

E főcsoport kongruenciájának átlagos pontszáma 3,7, amin belül a nők lényegesen meghaladja a férfiakét (3,8 ponttal szemben 3,3), viszont a korosztályok közötti differenciák lényegesen mérsékeltebbek. A 15–29 éveseknél 3,8, a 30–34 éveseknél csak 3,5, míg a 30–49 éves korosztályban ez a szám felmegy 3,7-re.

Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások

Megnevezés	Összesen	EI	ERI	K	TI	TRI	Átlagos pontszám
Alapfokú	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0
Szakmunkás	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0
Általános érettségi	100,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	5,0
Szakmai érettségi	100,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	5,0
Főiskola	100,0	0,0	0,0	0,0	72,0	28,0	1,6
Egyetem	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	1,0
Összesen	100,0	18,2	0,0	65,6	12,6	3,6	3,7
Férfi	100,0	30,6	0,0	56,3	9,6	3,5	3,3
Nő	100,0	14,4	0,0	68,5	13,5	3,6	3,8
15–29 éves	100,0	9,2	0,0	66,1	17,3	7,4	3,8
30–34 éves	100,0	15,5	0,0	60,1	18,9	5,5	3,5
30–49 éves	100,0	19,7	0,0	64,2	11,1	5,0	3,7

5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások

A főcsoportban foglalkoztatottak kongruenciájának legfőbb mutatója az átlagos pontszám értéke 4. Iskolai végzettségenként jelentősek a különbségek, ugyanis az érettségizetteké 4,9, ami az egyik véglet, míg a másik szélsőérték az alapfokúak 1,1 pontja. Alacsony az átlagpontszám az egyetemi és a főiskolai végzettségűek esetében, viszont a szakmunkásoké megegyezik az átlaggal. A nők kongruenciája lényegesen kedvezőbb a férfiakénál, ugyanakkor a korcsoportonkénti átlagos pontszámok közel állnak egymáshoz, 4,0 és 4,3 között változva.

A kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások

Megnevezés	Összesen	EI	ERI	K	TI	TRI	Átlagos pontszám
Alapfokú	100,0	96,3	2,4	1,3	0,0	0,0	1,1
Szakmunkás	100,0	18,7	11,4	69,9	0,0	0,0	4,0
Általános érettségi	100,0	0,0	2,5	96,4	0,0	1,2	4,9
Szakmai érettségi	100,0	0,0	2,6	96,4	0,0	1,0	4,9
Főiskola	100,0	0,0	0,0	19,7	74,7	5,6	1,9
Egyetem	100,0	0,0	0,0	16,9	83,1	0,0	1,7
Összesen	100,0	15,8	5,6	71,7	6,1	0,8	4,0
Férfi	100,0	21,9	4,0	65,7	7,4	1,0	3,7
Nő	100,0	11,4	6,7	76,1	5,1	0,7	4,2
15–29 éves	100,0	9,9	2,2	80,7	6,4	0,8	4,3
30–34 éves	100,0	12,3	4,2	76,0	6,6	0,9	4,1
30–39 éves	100,0	14,9	6,0	72,6	5,6	0,9	4,0

6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások

A mezőgazdasági foglalkozásúak közül teljes mértékben kongruensek a szakmunkások, s közel 100 százalékosan az érettségizettek.

58. tábla

Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások

Megnevezés	Összesen	EI	ERI	K	TI	TRI	Átlagos pontszám
Alapfokú	100,0	90,9	0,0	9,1	0,0	0,0	1,4
Szakmunkás	100,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	5,0
Általános érettségi	100,0	0,0	0,0	97,8	0,0	2,2	5,0
Szakmai érettségi	100,0	0,0	0,0	98,1	0,0	1,9	5,0
Főiskola	100,0	0,0	0,0	0,0	54,0	46,0	1,9
Egyetem	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	1,0
Összesen	100,0	27,7	0,0	64,6	5,0	2,7	3,6
Férfi	100,0	24,4	0,0	67,5	5,3	2,8	3,8
Nő	100,0	36,0	0,0	57,3	4,3	2,4	3,3
15–29 éves	100,0	24,2	0,0	66,7	5,9	3,2	3,7
30–34 éves	100,0	24,0	0,0	65,8	7,1	3,1	3,7
30–49 éves	100,0	25,4	0,0	67,7	4,5	2,4	3,8

Ennek ellentéte az alapfokú végzettséggel rendelkezők, akiknél a 10 százalékot sem éri el a kongruensek aránya, míg az egyetemi végzettségűek 100 százalékosan túlképzettek ebben a foglalkozási csoportban, s a főiskolai végzettséggel rendelkezők fele túlképzett, fele pedig részben túlképzett. A férfiak kongruenciájának átlagos pontszáma lényegesen meghaladja a nőkéét (3,8, illetve 3,3 pont), míg korcsoportok szerint nem mutatható ki érdemi különbség.

7 Ipari és építőipari foglalkozások

59. tábla

Ipari és építőipari foglalkozások

Megnevezés	Összesen	EI	ERI	K	TI	TRI	Átlagos pontszám
Alapfokú	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0
Szakmunkás	100,0	0,0	0,5	99,5	0,0	0,0	5,0
Általános érettségi	100,0	0,0	0,0	66,8	2,9	30,3	4,3
Szakmai érettségi	100,0	0,0	0,0	73,4	1,6	24,9	4,4
Főiskola	100,0	0,0	0,0	0,0	90,7	9,3	1,2
Egyetem	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	1,0
Összesen	100,0	9,6	0,3	80,7	2,3	7,1	4,4
Férfi	100,0	8,0	0,3	83,5	1,7	6,5	4,5
Nő	100,0	22,1	0,9	58,0	7,1	11,9	3,6
15–29 éves	100,0	11,6	0,2	75,9	1,9	10,4	4,2
30–34 éves	100,0	9,1	0,3	79,8	2,3	8,5	4,4
30–49 éves	100,0	9,1	0,3	81,8	2,1	6,7	4,4

Az iskolai végzettségi összetétel eleve megszabta a foglalkozási főcsoport kongruenciájának szintjét, hiszen a szakmunkások és az érettségizettek szinte kivétel nélkül kongruenseknek minősültek, míg az alapfokúak nagy része elégtelen iskolai végzettségűnek, míg a felsőfokúak túlképzettnek volta tekinthető. Az ipari és építőipari foglalkozási főcsoport kongruenciája az átlagos pontszám (4,4 pont) alapján magas. A férfiaké lényegesen magasabb a nőkénel (4,5; 3,6 pont), míg a korcsoportok közötti differenciák minimálisak (4,2 és 4,4 között mozog az érték).

8 Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők

E foglalkozási főcsoport kongruenciájának átlagos pontszáma 3,7, mely iskolai végzettségenként, nemenként és korosztályonként erősen differenciált. A legkedvezőbb értéket a szakmunkásoknál érte el, 5 ponttal, az érettségizettek esetében ez az érték 3,6-re csökken, míg a többi iskolai szintnél egyes átlagot kaptunk. A 3,7-es átlagtól való eltérés mérsékeltőbb a férfiaknál 3,8, míg a nőknél csak 3,3, míg korcsoportonként 3,6 és 3,8 között mozognak az arányok.

60. tábla

Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők

Megnevezés	Összesen	EI	ERI	K	TI	TRI	Átlagos pontszám
Alapfokú	100,0	94,4	5,6	0,0	0,0	0,0	1,1
Szakmunkás	100,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	5,0
Általános érettségi	100,0	0,0	0,0	34,5	2,1	63,4	3,6
Szakmai érettségi	100,0	0,0	0,0	30,2	1,9	67,9	3,6
Főiskola	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	1,0
Egyetem	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	1,0
Összesen	100,0	22,9	1,4	57,2	1,8	16,8	3,7
Férfi	100,0	18,1	1,9	59,0	2,0	19,0	3,8
Nő	100,0	34,3	0,2	52,7	1,2	11,6	3,3
15–29 éves	100,0	19,2	1,2	54,3	2,7	22,6	3,6
30–34 éves	100,0	17,5	1,3	60,8	2,2	18,2	3,8
30–49 éves	100,0	21,2	1,4	59,9	1,5	16,0	3,7

9 Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások

A főcsoport átlagos kongruencia pontszáma 3,4, ami azt jelenti, hogy az alapfokúak aránya nem érte el a foglalkoztatottak felét (43 százalék), s e mellett a szakmunkások döntő része csak részben volt túliskolázott. Az érettségizettek és a felsőfokú végzettségűek teljes egészükben túliskolázottak voltak, s ennek „köszönhető”, az alacsonyátlagos pontszám. A kongruenciamutatóban férfiak és a nők közötti különbség csak 0,4 százalékpont, és a korcsoportonkénti differenciák is ezen a mértéken belül maradtak.

A szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások

Megnevezés	Összesen	EI	ERI	K	TI	TRI	Átlagos pontszám
Alapfokú	100,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	5,0
Szaktunyas	100,0	0,0	0,0	0,6	0,0	99,4	3,0
Általános érettségi	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	1,0
Szakmai érettségi	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	1,0
Főiskola	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	1,0
Egyetem	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	1,0
Összesen	100,0	0,0	0,0	43,3	22,2	34,5	3,4
Férfi	100,0	0	0	41,4	21,6	37,0	3,4
Nő	100,0	0	0	45,3	22,8	31,9	3,0
15–29 éves	100,0	7,1	0	38,9	29,3	24,7	3,1
30–34 éves	100,0	0	0	38,2	23,7	38,1	3,3
30–49 éves	100,0	0	0	41,9	19,0	39,1	3,5

0 Fegyveres szervek foglalkozásai

Tekintettel arra, hogy a fegyveres erők létszámát és munkaerő-szerkezetét hagyományosan, szakmailag megalapozott normatívák határozzák meg, ezért a kongruenciaarányok eleve magasak.

E főcsoport összes foglalkoztatottjai döntően a kongruens foglalkozásúak közé tartozik (85,4 százalék).

A foglalkozási főcsoportok szerinti adatokat összefoglalóan az alábbi táblában mutatjuk be:

Foglalkoztatottak vertikális kongruenciája foglalkozási főcsoportok szerint, kongruencia I. adatai

FEOR-08	Összesen	EI	ERI	K	TI	TRI
1 Gazdasági, igazgatási, érdekképviseleti vezetők, törvényhozók	202 098	55 211	29 367	109 099	0	8 421
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	625 944	97 936	47 376	465 244	2 965	12 423
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	677 608	65 817	41 071	408 981	70 863	90 876
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	261 585	47 693	0	171 637	32 864	9 391
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	633 116	100 166	35 269	454 058	38 305	5 318
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	111 409	30 810	0	71 976	5 606	3 017
7 Ipari és építőipari foglalkozások	550 119	52 569	1 840	444 036	12 633	39 041
8 Gépkézelők, összeszerelők, járművezetők	477 164	109 061	6 486	272 780	8 518	80 319
9 Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások	384 371	0	0	166 611	85 314	132 446
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	19 309	2 827	0	16 482	0	0
Összesen	3 942 723	562 090	161 409	2 580 904	257 068	381 252

A foglalkoztatottak között összességében 66 százalék a vertikális kongruencia. Ennél jóval magasabb a 0., a 7. és a 2. főcsoportra jellemző mutató, míg a 9. és az 1. főcsoportokban az arány az átlagtól erőteljesen lefelé tér el.

63. tábla

*Foglalkoztatottak vertikális kongruenciája foglalkozási főcsoportok szerint,
kongruencia I. adatai*

	(százalék)					
FEOR-08	Összesen	EI	ERI	K	TI	TRI
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezetők, törvényhozók	5,1	9,8	18,2	4,2	0,0	2,2
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	15,9	17,4	29,4	18,0	1,2	3,3
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	17,2	11,7	25,4	15,8	27,6	23,8
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	6,6	8,5	0,0	6,7	12,8	2,5
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	16,1	17,8	21,9	17,6	14,9	1,4
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	2,8	5,5	0,0	2,8	2,2	0,8
7 Ipari és építőipari foglalkozások	14,0	9,4	1,1	17,2	4,9	10,2
8 Gépközlekedők, összeszerelők, járművezetők	12,1	19,4	4,0	10,6	3,3	21,1
9 Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások	9,7	0,0	0,0	6,5	33,2	34,7
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	0,5	0,5	0,0	0,6	0,0	0,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1 Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezetők, törvényhozók	100,0	27,3	14,5	54,0	0,0	4,2
2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	100,0	15,6	7,6	74,3	0,5	2,0
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	100,0	9,7	6,1	60,4	10,5	13,4
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	100,0	18,2	0,0	65,6	12,6	3,6
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	100,0	15,8	5,6	71,7	6,1	0,8
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	100,0	27,7	0,0	64,6	5,0	2,7
7 Ipari és építőipari foglalkozások	100,0	9,6	0,3	80,7	2,3	7,1
8 Gépközlekedők, összeszerelők, járművezetők	100,0	22,9	1,4	57,2	1,8	16,8
9 Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások	100,0	0,0	0,0	43,3	22,2	34,5
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	100,0	14,6	0,0	85,4	0,0	0,0
Összesen	100,0	14,3	4,1	65,5	6,5	9,7

A foglalkoztatottak összességére vonatkozó átlagos kongruenciapontszám 3,9, aminél lényegesen alacsonyabb a felsővezetőké (3,5), a felső vagy középfokú végzettséget igénylőké (3,8), az irodai-ügyvitelieké (3,7), a mezőgazdaságiaké (3,6), a gépkezelőké (3,7) és a szakképzettséget nem igénylőké (3,4). Az egyes foglalkozási főcsoport létszáma és a pontszám között nincs szoros korreláció. A nagyobb létszám és a nagyobb pontszám együtt jár a felsőfokú végzettséget igénylő és az ipari és építőipari foglalkozásoknál, viszont alacsony pontszám jellemezhet relatíve magas létszámú foglalkozási főcsoportokat is, így például a felső vagy középfokú végzettséget igénylő foglalkozásokat (677 ezer fő, 3,8 pontszám), gépkezelő, gépszerelő főcsoportot (477 ezer fő, 3,7 pont).

Természetesen, ha a fenti információkat foglalkozási csoportonként, alcsoportonként, esetenként foglalkozásonként néznénk, akkor a kongruenciamutatók még inkább eltérnének egymástól. Ennek értékelése azonban meghaladná e dolgozat kereteit.

3. A horizontális és vertikális kongruencia vázlatos áttekintése

A horizontális kongruencia vizsgálati anyagából a kongruencia I. állomány adatait hasonlítjuk össze a vertikális kongruencia hasonló típusú információival. Mint fentebb jeleztük, a kongruencia I. állomány a teljes foglalkoztatotti kört tartalmazza, ugyanakkor ebben az állományban szerepelnek a bizonytalan besorolású foglalkozások és az alapfokú végzettségűek is (ez utóbbi az ún. KMN kategóriában van). Így ez az állomány mutatja a leggyengébb kongruenciaszintet.

A kétfajta vizsgálat eltérő módszertanából is következik, hogy a vertikális kongruenciavizsgálat esetében a megfelelték aránya jóval magasabb (65,5 százalék), mint amit a horizontális kongruenciavizsgálat esetében tapasztaltunk (41,0 százalék). Ez teljesen érthető, mert ha csak az iskolai végzettségi szinteket nézzük, akkor erőteljesebbnek kell lennie a kongruenciának, mint amikor egy-egy foglalkozás esetén az iskolai végzettség szakát, szakirányát is a vizsgálat tárgyává tettük, továbbá a horizontális kongruencia esetében az alapfokú végzettségeket külön kategóriaként kezeltük.

Ha foglalkozási főcsoportonként összehasonlítjuk a kongruencia kétféle megközelítését, akkor igen eltérő arányokat találunk. Jól látható, hogy az 1 Gazdasági, igazgatási, érdeképviseleti vezetők, törvényhozók és a 2 Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások foglalkozási főcsoport esetében a horizontális és vertikális kongruencia mindhárom vizsgált kategória adatai közel állnak egymáshoz. Ennek egyik oka, hogy e két foglalkozási főcsoportban alacsony az alapfokú végzettségűek aránya, jelentős a felsőfokú végzettségűek hányada, továbbá az iskolai végzettség szintje és szakiránya viszonylag szinkronban vannak egymással.

A többi foglalkozási főcsoportnál már mindhárom kategóriát tekintve jelentősek az eltérések. Ezeket a különbözőségeket az egyes foglalkozási főcsoportok eltérő belső struktúrája, iskolai végzettség szintjének és szakának, szakirányának változatos jellege is magyarázza. Például a foglalkozási főcsoportok közül az egyik legösszetettebb, feladatkörét tekintve legváltozatosabb a 3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások foglalkozási főcsoport. Itt középfokú és felsőfokú iskolázottsági szintek váltakoznak egymással és a szakirányok is igen eltérőek lehetnek, továbbá ebben a főcsoportban van a legtöbb – horizontális kongruencia szempontjából bizonytalan besorolású foglalkozás. Ezért érthető, hogy e foglalkozási főcsoportot tekintve a legnagyobbak az egyes kongruenciakategóriák között az eltérések. Más a helyzet a 6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások foglalkozási főcsoportnál, ahol a kongruencia kétféle megközelítése közötti jelentős eltérést az alapfokú végzettségűek jelentős aránya is okozhatja. Ugyan ez a helyzet a 8 Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők és 9 Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások foglalkozási főcsoportnál. A 7 Ipari és építőipari foglalkozások foglalkozási főcsoportnál pedig az lehet az eltérés oka, hogy ugyan az iskolai végzettség szintje erős megfelelést mutat, azonban a szakirány igen sok esetben eltérhet a kívánatostól, és ezért a horizontális kongruencia szempontjából a „részben megfelelték” aránya erősen eltér attól, mint amit a vertikális kongruenciánál tapasztaltunk. Ugyanakkor e foglalkozási főcsoportot tekintve a „nem megfelelték” arányában nincs jelentős különbség.

Összefoglalóan azt lehet mondani, hogy a horizontális és a vertikális kongruencia szerinti megközelítés kiegészíti egymást, és ezeket a vizsgálatokat érdemes a két módszer szerint minden esetben elvégezni. Ugyanakkor az a következtetés is levonható, hogy a horizontális

kongruenciavizsgálata nélkül nem lehet teljes mértékben nyilatkozni a képzettség és foglalkozás megfeleltethetőségéről.

64. tábla

*A horizontális és vertikális kongruencia főbb adatai foglalkozási főcsoportok szerint**

FEOR-08	Horizontális kongruencia I.				Vertikális kongruencia		
	KMN	MF	RMF	NFM	MF	RMF	NFM
	az összesen százalékában						
1 Gazdasági, igazgatási, érdek- képviselési vezetők, törvényhozók	1,4	48,9	22,0	27,8	54,0	14,5	31,5
2 Felsőfokú képzettség önálló alkal- mazását igénylő foglalkozások	0,4	66,8	13,3	19,5	74,3	8,1	17,6
3 Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	1,6	26,1	35,7	36,6	60,4	16,6	23,1
4 Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	4,8	41,3	9,9	44,0	65,6	12,6	21,8
5 Kereskedelmi és szolgáltatási foglal- kozások	9,4	49,0	5,9	35,7	71,7	11,7	16,6
6 Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	30,0	22,4	6,8	40,8	64,6	5,0	30,4
7 Ipari és építőipari foglalkozások	9,4	51,3	30,0	19,4	80,7	2,6	16,7
8 Gépkezelők, összeszerelők, jármű- vezetők	24,1	28,6	11,3	36,0	57,2	3,2	39,7
9 Szakképzettséget nem igénylő (egy- szerű) foglalkozások	43,9	13,7	1,5	40,9	43,3	22,2	34,5
0 Fegyveres szervek foglalkozásai	3,4	39,3	25,1	32,3	85,4	–	14,6
Összesen	11,6	41,0	15,6	31,8	65,5	10,6	24,0

* Vertikális kongruencia: RMF (részben megfelelt) = részben elégtelen iskolai végzettséggel rendelkezők (ERI) + részben túlképzettek (TRI).

NFM (nem felelt meg) = elégtelen iskolai végzettséggel rendelkezők (EI) + túlliskolázottak (TI).

Horizontális kongruencia: KMN = alapfokú végzettségűek + ún. szakkód nélküliek.

III. Szakirodalom

Tímár János: *A munkaerő-struktúra és a munkahelyi struktúra megfelelése* (Közgazdasági Szemle 1975. 3. 269–278 oldal).

Olajos Árpád: *A szakképzett alkalmazottak képzettsége és munkaköre* (Statisztikai Szemle, 1974. 7. szám).

Képzettség és Kereset, 1971 (Időszaki Statisztikai Közlemények KSH 1974).

Kutas János – Olajos Árpád: *A vertikális szakmai mobilitás tendenciái* (Közgazdasági Szemle 1978. 4. 419–433 oldal).

Kutas János – Olajos Árpád: *A horizontális szakmai mobilitás tendenciái* (Közgazdasági Szemle 1979. 6. 641–654 oldal).

Kutas János: *A foglalkoztatás kongruenciája, a munkakörök által támasztott iskolai végzettségi/szakképzettségi követelmények rugalmassága, valamint a munkaerő-kínálat elaszticitása.* /Kézirat 2009/.

Lakatos Miklós–Fóti János: *A foglalkozási és képzettségi struktúra egyezősége és különbözősége a 2001. évi népszámlálás és a 2005. évi mikrocenzus alapján.* /kézirat 2008/ A kutatást a „Közösen a jövő munkahelyeiért” alapítvány támogatta.

dr. Lakatos Miklós–dr. Fóti János/kiadványsorozat / OFA Bp. 2003–2006

1. A munkaerőpiac múltja, jelene Bp. 2004 122 old.
2. A foglalkoztatottak főbb jellemzői Bp. 2004 162 old.
3. Munka nélkül Bp. 2004 128 old.
4. Területi mobilitás a munka világában Bp. 2004 140 old.
5. Értékelések, következtetések, jövőkép Bp. 2005 124 old.
6. A munkaerőpiac változásai 2001 és 2005 között. Bp. 2006 163 old.
7. A foglalkoztatottak strukturális jellemzői Bp. 2006 159 old.

2011. évi Népszámlálás – 3. Országos adatok (2013), Központi Statisztikai Hivatal, Népszámlálási főosztály, Budapest.

A fiatalok munkaerő-piaci helyzete – A munkaerő-felmérés alap-, illetve a 2010. IV. negyedévi kiegészítő felvétele alapján (2011. október), Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.

Társadalmi helyzetkép, 2010 – Gazdasági aktivitás, munkaerőpiac (2012. 11. 23.), Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.

Derényi András: *A felsőoktatás és a foglalkoztathatóság kapcsolatának értelmezései.* - In: *Educatio*, ISSN 1216–3384, 2010. (19. évf.), 3. sz., 361–369. p.

Varga Júlia: *Mennyit ér a diploma a kétezres években Magyarországon?*. - In: *Educatio*, ISSN 1216–3384, 2010. (19. évf.), 3. sz., 370–383. p.

Polónyi István: *Foglalkoztathatóság, túlképzés, Bologna*. - In: *Educatio*, ISSN 1216–3384, 2010. (19. évf.), 3. sz., 384–401. p.

Nagy Péter Tibor: *A felsőfokú végzettségűek státus-inkonzisztenciája*. - In: *Educatio*, ISSN 1216–3384, 2010. (19. évf.), 3. sz., 402–418. p.

Tóth István János–Várhalmi Zoltán: *Diplomás pályakezdők a versenyszektorban*. - In: *Educatio*, ISSN 1216–3384, 2010. (19. évf.), 3. sz., 419–432. p.

Dávid János: *Foglalkoztathatóság és felsőoktatás: a megvalósítás feszültségpontjai*. - In: *Educatio*, ISSN 1216–3384, 2010. (19. évf.), 3. sz., 433–447. p.

Veroszta Zsuzsanna: *A foglalkoztathatósághoz kötődő hallgatói várakozások*. - In: *Educatio*, ISSN 1216–3384, 2010. (19. évf.), 3. sz., 460–471. p.

Lakatos Miklós–Váradai Rita: *Foglalkoztatottak életkor, foglalkozás és képzettségi szint szerint, 1995 és 2010 között (vertikális kongruenciavizsgálat)* KSH.

Onlinekiadvány.2012.<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/kongruencia.pdf>.